จริยธรรมผู้นำทางการเมือง : กรณีศึกษาประวัติชีวิตและผลงาน พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

พระสมชวน ทิพประมวล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จริยศาสตร์ศึกษา)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2553

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

จริยธรรมผู้นำทางการเมือง : กรณีศึกษาประวัติชีวิตและผลงาน

พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

.....

พระสมชวน ทิพประมวล

ผู้วิจัย

.....

รองศาสตราจารย์วริยา ชินวรรโณ,

อ.บ. (เกียรตินิยม), M.A., Ph.D.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

.....

รองศาสตราจารย์พิเชฎฐ์ กาลามเกษตร์,

ร.บ.(เกียรตินิยม), อ.ม.(ศาสนาเปรียบเทียบ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว. ออร์โธปิดิคส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

.....

รองศาสตราจารย์พิเชฎฐ์ กาลามเกษตร์,

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

จริยธรรมผู้นำทางการเมือง : กรณีศึกษาประวัติชีวิตและผลงาน พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จริยศาสตร์ศึกษา)
วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2553

.....

พระสมชวน ทิพประมวล
ผู้วิจัย

.....

รองศาสตราจารย์สุจิตรา อ่อนค้อม,
Ph.D. (Philosophy)
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

รองศาสตราจารย์พิเชฎฐ์ กาลามเกษตร์,
ร.บ.(เกียรตินิยม), อ.ม.(ศาสนาเปรียบเทียบ)
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

รองศาสตราจารย์วริยา ชินวรรโณ,
อ.บ.(เกียรตินิยม),M.A., Ph.D.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,
พ.บ., ว.ว. ออร์โธปิดิคส์
คณบดี
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

.....

รองศาสตราจารย์วริยา ชินวรรโณ, Ph.D.
คณบดี
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. วริยา ชินวรรโณ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ พิเชฎฐ์ กาลามเกษตร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม และรองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ ข้อคิดเห็นและแก้ไขข้อบกพร่องอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง รวมถึงคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชามนุษยศาสตร์และบูรพาจารย์อื่นๆที่ได้ประสิทธิ์ประศาสตร์วิชาความรู้แก่ผู้วิจัย รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านอันก่อประโยชน์แก่งานวิจัยนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงขอขอบพระคุณอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณเจ้าของแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คำสุนทรพจน์ คำแถลง คำสัมภาษณ์ ปาฐกถา บทความ บทกวี ทั้งเอกสารสิ่งพิมพ์ในสื่ออื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีเนื้อหาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ ห้องสมุดโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สมาคมศิษย์เก่าสวนกุหลาบวิทยาลัย และขอขอบพระคุณ พันโท ณัฏฐาภูมิ นิกร ผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ ๑๔ ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ค่ายเปรมติณสูลานนท์ ที่ให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนข้อมูลในการทำวิจัยนี้

ขอขอบพระคุณพระมังกร ยโสธโร ที่ช่วยตรวจอักษร คุณวรรณเพ็ญ ริ่มธีระกุล ที่ช่วยในการจัดพิมพ์และอำนวยความสะดวกในด้านยานพาหนะ และขอขอบคุณร้านศศิธรที่ช่วยอุปถัมภ์เรื่องอาหาร

เหนือสิ่งอื่นใดผู้วิจัยขอกราบระลึกนึกถึงพระคุณบิดา มารดา ผู้เป็นบุพพการี ตลอดจนญาติพี่น้องทุกๆคน ที่สนับสนุนและคอยให้กำลังใจด้วยดีเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา.

พระสมชวน ทิพประมวล

จริยธรรมผู้นำทางการเมือง : กรณีศึกษาประวัติชีวิตและผลงานพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ
THE ETHICS OF THE POLITICAL LEADERS: A CASE STUDY OF GENERAL PREM TINSULANONDA, PRESIDENT OF THE PRIVY COUNCIL AND STATESMAN

พระสมชวน ทิพประมวล 4837732 SHES/M

ศศ.ม.(จริยศาสตร์ศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : วริยา ชินวรรโณ, Ph.D., พิเชฏฐ์ กาลามเกษตร์, ร.บ. (เกียรตินิยม) อ.ม.

บทคัดย่อ

การศึกษาจริยธรรมผู้นำทางการเมือง : กรณีศึกษาประวัติชีวิต และผลงานของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะในประเด็นทางจริยธรรม ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1.) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมอันเป็นคุณสมบัติสำคัญสำหรับผู้นำทางการเมืองของไทย 2.) เพื่อศึกษาประวัติชีวิต ผลงานและจริยธรรมของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ 3.) เพื่อส่งเสริม เผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำและให้ความสำคัญกับผู้นำที่ปกครองบ้านเมืองอย่างมีจริยธรรมโดยประชาชนสามารถมอบความไว้วางใจต่อผู้นำในการบริหารประเทศอันเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทย เป็นหลักยึดถือปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องดีงาม จริยธรรมจึงเป็นแกนกลางทางสังคมที่เชื่อมโยงระหว่างผู้นำกับประชาชน ให้เป็นที่ยอมรับ ศรัทธาเชื่อถือเกิดความไว้วางใจผู้นำ จนทำให้เกิดความผูกพันใกล้ชิดถ้อยทีอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างผู้นำกับประชาชนจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีแนวคิดว่าผู้นำต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริตทางกาย วาจา ใจ ในกรอบของหลักทศพิธราชธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพรหมวิหาร 4 ส่วนในประเด็นจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำทางการเมืองที่ประสบผลสำเร็จตลอดระยะเวลา 8 ปี 5 เดือน ผลการวิจัยพบว่ามาจาก 4 ประเด็นหลัก คือ 1.) เป็นผู้นำทางการเมืองที่อยู่กึ่งกลางระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ อันเนื่องมาจากท่านไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงและไม่ได้มาจากการปฏิวัติรัฐประหาร แต่ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพ ข้าราชการ ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดวิกฤติผู้นำ และได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองที่ไม่สามารถหาผู้นำที่เหมาะสมได้ 2.) ความเป็นผู้นำ ที่สอดคล้องกับทฤษฎีผู้นำ ในด้านบุคลิกภาพที่โดดเด่น มีความสุขุม สุภาพอ่อนโยน สถานภาพโสด มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชาติ เปลี่ยนทัศนคติของคนในชาติให้แก้ปัญหาอย่างสันติวิธี 3.) จริยธรรม พบว่ามี 2 ส่วนคือ จริยธรรมประจำใจได้แก่ มีความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษและประเทศชาติ มีความซื่อสัตย์สุจริต ไร้ตำหนิการฉ้อราษฎร์บังหลวง มีเมตตาธรรม ผู้ใต้บังคับบัญชาเรียกสรรพนามว่า “ป๋า” มีความอดทน และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ จริยธรรมผู้นำทางการเมือง พบว่า ได้แสดงออกถึงจริยธรรมผู้นำในการยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของคนในชาติ มีความเสียสละ กล้าหาญในการปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่หัวหน้าพรรคการเมืองใฝ่ฝัน มีความรับผิดชอบสูง รักประชาธิปไตย อ่อนน้อมถ่อมตน มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย 4.) ประวัติภูมิหลัง ครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู การศึกษาในสถาบันที่มีคุณภาพ มีครูอาจารย์และกัลยาณมิตรที่ดี มีอิทธิพลและส่งเสริมต่อทัศนคติการมีจริยธรรมตั้งแต่วัยเยาว์ เป็นเหตุให้ท่านมีความเจริญรุ่งเรืองในตำแหน่งหน้าที่โดยลำดับ กระทั่งการเป็นผู้นำทางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรี คนที่ 16 ของไทย และนำความภาคภูมิใจเป็นที่สุดในตำแหน่งประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษคนที่สองของไทย

คำสำคัญ : จริยธรรม / ผู้นำทางการเมือง / พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

310 หน้า

THE ETHICS OF THE POLITICAL LEADERS: A CASE STUDY OF GENERAL PREM TINSULANONDA, PRESIDENT OF THE PRIVY COUNCIL AND STATESMAN

PHRA SOMCHUAN TIPPRAMUAL 4837732 SHES/M

M.A. (ETHICAL STUDIES)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: WARIYA CHINWANNO Ph.D.,
PICHET KALAMKASAIT, M.A.

ABSTRACT

This study was to analyze ethical issues about Prime Minister Prem Tinsulanonda with three objectives: 1) to investigate the thought of ethics as being the key qualification for Thai political leaders; 2) to investigate the biographical background, performance, and ethics of General Prem Tinsulanonda, President of Privy Council and Statesman; and 3) to investigate political role models and prioritize leaders who are leading the country with ethics, entrusted by the public to govern the country for the common good.

Results show that the thought of ethics for Thai political leaders is that practical principles serve the righteous course. Ethics are the societal nucleus that link leaders and people to acceptance, faith, and high trust in leaders, leading to an inseparable tie to mutual assistance between leaders and the people. From the past until the present, thoughts that leaders require honesty and physical and verbal virtuousness have been under the ten principles of the monarchy precepts which were founded on Brahmavihara Four.

In relation to the ethical issues of the Thai political leader; General Prem Tinsulanonda was found to be successful in the succeeding eight years and five months. The results showed four major issues: 1) being a successful political leader amid democracy and dictatorship because His Privy came neither from direct election nor from a coup but being supported by military, government civil servants amid the political crisis with support from political parties helpless to find their own leaders. 2) Leadership was found to correspond with theories on distinctiveness, deliberation, politeness, gentleness, singleness, knowledge and an ability to solve national problems, and change attitudes of citizens to solve problems with a peaceful approach. 3) Ethics were found in two dimensions, i.e. an ethical motto with gratitude to ancestors and the country, honesty and virtue, corruption-free, benevolence, subordinates recognized as “papa”, patience, and loyalty to the Royal Institute; and in Ethics of Political Leaders which were found to display leadership ethics by adhering to the common good using a peaceful approach to handle citizen conflicts, sacrifice, boldness in refusing to accept Premiership aspired to by all political party leaders, high responsibility, democracy-oriented, politeness and humbleness, and leading a simple life. 4) Personal backgrounds consisted of family, education, having good teachers and good friends, influencing and promoting ethical attitudes from a young age, leading him to gain respective advancements in position until becoming a political leader as the 16th Prime Minister of Thailand and bringing pride as the 2nd President of Privy Council and the dignified 2nd Statesman of Thailand.

KEY WORDS: ETHICS / POLITICAL LEADERS / GENERAL PREM TINSULANONDA / PRESIDENT OF PRIVY COUNCIL AND STATESMAN

310 pages

สารบัญ

		หน้า
กิตติกรรมประกาศ		**ค**
บทคัดย่อภาษาไทย		**ง**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		**จ**
บทที่ 1	**บทนำ**	**1**
	1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
	1.3 วิธีดำเนินการวิจัย	9
	1.4 ขอบเขตในการวิจัย	10
	1.5 อุปสรรคและปัญหา	10
	1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
	1.7 นิยามศัพท์	11
บทที่ 2.	**กรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	**12**
	2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมือง	12
	2.1.1 ความหมายของผู้นำทางการเมือง	15
	2.1.2 ความสำคัญของผู้นำทางการเมือง	17
	2.1.3 ทฤษฎีผู้นำ	19
	2.1.4 ปัจจัยในการสร้างความเป็นผู้นำ	25
	2.1.5 ประเภทของผู้นำทางการเมือง	27
	2.1.6 คุณสมบัติของผู้นำทางการเมือง	32
	2.2 แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง	43
	2.2.1 ความหมายของจริยธรรม	44
	2.2.2 องค์ประกอบจริยธรรม	46
	2.2.3 ความสำคัญของจริยธรรมผู้นำทางการเมือง	50
	2.2.4 จริยธรรมผู้นำทางการเมืองตามแนวคิดตะวันตก	53

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
	2.2.4.1 โสเครตีส	53
	2.2.4.2 เพลโต	56
	2.2.4.3 อริสโตเติล	62
	2.2.5 จริยธรรมผู้นำทางการเมืองตามแนวคิดตะวันออก	70
	2.2.5.1 เล่าจื้อ	70
	2.2.5.2 ขงจื้อ	76
	2.3 จริยธรรมผู้นำทางการเมืองตามแนวคิดทางศาสนา	82
	2.3.1 ศาสนาพุทธ	82
	2.3.2 ศาสนาคริสต์	88
	2.3.3 ศาสนาอิสลาม	97
	2.4 แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทย	106
	2.5 ปัญหาทางจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของไทย	122
	2.6 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	130
บทที่ 3	**ประวัติชีวิต และผลงานของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์**	**135**
	3.1 ประวัติชีวิตของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์	136
	3.1.1 ครอบครัว	136
	3.1.2 การศึกษา	140
	3.2 บทบาทการเป็นผู้นำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	148
	3.2.1 บทบาทการเป็นผู้นำทางทหาร	148
	3.2.2 บทบาทการเป็นผู้นำทางการเมือง	154
	3.2.2.1 ผู้นำทางการเมืองสมัยที่ 1	156
	3.2.2.2 ผู้นำทางการเมืองสมัยที่ 2	160
	3.2.2.3 ผู้นำทางการเมืองสมัยที่ 3	162
	3.3 ผลงานของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์	166
บทที่ 4	**บทวิเคราะห์**	**176**
	4.1 วิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นผู้นำ	177

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2 คุณสมบัติผู้นำทางการเมืองพลเอกเปรม ติณสูลานนท์	186
4.3 วิเคราะห์จริยธรรมผู้นำพลเอกเปรม ติณสูลานนท์	201
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	**224**
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาไทย	**242**
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาอังกฤษ	**254**
บรรณานุกรม	**265**
ภาคผนวก	**277**
ก. ประวัติย่อ พลเอกเปรม ติณสูลานท์	280
ข. รายชื่อคณะรัฐมนตรี	286
ค. นโยบายที่ ๖๖/๒๕๒๓	296
ง. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๕๐ หมวด ๑๓ จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ	300
จ. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑	302
ฉ. คำกล่าวอำลา	306
ประวัติผู้วิจัย	**310**

บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและสาเหตุของปัญหา

พัฒนาการของสังคมมนุษย์ จากอดีตจนถึงปัจจุบันยืนยันให้เห็นว่า มนุษย์โดยธรรมชาตินั้นจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ดังปรัชญาเมธีทางการเมืองของโลก เช่น โสเครตีส เพลโต อริสโตเติล เห็นพ้องต้องกันว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีสัญชาตญาณแห่งการรวมกลุ่ม การอยู่รวมกันของมนุษย์คือการกำเนิดรัฐ เมื่อรัฐเป็นประชาคมมนุษย์ จึงจำเป็นต้องมีกฎข้อบังคับคือมีกฎหมายเพื่อจัดระเบียบสังคมโดยมีเป้าหมายคือการมีชีวิตที่มีความสุข และชีวิตที่มีความสุขคือการมีชีวิตที่ดี มีเสรีภาพอย่างเสมอภาคภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับเดียวกัน (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 437) ด้วยเหตุที่ความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์ทำให้การอยู่รวมกันของมนุษย์ประกอบไปด้วย “ผู้นำ” และผู้ตาม ทั้งผู้นำและผู้ตามต่างเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2550: บทนำ) เมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์จึงต้องคัดเลือกสรรหา “ผู้นำ” (Leader) เข้ามาทำหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง เรียกว่า “ผู้นำทางการเมือง” (Political Leader) โดยผ่านกระบวนการทางการเมืองที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับระบบการเมืองของแต่ละสังคม ซึ่งในปัจจุบันผู้นำทางการเมืองมีสองประเภทใหญ่ๆ คือ ผู้นำทางการเมืองแบบเผด็จการหรืออำนาจนิยม มีการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจ (Centralization of Authority) และผู้นำทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีการบริหารแบบกระจายอำนาจ (Decentralization of Authority) (อ้างแล้ว, หน้า 439) แต่ไม่ว่าจะมีผู้นำทางการเมืองแบบใดก็ตาม ผู้นำจะต้องทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง

ผู้นำทางการเมืองจึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการบริหารจัดการ การปกครองให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้ และเป้าหมาย คือ ความปกติสุขของประชาชน โดยมีกฎข้อบังคับหรือกฎหมายรองรับในการใช้อำนาจหน้าที่นั้น และเพื่อความถูกต้องชอบธรรม คุณสมบัติขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของผู้นำทางการเมืองก็คือ “จริยธรรม” (Ethics) ควบคู่กันไป เพื่อควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง (Code of Conduct) ดังนั้นการขาดจริยธรรมของผู้นำเท่ากับการขาดความชอบธรรมในการบริหารประเทศต่อไป ถึงแม้การกระทำนั้นจะถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม เช่น เคยประกาศ

จะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่กลับมารับตำแหน่งในภายหลัง หรือการใช้ช่องว่างทางกฎหมายในการหลบหลีกการเสียภาษี เป็นต้น

ประเทศไทยภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) ในปี 2475 มาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้นำเอารัฐธรรมนูญมาเป็นกฎหมายหลักในการปกครอง แม้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ แต่มิได้ใช้พระราชอำนาจโดยตรงเหมือนดังในอดีต กล่าวคือ ทรงใช้พระราชอำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล เมื่อรูปแบบการปกครองเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ ผู้นำทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรีจึงถูกบัญญัติขึ้นใช้ มีความหมายเป็นที่รู้กันว่า เป็นผู้นำที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบให้ใช้พระราชอำนาจบริหารปกครองประเทศสืบมา (สถาบันพระปกเกล้า, 2550: 617-619) ด้วยเหตุนี้ ผู้นำทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรี จึงเป็นบุคคลสำคัญของประเทศ โดยมีภาระหน้าที่หลักในการกำหนดและดำเนินนโยบายการบริหารประเทศ ผู้นำทางการเมืองจึงเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง มีสิทธิและมีอำนาจโดยชอบธรรมตามระบอบการปกครองนับตั้งแต่ปี 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยมีผู้นำทางการเมืองมาแล้วหลายรูปแบบ หลายลักษณะ มีทั้งผู้นำทางการเมืองแบบเผด็จการทางทหาร ผู้นำแบบชั่วครั้งชั่วคราว ผู้นำที่เป็นนักธุรกิจที่ร่ำรวย หรือผู้นำที่มาจากสามัญชน ดังนั้นสังคมไทยจึงมีผู้นำทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรีที่ทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินมาแล้วถึง 26 คน นับตั้งแต่ท่านแรกคือพระยามโนปกรณ์นิติธาดา (28 มิ.ย. 2475) จนถึงนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ (นายกคนที่ 26) (ปัจจุบันคนที่ 27 คือนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ 2551) ซึ่งแต่ละท่านล้วนเป็นผู้นำที่บริหารราชการแผ่นดินมาด้วยความเหนื่อยยากแตกต่างกัน

ตลอดระยะเวลา 76 ปี (2475-2551) ไทยมีผู้นำทางการเมืองที่มาจากการรัฐประหารและการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยมาแล้วหลายครั้ง ซึ่งที่มาของผู้นำทางการเมืองแต่ละยุคสมัยนั้นก็มีความเหมือนและแตกต่างกัน ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมือง การปกครองของไทย โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้นประการหนึ่ง คือ ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองและนักการเมือง (สถาบันพระปกเกล้า, 2550: 575) และหากสำรวจตรวจสอบดูตั้งแต่ในอดีตพบว่า การเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากความล้มเหลวทางด้านจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองทั้งสิ้น (ปัทมา ธำรงสิริภาคย์, 2542: บทคัดย่อ) เพราะจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองเปรียบเสมือนกับกัปตันเรือที่จะขับเคลื่อนเรือลำใหญ่ที่จะนำพาประชาชนทั้งสังคมไปสู่เป้าหมายปลายทางตามที่ตั้งไว้ ตรงกันข้ามถ้าหากผู้นำขาดจริยธรรม เช่น ไม่ซื่อสัตย์ต่อประชาชน ทุจริตต่อหน้าที่ ใช้อำนาจในทางที่ผิด เอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจเครือญาติและพวกพ้อง เมื่อนั้น

สังคมจะเกิดความคิดเห็นที่ขัดแย้ง ออกมาทวงถามถึงความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งในฐานะผู้นำประเทศ ดังนั้น องค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของผู้นำทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรีที่ใช้เป็นแนวทางในการบริหาร การปกครองและพัฒนาประเทศชาติให้มีความมั่นคง นำพาประชาชนให้มีความสงบสุข นั้น คือ จริยธรรมของผู้นำทางการเมือง (The Ethics of the Political Leaders) ทั้งนี้จริยธรรมถือเป็นสิ่งดีงามที่สังคมให้การยอมรับว่าถูกต้อง เหมาะสมสำหรับผู้นำทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรี เนื่องจากจริยธรรมเป็นหลักประกันได้ว่าจะสามารถสร้างความศรัทธา ความเชื่อมั่นให้กับผู้ร่วมงานและประชาชนในตัวนายกรัฐมนตรีได้

อย่างไรก็ดี ในความเป็นจริงการปกครองของไทยมีหลักจริยธรรมสำหรับผู้นำทางการเมืองเป็นเวลา 700 กว่าปีมาแล้ว ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีอุดมคติแห่งการปกครองคือ การเมืองอุดมคุณธรรม (Moral politics) ในระบบธรรมราชา ซึ่งมองว่าระบอบการปกครองที่ดี คือการปกครองโดยผู้มีคุณธรรมสูงสุด (อภิชาต สถิตนิรามัย, อ้างในประชาชาติธุรกิจ 22 พ.ค. 51) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น ทศพิธราชธรรม ราชวสดีธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ เป็นต้น อันเป็นแม่บทของการบริหารการปกครองที่ดี ดังพระปฐมบรมราชโองการฯ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ว่า

เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม
เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม

พระปฐมบรมราชโองการฯ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ
เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๓

พระบรมราชโองการ ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้นำในการปกครอง การบริหารบ้านเมืองจะต้องมีหลักจริยธรรม คือ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุและผลอันนำไปสู่ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เพื่อประโยชน์สุขของชีวิตและสังคมเป็นเกณฑ์มาตรฐานในแนวทางปฏิบัติ คือ การเกื้อหนุนหรือหนุนนำให้ชีวิตและสังคมเจริญงอกงาม อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมาย คือบ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข การอยู่ดีกินดีของประชาชน เช่นเดียวกับนานาอารยะประเทศ ผู้นำที่จะเข้ามารับตำแหน่งในฐานะผู้นำประเทศ หรือ *"ผู้นำทางการเมือง"* นั้นจะต้องกล่าวคำปฏิญาณหรือคำสาบานตนก่อนรับตำแหน่งเสมอ หลักใหญ่ใจความที่ตรงกันก็คือ ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่

เสียสละ ถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง คุณลักษณะดังกล่าวถือเป็นจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่สำคัญ เพื่อใช้ยึดถือปฏิบัติ หรือเป็นแนวทางในการทำหน้าที่ของผู้นำทางการเมืองในการบริหารปกครองที่จะนำพาประเทศชาติและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม

ปัจจุบันแนวทางปฏิบัติของผู้นำทางการเมืองไทยนั้น หลังจากได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งให้ตำรงตำแหน่งทางการเมือง (นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี) แล้วต้องนำคณะรัฐมนตรีเข้าเฝ้า เพื่อถวายคำสัตย์ปฏิญาณตนต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และถือเป็นข้อปฏิบัติที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 175 ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

> *ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวายสัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ของประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ*

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติตั้งแต่อดีตไทยยังไม่มีกฎเกณฑ์มาตรฐานทางจริยธรรมเลยว่าผู้นำทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรีนั้นควรมีจริยธรรมที่ชัดเจนอย่างไรบ้าง เพียงแต่ผ่านกระบวนการทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง ก็ถือว่าถูกต้องแล้ว ทั้งๆที่การเลือกตั้งไม่ได้กลั่นกรองให้เฉพาะคนดีแต่อย่างใด แต่คนที่ไม่ดียังมีอีกมากที่อาศัยกระบวนการการเลือกตั้งเพื่อซักฟอกตัวเองและใช้เป็นแนวทางในการแสวงหาผลประโยชน์ ยิ่งไปกว่านั้น การผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ยังเท่ากับสร้างความชอบธรรมให้คนไม่ดีอีกด้วย (ปัทมา ธำรงสิริภาคย์, 2542: บทคัดย่อ) ดังที่นักการเมืองมักอ้างอยู่เสมอว่า มาจากประชาชน ประชาชนส่วนใหญ่เลือกเข้ามา

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้เกิดการแสวงหากรอบหลักเกณฑ์แห่งความประพฤติ (Code of Conduct) ของบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเอาไว้ในหมวดที่ 13 ว่าด้วยจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในมาตรา 279 ถ้าผู้นำทางการเมืองไม่ปฏิบัติตามให้ถือว่ามีความผิดทางวินัย (วรรคสาม) โดยมอบอำนาจให้ผู้ตรวจการแผ่นดินในมาตรา 280 มีอำนาจหน้าที่เสนอแนะหรือให้คำแนะนำ

และถ้ามีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถไต่สวนและเปิดเผยผลการไต่สวนต่อสาธารณะได้ (วรรคสอง)

มาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมือง ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 279 มีผลเป็นรูปธรรมขึ้นเมื่อมีการประกาศใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2551 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม 2551 เป็นต้นไปมีทั้งหมด 31 ข้อ ในระเบียบดังกล่าว ข้อ 4 ระบุว่า ข้าราชการการเมือง หมายความว่า นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และข้าราชการการเมืองอื่นที่นายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง ต้องปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมือง หลักใหญ่ใจความ ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตทางกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเอง ต่อหน้าที่ ต่อประชาชนและประเทศชาติ มิเช่นนั้นแล้วจะมีความผิดทางวินัย

ปัญหาเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองของไทยหลายท่านที่ผ่านมานั้นก็เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆในโลกกล่าวคือ ใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้อง ทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ก้าวก่ายแทรกแซงอำนาจหน้าที่องค์อิสระ (สุชาติ โจมเสนาะ, 2545:3) อันนำไปสู่วิกฤตการณ์ทางการเมืองและการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน ก่อให้เกิดความขัดแย้งที่เกิดจากความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน มีการแบ่งแยก แบ่งเขตพื้นที่ ลุกลามไปถึงขั้นห้ามและขัดขวางผู้นำทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีลงไปในพื้นที่ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมโดยรวม สาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งเกิดจาก “ผู้นำ” ที่ขาดวุฒิภาวะทางจริยธรรมทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือ ไม่เคารพยำเกรง ขัดขวาง ไม่ปฏิบัติตามกฎกติกาบ้านเมืองและการชุมนุมประท้วงที่แสดงออกตามวิถีประชาธิปไตย เสียงของประชาชน จึงเป็นกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงความชอบธรรมในการบริหารประเทศของ “ผู้นำทางการเมือง” (political leaders) เพราะผู้นำทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรีนอกจากจะเป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่ศรัทธา น่าเชื่อถือและที่สำคัญประชาชนต้องไว้วางใจต่อผู้นำด้วยว่า มีวุฒิภาวะทางจริยธรรมที่สูงกว่าผู้นำประเภทอื่นๆ ยิ่งความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ ความกตัญญูต่อแผ่นดินและประชาชน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนและพวกพ้อง สิ่งเหล่านี้ถือเป็นหลักจริยธรรมที่สำคัญ ที่ใช้เป็นกรอบแห่งความประพฤติและเป็นบรรทัดฐานทางจริยธรรมแก่ผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพราะ ผู้นำทางการเมือง คือผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ให้ใช้อำนาจที่สามารถนำไปแก้ไขปัญหา อุปสรรคแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งอย่างสันติวิธี พร้อมกับความรับผิดชอบทางการเมืองของผู้นำ

จากปัญหาทางการเมืองของไทยที่เกิดขึ้น มีนักคิด นักวิชาการที่แสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย ต่างมีทัศนะที่ตรงกันว่า ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นมาจากนักการเมืองโดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองที่ขาดวุฒิภาวะทางจริยธรรม มีความรู้ความสามารถแต่ขาดจริยธรรม จากปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้น ทางออกนอกจากต้องพึ่งพระบารมีขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการแก้ปัญหาเหมือนที่ผ่านๆมาแล้ว แนวคิดของนักวิชาการท่านหนึ่ง คือ ธีรยุทธ บุญมี (2550: 285) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับธรรมนูญจริยธรรมของรัฐและประชาชน (Ethical constitutionalism) เป็น "เสาหลักทางจริยธรรม" โดยเสนอบุคคลที่เป็นที่ยอมรับให้เป็นบรรทัดฐานทางจริยธรรมของสังคม พร้อมทั้งผู้ที่ทำงานภาคสังคมและภาคสื่อมวลชนมาร่วมสนับสนุนช่วยกลั่นกรอง ดังนี้

สามเหลี่ยมการทำงานเพื่อสถาปนาหลักจริยธรรม

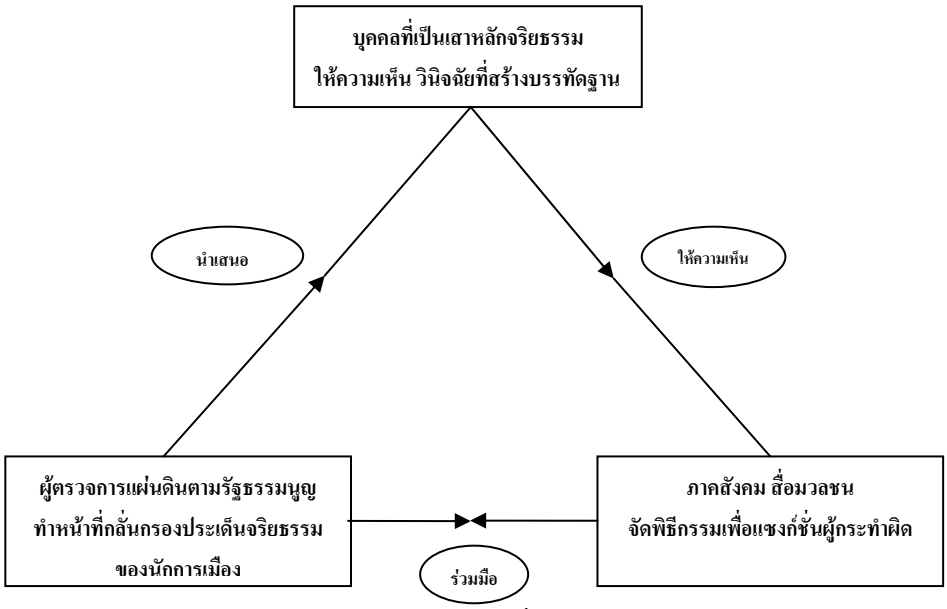

ที่มา : ดัดแปลงมาจาก ธีรยุทธ บุญมี, 2550, หน้า 286.

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาบุคคลที่เป็นเสาหลักทางจริยธรรมซึ่งถือเป็นบรรทัดฐานของสังคมไทยในเรื่องของจริยธรรมผู้นำทางการเมือง ซึ่งมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 279 และมาตรา 280 รวมถึงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง ในหมวดที่ 2 ว่าด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมือง

บุคคลที่ควรศึกษาอย่างยิ่งถึงจริยธรรมของผู้นำและเป็นผู้นำทางการเมืองที่เป็นแบบอย่างและเป็นที่ยอมรับของประชาชนว่า มีวุฒิภาวะทางจริยธรรมสูงคนหนึ่งของเมืองไทย คือ ฯพณฯ พล

เอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ที่ดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมือง (นายกรัฐมนตรีคนที่ 16, 3 มี.ค. 2523 - 11 ส.ค. 2531) ของไทย รวมระยะเวลา 8 ปี 5 เดือน เป็นผู้นำทางการเมืองที่ไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองใด เป็นนายกรัฐมนตรีที่ไม่มีพรรคการเมืองเป็นของตนเอง และเป็นผู้นำทางการเมืองที่รู้จักคำว่า *"พอ"* และกล้าที่จะปฏิเสธตำแหน่งสูงสุดทางการเมืองที่คนจำนวนมากใฝ่ฝัน "*...ผมขอพอ ไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี...*" (ประสงค์ สุ่นศิริ, 2532: 285) และเป็นที่น่าสนใจว่าเหตุใดท่านจึงปฏิเสธตำแหน่งนี้ในขณะที่ผู้นำทางการเมืองทุกคนปรารถนาที่จะเป็นและครอบครอง หรือเป็นการแสดงออกถึงความกล้าหาญทางจริยธรรมของผู้นำที่ไม่ค่อยมีให้เห็นเท่าใดนัก ผู้นำที่รู้คำว่า *"พอ"* เมื่อถึงเวลาที่จะต้อง *"หยุด"* และ *"ปล่อยวาง"* ให้คนรุ่นหลังได้บริหารบ้านเมืองสืบต่อไปนั้น จึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และด้วยบุคลิกภาพที่สุขุม ความอ่อนน้อมถ่อมตน กตัญญู ความจงรักภักดีเทิดทูลสถาบันกษัตริย์ ดังคำที่ท่านได้กล่าวแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2523 (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2529: 36) ไว้ว่า *"...รัฐสภาอันทรงเกียรติแห่งนี้ได้เสนอให้กระผมดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีกระผมจำต้องน้อมรับไว้ด้วยความเสงี่ยมเจียมตนเป็นที่สุด...*"

นับตั้งแต่ที่ท่านเข้ารับตำแหน่ง ได้สร้างคุณูปการให้แก่ประเทศชาติอย่างมากมาย และยังได้สร้างบรรทัดฐานแห่งความประพฤติของผู้นำทางการเมืองและเป็นที่กล่าวขวัญของประชาชนในเวลาต่อๆมา แม้ในวาระสุดท้ายที่ท่านดำรงตำแหน่งฯยังได้กล่าวอำลาประชาชนชาวไทยในวันที่ 5 สิงหาคม 2531 เวลา 20.30 น. ว่า *"...โดยส่วนตัวผมเองแล้ว ผมเจียมตัวและเจียมใจอยู่เสมอไม่เคยมีความทะเยอทะยานทางการเมืองและไม่เคยมักใหญ่ใฝ่สูงที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี การเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นไม่สนุกและเหนื่อย..."* (ประสงค์ สุ่นศิริ, 2532: 290) พร้อมกันนี้ยังมีประเด็นที่น่าศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมือง ดังเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาประชาชนของท่านอีก เช่น ความกตัญญู เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน และความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และในตอนท้ายแห่งสุนทรพจน์ ท่านได้กล่าวว่า *"...ขอขอบพระคุณพรรคการเมืองต่างๆ ที่ได้กรุณาไปเชิญผมให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปอีก ผมได้เรียนหัวหน้าพรรคการเมืองไปว่า ผมพอแล้ว..."*

ดังนั้น จึงเป็นประเด็นและที่มาของการศึกษาจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ รวมถึงการศึกษาอัตชีวประวัติของท่าน การอบรมเลี้ยงดู การศึกษา เส้นทางชีวิตที่ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดในการบริหารปกครองประเทศ จน

ได้รับการยกย่องและเป็นที่ประจักษ์ในเรื่องของความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ จงรักภักดี เป็นที่เชื่อมั่นศรัทธาจากสังคมอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเป็นผู้นำทางการเมืองที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในประเด็นจริยธรรม ซึ่งจะเป็นการสร้างความชอบธรรมและความไว้วางใจจากประชาชนให้กับผู้นำไปสู่เป้าหมาย คือ ประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง ดังตารางภาพต่อไปนี้

<u>กรอบแนวคิดจริยธรรมผู้นำทางการเมือง</u>

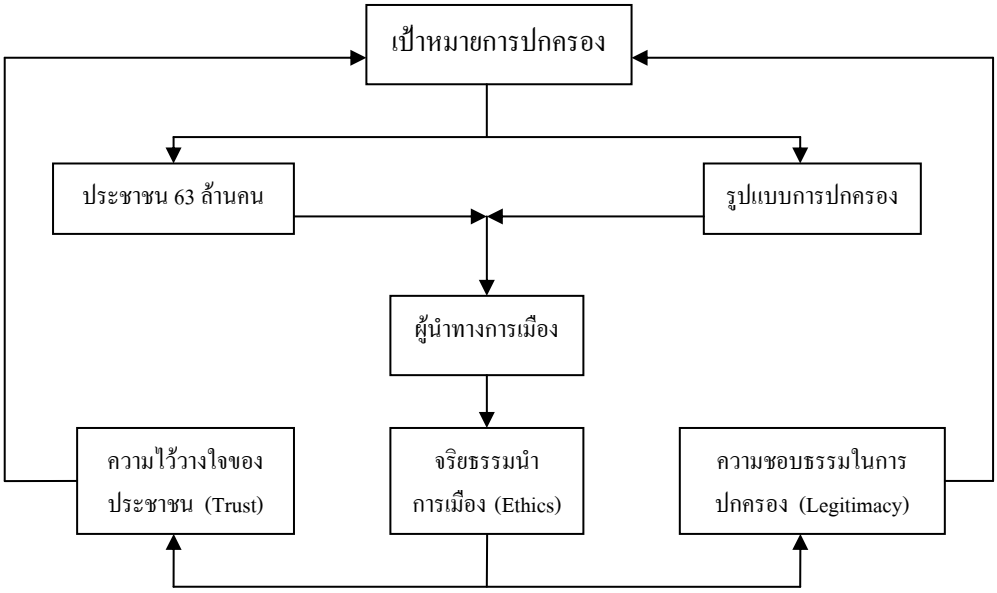

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า จริยธรรมผู้นำทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการบริหารปกครองบ้านเมืองท่ามกลางวิกฤตการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่ทวีความรุนแรงขึ้น ในขณะที่สังคมโดยทั่วไปเรียกร้องหาผู้นำทางการเมืองที่เป็นคนดี มีศีลธรรม มีความโปร่งใส ยึดประโยชน์สุขของส่วนรวม ของประเทศชาติ ของประชาชนเป็นที่ตั้ง ด้วยเหตุผลที่ว่าคุณสมบัติด้านจริยธรรมบางอย่างของผู้นำทางการเมืองต้องมีมาตรฐานสูงกว่าเกณฑ์ทั่วไป (Higher Standard) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2549: 38) เป็นกรอบแห่งความประพฤติที่สำคัญ (Code of Conduct) และใช้เป็นบรรทัดฐานให้แก่ผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือนายรัฐมนตรี ซึ่งหมายถึงไม่ว่าบุคคลใดๆก็ตามเมื่อเข้ามาดำรงตำแหน่งนี้แล้ว ต้องมีมาตรฐานทางจริยธรรมที่สูงกว่าคนทั่วๆไป จึงจะเหมาะสมในการเป็นผู้นำสูงสุดในการบริหารประเทศ เพราะ *"จริยธรรมของผู้นำทางการเมือง"* คือปัจจัยหลักที่เมื่อใดก็ตามผู้นำทางการเมืองมีความบกพร่องในข้อนี้แล้ว เมื่อนั้นผู้นำทางการเมืองก็หมดความชอบธรรมในการอยู่ในตำแหน่งใช้อำนาจการบริหารบ้านเมืองต่อไป

ดังนั้นการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองจากหลักธรรมทางศาสนา นักปราชญ์ นักวิชาการ ล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการแสวงหากรอบหลักเกณฑ์ความประพฤติ (Code of Conduct) ของบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรีให้เป็นที่ยอมรับจากสังคม รวมทั้งเพื่อเป็นการเสริมสร้างในระบอบประชาธิปไตยและเพิ่มพูนประโยชน์สุขให้แก่ประชาชน ดังนั้นการศึกษาเรื่องจริยธรรมผู้นำทางการเมือง โดยศึกษาประวัติชีวิตและผลงานของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ เป็นกรณีศึกษาโดยเฉพาะในประเด็นจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองจนสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนานถึง 8 ปี 5 เดือน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นความสำคัญในประเด็นดังกล่าว และเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่สังคมไทยจากประวัติ แนวคิดและผลงานของท่าน จึงได้ศึกษาและนำเสนองานวิจัยนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมอันเป็นคุณสมบัติสำคัญสำหรับผู้นำทางการเมืองของไทย

2.2 เพื่อศึกษาประวัติชีวิต ผลงานและจริยธรรมผู้นำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

2.3 เพื่อส่งเสริมแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำ และให้ความสำคัญกับผู้นำที่ปกครองบ้านเมืองอย่างมีจริยธรรมโดยประชาชนสามารถมอบความไว้วางใจต่อผู้นำในการบริหารประเทศอันเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.1 การศึกษาวิจัยภาคเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองจากเอกสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ

3.2 การศึกษาเก็บข้อมูลจากคำสุนทรพจน์ การปาฐกถา คำแถลง คำกล่าว การให้สัมภาษณ์ของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ และบุคคลที่เคยทำงานร่วมกับท่านจากเอกสาร บทความ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ

4. ขอบเขตในการวิจัย

ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คำแถลง คำกล่าวสุนทรพจน์ การสัมภาษณ์ การปาฐกถา เฉพาะประเด็นด้านจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง โดยศึกษาเฉพาะ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ในขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คนที่ 16 ของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ถึง 2531

5. ปัญหาและอุปสรรค

ในการทำวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตที่จำกัด ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากปัญหาทางด้านการเมือง จึงทำให้มีปัญหา อุปสรรคหลายประการด้วยกัน ดังนี้

5.1 ปัญหาความไม่สงบทางด้านการเมือ มีการลอบวางระเบิดหลายจุด เช่น ที่หน้าบ้านพักของ ฯพณฯ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2549 และลอบวางระเบิดที่มูลนิธิรัฐบุรุษเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2553 เวลา 20.40 น. และอีกหลายจุดในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทำให้ไม่สามารถเข้าไปค้นข้อมูลต่างๆได้ เช่น ที่ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา หรือหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น

5.2 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถูกโจมตีอย่างหนักจากผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง เช่น ผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญ หรือ ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการปฏิวัติรัฐประหาร 9 กันยายน 2549

5.3 ด้วยตำแหน่ง ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ทำให้ท่านไม่สามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมือง

ทั้งหมดทั้งปวงนี้ เป็นปัญหาและอุปสรรคในการทำวิทยานิพนธ์ เนื่องจากการจะเข้าขอพบเพื่อสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลที่ใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์โดยตรงจากท่านนั้นทำได้ยาก เพราะต้องผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ที่คอยรักษาความปลอดภัยอย่างเข็มงวด

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมอันเป็นคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับผู้นำทางการเมืองของไทย

6.2 ทำให้ทราบประวัติชีวิต และผลงานทางจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

6.3 เป็นการส่งเสริมแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทยทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ และเพื่อเผยแพร่ กระตุ้นสังคมให้หันมาสนใจเรื่องจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

7. นิยามศัพท์

7.1 คำว่า **"จริยธรรม"** หมายถึง หลักแห่งความประพฤติในทางที่ชอบ เป็นเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติ หรือเป็นหลักปฏิบัติที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร และเป็นเรื่องของระบบความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกต้องดีงามของสังคมให้ยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข

7.2 คำว่า **"ผู้นำทางการเมือง"** หมายถึง **"นายกรัฐมนตรี"** คือบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะบุคคลสาธารณะที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน และเป็นตัวแทนของคนทั้งประเทศ เพื่อใช้อำนาจในการปกครอง บริหารราชการแผ่นดิน

7.3 คำว่า **"จริยธรรมผู้นำทางการเมือง"** หมายถึงหลักแห่งความประพฤติในทางที่ชอบ ในเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร ที่มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง หรือคัดเลือกให้เป็นหัวหน้า เพื่อใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินไปในทางที่ถูกต้องชอบธรรม

บทที่ 2
กรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมือง

ปรัชญาเมธีทางการเมืองของโลก เช่น โสเครตีส เพลโต อริสโตเติล เห็นพ้องต้องกันว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีสัญชาตญาณแห่งการรวมกลุ่ม การอยู่รวมกันของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องมีกฎข้อบังคับคือมีกฎหมายเพื่อจัดระเบียบสังคม โดยมีเป้าหมายคือการมีชีวิตที่มีความสุข มีสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอภาคภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับเดียวกัน ด้วยเหตุที่ความเป็นสัตว์สังคมทำให้การอยู่รวมกันของมนุษย์ประกอบไปด้วยผู้นำและผู้ตาม ทั้งผู้นำและผู้ตามต่างก็เกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์จึงต้องคัดเลือกสรรหา “ผู้นำ” เข้ามาทำหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง เรียกว่า “ผู้นำทางการเมือง” ซึ่งมีหน้าที่ในการสร้างคุณประโยชน์สุขแก่ประชาชน และเพื่อความถูกต้องชอบธรรมของผู้นำเอง การมีหลักยึดปฏิบัติหรือแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้อง ซึ่งนอกเหนือจากกฎหมายข้อบังคับแล้ว สิ่งที่จะต้องพึงคำนึงถึงเป็นอันดับแรกคือ “จริยธรรม” (Code of Conduct) เพราะจริยธรรมเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่สร้างความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งของผู้นำทางการเมือง และมีความชอบธรรมในการปกครองซึ่งเป็นรากฐานสำคัญอย่างหนึ่งของการมีอำนาจในการปกครอง โดยฝ่ายผู้ปกครองคิดว่ามีสิทธิที่จะปกครองและฝ่ายที่ถูกปกครองก็ยอมรับในสิทธินั้น

เพื่อความชัดเจนในประเด็นคำว่า *“ความชอบธรรม”* ของผู้นำรัฐในการปกครอง หมายถึง คุณลักษณะของความถูกต้อง มีความเหมาะสม เป็นสิ่งที่ดีและควรได้รับการยอมรับ ที่เกี่ยวโยงกับความเชื่อ หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับการได้มาซึ่งอำนาจ การมีอำนาจ และการใช้อำนาจในการปกครอง ซึ่งอยู่กับการอ้างสิทธิในการปกครองของฝ่ายปกครอง และขึ้นอยู่กับการยอมรับ หรือเชื่อฟังในข้ออ้างนั้นของฝ่ายที่รับการปกครองนั้นด้วย (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543: 79) ดังนั้นจริยธรรมกับผู้นำทางการเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มีความชอบธรรมในการปกครอง เพราะจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง คือหลักประกันแห่งความประพฤติที่ดีงาม และเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้นำทางการเมือง ขณะเดียวกันช่วยป้องกันคนที่ยังไม่ดีพอไม่ให้ทำชั่วได้ง่าย และคุ้มครองผู้ที่ทำดีอยู่แล้วไม่ให้ได้รับความเดือดร้อนจากคนที่แสวงหาอำนาจและผลประโยชน์

ทางการเมือง ซึ่งหากมีการละเมิดหรือไม่ประพฤติปฏิบัติตามนั้น ต้องมีบทลงโทษตามความหนักเบาและเจตนาแห่งการกระทำ และหากเข้าขั้นทุจริตต่อหน้าที่ ประพฤติมิชอบ หรือร่ำรวยผิดปกติ ต้องมีองค์กรอิสระเพื่อตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือกลไกอื่นๆ ช่วยกันตรวจสอบ (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2550: 99) ทั้งนี้เพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้นำให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

"ผู้นำทางการเมือง" ในสังคมไทยถือเป็นแกนกลางขององค์กรทางสังคมแทบทุกประเภท ผู้นำเป็นจุดศูนย์กลางแห่งความสัมพันธ์ประสานความเข้าใจ และทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คนในสังคมจึงมีความคาดหวังกับผู้นำที่พร้อมจะนำพาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองและมั่นคง ด้วยความสามารถในการนำ (leadership) ในการบริหารกิจกรรมทางการเมืองให้สำเร็จผลและมีประสิทธิภาพแล้ว คนไทยเองยังมีทัศนคติว่า ผู้ที่จะเป็นผู้นำทางการเมืองได้นั้นต้องมี *"บารมี"* (charisma) หมายถึงคุณลักษณะพิเศษที่ดีเลิศอย่างหนึ่ง เป็นบุคคลที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เหนือมนุษย์ มีความเฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง สามารถก่อให้เกิดความผูกพันทางจิตใจที่ล้ำลึกระหว่างตัวผู้นำกับผู้ปฏิบัติตาม นอกจากผู้นำเป็นบุคคลที่ประกอบไปด้วยคุณสมบัติและบารมีแล้วยังต้องประกอบด้วยจริยธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้นำที่มีอำนาจบารมีที่มีจริยธรรมและผู้นำที่มีอำนาจบารมีแต่ไม่มีจริยธรรม (จุมพล หนิมพานิช, 2543: 5) ผู้นำทั้งสองประเภทต่างมีจุดหมายและวิธีการที่แตกต่างกัน ดังตารางเปรียบเทียบต่อไปนี้

ตารางแสดงความแตกต่างระหว่างลักษณะของผู้นำที่มีอำนาจบารมีทีมีจริยธรรมกับผู้นำที่มีอำนาจบารมีที่ไม่มีจริยธรรม

ผู้นำทีมีอำนาจบารมีที่มีจริยธรรม	ผู้นำที่มีอำนาจบารมีที่ไม่มีจริยธรรม
- ใช่อำนาจเพื่อสนองต่อบุคคลอื่น - กำหนดวิสัยทัศน์ตามความปรารถนาหรือแรงดลใจของผู้ร่วมงาน - พิจารณาและเรียนรู้จากคำวิพากษ์วิจารณ์ - กระตุ้นให้ผู้ร่วมงานคิดอย่างอิสระและมีการถามความคิดเห็นของผู้นำ - เปิดให้มีการสื่อสารแบบสองทาง - มีการสอน พัฒนา และสนับสนุนส่งเสริมผู้ร่วมงาน - ไว้วางใจมาตรฐานคุณธรรมภายในเพื่อเสนอผลประโยชน์ขององค์การและสังคม	- ใช้อำนาจเพียงเพื่อให้ได้มาเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน - ส่งเสริมสบับสนุนวิสัยทัศน์ของตนเอง - ตำหนิหรือไม่พอใจความเห็นที่คัดค้านหรือตรงกันข้าม - เรียกร้องให้มีการยอมรับการตัดสินใจของตนโดยไม่ต้องมีการซักถามความคิดเห็นของผู้อื่น - ให้มีการสื่อสารทางเดียว - ไม่สนับสนุน ไม่ตอบสนองความต้องการของผู้ร่วมงาน - ไว้วางใจมาตรฐานคุณธรรมภายนอกเพื่อสนองผลประโยชน์ของตนเอง

ที่มา : Jane M. Howell and Bruce J. Avelio "The Ethics Charismatic Leadership: Submission or Liberation "Academy of Management Executive, May 1992 p.45, อ้างใน จุมพล หนิมพานิช, 2543, หน้า 6.

ในความเป็นจริงประเด็นผู้นำทางการเมืองที่มี *"บารมี"* นั้นในทางพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่าบารมีไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (2545: 239) ไว้ว่า หมายถึงผู้ที่มีปฏิปทาอันยวดยิ่ง หรือคุณธรรมที่ประพฤติปฏิบัติอย่างยวดยิ่ง คือ ความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษเพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูงมี 10 ประการคือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา ถ้าผู้นำสามารถปฏิบัติได้จะทำให้ผู้นำคนนั้นเป็นผู้ที่มีบารมี เป็นที่ยอมรับเชื่อถือจากประชาชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับความหมายในพจนานุกรม ฉบับราบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 625) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง คุณความดีที่ได้บำเพ็ญมา หรือคุณสมบัติที่ทำให้ยิ่งใหญ่ ดังนั้นคำว่า ผู้นำทางการเมืองที่มีบารมีนั้นจึงหมายถึง ผู้นำที่ยึดมั่นอย่างหนักแน่นในการทำความดี มีความรู้ ความสามารถ หรือมีบุคลิกลักษณะพิเศษกว่าคนทั่วๆไปและได้รับการยอมรับว่าเหนือกว่าบุคคลอื่น เป็นบุคคลที่หายาก จึงได้รับการยกย่องให้เกียรติให้เป็นผู้นำหรือมุขบุรุษ (สุรศักดิ์ ม่วงทอง, 2543: 81) ที่มีความสามารถดึงดูดความสนใจในการชักนำหรือประสานประโยชน์ ความเข้าใจของคนในสังคมประชาธิปไตยที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน (มนตรี เจนวิทย์การ, อ้างใน พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ, 2540: 192) และให้ความร่วมมือระหว่างคนในสังคม ขณะเดียวกัน ผู้นำทางการเมืองยังเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมให้กับประชาชน และสร้างบรรทัดฐานให้กับผู้ที่จะขึ้นมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองคนต่อไปในอนาคต

ดังนั้นในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ จากแนวคิดทฤษฎีผู้นำ ที่ใช้ในการกำหนดกรอบในการวิจัย รวมถึงศึกษาความหมายของคำว่าจริยธรรม ความสำคัญของจริยธรรม ขอบเขตจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง ความหมายของผู้นำทางการเมือง คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดี และแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในทางศาสนา นักปราชญ์ตะวันออกและตะวันตก และจากทัศนะของนักวิชาการ ซึ่งจะได้นำเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังตารางภาพต่อไปนี้

กรอบแนวคิดการศึกษาจริยธรรมผู้นำทางการเมือง

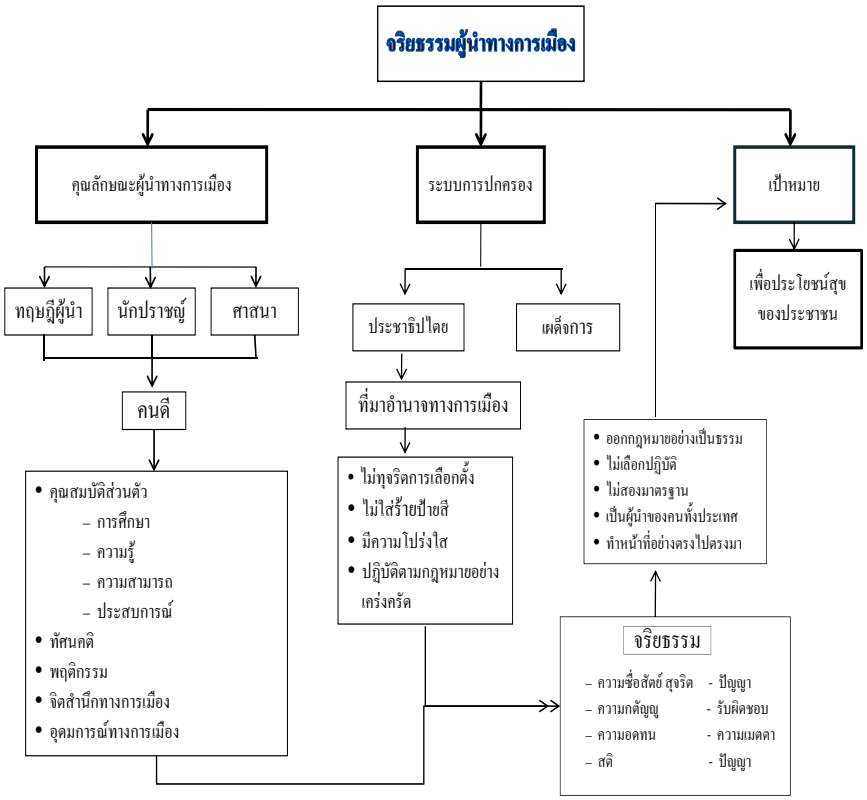

2.1.1 ความหมายของผู้นำทางการเมือง

ผู้นำทางการเมืองโดยทั่วไปมีบทบาทในการบริหารประเทศระดับสูงหรือระดับนโยบายทั้งฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติ ผู้นำทางการเมืองจึงเป็นบุคคลที่สำคัญของประเทศและกล่าวได้ว่าประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองหรือย่อยยับ อยู่ที่ผู้นำในการบริหารประเทศเป็นสำคัญ เพราะผู้นำเป็นผู้ควบคุมวิถีชีวิตของสังคม มีอำนาจ มีอภิสิทธิ์เหนือคนส่วนใหญ่ในสังคมและเป็นผู้มีส่วนมีเสียงในการตัดสินใจทางการเมืองของประเทศ (อุทัย หิรัญโต, 2524: 126) ดังนั้นการให้ความหมายของผู้นำทางการเมือง จึงมีนักวิชาการหลายท่านให้ทัศนะที่แตกต่างกันไป ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2544: 4) ได้ให้ความหมายคำว่า ผู้นำทางการเมือง ไว้ว่า มาจากคำว่า “นายโก” หรือ นายก และ “วินายโก” หรือ วินายก ซึ่งแปลว่า ผู้นำ และนำคำนี้มาใช้เรียกผู้นำ เช่น นายกรัฐมนตรี เป็นต้น ดังนั้นคำว่า ผู้นำทางการเมือง หมายถึงบุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดี สู่จุดมุ่งหมายที่ดีงาม โดยถูกต้องตามธรรม เรียกว่า ธรรมาธิปไตย ใช้หลักธรรมในการปกครอง

ลิขิต ธีรเวคิน (อ้างใน หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน 8 ธ.ค. 2548) ได้ให้ความหมายผู้นำทางการเมืองไว้ว่า ผู้นำทางการเมือง คือบุคคลที่ต้องมีคุณลักษณะพิเศษ สามารถเข้าถึงใจมวลชน บริหารประเทศได้ โดยสามารถแก้ปัญหาทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาวอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความสามารถพิเศษในการใช้คนให้ถูกกับงาน ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีวุฒิภาวะในการทำงาน รวมทั้งการดำรงชีวิตส่วนตัว

โรเบิร์ต ซี. ทัคเกอร์ (Tucker, 1981: 15, อ้างถึงใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 13) ให้ความหมายว่า ผู้นำทางการเมือง คือ ใครก็ตามที่ให้ทิศทางหรือมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการกำหนดทิศทางเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนทางการเมืองหนึ่ง ๆ

เลวิส เจ. เอ็ดดินเจอร์ (Edinger, 1964: 653, อ้างถึงใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 12) ได้ให้ความหมายว่า ผู้นำทางการเมือง คือ ตัวกระทำการสำคัญ (Central Actor) ที่ครอบครองตำแหน่งที่เป็นศูนย์รวมซึ่งสัมพันธ์กับตำแหน่งของฝ่ายตรงกันข้ามอื่นๆภายใต้บทบาทที่แน่นอนซึ่งกำหนดขึ้น

จอห์น อาร์. คาร์ทไรท์ (Cartright, 1978: 10, อ้างถึงใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 12) ให้ความหมายว่า ผู้นำทางการเมือง คือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในระดับสูง เป็นผู้มีอิทธิพลมากที่สุดในการกำหนดทางเลือกสำคัญๆสำหรับชุมชนทางการเมืองหนึ่งๆ

เสวี บัวแก้ว (2533: 13) ได้กล่าวเชิงสรุปว่า ผู้นำทางการเมือง คือ ผู้ดำรงสถานการณ์ทางอำนาจในการปกครอง ซึ่งมีความหมายครอบคลุมไปถึงมิติของการใช้อำนาจทางการเมือง การตัดสินใจนโยบายสาธารณะด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการต่างประเทศ

ปัทมา ธำรงสิริภาคย์ (2542:4) ได้ให้ความหมายของคำว่า ผู้นำทางการเมือง หมายถึงผู้มีอำนาจทางการเมือง (Political Power) อำนาจในการกำหนดตัวคนที่จะช่วยบริหารประเทศ และอำนาจในการบริหารประเทศตามนโยบายที่วางไว้ เช่น ในประเทศไทยในอดีตกาลก่อน พ.ศ. 2475 ผู้นำทางการเมืองคือ พระมหากษัตริย์ นับจาก พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ผู้นำทางการเมืองคือ นายกรัฐมนตรี นอกจากนี้ ยังหมายความครอบคลุมถึงผู้ที่มีหรือเคยมีบทบาททางการเมืองสูง ผู้ที่

เสนอตัวเข้าชิงความเป็นผู้นำทางการเมือง และผู้ที่ได้รับการคาดการณ์ว่าจะก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำทางการเมืองอย่างเป็นทางการต่อไป

มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์ (2540: 13) ได้กล่าวสรุปความหมายของผู้นำทางการเมืองไว้ว่า ผู้นำทางการเมือง คือ บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้ง หรือคัดเลือกให้เป็นหัวหน้า เพื่อใช้อำนาจในการปกครอง สำหรับผู้นำทางการเมืองนั้นการใช้อำนาจจะครอบคลุมไปถึงมิติของการใช้อำนาจทางการเมือง (Political power) และเป็นผู้ตัดสินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับบุคคล ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และการต่างประเทศ

ในการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของคำว่า ผู้นำทางการเมืองนั้น จากทัศนะของนักวิชาการหลายท่านสามารถสรุปได้ว่า “ผู้นำทางการเมือง” หมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (Public office) ในฐานะบุคคลสาธารณะ (Public man) ที่ได้รับความไว้วางใจอย่างสูงจากประชาชน (Office is a public trust) และเป็นตัวแทนของคนทั้งประเทศ เพื่อใช้อำนาจในทางการเมือง (Political power) ในการปกครอง บริหารราชการแผ่นดิน ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึง *“นายกรัฐมนตรี”* ที่เป็นผู้นำสูงสุดในระบบการปกครองของไทย มิได้หมายถึงผู้นำทางการเมืองที่เป็นรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นแต่อย่างใด

2.1.2 ความสำคัญของผู้นำทางการเมือง

ความสำคัญของผู้นำทางการเมือง เริ่มตั้งแต่มนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นชุมชนเล็กๆ โดยคนในชุมชนนั้นจะคัดเลือกบุคคลที่ได้รับการยกย่องนับถือ โดยพิจารณาจากคนที่มีสติปัญญา ความสามารถ ความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ทั้งนี่เพื่อให้เป็นผู้ระงับเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นผู้คอยปกป้องจากศัตรูจากภายนอก และเป็นผู้นำที่สำคัญในการพัฒนาสังคม (ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2534: 67, อ้างใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 1) ผู้นำทางการเมืองจึงเป็นกลไกที่มีความสำคัญในทุกโครงสร้างของระบบการเมืองการปกครองและทุกภาคส่วนของสังคม

นอกจากผู้นำทางการเมือง เป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการเมืองทุกระบบแล้ว ผู้นำยังมีบทบาทที่สามารถสร้างความหวัง ความศรัทธา และขวัญกำลังใจให้แก่คนในชาติ สามารถนำพาชาติผ่านอันตรายมาได้ ยกตัวอย่างเช่น เซอร์วินสตันเชอชิลล์ นายกรัฐมนตรีของอังกฤษในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้น ผู้นำบางคนอย่างเช่น ประธานาธิบดี วู้ดโรว์ วิลสัน ของ

สหรัฐอเมริกา เห็นการณ์ไกลต้องการให้มนุษย์มีสันติภาพ จึงมีความคิดริเริ่มที่จะตั้งองค์การระหว่างประเทศขึ้นเพื่อสร้างสันติภาพให้แก่โลก ซึ่งเรารู้จักกันดีในนามของสันนิบาตชาติ ผู้นำบางคนนำประเทศเข้าสู่ระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ เช่น เลนิน และเหมาเซตุง ผู้นำบางคนได้นำประเทศเข้าสู่สงครามซึ่งบางครั้งก็นำความพินาศมาสู่ชาติของตนเองและมนุษย์ชาติอย่างมหันต์ เช่น นโปเลียน และฮิตเลอร์ เป็นต้น (ฉรงค์ สินสวัสดิ์, 2518: 129) ดังนั้น ผู้นำทางการเมืองที่ปกครองประเทศหนึ่งที่มีสภาพแบบหนึ่ง อาจจะมีนโยบายที่มีการบริหารประเทศไม่เหมือนกัน เพราะผู้นำมีลักษณะที่แตกต่างกันอาจจะนำพาประเทศชาติของตนไปในทางที่แตกต่างกันได้แม้จะอยู่ในยุคเดียวกันก็ตาม

ขณะเดียวกัน ผู้นำทางการเมืองต้องมีคุณลักษณะของผู้นำที่ดี มีบุคลิกที่ผ่านการฝึกฝนอบรมสั่งสอนและประสบการณ์ชีวิต เพราะผู้นำทางการเมืองสามารถจะใช้พระเดชพระคุณในเวลาเดียวกัน ทำให้คนทั้งรักและทั้งเกรงด้วยคุณสมบัติส่วนตัว ความจริงจังกับการทำงาน มีวุฒิภาวะ สุขุมคัมภีรภาพ มีความยุติธรรม มีความใจกว้าง ยึดมั่นในหลักการแห่งความถูกต้องจนเกิดความน่าเชื่อถือทางการเมือง (Political Credibility) นอกจากนี้ผู้นำทางการเมืองยังขึ้นอยู่กับระบบการเมืองอีกด้วย ถ้าเป็นระบบการเมืองที่มีการต่อสู้กับผู้รุกราน เช่น กรณีของ เหมา เจ๋อตุง เลนิน โฮจิมินห์ ก็จะมีลักษณะความเป็นผู้นำทางการเมืองที่ห้าวหาญ อดทน บึกบึน และเด็ดขาด แต่ถ้าเป็นผู้นำทางการเมืองในระบบการเมืองแบบเปิด ผู้นำต้องอาศัยศิลปะในการออมชอม โน้มน้าว ชักจูง ปลุกระดมมวลชน มีอุดมการณ์ เป็นต้น (ลิขิต ธีรเวคิน, อ้างใน มติชนรายวัน 8 ธ.ค. 2548) ผู้นำจึงจะเป็นที่ยอมรับและศรัทธาจากประชาชน

ดังนั้นผู้นำทางการเมืองจึงเป็นตัวจักรสำคัญ ที่จะทำให้กลไกในระบบการปกครองเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สังคมอย่างมาก เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีภาระในการกำหนดและดำเนินนโยบายในการบริหารประเทศ (มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 1) ผู้นำทางการเมืองจึงมีบทบาทหน้าที่ในการริเริ่มวางแผน การบริการ กำกับการ และดำเนินการ ปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้แก่ประชาชนตามเป้าหมายที่วางเอาไว้ ซึ่งในปัจจุบันการปกครองของไทยได้ขยายรูปแบบไปสู่ท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง จึงทำให้มีผู้นำทางการเมืองทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้บรรดาผู้นำเหล่านี้ได้รับใช้และให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง และเป็นธรรมตามสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ในการบริหารจัดการและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกับท้องถิ่นของตนเอง อย่างไรก็ดี ผู้นำทางการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ต่างมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนา จัดสรรผลประโยชน์ รวมทั้งการแก้ไข

ปัญหาเพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนบนพื้นฐานของเหตุและผล อันจะนำไปสู่เป้าหมายคือประโยชน์สุขของประชาชน

2.1.3 ทฤษฎีผู้นำ

การศึกษาทฤษฎีผู้นำ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ และมีหลายทัศนะที่แตกต่างกัน บางทัศนะก็เห็นว่าผู้นำต้องมีลักษณะพิเศษบางประการที่แตกต่างจากคนทั่วไป อย่างไรก็ดี การศึกษาลักษณะของผู้นำนั้นมีปรากฏมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ในอินเดียได้มีการพูดถึงวิชา *"นรลักษณศาสตร์"* คือ ลักษณะที่ดีของบุคคล ในวัฒนธรรมจีนมีการกล่าวถึงทฤษฎี *"โหงวเฮ้ง"* อันหมายถึงรูปลักษณ์ของบุคคลที่บ่งบอกว่ามีวาสนา บารมีหรือไม่มีวาสนา

ในอารยธรรมตะวันตก ก็มีความเห็นเชิงรูปธรรมของบุคคล ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณกว่าสองพันปีมาแล้ว เช่น ฮีโรโดตัส (Herodotus) กล่าวว่าบุคคลสำคัญ คือ บุคคลที่มีลักษณะพิเศษ มีบทบาทสำคัญยิ่งในการบังคับเหตุการณ์ และความเป็นไปต่างๆ ของสังคม ในยุคสมัยใหม่นักประวัติศาสตร์ เช่น ธอมัส คาร์ไล (Thomas Carlyle) ก็มีความเห็นทำนองเดียวกัน (จิรโชค วีระสัย, 2543: 341)

ส่วนในทางศาสนามีความเห็นที่สอดคล้องกัน เช่น พระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้นำว่าต้องเป็นมหาบุรุษที่มีคุณลักษณะครบอาการ 32 มีความเข้มแข็งทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ดังเจ้าชายสิทธิถะได้ถูกทำนายว่า ถ้าได้ครองราชย์จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ หรือถ้าออกบวชจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก เป็นต้น ในศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม มีความคิดเห็นคล้ายกันกล่าวคือ ผู้นำคือผู้ที่พระเจ้าเลือกไว้แล้วให้มาทำหน้าที่ในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ จึงต้องมีคุณลักษณะที่พิเศษกว่าคนทั่วไป กล่าวคือสามารถสื่อสารกับพระเจ้าได้โดยตรง และนำพระวจนะธรรมคำสอนของพระเจ้ามาเผยแพร่เพื่อความสงบสุขของมวลมนุษยชาติ

ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำนั้นมีมากมาย เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีผู้นำเพียง 3 ทฤษฎี กล่าวคือ ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories) ทฤษฎีผู้นำยิ่งใหญ่หรือทฤษฎีมหาบุรุษ (The Great Man Theories) ทฤษฎีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) ที่เห็นว่าสอดคล้องกับหัวข้องานวิจัยเท่านั้น ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories)

ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำในเชิงทฤษฎี ในปี ค.ศ.1940 และ 1950 จะมุ่งเน้นไปที่คุณลักษณะของผู้นำ ตามแนวคิดของทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้นำมีคุณลักษณะแตกต่างไปจากมวลชนหรือคนส่วนใหญ่ ซึ่งจากการศึกษาของนักวิชาการบางท่าน อาทิ ราล์ฟ สต็อกดิลล์ (Ralph Stogdill) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำพบว่า บุคคลบางคนเกิดมาพร้อมด้วยลักษณะบางประการที่จะช่วยสนับสนุนให้เขาเป็นผู้นำได้ โดยมุ่งศึกษาลักษณะที่สำคัญ คือ ด้านบุคลิกภาพ (Personality Trait) ด้านความสามารถ (Abilities) ด้านทักษะทางสังคม (Social Skills) เป็นสำคัญ หลังจากนั้นได้จำแนกคุณลักษณะของบุคคลที่เป็นผู้นำออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้ (จุมพล หนิมพานิช, 2543: 26-29)

1. ลักษณะทางกาย (Physical Characteristics) ได้แก่ อายุ ลักษณะท่าทาง ส่วนสูง น้ำหนัก จากการศึกษาได้พบว่า ในอดีตบุคคลที่เป็นผู้นำมักจะมีลักษณะทางกาย อาทิ แข็งแรงที่สุด แต่จากการศึกษาค้นคว้าวิจัย บางชิ้นก็ระบุว่าคุณลักษณะทางกายดังกล่าวไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในกรณีของบางหน่วยงาน เช่น กองทัพที่มีการระบุตามกฎหมายว่าจะรับผู้ที่เข้าทำงานโดยมีคุณลักษณะทางกาย เช่น จะต้องมีส่วนสูงหรือน้ำหนักเท่านั้นเท่านี้ โดยหวังว่าจะทำให้มีบุคลิกลักษณะที่เป็นที่น่าเกรงขามหรือเคารพยำเกรงสำหรับผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา แต่เป็นที่ยอมรับกันว่า คุณลักษณะนั้นไม่ใช่หลักประกันสำหรับการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพเสมอไป เมื่อเป็นเช่นนี้ มาในระยะหลังตรรกหรือคำอธิบายที่ว่า ผู้นำที่มีรูปร่างล่ำสันใหญ่โต พูดจาเสียงดังฟังชัด มักจะนำไปสู่ความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ บางครั้งก็ไม่สามารถนำมาอธิบายได้ หรือถ้าอธิบายได้น้ำหนักของการอธิบายบางครั้งก็เบาบาง ยิ่งในปัจจุบันมีการยอมรับแนวคิดที่ว่าทุกคนถูกสร้างให้มีความเท่าเทียมกัน การยอมรับในลักษณะนี้ก็ดูจะลดลงไป

2. ภูมิหลังทางสังคม (Social Background) การศึกษาเป็นจำนวนมากที่ศึกษาภูมิหลังทางเศรษฐกิจสังคมของผู้นำโดยมุ่งเน้นไปในตัวแปรหรือปัจจัย ดังต่อไปนี้ เช่น การศึกษาสภาพทางสังคมและการเขยิบฐานะทางสังคม ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า ประการที่หนึ่ง บุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูงเป็นข้อดีหรือข้อที่มีประโยชน์ในการนำไปสู่สถานภาพการเป็นผู้นำที่มากกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมที่ต่ำกว่า ประการที่สอง บุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ ก็สามารถก้าวมาสู่ตำแหน่งในโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ประการที่สาม ผู้นำในปัจจุบันมีแนวโน้มที่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นกว่าผู้นำในอดีต จากการศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการศึกษาเป็นคุณลักษณะที่ผู้นำจะต้องมี อย่างไรก็ตาม นอกจากคุณลักษณะทางกายและคุณลักษณะทางภูมิหลังทางสังคม การเป็นผู้นำยังขึ้นอยู่กับคุณลักษณะอื่นๆอีกด้วย

3. สติปัญญาความรู้ความสามารถ (Intelligence) มีการศึกษาเป็นจำนวนมากที่พยายามจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญาความรู้ความสามารถกับสถานภาพการเป็นผู้นำ ผลการศึกษาปรากฏว่า ตัวแปรเหล่านี้มักจะมีความสัมพันธ์กัน คือบุคคลที่เป็นผู้นำมักจะเป็นผู้ที่มีการตัดสินใจ มีความรู้ความสามารถดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง บุคคลที่เป็นผู้นำโดยทั่วไปมักจะมีความรู้ความสามารถค่อนข้างสูงกว่าผู้ตามหรือผู้ร่วมงานโดยเฉลี่ย

4. บุคลิกภาพ (Personality) ถ้าเปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้นำต่างๆ จะเห็นได้ว่าบุคลิกภาพ ดูจะเป็นตัวกำหนดภาวะผู้นำได้ชัดเจนมากกว่าคุณลักษณะอื่นๆ เพราะเวลาพูดถึงบุคลิกภาพได้รวมเอาสิ่งต่าง ๆ เข้าไว้มากมาย และถ้าจะว่ากันแล้ว คุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะทางกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถ หรือคุณลักษณะทางสังคม ก็ถือว่ารวมอยู่ในการจำแนกประเภทแบบกว้าง ๆ ของบุคลิกภาพได้ ดังนั้น จึงเป็นความจริงที่มีการพูดว่าบุคลิกภาพของผู้นำคือกุญแจที่นำไปสู่ความสำเร็จ

5. ลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (Task-related Characteristics) จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยพบว่า ผู้นำตามคุณลักษณะแบบนี้มักจะมีความต้องการความสำเร็จและความรับผิดชอบสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

6. ลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม (Social Characteristics) จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยอีกเช่นกัน พบว่าผู้นำตามคุณลักษณะแบบนี้ มักจะเป็นผู้ที่ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกระตือรือร้น เป็นผู้ที่ชอบติดต่อพบปะสังสรรค์กับบุคคลอื่น และชอบให้ความร่วมมือกับบุคคลต่าง ๆ ซึ่งผู้นำคนใดก็ตามที่มีคุณลักษณะดังกล่าวมักจะมีส่วนทำให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มมีมาก

ทฤษฎีผู้นำยิ่งใหญ่หรือทฤษฎีมหาบุรุษ (The Great Man Theories)

ทฤษฎีนี้เหมือนกับทฤษฎีว่าด้วย Trait Theories ที่เชื่อว่าลักษณะผู้นำนั้นมีมาแต่กำเนิด คุณลักษณะบางอย่างสามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมที่ปรากฏในยีนส์ได้ (Genes) และได้แบ่งลักษณะของผู้นำออกเป็น 6 ประเภท คือ (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2525: 22, อ้างใน วิสิทธิ์ มะณี, 2549: 25-26)

1. ด้านกายภาพ คือรูปร่างหน้าตา อายุ ที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำในตำแหน่งนั้นๆ เช่น อายุ 40 ปีเป็นต้นไป ถึง 60 ปี เพราะมีประสบการณ์มากพอที่จะบริหาร รับผิดชอบ มีอารมณ์ที่มั่นคง สามารถตัดสินใจในการบริหารงานได้อย่างรอบคอบ อนึ่งรูปร่างหน้าตานับว่าเป็นบุคลิกลักษณะที่สำคัญ ผู้นำต้องมีรูปร่างที่ได้สัดส่วน มีร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นคนพิการ การมีรูปร่างหน้าตาดีจะเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือของบุคคลทั้งหลายที่พบเห็น

2. ด้านสังคม มีการประสานสัมพันธ์ที่ดี มีศิลปะในการสื่อสาร มีความคล่องตัว

3. ด้านสติปัญญา มีสติปัญญา สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ดี เป็นคนที่สื่อความหมายกับคนที่ต่างชั้นวรรณะกับตนเองได้

4. ด้านผลสัมฤทธิ์ของงาน เป็นคนที่มีความรับผิดชอบสูงมาก เป็นคนที่มีความผูกพันทางใจ มีความมั่นใจในตนเองในการตัดสินใจ และสร้างความมั่นใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชา มีศิลปะในการพูด การสั่งงาน มองการไกล มีกลยุทธ์ในการบริหาร เพื่อให้องค์การไปสู่ความสำเร็จ

5. ด้านความคิดริเริ่ม สามารถนำวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในองค์การ มีนวัตกรรมในการริเริ่มสร้างสรรค์สูง และได้ผลดีอยู่เสมอ

6. ด้านบุคลิกภาพพิเศษส่วนตัว มีคุณสมบัติโดดเด่นในตัวเอง เช่น ความโอบอ้อมอารี มีน้ำใจ ความอดทน มีอารมณ์เป็นปกติทั้งๆ ที่เหตุการณ์ไม่ปกติ มีอำนาจแฝงในตัว มีความสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้ปฏิบัติตามตนเองได้เป็นต้น

ทฤษฎีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory)

ทฤษฎีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง เป็นมุมมองร่วมสมัยของเรื่องภาวะผู้นำ ผู้นำตามทฤษฎีนี้คล้ายคลึงกับผู้นำบารมี (Charismatic Leaders) แต่แตกต่างตรงความสามารถที่จะนำเอานวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงเข้ามาสู่องค์กร โดยระลึกถึงความต้องการและความเป็นอยู่ของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงสร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อทั้งผู้ตามและองค์กรตลอดจนผู้นำแบบนี้มีความสามารถที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องภาระหน้าที่ขององค์กร กลยุทธ์และโครงสร้าง รวมถึงวัฒนธรรมขององค์กร นอกจากนี้ยังส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในสังคมรวมถึงเทคโนโลยีอีกด้วย ผู้นำประเภทนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับระบบการให้รางวัล หรือกฎที่เป็นรูปในการที่จะควบคุมการแลกเปลี่ยนเท่านั้น แต่มุ่งความสนใจไปที่คุณภาพของสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น วิสัยทัศน์ คุณค่าร่วม และความคิดเห็นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่หลากหลาย และหาแนวทางร่วมกันที่จะขอความร่วมมือ (Enlist) จากผู้ใต้บังคับบัญชาในกระบวนการเปลี่ยนแปลง (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2549: 76)

จากงานวิจัยของ ทีชีและดิวานนา (Tichy, Devanna, อ้างใน ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2549: 75) ได้กล่าวว่าผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะนำพาองค์กรผ่านการกระทำที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ระลึกได้ถึงความต้องการในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและความมีชีวิตชีวา (Recognizing the need for revitalization) ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงระลึกได้ถึงความต้องการการ

เปลี่ยนแปลงขององค์กร เพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในสภาพแวดล้อม และเพื่อรักษาระดับความได้เปรียบทางการแข่งขัน

2. สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ (Creating a new vision) ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงนึกภาพ (visualize) การเปลี่ยนแปลงองค์กรได้และกระตุ้นหรือสร้างแรงจูงใจให้คนในองค์กรทำให้กลายเป็นจริงได้

3. ทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น (Institutionalizing change) ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงให้คำแนะนำคนขององค์กร เพื่อที่เขาจะทำให้วิสัยทัศน์ของผู้นำกลายเป็นจริง

นอกจากนี้ทฤษฎีอื่นๆ เกี่ยวกับผู้นำของ ราล์ฟ เอ็ม.สต็อกดิลล์ (Ralp M. Stegdill, 1967: 91, อ้างใน สุวิน สุขสมกิจ, 2524/120-121) ได้สรุปเกี่ยวกับทฤษฎีผู้นำ ดังนี้

1. Great Man Theory ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ลักษณะของผู้นำมีมาแต่กำเนิด

2. Environment Theories เชื่อว่าลักษณะของผู้นำเกิดจากสภาพแวดล้อม เวลา สถานที่ และโอกาส

3. Personal - Situation Theory มีความเชื่อว่าความเป็นผู้นำนั้นนอกจากสถานการณ์และสภาวะแวดล้อมแล้ว ความสามารถเฉพาะตัวก็มีส่วนประกอบด้วย ทั้งนี้ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่ฉลาด สามารถ รวมทั้งมีเพื่อนร่วมงานที่ดีด้วย

4. Interaction-Expectation Theory ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ การกระทำ (Action) การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และเจตสิก (Sentiment) โดยเชื่อว่าผู้ที่จะเป็นผู้นำได้นั้นจะต้องมีความสามารถในการกระทำ มีมนุษยสัมพันธ์ และมีการควบคุมทางใจที่ดีและเหมาะสมกับเหตุการณ์

5. Humanistic Theory เชื่อว่าผู้นำนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในลักษณะทางธรรมชาติของจิตมนุษย์ว่า มีความต้องการอะไร บุคคลแต่ละคนในกลุ่มมีความนึกคิดและต้องการอะไร หากผู้ที่เป็นผู้นำเข้าใจและสนองความต้องการเหล่านั้น ก็จะสามารถทำให้กลายเป็นผู้นำอย่างแท้จริง

6. Exchange Theory ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า ลักษณะทางธรรมชาติของมนุษย์นั้น จะคิดอยู่เสมอว่า การที่ตนให้อะไรแก่ผู้อื่นนั้นย่อมต้องการได้สิ่งตอบแทนที่คุ้มค่ากัน หรือดีกว่า ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นผู้นำจะถูกผู้ตามในกลุ่มคิดอยู่เสมอว่า ถ้าตนให้ความร่วมมือตามที่ผู้นำขอร้องแล้วผลตอบแทนคงจะคุ้มค่ากัน ถ้าผู้นำสามารถให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่ากันได้แล้ว ผู้นำย่อมเป็นที่ยอมรับของผู้ตามอื่นๆในกลุ่มด้วย

สรุป

ทฤษฎีผู้นำทั้ง 3 ทฤษฎีที่กล่าวมานี้ แม้จะสามารถอธิบายถึงความมีประสิทธิภาพของผู้นำได้ระดับหนึ่ง แต่ก็มีข้อสังเกตหรือข้อวิพากษ์วิจารณ์ได้ อาทิ ในกรณีของ ราล์ฟ สต็อกดิลล์ (Ralph Stogdill) ที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ได้ทำการศึกษางานวิจัยเป็นจำนวนร้อยชิ้น พบว่าไม่มีแม้แต่ชิ้นเดียวที่แสดงหลักฐานอย่างชัดเจนถึงความแตกต่างทางด้านเนื้อหาสาระระหว่างบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำ ความแตกต่างดูจะมีแนวโน้มว่าผู้นำมักจะมีรูปร่างสูง ตัวใหญ่ น้ำหนักมาก ฉลาด แต่มีไม่มากพอที่จะสร้างภาพบุคลิกภาพผู้นำที่มีลักษณะพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้ทฤษฎีผู้นำทฤษฎีนี้ลดความนิยมลงไป แม้ว่าจะมีนักวิชาการบางกลุ่มยังคงให้ความสนใจกับการศึกษาค้นคว้าถึงคุณลักษณะของผู้นำใหม่ๆ อยู่ก็ตาม จุดอ่อนของทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำที่สำคัญอยู่ตรงที่ ไม่มีคุณลักษณะของผู้นำคุณลักษณะใด (จุมพล หนิมพานิช, 2543: 29) มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงอย่างคงเส้นคงวา หรือสม่ำเสมอกับสัมฤทธิผลหรือความสำเร็จของกลุ่ม ผู้นำที่ประสบความสำเร็จ โดยทั่วไปบุคลิกมักจะมีลักษณะที่ตระหนักว่างานที่สามารถสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ลงได้เพราะบุคคลอื่น ดังนั้น พวกเขาจึงมีหน้าที่พัฒนาหรือสร้างทักษะการสร้างความเข้าใจทางสังคมให้เกิดขึ้นกับตนเอง เพื่อว่าจะได้นำทักษะนี้ไปใช้บริหารจัดการคน จัดการงาน

ดังนั้นการศึกษาทฤษฎีผู้นำจึงมีความสำคัญต่อผู้นำทางการเมืองและเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของผู้นำ ถ้าผู้นำเป็นผู้มีจริยธรรมรู้จักใช้อำนาจ หน้าที่และอิทธิพลอย่างเป็นธรรม หลีกเลี่ยงการใช้อำนาจบังคับ (ศิริพร แย้มนิล, 2551: 127) ประกอบกับการใช้ศิลปะในการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานและสร้างสรรค์คุณประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง และด้วยความรับผิดชอบทางการเมืองของผู้นำ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีการเรียกร้องเรื่องจริยธรรมผู้นำทางการเมือง โดยอธิบายผ่านแนวคิดทฤษฎีผู้นำที่นำเสนอ 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories) ทฤษฎีผู้นำยิ่งใหญ่หรือทฤษฎีมหาบุรุษ (The Great Man Theories) ทฤษฎีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) ซึ่งแต่ละทฤษฎีได้ชี้ข้อดีของผู้นำในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป

นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ทฤษฎีผู้นำมีความสำคัญเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง เพราะจริยธรรมสามารถควบคุมพฤติกรรมของผู้นำให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและลดความขัดแย้งในสังคม และเป็นที่ยอมรับพึงพอใจแก่ทุกฝ่ายได้ในระดับหนึ่ง ด้วยเหตุที่ผู้นำมีจริยธรรมย่อมตระหนักถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตนและพวกพ้อง ดำเนินงานบริหารอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ โอกาสที่ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้า ประชาชนอยู่ดีมีสุขย่อมมีสูง

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีผู้นำกล่าวถึงลักษณะของผู้นำที่ดี มักจะมีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจกับสิ่งต่าง ๆ และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง มักจะเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่มั่นคง นอกจากนี้ยังมีแรงจูงใจส่วนบุคคลที่จะจัดการสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุผลสูง นอกเหนือไปจากการมุ่งแสวงหาการตอบสนองความต้องการทั้งตนเองและกลุ่มแล้ว การมุ่งทำงานหนักสำหรับการตอบสนองเนื่องมาจากแรงผลักดันภายในมากกว่ารางวัลหรือผลตอบแทนภายนอก ย่อมเป็นผู้นำที่มีแนวโน้มที่มีความรับผิดชอบทางการเมืองสูงและจะเป็นที่ยอมรับจากประชาชนมากยิ่งขึ้น

2.1.4 ปัจจัยในการสร้างความเป็นผู้นำ

จากการศึกษาความหมายของคำว่า ผู้นำทางการเมือง ทฤษฎีผู้นำ จากแนวคิดของนักวิชาการดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ทราบถึงความสำคัญของผู้นำทางการเมือง ที่เมื่อใดก็ตามผู้นำทางการเมืองมีคุณลักษณะที่ดี เมื่อนั้นผู้นำทางการเมืองย่อมมีโอกาสประสบผลสำเร็จ และได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาจากประชาชน นอกจากนี้คุณสมบัติของผู้นำยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อความเป็นผู้นำ เพราะผู้นำหมายถึงบุคคลนั้นจะต้องแตกต่างจากบุคคลทั่วไป (อมรา พงศาพิชญ์, อ้างใน มติชนรายวัน 15ต.ค. 2549) โดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองคือบุคคลที่ต้องมีคุณลักษณะพิเศษ สามารถเข้าถึงใจมวลชนบริหารประเทศได้ โดยสามารถแก้ไขได้ทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาวอย่างมีประสิทธิภาพ (ลิขิต ธีรเวคิน, อ้างในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน 8 ธ.ค.2548) มีความสามารถพิเศษในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิผล มีวิสัยทัศน์ และวุฒิภาวะที่สูงกว่าบุคคลทั่วไป

อย่างไรก็ดี การที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำที่ดีเป็นที่ยอมรับได้นั้น นอกจากบุคลิกส่วนตัวของผู้นำเองแล้ว ต้องผ่านการเรียนรู้ ประสบการณ์ การฝึกฝนทักษะการโน้มน้าว บวกกับการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ประเภทและคุณสมบัติของผู้นำ ทำให้ทราบถึงปัจจัยหลักในการสร้างความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับ 5 ปัจจัยหลักด้วยกัน ดังนี้ (อ้างใน http://www.novabizz.com/NovaAce/Leader.htm)

1. ภูมิหลังและประสบการณ์ (Background and Experience) พื้นฐานทางครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมทางครอบครัว และประสบการณ์เดิมที่มาในช่วงชีวิต

2. สติปัญญาและคุณภาพสมอง (Intellectual and Mental Quality) มีทักษะการติดต่อสื่อสาร การใช้ภาษาให้ถูกต้องตามกาลเทศะ ความสามารถด้านการมีเหตุผล ความจำ ความรอบรู้

3. คุณลักษณะทางร่างกาย (Physical Attributes) เป็นผู้นำที่มีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ดี

4. บุคลิกภาพและความสนใจ (Personality and Interests) มีความสนใจ กระตือรือร้น และมีความเต็มใจในการปฏิบัติงาน การวางตัวที่เหมาะสม

5. ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-Confidence) ผู้นำต้องมีความมั่นใจในตัวเองสูง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ตัวเองและผู้อื่นด้วย

จากปัจจัยดังที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่า มีอิทธิพลต่อผู้นำ ที่ใช้เวลาในการเรียนรู้ มีการฝึกฝนเพิ่มพูนทักษะ บางคนมีลักษณะของความเป็นผู้นำ เช่น ในครอบครัวหรือในโรงเรียนนั้น แต่มิได้หมายความว่า คนเหล่านั้นจะต้องเติบโตขึ้นมาเป็นผู้นำทางการเมืองเสมอไป เพราะคนที่จะพัฒนาขึ้นมาเป็นผู้นำทางการเมืองได้ ยังจำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขสำคัญอีกสองประการคือ

1. มีแรงบันดาลใจทางการเมือง (Political Motivation)
2. มีโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity)

ดังที่ ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2550: 302-303) ได้ศึกษาผู้นำต่างๆที่มีชื่อเสียงของโลก จำนวน 7 ท่าน คือ ริชโธเฟน ไอเซนฮาวร์ เอดิสัน เคลเลอร์ เทเรซา แมกไซไซ และพุทธทาสภิกขุ ได้ข้อสรุปถึงคุณลักษณะปัจจัยร่วมของผู้นำที่สำคัญ 4 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. มีแรงบันดาลใจ คือพลังปรารถนาอย่างแรงกล้าที่ส่งเสริมผลักดันให้บุคคลทำงานเชิงรุกเข้าสู่เป้าหมายชีวิต กล่าวได้ว่าแรงบันดาลใจ เป็นพลังที่ก่อให้เกิดความมุ่งมั่นทุ่มเทเพื่อให้บุคคลบรรลุถึงเป้าหมาย

2. มีทัศนคติเชิงบวก หรือทัศนคติเชิงสร้างสรรค์ คือมองโลกในแง่ดี และหลีกเลี่ยงการมองโลกในแง่ร้ายที่อาจทำลายขวัญกำลังใจของตนเองและผู้อื่น

3. มีความเป็นนักสู้ผู้เสียสละ คือการทำหน้าที่ในลักษณะที่ให้บริการเหนือตนเอง (Service above Self) หมายถึงการสู้แบบถวายหัว หรือถวายชีวิตเพื่อผู้อื่น เพื่อประเทศชาติ และเพื่อมวลมนุษยชาติ

4. ความมีภาวะผู้นำ ซึ่งหมายถึงความสามารถในการจูงใจโน้มน้าวให้บุคคลอื่นประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้นำวางวัตถุประสงค์ไว้ เกี่ยวข้องโดยตรงกับความกล้าคิด กล้าริเริ่ม กล้าตัดสินใจ กล้าทำ และกล้ารับผิดชอบ

ผู้นำที่ดีย่อมจูงใจโน้มน้าวให้กระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ตามเอง หรือต่อประเทศชาติโดยส่วนรวมหรือต่อมวลมนุษยชาติ ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัวของผู้นำ

จากปัจจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า คนที่มีแรงบันดาลใจทางการเมืองแต่ขาดโอกาสนั้น อาจจะเคลื่อนไหวโดยปราศจากทิศทาง ส่วนคนที่มีโอกาสแต่ไม่มีแรงบันดาลใจก็อาจใช้อำนาจไปอย่างไม่มีเป้าหมาย ตามแนวคิดดังกล่าวมีความเชื่อว่ามนุษย์จะสามารถผนึกตัวเองเข้ากับผู้อื่น และยึดถือผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นจุดหมายของตน ตลอดจนสามารถชักชวนให้ผู้คนให้มาเคลื่อนไหวเพื่อจุดหมายเดียวกัน ผู้นำประเภทนี้จะมองความสำเร็จของส่วนรวมเป็นความสำเร็จของตัวเองด้วย ตัวอย่างเช่น กรณีของมหาตมะคานธี ในช่วงที่คานธีเดินทางไปศึกษาวิชากฎหมายในอังกฤษ มีความมุ่งมั่นปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะยกระดับตัวเองให้เป็นเหมือนชาวอังกฤษ ความมุ่งมาดปรารถนา(Ambition) ส่วนตัวของคานธี เริ่มแปรเปลี่ยนเป็นแรงบันดาลใจทางการเมือง (Political Motivation) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การทำลายล้างความ อยุติธรรม แรงจูงใจทางการเมืองมักจะเกิดจากความพยายามที่จะทำให้ตัวเองมีค่า ทั้งในสายตาของตัวเองและในสายตาของผู้อื่น (อ้างใน http://www.novabizz.com/NovaAce/Leader.htm) ผู้นำทางการเมืองและผู้กุมอำนาจธรรมดา ต่างก็มีความต้องการการยอมรับนับถือ นอกจากแรงบันดาลใจทางการเมืองแล้ว ผู้นำทางการเมืองต้องอาศัยสถานการณ์ในการสร้างตนเองให้คนในสังคมได้เห็น เพื่อเปิดวิสัยทัศน์ให้ผู้คนยอมรับ ดังคำที่กล่าวไว้ว่าสถานการณ์มักจะสร้างผู้นำเสมอ หมายถึงมีโอกาสทางการเมือง เช่น ในภาวะสงคราม ประเทศชาติประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ มีการทุจริตคอร์รัปชั่น การก่อรัฐประหาร การเรียกร้องประชาธิปไตย ฯลฯ โอกาสต่างๆเหล่านี้มักจะมีผู้นำเสมอ ดังนั้นการจะเป็นผู้นำทางการเมืองนอกจากมีแรงบันดาลใจ ขณะเดียวกันต้องมีโอกาสทางการเมืองด้วย

นอกจากนี้ การดำรงชีวิตส่วนตัวของผู้นำ บุคลิกลักษณะของผู้นำ มีส่วนช่วยให้ผู้นำประสบความสำเร็จ เป็นที่ศรัทธาเชื่อถือของสังคมหรือล้มเหลว ต่างมีปัจจัยสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น ฮิตเลอร์ เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวเยอรมัน แต่เป็นที่ชิงชังของชาวยิว หรือ บินลาดิน ผู้นำเป็นที่ศรัทธาของชาวตาลีบัน แต่เป็นที่เจ็บแค้นของชาวอเมริกัน เป็นต้น แต่ทั้งนี้โดยภาพรวมแล้วผู้นำแต่ละสังคมมีปัจจัยในการสร้างความเป็นผู้นำเหมือนดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.1.5 ประเภทของผู้นำทางการเมือง

ตามที่นักวิชาการหลายท่าน ได้แบ่งประเภทของผู้นำทางการเมืองออกตามบริบททางสังคมต่างมีมุมมองที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสังคมนั้นๆ อยู่ในสถานการณ์เช่นใด เช่น ผู้นำในระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ออกคำสั่ง มีความเด็ดขาด ควบคุมอำนาจแต่ผู้เดียว ขณะที่ผู้นำแบบประชาธิปไตยฟังเสียงส่วนใหญ่ ใช้คนหมู่มากตัดสิน รับฟังเสียงวิพากษ์วิจารณ์ได้ ดังจะได้ศึกษาจากนักวิชาการต่างๆ ดังต่อไปนี้

Bottomore (T. Bottomore, pp. 31-32, อ้างใน เสวี บัวแก้ว, 2533: 16) ได้จำแนกประเภทผู้นำทางการเมืองออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. Dynastic Elite ผู้นำที่มาจากราชวงศ์
2. Middle Class ผู้นำที่เป็นชนชั้นกลาง
3. Revolutionary Intellectual ผู้นำที่เป็นปัญญาชนปฏิวัติ
4. Colonial Administrator ผู้นำที่เป็นผู้ปกครองอาณานิคม
5. National Leader ผู้นำชาตินิยม

ปารีโต (Pareto, 1935: 1423-1424, อ้างใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 21) ได้จำแนกประเภทของผู้นำทางการเมืองออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ชนชั้นปกครอง (Governing Elite) เป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทในการปกครองทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม และชนชั้นนำที่มิได้มีส่วนในการปกครอง (Non-governing Elite) ซึ่งประกอบด้วยบุคคลส่วนที่เหลือจากกลุ่มแรก

แม็กซ์ เวเบอร์ (Max Weber. 1968: 221-224, อ้างใน ยงยุทธ เกษสาคร, 2541: 40) ได้แบ่งประเภทของผู้นำมี 3 ประเภท คือ

1. ผู้นำตามกฎหมาย (Legal Leader) เป็นผู้นำที่มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าโดยกฎหมายมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบตามที่กฎหมายระบุไว้ให้เป็นผู้บริหารองค์การ เช่น ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง อธิบดี ประธานบริษัท ผู้จัดการฝ่ายต่างๆ สำหรับผู้บริหารระดับต้น กฎหมายจะกำหนดคุณลักษณะของแต่ละตำแหน่งไว้ว่าจะต้องเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ ผู้ใดจะสามารถอยู่ในตำแหน่งนั้นตำแหน่งนี้ได้อย่างไร ผู้ใดมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายหรือกฎระเบียบกำหนดก็จะอยู่ในตำแหน่งนั้นได้

2. ผู้นำที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว (Charismatic Leader) เป็นผู้นำที่ได้อำนาจด้วยตนเองจากความรู้ความสามารถและประสบการณ์ตรง เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพิเศษ มีท่าทางลักษณะหรือความสามารถพิเศษเฉพาะตัว ซึ่งเป็นไปได้ทั้งในทางดีหรือทางเลว เช่น เมื่อเป็นนักเลง ก็จะได้รับการยอมรับในหมู่นักเลงเป็นหัวหน้าแก๊ง เมื่อเป็นนักกีฬาก็ได้เป็นหัวหน้าทีม จึงนับเป็นผู้ที่มีลักษณะของผู้นำดีเด่นด้วนการกีฬา เป็นต้น

3. ผู้นำที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Leader) เป็นผู้นำเฉพาะ อยู่ในตำแหน่งที่เป็นที่ยกย่องตามประเพณีนิยม เช่น ตำแหน่งผู้เป็นประมุขของประเทศ เป็นที่ยึดเหนี่ยวศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งชาติ

ตามแนวคิดของแม็กซ์ เวเบอร์ ผู้นำทางการเมือง คือผู้นำที่เป็นหัวหน้าโดยกฎหมายกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ บวกกับผู้นำที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่นความสามารถ

ความรู้สติปัญญา การมีมนุษย์สัมพันธ์ดี ความยุติธรรม ความเสมอต้นเสมอปลาย ความคิดริเริ่ม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะสามารถช่วยให้ผู้นำทางการเมืองนั้นเป็นที่ยอมรับ เคารพศรัทธาจากประชาชน

ส่วน ยูจีน อี. เจนนิงส์ (Eugene E. Jennings, 1960, อ้างใน ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2523: 4-5) ได้แยกประเภทของผู้นำทางการเมืองออกเป็น 3 แบบด้วยกัน คือ

1. ผู้นำที่ใฝ่อำนาจเป็นประการสำคัญ (The Prince) ผู้นำแบบนี้จุดสำคัญของการขึ้นสู่อำนาจนั้นเพราะชอบเป็นผู้ที่อยู่เหนือคนอื่น เป็นคนที่มีเล่ห์เหลี่ยมรอบตัวในการจะแย่งชิงอำนาจ และรักษาอำนาจให้อยู่ยืนยาว การกระทำของเขาบางครั้งอาจจะผิดศีลธรรมหรือโหดร้าย แต่ผู้นำแบบนี้ก็จะทำได้ทุกอย่างเพราะเขาอยากมีอำนาจ และเมื่อได้อำนาจแล้วก็จะรักษาไว้ให้นานที่สุด

2. ผู้นำแบบวีรบุรุษ (The Hero) ผู้นำแบบนี้เป็นผู้นำที่มีญาณหรือความนึกคิดไปถึงอนาคตอันยิ่งใหญ่ของสังคมที่รออยู่ในอนาคต เขาจะไม่เพียงแต่จัดความนึกคิดแต่สิ่งที่กำลังเป็นอยู่เท่านั้น เขาจะคิดว่าโชคชะตา (destiny) ทำให้เขาต้องเข้านำสังคม เขาคิดว่าการเข้าสู่อำนาจนั้นเป็นความรับผิดชอบมากกว่าที่จะพอใจในการได้อำนาจเพราะจะได้อยู่เหนือผู้อื่น ผู้นำแบบวีรบุรุษจะพยายามหลีกเลี่ยงการใช้เล่ห์เลี่ยมหรือการกระทำที่ผิดศีลธรรมเท่าที่จะทำได้

3. ผู้นำซุปเปอร์แมน (The Superman) ผู้นำที่เป็นตัวของตัวเอง เลือกรับแนวปฏิบัติที่มานานแต่เพียงบางอัน และอาจจะคิดค่านิยมอันใหม่ๆให้แก่สังคม คนลักษณะนี้เจนนิงส์คิดว่าเป็นลักษณะพิเศษที่มีไม่มากนัก เพราะคนทั่วๆไปนั้นจะทำตามคนอื่น (Other-directed) ผู้นำแบบซุปเปอร์แมนนั้นยึดถือความคิดของตัวเองเป็นหลัก (inner-directed) ซึ่งถือได้ว่าเขาเป็นผู้นำมหาชนในลักษณะของการสร้างแนวคิดใหม่ๆ เป็นผู้ที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง เพราะสังคมจะเจริญไม่ได้ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลง

จุมพล หนิมพานิช (2543: 5-7) ได้แบ่งประเภทของผู้นำทางการเมือง (Pattern of Leadership) โดยการศึกษาจากการที่ผู้นำได้มาซึ่งอำนาจ ดังนี้

1. ผู้นำที่ได้อำนาจตามกฎหมายหรือผู้นำแบบใช้พระเดช (Legal Leadership) หมายถึง ผู้นำที่ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองบังคับบัญชาหรือการบริหารจากตัวบทกฎหมาย อำนาจดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย นั่นคืออำนาจที่มีอยู่ที่ตัวบุคคล ผู้บงการ หรือผู้ออกคำสั่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ การดำเนินการของผู้นำที่ยึดถือเอากฎหมายระเบียบแบบแผนข้อบังคับเป็นเครื่องมือ ซึ่งผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจะต้องยอมรับและปฏิบัติตามคำสั่ง

2. ผู้มีอำนาจบารมี หรือผู้นำแบบใช้พระคุณ (Charismatic Leadership) หมายถึง คุณลักษณะพิเศษที่ดีเลิศอย่างหนึ่ง นอกจากจะได้แยกบุคคลที่เป็นผู้นำออกจากความเป็นคนธรรมดา

สามัญแล้ว ยังได้ทำให้ผู้นำนั้นเป็นบุคคลที่ประกอบไปด้วยคุณสมบัติและบารมีที่ดีไม่มีใครเสมอเหมือน คือเป็นบุคคลที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหนือมนุษย์ หายาก มีความเฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง สามารถก่อให้เกิดความผูกพันทางจิตใจที่ล้ำลึกระหว่างตัวเขากับผู้ปฏิบัติตาม นักวิชาการบางท่านได้พยายามแบ่งออก เป็น 2 ประเภท คือ ผู้นำที่มีอำนาจบารมีมีจริยธรรมและผู้นำที่มีอำนาจบารมีไม่มีจริยธรรม

3. ผู้นำแบบสัญลักษณ์ หรือแบบพ่อพระ (Symbolic Leadership) หมายถึง ผู้นำที่อยู่ในตำแหน่งอันเป็นที่เคารพยกย่อง เพราะเกิดจากแรงศรัทธาหรือสัญลักษณ์ในตัวผู้นำนั้น ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าลักษณะของผู้นำแบบนี้อยู่ระหว่างผู้นำที่ได้อำนาจตามกฎหมายกับผู้นำที่มีอำนาจบารมี

ส่วน ลิปปิทท์ และไวท์ (Ronald Lippitt and Ralph White, 1930, อ้างใน เนตร์พัณณา ยาวิราช, 2549: 94) ได้แบ่งประเภทผู้นำทางการเมืองไว้ 3 ประเภทด้วยกัน ได้แก่

1. ผู้นำแบบเผด็จการ หรือแบบอัตตาธิปไตย (Autocratic Leadership Style) เป็นผู้นำแบบเผด็จการ ซึ่งมีลักษณะและพฤติกรรมการทำงานโดยยึดตนเองเป็นหลัก รวมอำนาจการตัดสินใจด้วยตนเองโดยเป็นผู้สั่งการให้คนนำไปปฏิบัติ มีการควบคุมบังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด กำหนดการทำงานที่ชัดเจน แสดงความเป็นนายต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีการลงโทษหากมีคนฝ่าฝืนหรือทำความผิด ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความรู้สึกไม่พอใจในตัวผู้นำและอาจแสดงความก้าวร้าวได้

2. ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez-faire Leadership Style) หมายถึงเป็นผู้นำแบบปล่อยให้ผู้อื่นทำงานได้เสรีภาพเต็มที่โดยผู้นำจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้องไม่มีบทบาทมากนัก เป็นเพียงผู้ดูแลอยู่ห่างๆ เท่านั้น ไม่ใช้อำนาจบังคับบัญชาควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชา ปราศจากความรับผิดชอบ ปล่อยให้เรื่องผ่านพ้นตัวเองไปเท่านั้น

3. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership Style) หมายถึงผู้นำที่ให้เสรีภาพแก่ผู้ร่วมงานให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการกระจายอำนาจ และเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นได้ เพราะมีความเชื่อมั่นในความสามารถของทุกคน

จิรโชค วีระสัย (2543: 351-353) ได้กล่าวถึงการแบ่งประเภทผู้นำทางการเมืองออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ผู้นำโดยตำแหน่งหรือผู้นำอย่างเป็นทางการ (Positional or Formal Leadership) เป็นผู้นำเพราะตำแหน่งที่ครองอยู่ การได้รับตำแหน่งมีต่างๆกัน ผู้นำทางการเมืองที่ได้รับเลือก เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกเทศมนตรีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครฯประธานาธิบดี ฯลฯ ตำแหน่งที่ว่านี้มาจากประชาชนโดยตรง

2. ผู้นำโดยชื่อเสียงหรือโดยการยกย่อง (Reputational or Nominal Leadership) ผู้นำประเภทนี้สามารถระบุได้โดยใช้วิธีสอบถามว่าใครเป็นผู้มีอิทธิพลในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง สอบถามโดยวิธีการสุ่มตัวอย่าง

3. ผู้นำโดยบทบาทในสังคม ผู้นำประเภทนี้มีตัวอย่างได้แก่ ผู้มีบทบาทในฐานะเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้ง ผู้ที่เป็นที่ปรึกษาในกิจกรรม ผู้สนใจช่วยดำเนินงานของหมู่คณะหรือเป็นผู้มีบทบาทองค์การชุมชน ชมรมต่างๆ

4. ผู้นำโดยอิทธิพลส่วนตัวหรือการเป็นผู้นำทางความเห็น (Personal Influence or Opinion Leadership) ได้แก่ ผู้มีบทบาทในการชักนำให้ผู้อื่นมีความเห็นคล้อยตาม

5. ผู้นำประเภทที่มีบทบาทในการวินิจฉัยสั่งการหรือ ผู้ที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ (Decision-making or Event Analysis Approach) ผู้นำประเภทนี้กระทำโดยการสืบสาวเรื่องราวว่าการตัดสินใจหรือนโยบายในเรื่องหนึ่งเรื่องใดมีประวัติความเป็นมาอย่างไร โดยมุ่งไปที่ผู้ปฏิบัติการหรือผู้ตัดสินใจเรื่องนั้นๆว่า เป็นใครบ้าง เช่นการวิเคราะห์หรือค้นหาว่าใครเป็นผู้มีบทบาทในการทำให้มีศาลาประชาคมหรือโรงเรียนประจำท้องถิ่นเกิดขึ้น ผู้มีบทบาทเหล่านั้นอาจจัดได้ว่าเป็นผู้นำตามนัยแห่งการวิเคราะห์เหตุการณ์เฉพาะเรื่อง ในระดับชาติ การวิเคราะห์อาจเป็นในเรื่องที่ว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบนโยบายทางการค้า หรือนโยบายต่างประเทศ

นักวิชาการอีกท่านหนึ่ง คือ ณรงค์ สินสวัสดิ์ (2523: 3) ได้แบ่งประเภทผู้นำทางการเมืองออกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน ดังนี้

1. Active-Positive คือเป็นผู้นำที่ขยันทำงานและชอบตำแหน่ง
2. Active-Negative คือผู้นำที่ขยันทำงานแต่ไม่สู้จะยินดียินร้ายกับตำแหน่ง
3. Passive-Positive คือผู้นำที่ไม่ชอบทำงานหนักแต่ชอบเป็นผู้นำ
4. Passive-Negative คือผู้นำไม่ชอบทำงานหนักและก็ไม่ยินดียินร้ายกับตำแหน่งผู้นำ

อย่างไรก็ดี ผู้นำแต่ละประเภทก็มีความสำคัญกับกลุ่มและองค์กร เพราะไม่ว่ากลุ่มหรือสังคมใดก็ตามจะขาดเสียมิได้ คือ ผู้นำต้องมีบทบาทหน้าที่ที่จะรับผิดชอบต่อคนจำนวนมากในสังคมให้ไปถึงจุดหมายปลายทางที่ตั้งไว้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ประเภทของผู้นำทางการเมืองแต่ละประเภท นักวิชาการมีความเห็นที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับมุมมองและบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน เพราะผู้นำทางการเมืองแต่ละยุคสมัยมีความเหมือนและแตกต่างกัน เช่น ในสังคมเกิดภาวะสงครามก็ต้องการผู้นำที่มีความ

เด็ดขาด กล้าหาญ แต่ในขณะที่สังคมธุรกิจค้าขาย มีการแข่งขันสูงก็ต้องการผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ ฉลาดหลักแหลม เป็นต้น

2.1.6 คุณสมบัติของผู้นำทางการเมือง

การศึกษาคุณสมบัติของผู้นำทางการเมือง (Guardian of the State) ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ มีนักวิชาการได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำไว้อย่างมากมาย การศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะคุณสมบัติผู้นำทางการเมืองแตกต่างจากผู้นำประเภทอื่นๆหลายประการ นอกจากนี้แต่เดิมยังถือกันว่าผู้นำทางการเมืองต้องเป็นคนที่มีคุณสมบัติพิเศษผิดแผกกับบุคคลอื่นโดยทั่วไป หรือไม่ต้องเป็นชนชั้นสูงที่ได้รับการศึกษาดี มีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง ตลอดจนมีชาติกำเนิดสูง (อุทัย หิรัญโต, 2542:127) แต่ปัจจุบันนี้โลกทัศน์นั้นเปลี่ยนไป เนื่องจากระบบการปกครองที่กำหนดให้บุคคลทั่วไปมีโอกาสที่จะเป็นผู้นำทางการเมืองได้เช่นเดียวกับผู้นำประเภทอื่นๆ ในบทนี้จะได้ศึกษาคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองมีประการใดบ้าง ดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (2544: 18-20) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองไว้ว่า ผู้นำทางการเมืองต้องเป็น ธรรมาธิปไตย คือ ถือธรรมเป็นใหญ่ ยึดเอาธรรมเป็นสำคัญ เชิดชูหลักการ ปฏิบัติการตามและเพื่อเห็นแก่ความเป็นจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ไม่เป็นอัตตาธิปไตย คือไม่ถือตัวเองเป็นใหญ่ และก็ไม่เป็นโลกาธิปไตย คือไม่มุ่งหาคะแนนนิยมเป็นใหญ่ หรือให้คนชอบ แต่เอาธรรม เอาความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เอาหลักการเป็นใหญ่ ตัดสินกันด้วยหลักการ ผู้นำทางการเมืองที่ดีต้องมีคุณสมบัติ 6 ประการดังนี้ คือ

1. ตัวเองต้องดี ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีได้
2. ต้องมีกัลยาณมิตร มีที่ปรึกษาและผู้ร่วมงานที่ดี
3. ต้องเป็นคนไม่ประมาท
4. ต้องเป็นคนเข็มแข็ง (มีขันติธรรม)
5. ต้องทำได้ และช่วยให้คนอื่นทำได้ในสิ่งที่ต้องการจะทำ
6. มองการไกล (มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง)

ลิขิต ธีรเวคิน (อ้างใน หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน 15 มี.ค.2550) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณสมบัติของความเป็นผู้นำทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีตัวแปรดังต่อไปนี้

1. ผู้นำทางการเมืองผู้นั้นจะต้องมีความต้องการที่จะเป็นผู้นำทางการเมือง การเข้ารับตำแหน่งโดยไม่เต็มใจ ไม่พร้อม ขาดความเชื่อมั่น ย่อมไม่สามารถจะเป็นผู้นำทางการเมืองได้ และในส่วนนี้รวมไปถึงผู้นำทางการเมืองที่มีคนเชิดอยู่เบื้องหลัง ทำให้ขาดความกล้าหาญในการ

ตัดสินใจ ในเบื้องต้น ผู้นำทางการเมืองที่จะมีความเป็นผู้นำทางการเมืองต้องมีความเป็นอิสระ มีความต้องการ และมีความกล้าหาญที่จะนำ

2. ผู้นำทางการเมืองต้องมีความฉลาดในทางการเมือง (Political Acumen) การเมืองเป็นเรื่องซับซ้อนไม่ใช่เรื่องง่ายๆ เล่ห์เหลี่ยมทางการเมืองมีมาก ผู้นำที่จะนำคนอื่นได้จะต้องมีความรู้ความสามารถในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง เริ่มตั้งแต่การมองคน การใช้คน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงาน ความสัมพันธ์กับสังคมซึ่งมีกลุ่มคนต่างๆ และความสัมพันธ์กับผู้นำต่างประเทศ การขาดความรู้ความสามารถในส่วนนี้ย่อมทำให้ความเป็นผู้นำทางการเมืองด้อยลง

3. บุคลิกของผู้นำทางการเมืองจะต้องเป็นที่ยอมรับว่ามีลักษณะเป็นผู้นำ หรือบารมี (Charisma) ผู้นำทางการเมืองที่ขาดบุคลิกความเป็นผู้นำย่อมยากที่จะได้รับความเชื่อมั่นและยากที่จะนำผู้อื่นได้

4. ผู้นำทางการเมืองต้องมีความรู้ความสามารถในระดับหนึ่ง และต้องสามารถใช้คนที่มีความรู้ที่มีความเชี่ยวชาญให้เข้ามาทำงานผู้นำที่ขาดความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในการบริหารประเทศ ย่อมยากที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้

5. ผู้นำทางการเมืองจะต้องมีความกล้าหาญ เด็ดขาดในการตัดสินใจ บนพื้นฐานของความถูกต้องตามหลักนิติธรรม กล้าเสี่ยงที่ถูกตำหนิ มีหลักการที่แน่วแน่ มีศรัทธาต่อการทำสิ่งที่ถูกต้อง มีจริยธรรม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเองหรือพรรคพวก ผู้นำที่ไม่กล้าตัดสินใจจะเป็นผู้นำไม่ได้ ผู้นำเช่นนี้เป็นเพียงผู้นำที่มีแต่ตำแหน่งแต่ไม่มีความเป็นผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการเมืองที่อิงแต่ตัวบทกฎหมายและการปฏิบัติในลักษณะงานประจำ คือผู้นำที่ไม่มีความเป็นผู้นำทางการเมือง เพราะการที่ต้องมีผู้นำทางการเมืองก็คือการต้องทำงานนอกเหนือจากที่กำหนดในกฎหมายหรือที่ปฏิบัติมาเป็นประจำ (Routine)

ในทัศนะของ Max Weber (อ้างใน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2550: 107) ผู้นำทางการเมืองควรมีคุณสมบัติเด่น 3 ประการ กล่าวคือ

1. มีอารมณ์ผูกพันแน่วแน่ จริงจังต่ออุดมการณ์ (Passion) ซึ่งหมายความว่านักการเมืองจะต้องรู้สึกห่วง กังวล เอาใจใส่ต่อสิ่งที่เขาจะสู้ คำว่า passion ไม่ใช่อารมณ์ที่เกิดจากความตื่นเต้นที่ไร้ความหมาย (sterile excitement) หรือเป็นเพียงเจตคติภายใน (inner attitude) เท่านั้น แม้แต่การปฏิวัติที่ปราศจากความรับผิดชอบก็ไม่นับว่าเป็น passion

2. มีความรับผิดชอบ (Responsibility) จริยธรรมของความรับผิดชอบเป็นตัวที่ชี้ให้เห็นว่า นักการเมืองมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานเพื่ออุดมการณ์หรือไม่

3. มีวิจารณญาณ (Judgment) ซึ่งหมายความถึงความสามารถที่จะรักษาไว้ซึงความไม่หวั่นไหวและความสงบ แต่ตอบสนองต่อสภาพความเป็นจริง การขาดวิจารณญาณเป็นบาปหนักอย่างหนึ่งของนักการเมือง เป็นสิ่งที่ทำให้ไร้ประสิทธิภาพทางการเมือง

Keith Davis และ William Scott (อ้างถึงใน กวี วงศ์พุฒ, 2550: 10) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่ดีมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. มีความฉลาด ผู้นำจะต้องมีความฉลาด คิดทันต่อเหตุการณ์ มีความคิดริเริ่มที่จะสร้างสรรค์งานใหม่ๆ ที่ทันสมัยอยู่เสมอ มีความฉลาดและมีไหวพริบ สามารถจูงใจผู้ร่วมงานให้เกิดความร่วมมือร่วมใจได้

2. ความเจริญวัยทางสังคม ผู้นำต้องคลุกคลีกับคนจำนวนมาก จึงทำให้เกิดประสบการณ์ต่างๆนานาเกิดความรอบรู้กว้างขว้าง มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์และมีความสามารถนำกลุ่มได้

3. มีความต้องการประสบความสำเร็จ ผู้นำที่ดีจะต้องมีความกระตือรือร้นที่จะให้งานที่ตนรับผิดชอบบรรลุผลสำเร็จ ต้องสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับตนเองอยู่เสมอเพื่อให้ทำงานอย่างจริงจัง จนงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

4. ทัศนะคติด้านมนุษย์สัมพันธ์ เป็นบุคคลที่ทุกคนยอมรับ เพราะจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนร่วมงาน ผู้นำจึงต้องเป็นผู้มีมนุษย์สัมพันธ์ดี และมั่นสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับบุคคลอย่างสม่ำเสมอ

หลวงวิจิตรวาทการ (2545: 77-78) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำที่ดีต้องเป็นแบบอย่างมหาบุรุษมี 40 อย่าง ดังนี้

1. อนามัย (Good Health)
2. ความเป็นผู้ไม่ตื่นเต้น (Calmness)
3. ความเป็นผู้มีใจเบิกบาน (Cheerfulness)
4. ความมุ่งหมาย (Aim)
5. ความเป็นผู้ไม่รู้จักหมดหวัง (Hopefulness)
6. ความไม่หวาดหวั่นต่อความยากลำบาก (Energy)
7. ความเป็นผู้มีหัวใจเข้มแข็ง (Strong Mindedness)
8. ความเป็นผู้ตรงต่อเวลา (Exactitude)
9. ความเป็นคนขยันขันแข็ง (Activeness)

10. การทำการเสมอต้นเสมอปลาย (Steadiness)
11. สมาธิ (Concentration)
12. ความกล้าหาญและไม่ท้อถอยในเมื่อทำอะไรไม่สำเร็จ (Courage)
13. วิธีการ (Method)
14. ความเป็นผู้มีระเบียบ (Orderliness)
15. ความไตร่ตรอง (Reflection)
16. ความเป็นคนละเอียดลออ (Thoroughness)
17. การหาเหตุผลให้ถูกต้อง (Right Reasoning)
18. ความวินิจฉัยที่ถูกต้อง (Good Judgment)
19. ความเชื่อในตัวเอง (Self-Confidence)
20. ความรวดเร็ว (Rapidity)
21. ความสังเกต (Observation)
22. สัมปชัญญะ (Perception)
23. ความไม่หวาดกลัวต่อบุคคลอื่น (Positiveness)
24. การทำตนให้เป็นที่ต้องใจของคนอื่น (Charming Personality)
25. ความรู้จักกาลเทศะ (Tact)
26. ความระมัดระวัง (Precaution)
27. ปฏิภาณ (Intuition)
28. ความป้องกันตัว (Self Defence)
29. กระทำตนให้คนเชื่อถือได้ (Trustworthiness)
30. การพูดแต่ความจริง (Trutbfulness)
31. ความเป็นผู้ดี (Nobility)
32. การทำตนให้สมเกียรติยศ (Dignity)
33. ความรู้ (Knowledge)
34. ความจำ (Memory)
35. การฝึกฝนตนเอง (Self-Culture)
36. มโนคติ (Imagination)
37. การช่วยตนเอง (Self-Help)
38. การชนะตนเอง (Self-Control)
39. การไม่ละทิ้งความพยายาม (Perseverance)

40. มโนมยิทธิ (Will Power)

นอกจากนี้ ท่านยังได้สรุปแบ่งคุณสมบัติของผู้นำเป็นช่วงๆ ในการทำงานให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยกเอาอนามัยเป็นข้อสำคัญที่สุดในชีวิตของมนุษย์ และมโนมยิทธิเป็นปริโยสานเพราะเป็นกุญแจแห่งความสำเร็จทุกประการ คุณสมบัติตั้งแต่ข้อ 1 ถึง 7 เป็นข้อที่เราจะต้องใช้ตั้งแต่ตื่นเช้าจนถึงเวลาทำงาน ตั้งแต่ข้อ 8 ถึง 20 เป็นสิ่งที่ต้องใช้ในเวลาทำงาน ข้อ 21 และ 22 ต้องใช้ในเวลาว่าง เช่น เดินเล่น หรือกลับจากที่ทำการมาบ้าน ข้อ 23 ถึง 32 ต้องใช้ในเวลาทำการติดต่อกับคนอื่น ข้อ 33 และ 34 ใช้ในเวลาอยู่บ้าน ข้อ 35 และ 36 ใช้ในเวลาก่อนจะหลับ ข้อ 37 ถึง 40 ใช้เป็นเครื่องประกอบคุณสมบัติอื่นตลอดเวลา

ส่วนอุทัย หิรัญโต (2542: 139) ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่ประสบผลสำเร็จในการทำงานตามตำแหน่งว่า มักจะเป็นคนที่สามารถครองใจคนไว้ได้ และมีสติปัญญาเฉียบแหลม รู้แจ้งเห็นจริงในความคิดจิตใจของประชาชน ผู้นำทางการเมืองที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รักใคร่นับถือของประชาชนทั้งชาติ ส่วนมากไม่ใช่ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ หรือมีความรู้ความชำนาญพิเศษ แต่มีความรู้ในทางการเมือง คือ รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ประชาชนต้องการทั้งที่ใกล้และที่ไกล พร้อมกันนี้ยังได้ให้ทัศนะถึงคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่น่าสนใจ (เล่มเดียวกัน, หน้า 127-135) ไว้ดังนี้

1. มีปฏิภาณปฏิสัมภิทา หมายถึงความเข้าใจปฏิบัติการให้ถูกต้องทันทีในเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน โดยเหตุที่ผู้นำทางการเมือง ทำงานระดับนโยบายของรัฐบาล อำนวยการให้งานของรัฐเกิดประโยชน์แก่บ้านเมืองและประชาชนเป็นส่วนรวม การมีปฏิภาณจะช่วยให้การมองปัญหาได้ถูกต้องและแก้ปัญหาได้ทันกับเหตุการณ์

2. ฉลาดหลักแหลม ความฉลาดหลักแหลมเกิดจากความปราดเปรื่องของมันสมองและจากการที่ได้มีประสบการณ์มามาก คุณสมบัติข้อนี้นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งไม่เฉพาะแต่ผู้นำทางการเมือง ต้องมีการปรับปรุงตัว (Adjustment) หรือ ปรับตัว (Adaptation) ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และงานที่ใช้มันสมองนั้นเป็นงานของสติปัญญาซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์และนามธรรม เช่นความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ หรือข้อเท็จจริงที่สลับซับซ้อน

3. ความสามารถในการโน้มน้าวใจคน การเป็นผู้นำในทางการเมืองนั้นต้องมีความสามารถในการโน้มน้าวใจคนเป็นคุณสมบัติที่มีค่าสูงสุด ทั้งนี้เพราะ ผู้นำทางการเมืองต้องมีวิธีการโน้มน้าวใจคน ได้แก่การแสดงวาทศิลป์ การบรรยาย การกล่าวคำปราศรัยต่อสาธารณชน

รวมทั้งการปรากฏตัวต่อสาธารณชน ซึ่งในวงการเมืองถือว่า การปรากฏตัวต่อสาธารณชนมีคุณค่าในการเร้าอารมณ์และคุณค่าในการแนะนำให้ทำตาม

4. มีเล่ห์กลและเพทุบาย ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินอาจเห็นได้ว่า เป็นคุณสมบัติที่ไม่น่าพึงประสงค์ เพราะการมีเล่ห์เหลี่ยม มารยา หรือใช้อุบายล่อลวงไม่ชอบด้วยหลักธรรมทางศาสนา แต่ในโลกของผู้นำทางการเมืองนั้นถือว่าบางครั้งบางคราวหรือบางสถานการณ์จำเป็นต้องใช้เล่ห์กลเพทุบายด้วย มิฉะนั้นจะเอาชนะคู่ต่อสู้มิได้

5. เล่นพรรคเล่นพวก การเล่นพรรคเล่นพวกเป็นคุณสมบัติอีกประการหนึ่งของผู้นำทางการเมือง ซึ่งถือว่าจำเป็นจะต้องมี เพราะตามข้อเท็จจริงแล้วการหาเสียงเลือกตั้งจะดำเนินการคนเดียวไม่ได้ จะต้องมีสมัครพรรคพวก หรือมีหัวคะแนนช่วยเหลือ การที่ต้องมีผู้ช่วยเหลือในการหาเสียงที่เอง เมื่อได้รับเลือกตั้ง จึงจำเป็นต้องอุปถัมภ์ผู้ที่ช่วยเหลือ เช่น แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือช่วยเหลือในทางธุรกิจ

6. เป็นนักฉวยโอกาส ในวงการทางการเมืองนั้นจะมีการต่อสู้เพื่อแย่งชิงความจงรักภักดีจากประชาชนอยู่ทุกขณะซึ่งอาจจะเป็นการต่อสู้ระหว่างพรรคการเมือง หรือระหว่างบุคคล ฉะนั้นผู้นำทางการเมืองจะต้องมีหูมีตาที่ไว มีการข่าวที่ดี

7. ไม่มีอุดมการณ์ที่แน่นอนและมั่นคง มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมก็ดี ดำเนินกิจการใดๆได้สำเร็จราบรื่น และเรียบร้อยก็ดี จำเป็นต้องเป็นคนดี มีอุดมการณ์ มีวัฒนธรรมอันดีและมีความสามารถในการประยุกต์วิชาให้เข้ากันได้อย่างเหมาะสม สำหรับผู้นำทางการเมืองนั้นเนื่องจากทำงานโดยอาศัยเสียงสนับสนุนจากประชาชนและสนองความต้องการของประชาชน จึงจำเป็นต้องปรับแนวความคิดหรือดูทิศทางกระแสความต้องการของสังคม

8. ไม่ยึดมั่นในศีลธรรมเป็นชีวิตจิตใจ การต่อสู้ทางการเมืองมีอยู่ 2 วิธีด้วยกัน คือ การต่อสู้ตามวิถีทางของหลักเกณฑ์หรือโดยวิธีที่ชอบธรรม และการต่อสู้โดยวิธีที่ไม่ชอบธรรม การต่อสู้ทั้งสองวิธีนี้ปรากฏให้เห็นเสมอ มาคีอาเวลลีนักปราชญ์ทางการเมืองของอิตาลีให้ความเห็นว่าผู้นำทางการเมืองต้องไม่ยึดมั่นในศีลธรรมเป็นชีวิตจิตใจ เพราะการต่อสู้ทางการเมืองนั้นเป็นเรื่องของการมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น ต้องการให้ผู้อื่นเกรงกลัว การคำนึงถึงกฎระเบียบข้อบังคับหรือแม้กระทั่งศีลธรรม อำนาจที่ครองอยู่อาจจะถูกทำลายไปได้ง่าย

9. ไม่เห็นการณ์ไกล นักปราชญ์ทางการเมืองแยกลักษณะของนักการเมืองกับรัฐบุรุษออกจากกัน โดยพิจารณาถึงคุณสมบัติประการหนึ่ง คือรัฐบุรุษเห็นการณ์ไกลกว่าคนธรรมดาส่วนนักการเมืองนั้นไม่เห็นการณ์ไกล

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539: 87-101) ได้ให้มุมมองเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองในอนาคตไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. ผู้นำทางการเมืองที่มีการศึกษา โดยให้เหตุผลว่า โลกซับซ้อนขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงเร็วมากประเทศต้องสัมพันธ์กับนานาชาติ ต้องรู้จักและเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีให้มากยิ่งขึ้น

2. ผู้นำทางการเมืองที่ฝันใฝ่โดยขาดรากฐานรูปธรรมในการปฏิบัติ การคิดกระทำการใดๆก็ตามต้องทำในสิ่งที่สอดคล้องกับความเป็นไปได้และสามารถจับต้องได้ในเชิงรูปธรรมมีการวางแผนระยะยาวและรอบคอบ

3. ผู้นำทางการเมืองที่มีคุณธรรมและมีความซื่อสัตย์ จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลกสู่สังคมข่าวสารเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ทำให้มนุษย์เริ่มให้ความสนใจกับสิ่งใหม่ๆ จนลืมเห็นคุณค่าทางด้านจิตใจ ดังนั้นการยึดมั่นในความถูกต้อง หรือความซื่อสัตย์

4. ผู้นำทางการเมืองที่มีความสามารถและพิสูจน์ตัวเองว่าประสบความสำเร็จ ผู้นำต้องมีบทบาทในการประสานประโยชน์ควบคู่กับความสามารถใสการบริหาร การบังคับบัญชา การเลือกคนที่มาทำงาน ในแง่ความสามารถและข้อจำกัด เพื่อแบ่งงานได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน

5. ผู้นำทางการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยและมาจากฐานมวลชน เพราะคนส่วนใหญ่มีการศึกษาดีขึ้น มีความเข้าใจประชาธิปไตยมากขึ้น อีกทั้งกระแสโลกที่เรียกร้องให้คนรักประชาธิปไตย ทั้งสองกระแสจะบีบบังคับผู้นำทางการเมืองต้องมีความเป็นประชาธิปไตย

6. ผู้นำทางการเมืองที่มีความเป็นสากลไม่ใช่ผู้นำที่มีความเป็นท้องถิ่นเท่านั้น ผู้นำทางการเมืองไทยจะต้องเป็นผู้นำระดับสากล สามารถติดต่อสื่อสารกับคนนานาประเทศได้ด้วยโลกทัศน์ที่ก้าวทันคนทั้งโลก

7. ผู้นำทางการเมืองที่สามารถสื่อสารผ่านสื่อมวลชนได้ ในยุคสารสนเทศข้อมูลข่าวสารสามารถสื่อสารได้ทั่วโลก ดังนั้นผู้นำจึงต้องมีความสามารถในการสื่อสารผ่านสื่อต่างๆสู่ประชาชน เพื่อนำนโยบายของตนหรือของคณะรัฐบาลให้เป็นที่เข้าใจของประชาชนอย่างทั่วถึง

8. ผู้นำทางการเมืองเป็นคนที่รักษาคำพูดหรือสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชน และปฏิบัติตามนโยบายที่แถลงไว้ให้เป็นรูปธรรม

9. ผู้นำทางการเมืองที่มีมนุษย์สัมพันธ์ดี เนื่องจากผู้นำต้องติดต่อสัมพันธ์กับคนทุกระดับ ทั้งในประเทศและนอกประเทศ

10. ผู้นำทางการเมืองที่ต้องคำนึงถึงอิทธิพลของกลุ่มมหาอำนาจในโลก ด้วยเหตุที่ประเทศไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ต้องพึงพาประเทศมหาอำนาจในแง่ของเศรษฐกิจ การค้า ผู้นำต้องเป็นผู้ที่ความประนีประนอมต่อมหาอำนาจเหล่านี้เป็นพิเศษ

11. ผู้นำทางการเมืองที่ไม่ปิดกั้นตัวเอง การปิดกั้นตัวเองทำให้ขาดการติดต่อข้อมูลข่าวสาร ผู้นำต้องเปิดกว้างส่งผ่านอิทธิพล ค่านิยม ความคิด และเทคโนโลยีด้านต่างๆ เข้ามาสู่ประเทศในแง่ที่ประชาชนจะได้รับความรู้ใหม่ ทันต่อเหตุการณ์ และสถานการณ์ของโลก

ขณะที่ ทวิช เปล่งวิทยา (2530 : 284-306, อ้างถึงใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 29-32) ได้แบ่งคุณสมบัติของผู้นำทางการเมือง โดยแยกพิจารณาออกเป็น 4 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. ลักษณะทางสติปัญญา
2. ลักษณะทางร่างกาย
3. ลักษณะทางอารมณ์
4. ลักษณะทางอุปนิสัย

ลักษณะทางสติปัญญา ประกอบด้วยข้อพิจารณา 5 ประการ คือ

1. ความตื่นตัว (Alertness) มีความว่องไว เตรียมพร้อม ระวังระไวตื่นตัวอยู่เสมอและมีสมองดี คิดได้ว่องไว มีไหวพริบในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างฉับพลัน

2. ความคิดอย่างมีเหตุผล (Logical Thought) คิด บริหารงาน และแสดงออกทางกาย วาจา ประกอบด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ หรือพิจารณาก่อนทำว่า ดีหรือไม่

3. สามัญสำนึก (Common Sense) มีความรู้สึกผิด ชอบ ชั่ว ดี

4. ดุลยพินิจ (Judgment) พิจารณาใคร่ครวญก่อนตัดสินใจทำงาน ใช้ประสบการณ์การเรียนให้เกิดดุลยพินิจในการแก้ปัญหา

5. การเห็นการณ์ไกล (Fore Sight) เมื่อกระทำสิ่งใดเล็งผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ประเมินสถานการณ์ วางแผนการปฏิบัติงานอย่างมีเหตุผล โดยตั้งสมมุติฐาน รวบรวมข้อมูลและใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมา เป็นแนววิเคราะห์พิจารณาใคร่ครวญวิธีปฏิบัติให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย

คุณลักษณะทางกาย ประกอบด้วยข้อพิจารณา 4 ประการ คือ

1. สุขภาพ (Health) ผู้นำต้องมีความสมบูรณ์ทางร่างกาย เพื่อให้มีความพร้อมในการทำงานอยู่เสมอ สุขภาพดีก็จะอำนวยผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. กำลังกาย (Energy) ต้องมีกำลังกายที่ดี เพราะบางโอกาส บางสถานการณ์ผู้นำต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยการใช้พลังทางกาย

3. ความทรหดอดทน (Endurance) มีร่างกายแข็งแรง อดทนต่อความยากลำบาก ความหิวกระหาย และความเลวร้ายของดินฟ้าอากาศ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ในทุกสถานที่

4. รูปร่างท่าทางดี (Pleasing Appearance) มีทรวดทรงบุคลิกลักษณะเป็นผู้นำ สง่าผ่าเผย เป็นที่เกรงขามและดึงดูดความเลื่อมใสจากผู้ใต้บังคับบัญชาอดีตผู้นำไทยหลายคนที่มีบุคลิกลักษณะอย่างนี้เห็นได้ในปัจจุบัน เช่น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นต้น

คุณลักษณะทางอารมณ์ ประกอยด้วยข้อพิจารณา 11 ประการ คือ

1. มองโลกในแง่ดี (Optimism) มองคนอื่นในฐานะเป็นมิตร มีความเข้าใจคนอื่น

2. การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม (Adaptability) สามารถปรับตัวได้กับผู้ใหญ่และผู้ใต้บังคับบัญชา วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ทัศนะคติของสังคม และภูมิศาสตร์ดินฟ้า อากาศ

3. ความมีใจเยือกเย็น (Even temper) มีการอดกลั้นอารมณ์ไว้ได้ มีใจหนักแน่น ไม่ท้อถ้อย ไม่โกรธง่าย ไม่แสดงอาการสูงต่ำ

4. การบังคับตนเอง (Self-control) บังคับตนเองและสำรวมไว้ด้วยดี ไม่ให้ตกไปในอำนาจฝ่ายต่ำหรือสิ่งยั่วยุให้ย่ามใจอันก่อให้เกิดการละเมิดมาตรฐานทางจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคม

5. ความกระตือรือร้น (Enthusiasm) ตั้งใจกระฉับกระเฉงในการทำงาน ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง และมีการเตรียมแผ่นงานไว้ในใจ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และประหยัด

6. การสังคมดี (Sociability) มีอัธยาศัยไมตรี มีสัมพันธภาพได้กับคนทุกชั้นวรรณะทั้งในประเทศและต่างประเทศ ไม่ถือตัว ไม่วางท่ายกตนข่มท่าน

7. ความแนบเนียน (Tact) เมื่อทำพูดคิด รู้จักกาลเทศะ มีความแนบเนียนไม่เก้งก้างในการแก้ปัญหา ข้อนี้ต้องอาศัยความมีศิลปะ ประสบการณ์ และการศึกษาฝึกฝนอยู่เสมอ

8. อารมณ์ขัน (Sense of Humor) ทำงานด้วยความรู้สึกตัวอยู่เสมอ ไม่ให้เกิดอารมณ์เครียด มองโลกในแง่ดี อารมณ์ขันต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่าพร่ำเพรื่อ จนขาดความนับถือยำเกรง

9. ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-Confidence) มีความมั่นใจ มั่นคงทางจิต ไม่อ่อนไหวตามคำพูดของคนอื่น สามารถตัดสินปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผล และความเชื่อมั่นของตนเอง ที่สำคัญคือ ต้องมีประสบการณ์มากๆ ดังประโยคว่า “การเป็นผู้บังคับบัญชาที่ดีต้องเป็นฝ่ายอำนวยการที่ดีมาก่อน”

10. ความสนใจกว้างขวาง (Breath of Interest) มีความอยากรู้อยากเห็น เรียนรู้สิ่งต่างๆ อยู่เสมอ ไม่สำคัญตนว่าเป็นผู้รู้ดี มีความกล้าปรึกษาหารือถามผู้รู้

11. การเข้าใจคน (Human Understanding) มีวิจารณญาณ สังเกต เข้าใจพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งนี้เพื่อมอบงานให้เหมาะสมแก่จริตผู้นั้น และงานจะสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

คุณลักษณะทางอุปนิสัย ประกอบด้วยข้อพิจารณา 8 ประการ คือ

1. ความตรงไปตรงมา (Truthfulness) เป็นคนพูดจริงทำจริง พูดอย่างไรทำอย่างนั้น มีสัจจะต่อคำสัญญา ไม่ผิดนัด

2. ความจงรักภักดี (Loyalty) จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ผู้นำต้องสร้างความจับใจ ในการบัญชาของตนแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อเกิดความจงรักภักดีตามมา

3. ความสำนึกในหน้าที่ (Sense of Duty) มีความสำนึกในการปฏิบัติงานตามนโยบายที่ได้วางไว้อย่างมีความรับผิดชอบ ไม่ก้าวก่ายแทรกแซงหน้าที่ของคนอื่น

4. ความไว้วางใจได้ (Dependability) ดำรงตนอยู่ในจริยธรรม ไม่เป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก เป็นที่ไว้วางใจของคนอื่น

5. ความกล้าหาญ (Courage) มีความหล้าหาญทางจริยธรรม กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ทำงานด้วยเหตุผลและกล้ารับผิดชอบ

6. ความเข็มแข็ง (Force) ไม่มีความย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ อย่างมีเหตุผล

7. ความยุติธรรม (Fairness) ไม่ลำเอียง วางตัวเป็นกลาง บริหารโดยยึดความถูกต้องและผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก

8. ความไม่เห็นแก่ตัว (Selflessness) มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เสียสละบางอย่างแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา สละความสุขส่วนตน บำเพ็ญประโยชน์เป็นแบบอย่าง

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ทำให้ทราบว่าคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง และสอดคล้องกับความมีประสิทธิภาพของผู้นำ กล่าวคือ โดยปกติความสามารถของแต่ละคนนั้น มีทั้งสิ่งที่ติดตัวมา และการฝึกฝนขึ้นมา หมายถึงคุณลักษณะบางอย่างติดตัวมา และมาจากสิ่งแวดล้อม จากนั้นค่อยๆพัฒนาปรับปรุงฝึกฝนอบรมอย่างเป็นกิจจะลักษณะ ทำได้ด้วยการอบรมทางด้านจิตใจ ทางทัศนะคติ ทางความคิด ทางทักษะในด้านต่างๆ เช่น ทักษะในการพูด ทักษะในด้านบุคลิกภาพและการแสดงออก เป็นต้น

สรุป

คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองดังที่กล่าวมานั้น โดยทั่วไปแล้วผู้นำทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นบุคคลที่ได้รับการเลือกจากประชาชนโดยตรง หรือจากผู้แทนประชาชน กล่าวคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโหวตเสียงเลือกผู้นำ ซึ่งเป็นวิธีการสามัญในสังคมการเมืองระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนส่วนใหญ่เลือกเข้ามา บุคคลจะเป็นผู้นำทางการเมืองได้จะต้องผ่านกระบวนการทางการเมือง คือ ได้รับการเลือกตั้งหรือได้รับการแต่งตั้งแล้วแต่กรณี ผู้นำ

ทางการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน หากปฏิบัติหน้าที่ถูกใจประชาชนแล้ว ย่อมอยู่ในสภาพอันมีช่องทางจะได้รับความสำเร็จมากที่สุด แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งก็อาจจะตกอยู่ในฐานะลำบากยิ่งกว่าผู้นำประเภทอื่นๆ เพราะต้องถูกประเมินค่าอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากตราบใดที่ยังมีทางให้เลือกตั้งใหม่อยู่ ตราบนั้นสิทธิในการเป็นผู้นำทางการเมืองจะเสาะแสวงอยู่เรื่อยไป ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ผู้นำทางการเมืองที่ประสบผลสำเร็จต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนนับถือไว้วางใจ แรงสนับสนุนจากประชาชนจะเป็นเสมือนเครื่องชี้ให้เห็นว่า ผู้นำคนนั้นมีความสามารถเป็นหัวหน้าคนในทางการเมืองได้เพียงใด ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรประชาชนจะไว้วางใจ และมอบความเป็นผู้นำให้ วิธีที่ปฏิบัติกันอยู่ ได้แก่ การหาเสียงแสดงเจตนารมณ์ให้ประชาชนยอมรับ ความเป็นผู้นำมิใช่ได้มาโดยเทวสิทธิ์ หรืออภิสิทธิ์อันใด แต่จะได้มาโดยเจตนารมณ์ของประชาชน ซึ่งถือว่าเสียงของประชาชนคือเสียงสวรรค์

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะเป็นผู้นำประเภทใดก็ตาม สิ่งสำคัญคือผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบที่สูงกว่าผู้นำโดยทั่วไป เพราะต้องรับผิดชอบต่อประชาชนทั้งประเทศ และมีผลกระทบต่อภาพโดยรวม ดังนั้นไม่ว่าผู้นำจะทำ จะคิด จะพูดในสิ่งใดๆ ก็ตาม ต้องคอยระมัดระวังถึงผลกระทบที่จะตามมา ในปัจจุบันพึงสังเกตเห็นว่าผู้นำทางการเมืองนั้นมักจะมีการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการมีโฆษกประจำตำแหน่ง โฆษกส่วนตัว เป็นต้น

นอกเหนือจากภาระหน้าที่ของการดำรงอยู่ในสภาวะของผู้นำแล้ว คุณลักษณะอันเป็นคุณสมบัติสำคัญยิ่งสำหรับการเป็นผู้นำ คือ การประพฤติปฏิบัติเช่นไรจึงจะนับได้ว่าเป็นผู้นำที่ดีได้ สิ่งสำคัญประการแรกคือ การดูแลสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และการเพิ่มความรู้ให้กับตนเองอย่างสม่ำเสมอ เท่ากับเป็นการเปิดรับความคิดเห็นใหม่ๆเข้ามา เพราะการที่ผู้นำทำตามใจตัวเอง คิดเอง ทำเอง เชื่อมั่นตนเองมากเกินไปจะเท่ากับเป็นการป้องกันมิให้มองเห็นความจริงแท้แน่นอนในความถูกและความผิดได้ ดังนั้นการจะเป็นผู้นำที่ดีได้อาจต้องใช้ความพยายามข่มใจ ขัดใจตนเองให้มากเพื่อสร้างคุณสมบัติเฉพาะตนขึ้นมาให้ได้

กล่าวโดยสรุป คุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่ดีนั้น มักจะมีความสามารถในการแสดงออก มีความรู้ มีความกล้าหาญ มีความริเริ่ม มีความเด็ดขาด มีความแนบเนียนในการติดต่อกับคน มีความยุติธรรม เป็นบุคคลที่เชื่อถือได้ มีความขยันอดทน บุคลิกภาพดี มีความกระตือรือร้น ไม่เห็นแก่ตัว มีความจงรักภักดี มีความซื่อสัตย์ และมีการตัดสินที่รวดเร็วและถูกต้อง คุณสมบัติของผู้นำดังที่กล่าวมานี้มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะในกระบวนคัดเลือกบุคคลขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำทางการเมืองหรือผู้นำสูงสุดของประเทศ เพื่อที่จะเป็นที่พึ่งของประชาชนอย่างแท้จริง เพราะผู้นำทางการ

เมืองก็คือบุคคลผู้ที่อาสามารับใช้ และทำคุณประโยชน์แก่ประชาชน หรือ *"ผู้นำทางการเมือง"* ก็คือ *"ผู้นำเพื่อการรับใช้"* (ศิริพร แย้มนิล, 2551: 114) ที่ต้องถูกตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น ผู้นำทางการเมือง จึงเป็นบุคคลที่ต้องมีคุณลักษณะพิเศษ สามารถเข้าถึงใจมวลชน บริหารประเทศได้ โดยสามารถแก้ปัญหาทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาวอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล มีความสามารถพิเศษในการใช้คนให้ถูกกับงาน ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีวิสัยทัศน์ และวุฒิภาวะในการทำงาน รวมทั้งการดำรงการดำรงชีวิตส่วนตัว (ลิขิต ธีรเวคิน, อ้างในหนังสื่อพิมพ์ผู้จัดการรายวัน 8 ธ.ค. 2548) มีความเป็นผู้นำทางการเมือง หมายถึงต้องมีความสามารถในการทำตนให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น จะด้วยผลงาน หรือวาทศิลป์ ประวัติอันดี มีบารมีที่สามารถชักจูงคนได้ และที่สำคัญการมีจริยธรรม คือคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของผู้นำทางการเมือง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง

ในการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองนั้น ผู้วิจัยได้แยกการศึกษาออกเป็นสองแนวคิดด้วยกัน กล่าวคือ แนวความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในตะวันตกและแนวความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในตะวันออก ทั้งนี้เนื่องจากการปกครองของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน แม้แต่ในภูมิภาคเดียวกันก็มีการปกครองที่ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับความเชื่อประเพณี วัฒนธรรม สังคมประชาธิปไตยในตะวันตกอาจไม่เหมาะกับสังคมในโลกตะวันออกกลางซึ่งยึดถือหลักจริยธรรมทางศาสนาในการปกครอง

อย่างไรก็ดี เพื่อให้เห็นมุมมองที่ชัดเจนในประเด็นจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง จึงต้องศึกษาแนวความคิดทั้งสองว่ามีความเป็นมาอย่างไร แต่ไม่ว่าจะเป็นระบบการปกครองแบบใดก็ตาม สิ่งหนึ่งที่คนในสังคมให้ความสนใจ คือ เรื่องจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง รวมถึงปัญหาที่ว่าผู้นำที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร? การปกครองที่ดีเป็นอย่างไร? (มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 42) เพราะผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมการเมือง และเป็นตัวจักรที่สำคัญในการแสดงบทบาทหน้าที่ในการแก้ปัญหาภายในและภายนอกของสังคม เนื่องจากผู้นำเป็นบุคคลที่มีหน้าที่นำกลไกที่ดีมาสู่ศูนย์กลางของอำนาจหรือคณะรัฐบาลเพื่อให้การบริหารเกิดประสิทธิภาพ (บุญทัน ดอกไธสง, 2523: 79, อ้างใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 39) ทั้งนี้จริยธรรมถือว่าเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการดำรงตำแหน่งของผู้นำทางการเมือง หากแต่จริยธรรมผู้นำทางการเมืองนั้นมีหลายทัศนะที่เหมือนและแตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมือง ผู้วิจัยจึงมีกรอบแนวคิดในการวิจัยนี้ตามทัศนะดังที่จะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 ความหมายของจริยธรรม

การศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในมุมมองและแนวคิดของนักวิชาการหลายๆท่านจะเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นว่า จริยธรรมเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งของผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองนั้นจะต้องมีจริยธรรมและความรับผิดชอบที่สูงมากกว่าคนทั่วๆไป และจริยธรรมนี้เองที่เป็นตัวชี้วัดความเป็นผู้นำได้ดีที่สุด ดังนั้นเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำว่า จริยธรรม จำเป็นต้องศึกษาจากแนวคิดนักวิชาการหรือผู้รู้ต่างๆที่ได้ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม มีหลากหลายทัศนะด้วยกัน ผู้วิจัยใคร่จะศึกษาเฉพาะความหมายที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยนี้เท่านั้น ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ (อ้างใน วริยา ชินวรรโณ, 2546: 7) ได้ให้ความหมาย จริยธรรม ว่า จริยธรรม แปลว่า เป็นสิ่งที่พึงประพฤติ จะต้องประพฤติ ส่วนศีลธรรม นั้น หมายถึง สิ่งที่กำลังประพฤติอยู่ หรือประพฤติแล้ว จริยธรรม หรือ Ethics อยู่ในรูปของปรัชญา คือ เป็นสิ่งที่ต้องคิดต้องนึก ส่วนเรื่องศีลธรรม หรือ Morality นี้ต้องทำอยู่จริงๆ

พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตฺโต, 2543: 5-6) ท่านได้ให้ความหมายคำว่าจริยธรรม ไว้ว่า คำว่า จริยะ เป็นคำกลางๆแปลว่าการดำเนินชีวิต มาจากคำว่า จร (จะระ) แปลว่าเที่ยวไป คือเดินไปหรือเดินทาง แล้วทำตามหลักไวยากรณ์ ให้เปลี่ยนจากตัวกิริยาเป็นนาม ก็เติม อิ กับ ยะ เข้าไป (จร+อิ+ณฺย) จร ก็เป็น จริยะ ก็คือการเดินทาง หมายถึงการเดินทางข้างนอกทางกาย เราก็เอามาใช้กับด้านในของชีวิตจิตใจด้วยหมายถึงการเดินทางชีวิตๆ ก็คือการดำเนินชีวิต เพราะฉะนั้น จริยะ ก็คือการดำเนินชีวิต ซึ่งใช้ในความหมายที่เทียบเคียงกับการเดินทางภายนอก

ประเวศ วะสี (อ้างใน ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์, 2549: 9) ได้ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม คือ ความถูกต้องของการอยู่ร่วมกัน และเป็นหัวใจของสังคมหรือการอยู่ร่วมกันด้วยความปกติสุข...จริยธรรมเป็นแกนกลางของชีวิตและสังคม

กีรติ บุญเจือ (อ้างใน หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน, 28 ก.ย. 2551, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม ไว้ว่า จริยธรรม คือคุณธรรมชุดหนึ่งๆ ที่ทำให้คนคนหนึ่งเป็นคนดี หรือคนประเภทหนึ่งเป็นคนดี เช่น จริยธรรม นาย ก. จริยธรรมข้าราชการ จริยธรรมตำรวจ ทหาร ข้าราชการพลเรือน จริยธรรมของคนคนหนึ่งอาจจะประกอบด้วยคุณธรรมหลายชุด แล้วแต่ว่าบุคคลนั้นอยู่ในสังกัดกลุ่มใดบ้าง เช่น จริยธรรมนายกรัฐมนตรี (ถ้าเขาเป็นนายกรัฐมนตรี) เป็นต้น

กล้าณรงค์ จันทิก (อ้างใน จุลสารสำนักงาน ป.ป.ช. ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสวันก่อตั้งสำนักงาน ป.ป.ช. ครบรอบ 7 ปี, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ไว้ว่า จริยธรรม มาจากคำว่า “จริย” คือความประพฤติสิ่งที่ควรประพฤติ “ธรรม” หมายถึงสิ่ง 3 อย่างคือ ความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม ฉะนั้น จริยธรรม คือ การประพฤติด้วยความดี ประพฤติด้วยความถูกต้อง ประพฤติด้วยความยุติธรรม

วริยา ชินวรรโณ (2545: 7) ให้ความหมาย จริยธรรม ไว้ว่า หมายถึง หลักการที่มนุษย์ในสังคมควรถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขในสังคม หรือหลักแห่งความประพฤติที่ถูกต้องเหมาะสม ดีงาม

ลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg, 1975:14, อ้างใน ลำดวน ศรีมณี, 25..?: 3) ให้ความหมาย จริยธรรม ไว้ว่า หมายถึง ความรู้สึกรับผิดชอบว่าอะไรดี อะไรชั่ว โดยอาศัยมาตรฐานของการประพฤติในสังคมเป็นเกณฑ์ บุคคลจะพัฒนาขึ้นตามเกณฑ์จนมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง จากพฤติกรรมนั้นจะเป็นเครื่องตัดสินว่าการกระทำนั้นผิดหรือถูกโดยอาศัยทฤษฎีแต่ละระดับของการพัฒนาทางจริยธรรมเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความถูกต้อง

ทิพย์พรรณ นพวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ (2542: 58) ได้ให้ความหมายคำว่าจริยธรรม หมายถึง หลักการ กฎเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวประพฤติ ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ตามหลักศาสนา และ/หรือปทัสฐานทางสังคม ตามหลักสากล ซึ่งมักจะผูกติดอยู่กับค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม และเจตคติของคนในสังคมนั้นๆ

คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งสภาพัฒนาการเมืองและยกร่างแผนแม่บทพัฒนาการเมือง สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2550: 104) ได้ให้ความหมายคำว่าจริยธรรม ไว้ว่า “จริยธรรม” เป็นระบบคุณค่าพื้นฐานที่มนุษย์ในสังคมพึงยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขในสังคม และจริยธรรมมีความสำคัญ ในฐานะกรอบการประพฤติปฏิบัติทางสังคมไม่จำเพาะแต่การดำเนินชีวิตประจำวันเท่านั้น หากยังรวมไปถึงจริยธรรมในการประกอบอาชีพและจริยธรรมทางการเมืองอีกด้วย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2538: 41-47) ได้ให้ความหมายคำว่า จริยธรรม คือ มาตรฐานที่เป็นรากฐานที่ดีงามของสังคม และทำให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรือง พร้อมกันนี้จริยธรรม

ยังเป็นตัวเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับกลุ่มบุคคลหรือองค์กร และระดับประเทศ เป็นเหตุนำมาซึ่งความผาสุกในบ้านเมืองและความเจริญที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

สุจิตรา อ่อนค้อม (2551: 80) ได้ให้ความหมายคำว่า จริยธรรม ไว้ว่า จริย แปลว่า สิ่งที่ควรประพฤติ ธรรม แปลว่า ความถูกต้อง จริยธรรมรวมกันจึงแปลว่า ความประพฤติที่ถูกต้อง หรือธรรมที่ควรประพฤติ

ขัตติยา กรรณสูต, พร้อมคณะ (2547: 9-10) ได้ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม คือ คุณธรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ ในลักษณะที่ดีงาม ถูกต้อง สอดคล้องกับค่านิยม และกฎเกณฑ์ทางสังคม จริยธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญในการดำรงชีวิตที่เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นซึ่งอยู่รวมกันในสังคม

จากทัศนะของนักวิชาการดังที่กล่าวมาแล้วนี้ต่างให้ความหมายจริยธรรมที่คล้ายกัน กล่าวคือ จริยธรรมเป็นการแสดงออกทางกาย วา ใจ ที่มีพื้นฐานจากส่วนลึก คือคุณธรรมในตัวของบุคคลนั้นๆ และจริยธรรมก็เป็นตัวกำหนดทางเลือกในการแสดงพฤติกรรมหรือควบคุมความประพฤติในเรื่องต่างๆ ของบุคคล ดังนั้น จริยธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่เชื่อมโยงอยู่ระหว่างคุณธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์

สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง กรอบแห่งการประพฤติปฏิบัติที่คนในสังคมยอมรับว่าดีงาม และใช้เป็นบัดทัดฐานในฐานะเป็นหลักแห่งการปฏิบัติทางสังคม หรือเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้มนุษย์อยู่รวมกันอย่างมีความสุข

2.2.2 องค์ประกอบจริยธรรม

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าจริยธรรมมีความสำคัญทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม สามารถช่วยพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของบุคลให้เป็นคนดีให้ใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางที่ถูกต้องรวมทั้งการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่น จริยธรรมสามารถสร้างสรรค์คุณประโยชน์ต่างๆ แก่ตนเองและประเทศชาติได้อย่างมีหลักหรือมีแนวทางที่ถูกต้อง ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องจริยธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบจริยธรรมจากประชุมวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมของไทยได้สรุปองค์ประกอบจริยธรรมของบุคคลไว้ 3 ประการ (กรมวิชาการ, 2527, อ้างใน ฐิฏินันท์ ธรรมโชติ, 2542: 16) ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงามและสามารถตัดสินแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยความคิด

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ (Moral Attitude and Belief) คือความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความยินดีที่จะรับนำจริยธรรมมาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ

3. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมการแสดงออก (Moral Conduct) คือพฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ โดยเชื่อว่าส่วนหนึ่งของการกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมแบบใด จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทั้งสองประการที่กล่าวมาข้างต้น

จากองค์ประกอบทางจริยธรรมดังกล่าว ทำให้ทราบว่า การเป็นผู้นำที่มีจริยธรรม หมายความว่า บุคคลนั้นจะต้องแตกต่างจากบุคคลทั่วไป การทำตามกฎหมายคือมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับบุคคลทั่วไป แต่การดำเนินชีวิตของผู้นำโดยเฉพาะอย่างยิ่งนายกรัฐมนตรีจะต้องมีการเสียสละ และจะต้องมีมาตรฐานทางจริยธรรมสูงกว่ากฎหมายกำหนด เพราะผู้นำมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลให้เกิดความเป็นธรรมทางสังคม ต้องดูแลให้ประชาชนมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะตามมาตรฐานที่รัฐกำหนด หรือต้องสนับสนุนและเพิ่มโอกาสอย่างทั่วถึง ในขณะเดียวกันผู้นำต้องลดสิทธิ หรืออย่างน้อยต้องไม่ใช้สิทธิพิเศษหรืออำนาจพิเศษเพิ่มเอาเปรียบผู้อื่น การใช้กฎหมายและมาตรฐานทางจริยธรรมต้องเข้มข้นเป็นพิเศษ สำหรับผู้นำโดยเฉพาะอย่างยิ่งนายกรัฐมนตรี (อมรา พงศาพิชญ์, อ้างใน มติชนรายวัน 15 ต.ค. 2549)

อย่างไรก็ดี องค์ประกอบจริยธรรมที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ คือ 1.) จริยธรรมภายนอก หมายถึงจริยธรรมที่บุคคลแสดงออกทางพฤติกรรมภายนอกที่ปรากฏให้เป็นที่สังเกตุเห็นได้อย่างชัดเจนเช่น ความรับผิดชอบ ความเป็นระเบียบ ความมีวินัย การตรงต่อเวลา สุภาพเรียบร้อย 2.) จริยธรรมภายใน หมายถึงจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิด หรือทัศนคติของบุคคลตามสถาพของจิตใจและสภาพแวดล้อม เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที (พิทยา แสงแผ้ว, อ้างใน http://www.thaindc.org/files/51089.pdf) ซึ่งจริยธรรมภายในเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสึกนึกผิดชอบชั่ว-ดี อะไรควร ไม่ควร ที่คอยช่วยควบคุมพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลนั้นให้เป็นไปในทางที่ถูก ที่ควร และเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละสังคมอีกด้วยนั่นคือจริยธรรมภายนอก หมายถึงพฤติกรรมที่สังคมนั้นให้การยอมรับว่าถูกต้อง เหมาะสม แก่ผู้ประพฤติตามตำแหน่ง ฐานะ หน้าที่ของตนเอง เช่น ครู แพทย์ ทนายความ หรือนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

สำหรับผู้นำทางการเมืองของไทย จริยธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการประพฤติปฏิบัติตนของผู้นำ ซึ่งจริธรรมพื้นฐานของผู้นำที่ประชาชนในสังคมต้องการ ถึงแม้จะมีจุดยืนที่แตกต่างกัน กล่าวคือผู้นำต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ยึดถือความถูกต้อง วางตนเป็นกลาง ยุติธรรม เอาผลประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลาย จริยธรรมภายนอกของผู้นำขั้นพื้นฐานที่สังคมไทยยึอถือมาแต่โบราณ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า จักรวรรดิวัตร 5 ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)ได้อธิบายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม (2545: 250) ดังนี้

1. ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ เคารพนับถือบูชายำเกรงธรรม ยึดธรรมเป็นหลัก เป็นธงชัย เป็นธรรมาธิปไตย

2. ธรรมิการักขา หมายถึงการจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองอันชอบธรรมและเป็นธรรมแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

ก. อันโตชน แก่ชนภายใน ตั้งแต่พระมเหสี โอรส ธิดา จนถึงผู้ปฏิบัติราชการในพระองค์ทั้งหมด คือ คนในปกครองส่วนตัว ตั้งแต่บุตรธิดาเป็นต้นไป ด้วยให้การบำรุงเลี้ยงอบรมสั่งสอนเป็นต้น ให้อยู่โดยเรียบร้อยสงบสุข และมีความเคารพนับถือกัน

ข. พลกาย แก่กองทัพ คือ ปวงเสนาข้าทหาร, ข้าราชการฝ่ายทหาร

ค. ขัตติยะ แก่กษัตริย์ทั้งหลายผู้อยู่ในพระบรมเดชานุภาพ, เจ้าเมืองขึ้น, ปัจจุบันสงเคราะห์ชนชั้นปกครองและนักบริหารชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย, ข้าราชการฝ่ายปกครอง

ง. อนุยนต์ แก่ผู้ตามเสด็จ คือ ราชบริพารทั้งหลาย ปัจจุบันควรสงเคราะห์ข้าราชการฝ่ายพลเรือนเข้าทั้งหมด

จ. พราหมณคฤหบดี แก่ชนเจ้าพิธี เจ้าตำรา พ่อค้า เจ้าไร่เจ้านา คือ ครูบาอาจารย์ นักวิชาการ หมอ พ่อค้า ผู้ประกอบอาชีพต่างๆ และเกษตรกร ด้วยช่วยจัดหาทุนและอุปกรณ์เป็นต้น

ฉ. เนคมชานบท แก่ชาวนิคมชนบท คือ ราษฎรทั้งปวงทุกท้องถิ่นตลอดถึงชายแดนทั่วไปไม่ทอดทิ้ง

ช. สมณพราหมณ์ แก่พระสงฆ์และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม

ซ. มิคปักษี แก่มฤคและปักษี คือ สัตว์อันควรสงวนทั้งหลาย

3. อธรรมการนิเสธนา ห้ามกั้น มิให้มีการอันอธรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาเขต คือ จัดการป้องกัน แก้ไข มิให้มีการกระทำความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง

4. ธนานุประทาน ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแว่นแคว้น

5. ปริปุจฉา ปรึกษาสอบถามปัญหากับสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทมัวเมา อยู่เสมอตามกาลอันควร เพื่อให้รู้ชัดการอันดีชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปโดยถูกต้อง ข้อนี้ปัจจุบันสงเคราะห์นักปราชญ์นักวิชาการผู้ทรงคุณธรรมเข้าด้วย

นอกจากนี้ยังมีจริยธรรมภายในของผู้นำขั้นพื้นฐานในทัศนะของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี ที่ได้ปาฐกถาพิเศษในพิธีเปิดงานสมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ และตลาดนัดคุณธรรม ครั้งที่ 3; *คุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย* เมื่อวันที่ 25 ม.ค. 2551 ท่านได้กล่าวถึงหลักแห่งความประพฤติเกี่ยวกับจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้กับสังคมไทยไว้ว่า หัวใจของคุณธรรมจริยธรรม คือการยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม (Integrity) ดังนี้ (ศูนย์คุณธรรม, 2551: 8-9)

1. สัจจะ พูดความจริง (Truth)
2. ความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty)
3. ความระลึกในหน้าที่ (Sense of Duty)
4. ความอดกลั่น (Patience)
5. ความเป็นธรรม (Fair Play)
6. ความเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Consideration for Others)
7. ความเมตตาธรรม (Kindness)
8. ความกตัญญูกตเวที (Gratitude)
9. ความสุภาพนุ่มนวล (Politeness)
10. ความคารวะต่อผู้มีอาวุโส (Respect for Elders)
11. การรักษาคำพูด (Promise)
12. จิตสำนึกสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม (Public Conscience)

กล่าวโดยสรุป จริยธรรมผู้นำทางการเมืองที่ดีจะต้องศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบทางจริยธรรมของผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถในการแยกแยะสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด การรู้จักควบคุมอารมณ์ตัวเอง เนื่องจากผู้นำทางการเมืองนั้นเป็นบุคคลสาธารณะที่ประชาชนสามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้ ขณะเดียวกันการแสดงออกทางพฤติกรรมหรือการวางตัวของผู้นำก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะผู้นำทางการเมืองเป็นผู้นำของคนทั้งประเทศ ต้องไม่มีการแบ่งแยกฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด การวางตัวเป็น

กลาง การอ่อนน้อมถ่อมตน การปรับตัวและเข้าใจสภาพแวดล้อมของแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกัน

2.2.3 ความสำคัญของจริยธรรมผู้นำทางการเมือง

คำว่า “จริยธรรม” นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแนวความคิดและหลักการด้านจริยธรรมเป็นสิ่งที่ผู้คนในสังคมพยายามแสวงหาและนำเสนอ เป็นหลักการสำคัญในการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากเป็นสิ่งกำกับควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปอย่างถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของหมู่คณะและสังคม หรือเป็นที่รังเกียจไม่ยอมรับถ้าหากขาดจริยธรรม การควบคุมพฤติกรรมอาจทำโดยจริยธรรมที่มีอยู่ในตัวของบุคคล หรือโดยการกำหนดออกมาในรูปของจรรยาบรรณ (Code of Ethics) ของกลุ่มอาชีพต่างๆ นอกจากนั้น จริยธรรมยังมีความความสำคัญต่อสังคมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในการสร้างสรรค์ ดำรงและถ่ายทอดสิ่งดีงามให้สืบเนื่องต่อไป (ขัตติยา กรรณสูต และคณะ, 2547: 19) หลักจริยธรรมต่างๆ โดยเฉพาะหลักจริยธรรมทางการเมืองนั้นนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุผลที่การเมืองการปกครองมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับประชาชนทั่วไปหรือแม้แต่ระหว่างประชาชนด้วยกันเอง หลักจริยธรรมจึงเป็นแกนกลางของความสัมพันธ์นั้นๆ ขณะที่ประชาชนและทุกๆคนในสังคมต่างมีความคาดหวังถึงความเจริญรุ่งเรือง ความสงบสุข และความมั่นคงของการดำรงอยู่แห่งรัฐ ซึ่งขึ้นอยู่กับการดำเนินการกิจกรรมทางการเมือง การบริหารจัดการของภาคส่วนต่างๆ และจริยธรรมของคนในสังคม (สถาบันพระปกเกล้า, 2550: 647) เพราะจริยธรรมกับผู้นำหรือผู้บริหารมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด ถ้าผู้นำมีจริยธรรมมีการตัดสินใจโดยคำนึงถึงจริยธรรม และเชื่อมั่นในจริยธรรมแล้ว (ศิริพร แย้มนิล, 2551: 109) โอกาสที่ประชาชนจะดำเนินการเอาเป็นแบบอย่างมีแนวโน้มเป็นไปได้สูง เนื่องจากผู้นำทางการเมืองเป็นผู้มีอำนาจ พฤติกรรมที่แสดงออกจึงมีอิทธิพลต่อผู้ที่อยู่รอบๆข้าง ดังนั้น หลักการประพฤติปฏิบัติใดๆก็ตาม ทั้งในส่วนของตนเองและส่วนรวมที่ผู้นำแสดงออกมาต่อสังคมให้เป็นไปในทางที่ดีและสร้างสรรค์ หลักการนั้นคือ จริยธรรมที่พึงประสงค์ เป็นที่ยอมรับ และเป็นกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของคนในสังคม

โสเครตีส เมธีชนตะวันตก กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมที่แท้จริงมีคุณค่าภายในตัวมันเอง คือ ทำให้ผู้ครอบครองความดีเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพลโต ขยายความอีกว่า คุณธรรม จริยธรรมต่างๆ เช่น ความกล้าหาญ ความพอดี ความยุติธรรม รวมถึงศาสนกิจต้องตั้งอยู่บนองค์ความรู้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ส่วนเล่าจื้อ เมธีชนตะวันออกนั้น ได้กล่าวถึงคุณธรรม จริยธรรมไว้ว่า

คุณธรรม จริยธรรม โดยเฉพาะเมตตาธรรม เป็นสิ่งที่สูงส่งและมีคุณค่ายิ่ง ในทางศาสนาให้ความสำคัญกับคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคมทุกชนชั้นและสาขาอาชีพ โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นชนชั้นปกครองหรือผู้นำว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารงานการปกครอง ในการประกอบอาชีพของบุคคลหรือองค์กร ก็จำเป็นต้องมีจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพเช่นเดียวกัน

ในการปกครองทุกระบบ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ อำนาจการตัดสินใจ หมายความว่าอำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ไหนการปกครองก็คือระบอบนั้น (วรพิมพ์สุข ผ่องสมัย, 2551: 383) ผู้นำทางการเมืองโดยเฉพาะการปกครองในระบอบประชาธิปไตยถือว่าเป็นคนที่มีอำนาจตัดสินใจใหญ่ที่สุด คือเป็นผู้บริหารสูงสุด ในกรณีนี้คือ นายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบความไว้วางใจให้เป็นผู้ใช้อำนาจการตัดสินใจแทนประชาชน ในนามของประชาชน หรือในนามของประเทศชาติทั้งหมด นายกรัฐมนตรีจึงเป็นบุคคลสาธารณะที่ประชาชนเลือกเข้ามาเป็นตัวแทนในการบริหารประเทศและเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในทุกๆด้าน รวมถึงการจัดสรรงบประมาณ บริการประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ดังนั้นการใช้อำนาจตัดสินใจของนายกรัฐมนตรีจึงสำคัญที่สุด เพราะนายรัฐมนตรีเป็นผู้นำของทุกๆคนในประเทศ จริยธรรมของผู้นำ ที่ยึดมั่นความจริง ความถูกต้องดีงาม หลักการ กฎ กติกา เหตุผล ประโยชน์ที่แท้จริงของชีวิตและสังคม เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ โดยใช้ปัญญาข้อมูลตรวจสอบข้อเท็จจริงและความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง ให้ถ่องแท้ ชัดเจน และพิจารณาอย่างรอบคอบด้วยความบริสุทธิ์ใจ (พระธรรมปิฎก, 2542:) จริยธรรมจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินใจของผู้นำ

อย่างไรก็ตาม ในการบริหารประเทศนั้น จริยธรรมมักจะถูกยกขึ้นมาพิจารณาเป็นอันดับแรกและเป็นพื้นฐานของความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งของผู้นำ ความถูกต้องชอบธรรมและการมีจริยธรรมควรจะเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของผู้นำ นอกเหนือไปจากการอ้างกฎหมายและกฎระเบียบ (มติชนรายวัน: 10 ก.พ. 2549 ปีที่ 29 ฉบับที่ 10198) ดังนั้นจึงมีการศึกษาถึงแนวทางในการสร้างมาตรฐานจริยธรรมสำหรับผู้นำทางการเมืองไว้อย่างหลากหลายและเป็นที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง ยกตัวอย่างเช่น มีความพยายามทั้งในทางการเมือง ระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น จะต้องมีประมวลจริยธรรม ตามรัฐธรรมนูญ 2550 หมวด 13 มาตรา 279 และแต่ละองค์กรสาขาอาชีพให้ชัดเจน รวมทั้งมีกลไกควบคุมดูแลให้เป็นไปตามข้อบังคับ ได้แก่ ผู้ตรวจการแผ่นดิน องค์กรอิสระ เป็นต้น การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมให้ถือว่าเป็นการกระทำผิดทางวินัย และให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน้าที่รายงานการกระทำต่อรัฐสภา

คณะรัฐมนตรี หรือสภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ทำผิดจริยธรรมขั้นร้ายแรงให้ส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพิจารณาดำเนินการถอดถอนออกจากตำแหน่งต่อไป

กล่าวโดยสรุป ความสำคัญของจริยธรรมผู้นำทางการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของหลักความประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีและความชอบธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติหรือเป็นหลักปฏิบัติที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร ถูกต้องดีงาม เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้นำมีจริยธรรม เมื่อนั้นสังคมจะอยู่ด้วยสันติสุข ประชาชนจะยึดถือเอาเป็นแบบอย่างจริยธรรมของผู้นำไปปฏิบัติ แต่ถ้าหากผู้นำขาดจริยธรรมแล้วจะก่อให้เกิดปัญหา “วิกฤตผู้นำ” ต่อการบริหารและการพัฒนาชาติ อันเป็นผลพวงจาก “วิกฤตจริยธรรม” ของผู้นำและจะก่อให้เกิด “วิกฤตศรัทธา” ที่มีต่อผู้นำของชาติและจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและเหตุการณ์รุนแรงต่างๆมากมาย ขยายผลลุกลามไปเป็นวงกว้าง และนำไปสู่ความแตกแยกในสังคมอย่างรุนแรง ขณะเดียวกันก็เป็นเงื่อนไขที่ทำให้การขับเคลื่อนทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมเกิดภาวะชงักงันไม่มีทางออก ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม ดังนั้นจริยธรรมของผู้นำจึงเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาและศึกษาทำความเข้าใจอย่างจริงจัง เพื่อชี้ให้เห็นว่า จริยธรรมของผู้นำนั้นควรเป็นเช่นไร จึงจะนำมาซึ่งการยอมรับนับถือเลื่อมใสศรัทธาและให้ความร่วมมือของคนในชาติ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมดังกล่าวจะได้รับการยกย่องสรรเสริญและเป็นรัฐบุรุษ แต่ถ้าผู้นำไม่มีจริยธรรม ใช้อำนาจตามความพอใจแล้ว อาจสามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยจากคนที่มีเมตตากรุณาจนกลายเป็นคนที่โหดร้ายจนกลายเป็นทรราชหรือถูกประณามลงโทษจากสังคมเช่นกัน

ดังนั้นจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง คือมาตรฐานแห่งความประพฤติที่ดีงาม และเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้นำ และนักการเมืองไม่ให้ใช้อำนาจที่ประชาชนมอบให้ไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ประเทศชาติและประชาชน ขณะเดียวกันเพื่อป้องกันและควบคุมคนที่ยังไม่ดีพอไม่ให้ทำชั่วได้ง่าย และคุ้มครองผู้ที่ทำดีอยู่แล้วไม่ให้เดือดร้อนเพราะคนไม่ดี ซึ่งหากมีการละเมิดหรือไม่ประพฤติปฏิบัติตามนั้น จะต้องมีการลงโทษเพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม และถ้าหากว่าเข้าขั้นทุจริตต่อหน้าที่ ประพฤติมิชอบ หรือร่ำรวยผิดปกติ จึงจำเป็นต้องมีองค์กรอิสระเพื่อตรวจสอบนักการเมืองหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือกลไกอื่นๆ ช่วยกันตรวจสอบ

2.2.4 จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองตามแนวคิดตะวันตก

แนวคิดเรื่องจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในโลกตะวันตกนั้น เกิดขึ้นมากว่า 3,000 ปี ในอารยธรรมของนครรัฐกรีกแห่งนครเอเธนส์ ซึ่งนักปราชญ์ทางการเมืองของนครรัฐกรีก ได้ถกเถียงกันด้วยเหตุผลตามวิภาษวิธี (Dialectical Debate) ว่า ผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมืองแบบใดถือว่าดีเหมาะสมที่สุด และระบบการปกครองสังคมแบบไหนเป็นระบบที่ดี (สถาบันพระปกเกล้า, 2550: 94) ดังนั้นการศึกษาบทนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับหลักจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในทัศนะของปรัชญาเมธีชาวตะวันตกที่สำคัญ ได้แก่ โสเครตีส เพลโต และอริสโตเติล ซึ่งแนวคิดของทั้งสามท่านนั้นได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และถือเป็นแม่แบบในการปกครองในสังคมแห่งโลกตะวันตก ดังต่อไปนี้

2.2.4.1 จริยธรรมผู้นำทางการเมืองของโสเครตีส (Socrates)

โสเครตีส (Socrates 469-399 BC.) เป็นปราชญ์เมธีที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของโลกตะวันตกที่มุ่งเน้นการแสวงหาและเผยแพร่คุณค่าแห่งปัญญา คือ ความรู้แจ้งแห่งความดี ความรู้แห่งความดีจะนำพามนุษย์ไปสู่ชีวิตที่เป็นสุข โดยเฉพาะการมีชีวิตร่วมกันในสังคม มนุษย์จะต้องยึดมั่นในการกระทำความดีเพื่อให้การใช้ชีวิตร่วมกันเป็นไปโดยสันติสุข (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 21) ดังที่ โสเครตีสได้กระทำด้วยความกล้าหาญในการรักษาความดีด้วยการดื่มยาพิษฆ่าตัวตาย เพื่อรักษาอุดมการณ์ที่แน่วแน่ของตนเองเอาไว้

โสเครตีสเป็นชาวเอเธนส์ (Athens) เกิดมาจากครอบครัวที่ยากจน บิดาเป็นช่างปฏิมากรชื่อโซโฟรนิซัส มารดาชื่อนางเฟนาเรทเป็นนางผดุงครรภ์ ด้วยฐานะที่ยากจนในวัยเด็กโสเครตีสจึงได้รับการศึกษาน้อยแต่ด้วยความเป็นผู้ใฝ่รู้ ช่างสังเกตและชอบถ่อมตน (ironic) จึงแสวงหาความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา ทำให้ทราบความเป็นไปของคนทุกชนชั้นในสังคม โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับจริยธรรม อะไรคือความดี? อะไรคือความกล้าหาญ? อะไรคือความยุติธรรม? (อ้างแล้ว, 2545: 24-25) การกระทำของโสเครตีสทำให้ชนชั้นปกครองคือนักการเมืองนครรัฐเอเธนส์เกิดความไม่พอใจเพราะต้องคอยตอบคำถามของเขาอยู่เสมอ จึงฟ้องร้องต่อศาล คณะลูกขุนตัดสินประหารชีวิตด้วยการให้ดื่มยาพิษ

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองของโสเครตีส

จากการที่โสเครตีสเป็นคนที่ศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ช่างสังเกตและจดจำ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เที่ยวแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่นอยู่เสมอ ประกอบกับสังคมในนครรัฐ

เอเธนส์ในขณะนั้นมีความขัดแย้ง โดยเฉพาะนักการเมืองมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น จึงทำให้มีประเด็นคำถามต่างๆมากมายเกิดขึ้นในสังคม อย่างเช่น จริยธรรมคืออะไร? บุคคลควรมีคุณสมบัติเช่นไร? จึงจะเหมาะกับการเป็นผู้นำทางการเมือง การเมืองการปกครองเช่นไรจึงจะเหมาะกับสังคม เป็นต้น ประเด็นต่างๆเหล่านี้ทำให้โสเครตีสเกิดความคิดเห็นทางการเมือง พอสรุปได้ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 25-29) ดังนี้

1. มนุษย์กับรัฐ โสเครตีสเชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีสัญชาตญาณแห่งการรวมกลุ่ม การอยู่รวมกันของมนุษย์คือการกำเนิดรัฐ เมื่อรัฐเป็นประชาคมมนุษย์ จึงจำเป็นต้องมีกฎข้อบังคับคือมีกฎหมายเพื่อจัดระเบียบสังคม โดยมีเป้าหมายคือการมีชีวิตที่มีความสุข และชีวิตที่มีความสุขคือการมีชีวิตที่ดี มีเสรีภาพอย่างเสมอภาคภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับเดียวกัน รัฐคือศูนย์รวมของการเรียนรู้และเผยแพร่คุณธรรม จริยธรรมให้กับมนุษย์ นอกจากนี้รัฐยังเป็นศูนย์กลางในการตอบสนองความต้องการอันหลากหลายของคนในสังคมและในสังคมย่อมประกอบด้วยผู้นำและผู้ตาม

2. กฎหมายแห่งรัฐ ในรัฐต้องมีกฎหมาย คือกติกาข้อบังคับที่รัฐกำหนดให้คนในสังคมมีชีวิตถูกต้องตามทำนองคลองธรรม กฎหมายที่ต้องเกิดจากความฉลาดและความรอบรู้ของมนุษย์ ในทัศนะของโสเครตีสนั้นผู้ที่ควรกำหนดข้อกฎหมายนั้นคือ ปราชญ์เท่านั้น

3. ราชาปราชญ์ โสเครตีสเห็นว่า ผู้นำย่อมมีบทบาทและหน้าที่สำคัญต่อสังคม โดยเฉพาะการบัญญัติและบังคับใช้กฎหมาย ทั้งในเรื่องความปลอดภัย การถูกคุกคามจากภายนอก และเพื่อความสงบสุขของคนในสังคม ในขณะเดี่ยวกันผู้นำต้องสร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธาต่อประชาชน ดังนั้น ถ้าสังคมมีผู้นำที่เป็นปราชญ์ประกอบไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม ประชาชนจึงจะมีความสงบสุข

โสเครตีสให้ทัศนะว่า ผู้นำทางการเมืองที่ดีควรเป็นอภิสิทธิ์ชน คนที่เป็นปราชญ์และมีทรัพย์สินเงินทอง เนื่องจากผู้นำลักษณะดังกล่าวเมื่อเข้ามาเป็นผู้นำแล้วจะไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน จะใช้ความรู้บริหารบ้านเมืองอยู่บนพื้นฐานของความดี ทั้งนี้โสเครตีสเชื่อว่าในสังคมมนุษย์นั้นโดยธรรมชาติมีความรู้ ความฉลาดไม่เท่าเทียมกัน คนส่วนใหญ่มีความรู้น้อย มีคนส่วนน้อยเท่านั้นที่มีความรู้มาก (อ้างแล้ว, 2545: 39) หากปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย จะทำให้คนที่มีความรู้น้อยมีบทบาทสำคัญในการปกครอง เพราะคนมีความรู้น้อยจะไม่เข้าใจหลักของเหตุผลและอาจถูกชักจูงด้วยผลประโยชน์และตกเป็นเหยื่อของผู้ไร้คุณธรรมได้โดยง่าย (อ้างแล้ว, หน้า 47) จะทำให้ได้ผู้นำที่ไร้จริยธรรม เมื่อนั้นสังคมจะเกิดความปั่นป่วน ระส่ำระส่าย ผู้คนจะออกมาเรียกร้องหาความชอบธรรมในการบริหารประเทศ ดังนั้น ระบบการปกครองที่ดีในทัศนะของโสเครตีส คือระบบการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย โดยผู้นำทางการเมืองต้องเป็นราชาปราชญ์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้

โสเครตีสจึงไม่สนับสนุนการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้พลเมืองที่มีความรู้น้อยเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง

จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในทัศนะของโสเครตีส

จุดหมายสูงสุดของโสเครตีส คือการแสวงหาปัญญาเพื่อเสริมสร้างชีวิตที่ดีและมีความสุขให้แก่ประชาชน โดยมนุษย์จะมีชีวิตที่ดีและมีความสุขได้จะต้องยึดมั่นในคุณธรรม จากแนวคิดของโสเครตีส มนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มจนทำให้เกิดรัฐ และเพื่อความสงบสุขของคนในรัฐจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายขึ้นมากำกับดูแล กฎหมายจะถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้นำต้องมีคุณธรรม เป็นคนบัญญัติกฎหมายบังคับใช้ ด้วยเหตุนี้โสเครตีสจึงเน้นที่ผู้นำต้องเป็นปราชญ์ เพราะปราชญ์เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่สมบูรณ์ เที่ยงธรรม รัฐจะสมบูรณ์หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับจริยธรรมของผู้นำ เพราะผู้นำหรือผู้ปกครองเป็นตัวจักรสำคัญในการบริหารการปกครองรัฐทุกยุคทุกสมัย (มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 45) ดังนั้นผู้นำทางการเมืองในทัศนะของโสเครตีสจึงเป็นลักษณะ “ราชาปราชญ์” (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 28) ผู้นำที่เป็นราชาปราชญ์ในความหมายของโสเครตีส คือ บุคคลที่มีคุณธรรม ทั้งนี้จริยธรรมของผู้นำจะช่วยส่งเสริมให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุขมากยิ่งขึ้น

จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองที่สำคัญในทัศนะของโสเครตีส มี 5 ประการด้วยกัน (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2529: 9-10, อ้างใน สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 30-38) ได้แก่

1. ปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับความดี คือสิ่งที่ให้คุณหรือมีประโยชน์เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการ และทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ขึ้น และความดีนั้นคือ ธรรมชาติของมนุษย์ไม่ใช่ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือความเชื่อต่างๆ ผู้นำต้องรู้ว่าอะไรดีและอะไรไม่ดี ความดีสามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล และเหตุผลของความดีจะทำให้มนุษย์มีความสุข มนุษย์โดยธรรมชาติทำความชั่วเพราะความเขลา คือไม่รู้ว่าความดีคืออะไร ถ้ามนุษย์รู้ว่าความดีคืออะไร มนุษย์จะไม่ทำความชั่ว เพราะการทำความชั่วจะทำให้ชีวิตเป็นทุกข์ มนุษย์โดยธรรมชาติล้วนปรารถนาความสุข ดังนั้นถ้ามนุษย์รู้ว่าความดีคืออะไร มนุษย์จะมุ่งทำแต่ความดีเพื่อให้ชีวิตเป็นสุข

2. ความกล้าหาญ (Courage) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เราควรกลัวหรือไม่ควรกลัว กล่าวคือ ผู้นำต้องมีความกล้าหาญที่จะทำความดีในทุกสถานการณ์ แม้ว่าการกระทำความดีนั้นจะเสี่ยงด้วยชีวิตก็กล้าหาญที่จะกระทำ จริยธรรมเป็นความกล้าหาญมิใช่ความกล้าบ้าบิ่น แต่เป็นความกล้าหาญด้วยเหตุผลที่จะรักษาความดีและความถูกต้องของสังคมให้ดำรงอยู่ตลอดไป

3. การควบคุมตัวเอง (Temperance) หมายถึง การมีชีวิตตามทำนองคลองธรรมแห่งความดี ผู้นำต้องมีสติ ไม่ปล่อยให้ชีวิตตกเป็นทาสของอารมณ์และความปรารถนาต่างๆ ที่ไม่เหมาะไม่ควร ชีวิตที่มีการควบคุมตนเองจะทำให้เกิดระเบียบในการดำเนินชีวิต จะทำให้เกิดการใช้ปัญญาในการกระทำความดี กล่าวคือ การใช้ปัญญาในการแสวงหาเหตุผลเพื่อรักษาตนให้ดำรงความดีอยู่ตลอดเวลา

4. ความยุติธรรม (Justice) หมายถึง การแสดงออกในรูปของการกระทำที่เคารพสิทธิของผู้อื่น และการไม่ยอมกระทำความชั่วต่อผู้อื่น คนที่ยุติธรรมจะต้องไม่ตอบแทนการกระทำที่อยุติธรรมของผู้อื่นด้วยความอยุติธรรม

5. การปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา (Piety) หมายถึง การกระทำความดี และการเคารพยกย่องสิ่งที่ควรยกย่อง

จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นสิ่งที่สำคัญและช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในจริยธรรม และบทบาทหน้าที่ของผู้นำในการบริหาร การปกครอง การบัญญัติกฎหมายโดยราชาปราชญ์หรือรัฐบุรุษเพื่อใช้บังคับให้คนในสังคมมีชีวิตที่ดี (มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 46) ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ถ้าหากปราศจากกฎหมายแล้ว สังคมก็อาจไม่บรรลุตามเป้าหมายทางการเมืองได้

จากแนวคิดของโสเครตีสเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองนั้น สรุปได้ว่า ผู้นำทางการเมืองต้องเป็นราชาปราชญ์ ใช้ระบบการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย หรืออภิสิทธิ์ชน ใช้กฎหมายในการปกครอง และคุณสมบัติของผู้นำนั้นต้องเป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถ มีฐานะทางเศรษฐกิจดี สำหรับจริยธรรมของผู้นำได้แก่ ปัญญา คือการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับความดี ความกล้าหาญคือความกล้าหาญในการกระทำความดีและรักษาความดี การควบคุมตัวเองคือการมีชีวิตที่ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์และอบายมุข ความยุติธรรมคือการกระทำที่เคารพสิทธิของผู้อื่น และการปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนาคือการกระทำความดีและเคารพยกย่องสิ่งที่ควรยกย่อง ดังที่โสเครตีสได้กระทำเป็นตัวอย่างมาแล้วในการถูกตัดสินโทษประหารชีวิตด้วยการดื่มยาพิษ

2.2.4.2 จริยธรรมผู้นำทางการเมืองของเพลโต (Plato)

เพลโต (Plato 427-347 BC.) เป็นปรัชญาเมธีที่ยิ่งใหญ่ของโลกตะวันตกเช่นเดียวกับโสเครตีส (Socrates) ซึ่งเป็นอาจารย์ และเป็นปรัชญาเมธีที่ได้เขียนผลงานสำคัญไว้มากมาย เพลโตเกิดเมื่อ พ.ศ. ๑๑๖ (ดนัย ไชยโยธา, 2552: 5) ในครอบครัวชนชั้นสูงของนครรัฐ

เอเธนส์ บิดาชื่ออริสตอน มารดาชื่อเพอริคทิโอเป็นหลานสาวของคลิติอัส ซึ่งเป็นหนึ่งในจำนวนกลุ่มผู้ปกครองนครรัฐเอเธนส์ที่สืบเชื้อสายมาจากโซคอนผู้บัญญัติกฎหมายที่มีชื่อเสียงของนครรัฐเอเธนส์ เพลโตเกิดในช่วงสงครามเพโลปโปนิเซียน (Pelopponesian War, 404 BC.) และเป็นช่วงที่นครรัฐเอเธนส์เพิ่งพ่ายแพ้สงครามต่อสปาร์ต้าใหม่ๆนครัฐเอเธนส์จึงระส่ำระสาย เพลโตมีพี่น้องร่วมบิดามารดา 4 คน โดยเพลโตเองเป็นคนที่ 3 มีพี่ชาย 2 คน ชื่อ อะดิแมนตัสและกลอคอน และน้องสาวชื่อโพโตเน

เพลโตเติบโตมาในครอบครัวที่มีความคุ้นเคยเป็นอย่างดีกับบรรดาบุคคลสำคัญทางการเมือง และอาจเป็นไปได้ว่ามีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองของเพลโตในเวลาต่อมา เพลโตได้รับการศึกษาในสำนักเฮเรคลิเตียน เมื่ออายุได้ 20 ปี จึงได้รู้จักสนิทสนมกับโสเครตีส เพลโตจึงเป็นทั้งศิษย์และเพื่อนต่างวัยของโสเครตีส ตลอดระยะเวลา 81 ปี ชีวิตของเพลโตได้ทุ่มเทให้กับการศึกษาหาความรู้ซึ่งเขาได้รับอิทธิพลจากโสเครตีส จนในที่สุดเพลโตได้ก่อตั้งสำนักอคาเดมี (Academy) มุ่งเน้นในการอบรมสั่งสอนให้ผู้เข้ารับการศึกษามีความรอบรู้ในเรื่องวิทยาศาสตร์และปรัชญา สำนักอคาเดมีได้รับความนิยมเลื่อมใสและมีความมั่นคงถาวรสืบต่อมาถึง 900 ปี จนถึงปี ค.ศ. 529 จึงถูกปิดตัวลงด้วยข้อหาต่อต้านศาสนาคริสต์ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 41-42)

ผลงานของเพลโตนับเป็นมรดกที่มีคุณค่าและเป็นพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองของโลกปัจจุบัน ซึ่งผลงานของเพลโตอยู่ในรูปของบทสนทนา (Dialogues) แบ่งออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้ (อ้างแล้ว, หน้า 43)

1. Apology Crito Euthyphro และ Gorgias สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจและแนวคิดของโสเครตีสตัวจริงในประวัติศาสตร์
2. The Theory of Forms (ทฤษฎีรูปแบบ) ประกอบด้วย Meno (การศึกษา), Protagoras (ความรู้คือคุณธรรม), Symposium (ศิลปะและความรัก), Phaedo (ความเป็นอมตะ), Republic (ความยุติธรรม) และ Phaderus (วาทศาสตร์) สะท้อนให้เห็นถึงหลักปรัชญาของเพลโต
3. Dialectic เป็นบทสนทนาที่เน้นหลักวิภาษวิธี ได้แก่ Parmanides (เอกภาพและความหลากหลาย), Theaetetus(ความรัก), Sophist(ตรรกวิทยา) และ Stateman หรือ Politicus (รัฐบุรุษ)
4. Philebus (จริยธรรม), Timaeus (จักรวาล) และ Laws (นิติรัฐ)

นอกจากนี้ผลงานที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกของเพลโตเกี่ยวกับการเมือง ได้แก่ The Republic (อุตมรัฐ), Stateman (รัฐบุรุษ) และ Laws (นิติรัฐ)

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองของเพลโต

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับมนุษย์ที่จะพัฒนาตนให้ก้าวไปสู่ความเป็นผู้นำทางการเมืองนั้น เพลโตมีความเชื่อว่า มนุษย์ประกอบด้วยร่างกาย และจิตหรือวิญญาณ พฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์เป็นภาพสะท้อนจากการบัญชาของวิญญาณทั้งสามภาค คือ จิตหรือวิญญาณ ภาคเหตุผล เป็นจิตของชนชั้นนำหรือผู้ปกครอง จิตภาคน้ำใจ เป็นจิตของพิทักษ์ชนหรือทหาร และจิตภาคตัณหา เป็นจิตของชนชั้นพลเมืองหรือพวกกรรมกร (Plato. The Republic. TR. Paul Shorey, 1971: 439-440, อ้างใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 47) จิตภาคเหตุผล เป็นจิตที่บริสุทธิ์ สงบและใฝ่รู้ มีสมรรถภาพในการใช้เหตุผล ซึ่งเป็นที่มาของมโนธรรมสำนึกผิดชอบชั่ว-ดี มีปัญญา ฉลาดรอบรู้ ตรึกตรองใคร่ครวญด้วยเหตุผล เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง ไม่มีสมบัติส่วนตัว มีความยุติธรรม จิตภาคเหตุผลนี้เหมาะสมที่สุดสำหรับการเป็นผู้นำทางการเมือง

เพลโตต้องการผู้ที่มีความฉลาดมาเป็นผู้นำทางการเมือง จึงจัดกระบวนการการศึกษาคัดเลือกผู้นำ เพราะมนุษย์จะมีความรู้ เป็นคนดี มีคุณธรรม และมีปัญญาได้ ต้องอาศัยการศึกษา และมนุษย์จะตอบปัญหาต่างๆไม่ได้ หากปราศจากความใฝ่รู้ (Ignorance) (ชุมพร สังขปรีชา, 2528: 25, อ้างใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 47) เพลโตมองว่า สังคมจะมีความสงบสุขและเจริญนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาของประชาชน เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการสร้างมนุษย์ให้เป็นผู้รู้หรือเป็นคนดีได้ การศึกษา คือขบวนการแยกบุคคลออกตามความสามารถและคัดเลือกบุคคลขึ้นมาเป็นผู้นำทางการเมืองหรือเป็นราชาปราชญ์ได้อย่างดีที่สุด

จากอุดมการณ์ของเพลโตเกี่ยวกับการสร้างผู้นำโดยผ่านกระบวนการศึกษาฝึกฝนอบรมนั้น เพลโตได้เปิดสอนหลักสูตรอบรมแก่ยุวกษัตริย์ให้เป็นราชาปราชญ์ที่ซีราคิวส์ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์,2545: 43) และผู้ที่จะเป็นผู้นำได้นั้นต้องผ่านการบวนการศึกษาเท่านั้น เพราะการศึกษาจะทำให้บุคคลมีความรู้ และความรู้คือ คุณธรรม และคุณธรรมทำให้ชีวิตของมนุษย์มีความสุข

เหตุที่ต้องเตรียมและคัดเลือกผู้นำด้วยกระบวนการศึกษานั้น เพลโตเห็นว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ไม่มีความสามารถที่จะทำการปกครองได้ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองตนเองและปกครองผู้อื่น เพราะคนส่วนใหญ่ถูกจำกัดติดอยู่ในขอบข่ายของอวิชชา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเคย

ชิน การเป็นผู้นำในทัศนะของเพลโตจึงจำเป็นต้องคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ มีปัญญา มีเหตุผล มีความสามารถ เป็นคนดี มีความเที่ยงธรรมและเก่งที่สุด อายุที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ คือ อายุ 50 ปีขึ้นไป (อ้างแล้ว, 2545: 48)

ระบบการเมืองการปกครองที่ดีของเพลโตเห็นว่า เป็นระบอบ “อภิชนาธิปไตย” ผู้ใช้อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครอง คือ ราชาปราชญ์ที่ผ่านการคัดเลือกโดยระบบการศึกษา เพลโตไม่เห็นด้วยกับผู้นำที่มาจากตระกูลมั่งคั่ง และไม่ชอบระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เนื่องจากเพลโตเป็นคนชั้นสูง และมีประสบการณ์อันขมขื่นในคราวที่โสเครตีสถูกประหารชีวิตภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเผด็จการของเอเธนส์

ขณะเดียวกัน ผู้นำที่ไม่ดีในทัศนะของเพลโตนั้น ได้แก่ผู้นำทางการเมืองในระบบการปกครองรัฐมี 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้ (อ้างแล้ว, 2545: 59-60)

1. ผู้นำรัฐแบบเกียรติยาธิปไตย (Timocracy) เป็นรัฐที่อุดมสมบูรณ์ ผู้นำมักไม่ค่อยสนใจในเรื่องปัญญา แต่จะหันเหไปสู่การแสวงหาทรัพย์สินและเกียรติยศ และหนทางที่จะได้รับการยกย่องคือการทำสงคราม ผู้นำประเภทนี้มักจะเป็นทหาร และทหารเป็นพลังสำคัญในรัฐ เช่น การปกครองสปาร์ตา (Spsrta) และครีต (Crete) เป็นต้น

2. ผู้นำรัฐแบบธนาธิปไตย (Plutocracy) ผู้นำที่มักหลงใหลในเกียรติยศ ชื่อเสียงและทรัพย์สินเงินทอง เห็นคุณค่าของทรัพย์สินมากกว่าคุณธรรม การดัดแปลงกฎหมายเพื่อประโยชน์ในธุรกิจส่วนตัว การหลีกเลี่ยงภาษี การอาศัยอำนาจรัฐเพื่อเอื้อประโยชน์ในกิจการต่างๆ สร้างความร่ำรวยให้แก่ตนและครอบครัว พวกพ้องฯลฯ

3. ผู้นำรัฐแบบประชาธิปไตย (Democracy) เป็นรัฐที่ปกครองโดยผู้มีอำนาจที่มั่งคั่ง ซึ่งมีคนจนจำนวนมาก คนจนจะเริ่มไม่พอใจผู้นำที่มุ่งแสวงหาแต่ความร่ำรวยส่วนตน จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนรวยกับคนจน เกิดการปลุกระดม ในที่สุดคนจนมีจำนวนมากกว่าจะสามารถโค่นล้มคนรวยลงได้และสถาปนาการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้น

4. ผู้นำรัฐแบบทรราชย์ (Tyranny) ผู้นำประเภทนี้มักจะเกิดในสังคมที่เกิดความระส่ำระสาย สังคมเกิดความสับสนวุ่นวายไม่มีระเบียบข้อบังคับ ในที่สุดจึงเกิดการเรียกร้องหาอำนาจเด็ดขาดเพื่อจัดระเบียบสังคมใหม่ ผู้นำจึงใช้อำนาจเด็ดขาด เผด็จการแต่เพียงผู้เดียว และเกิดลุ่มหลงในอำนาจ หาโอกาสมุ่งทำลายคู่แข่งการเมือง ขาดวิจารณญาณ ไม่ฟังเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของคนอื่น ชอบคนยกยอสรรเสริญ

นอกจากนี้เพลโตยังได้มีแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำรัฐในอุดมคติ (The Republic) ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการปกครองรัฐโดยผู้นำที่เป็นนักปราชญ์ อย่างไรก็ดี คำว่า “อุตมรัฐ” ในแนวคิดของเพลโตนั้นหมายถึงรัฐในอุดมคติอันเป็นเพียงความคิดที่แบ่งการปกครองออกเป็น 3 ชนชั้นด้วยกัน คือ (สุจิตรา อ่อนค้อม, 2551: 35-36)

1. ชนชั้นราษฎร ได้แก่พลเมืองส่วนใหญ่ของรัฐ ประกอบอาชีพ มีครอบครัวได้ตามปกติ มีความต้องการการปกป้องทางร่างกายให้ได้รับความปลอดภัยจากรัฐ และต้องมีจริยธรรมคือความรู้จักประมาณ การถ่อมตนและรู้สถานะของตนว่าต้องเชื่อฟังชนชั้นปกครอง

2. ทหารหรือนักรบ ได้แก่กลุ่มคนที่มีหน้าที่ป้องกันประเทศจากภัยคุกคามของรัฐอื่นๆ มีความต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ และต้องมีจริยธรรมคือ ความกล้าหาญ เสียสละแม้ชีวิตของตนเพื่อรัฐ ยินดีทำตามคำสั่งของผู้นำรัฐ

3. ชนชั้นปกครอง ได้แก่ นักปราชญ์ มีปัญญา ความรู้ ความสามารถ แยกแยะความถูกผิดให้เป็นไปอย่างยุติธรรม

ดังนั้นในทัศนะของเพลโต บุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะเป็นผู้นำทางการเมืองได้แก่ผู้นำที่เป็น “ราชาปราชญ์” โดยผ่านกระบวนการศึกษาตามลำดับขั้นตอน ต้องมีประสบการณ์ทั้งทางด้านวัยวุฒิและคุณวุฒิ และที่สำคัญต้องคนที่ไม่มีครอบครัว ไม่มีทรัพย์สิน หรือธุรกิจส่วนตัว (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 56) เพราะจะทำให้ผู้นำทางการเมือนั้นเกิดความมัวเมาลุ่มหลงในอำนาจและเอื้อประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้องได้ง่าย

แนวคิดจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของเพลโต

ในทัศนะของเพลโตมีความเชื่อว่า รัฐเกิดจากเหตุผล หมายถึงมนุษย์มีความต้องการปัจจัยสี่เพื่อดำรงชีวิต การอยู่คนเดียวไม่สามารถแสวงหาปัจจัยทุกชนิดมาสนองความต้องการของคนได้ จึงต้องอาศัยการผลิตเครื่องอุปโภคบริโภค แลกเปลี่ยนซื้อขายกันและกัน เพื่อความสะดวกในการติดต่อจึงพากันตั้งบ้านเรือนใกล้เคียงกัน จึงเกิดเป็นชุมชนหรือรัฐขึ้นมา รัฐในอุดมคติของเพลโต คือรัฐที่ปกครองโดยผู้นำที่เป็นราชาปราชญ์ หรือผู้นำที่ฉลาดเพียงคนเดียวหรือคณะบุคคล และรัฐต้องมีความยุติธรรม เพลโตจึงเน้นที่ปัจเจกบุคคลในรัฐมีความสำคัญกว่ารัฐ เพราะรัฐที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับความดีของปัจเจกบุคคลมวลชนที่ดีจะสร้างรัฐที่ดี ส่วนผู้นำทางการเมืองที่คดโกง ย่อมสร้างการเมืองที่คดโกง (บุญทัน ดอกไธสง, 2527: 83, อ้างใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 43-44) รัฐที่ดีและยุติธรรมที่สุด คือต้องประกอบด้วยเศรษฐกิจ การทหาร และปัญญาของทหาร อิทธิพลในเรื่องจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของเพลโต อาจได้รับการถ่ายทอดมาจากโสเครตีส เพลโตมีความเชื่อว่า ชีวิตที่ดีคือ

ชีวิตที่มีความสุข และชีวิตที่มีความสุขคือชีวิตที่มีคุณธรรม การยึดมั่นในคุณธรรมเป็นสิ่งประเสริฐสุดสำหรับมนุษย์

หลักจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในทัศนะของเพลโต มี 4 ประการ ดังต่อไปนี้ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 44-45)

1. ความรู้ (Wisdom) คนในรัฐโดยผู้นำต้องประกอบไปด้วยความรู้ความสามารถ เพราะความรู้คือองค์รวมของคุณธรรม เพียงแต่เรียกต่างกันตามสถานการณ์ของการใช้ความรู้นั้น เช่นเรียกความรู้ว่า ปัญญา เมื่อใช้ความรู้แยกแยะระหว่างความดีกับความชั่ว ไม่กระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ เป็นต้น

2. ความกล้าหาญ (Courage) คือความกล้าหาญที่จะกระทำความดีและกล้าหาญยืนยัดอยู่บนความถูกต้อง ความกล้าหาญอยู่บนพื้นฐานของความรู้ รู้ว่ากล้าในสิ่งที่ควรกล้า สิ่งใดดีไม่ดี เป็นต้น

3. การควบคุมตนเอง (Temperance) หมายถึง ความรู้ที่จะกระทำอย่าพอเหมาะพอควร เป็นความรู้ที่ทำให้คนมีสติไม่เป็นทาสของอารมณ์หรือตัณหา รู้จักยับยั้งชั่งใจ มีความอดทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์

4. ความยุติธรรม (Justice) หมายถึง ผู้นำที่มีความเที่ยงตรงไม่เอนเอียงฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เช่น การทำธุรกิจของตนโดยไม่ก้าวก่ายผู้อื่น หรือไม่ใช้โอกาสที่ตนเองมีอำนาจทางการเมืองเอื้อประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้อง เป็นต้น

ในทัศนะของเพลโต สิ่งสูงสุดภายในรัฐเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำ คือ ปัญญาหรือความรู้ของผู้นำ และลักษณะของผู้นำต้องเป็น *“ราชาปราชญ์”* เพราะราชาปราชญ์เป็นผู้ที่มีความฉลาด มีความเสียสละและความยุติธรรมในการปกครอง และเหมาะสมที่สุดสำหรับการเป็นผู้นำทางการเมือง

กล่าวโดยสรุป จริยธรรมทั้ง 4 ข้อของเพลโต เป็นองค์รวมความรู้ของคุณธรรมที่จะต้องมีอยู่ในตัวของผู้นำในการบริหารการปกครอง เพราะผู้นำทางการเมืองเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง การใช้อำนาจของผู้นำอาจก่อให้เกิดทั้งคุณและโทษต่อประชาชนได้ ดังนั้นผู้นำจึงต้องมีความรู้ มีสติในการควบคุมตนเองมิให้หลงใหลกับคำสรรเสริญเยินยอ ขณะเดียวกันเมื่อได้ฟังคำตำหนิติเตียนก็ควรพิจารณาไตร่ตรองด้วยความรอบคอบ มีข้อมูล และสามารถปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น มีความกล้าหาญที่จะทำความดี ยืนยัดอยู่บนความถูกต้อง ให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย จริยธรรม

ของผู้นำทางการเมืองในทัศนะของเพลโตนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ เพราะความรู้ คือ คุณธรรม และคุณธรรมทำให้ชีวิตที่มีความสุข ทั้งนี้ผู้นำคือบุคคลที่เป็นที่คาดหวังและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม ดังนั้นจริยธรรมจึงมีความสำคัญสำหรับผู้นำเป็นอย่างยิ่ง

2.2.4.3 จริยธรรมผู้นำทางการเมืองของอริสโตเติล (Aristotle)

อริสโตเติล (Aristotle 384-322 BC.) เป็นศิษย์เอกของเพลโต ปรัชญาเมธีชนตะวันตกที่ได้รับการยกย่องนับถือมากที่สุดท่านหนึ่ง โดยเฉพาะเกี่ยวกับแนวความคิดทางการเมืองที่จัดได้ว่าเป็นมรดกอันทรงคุณค่าอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๑๕๘ (ดนัย ไชยโยธา, 2552: 29) ที่เมืองสตากิรา (Stagira) บนแหลมแคลซิดดิค บิดาชื่อ นิโคมาคัส เป็นแพทย์ประจำพระองค์ของกษัตริย์อะมินตัส แห่งมาซีโดเนีย มีภรรยาชื่อ พิธิอัส ซึ่งเป็นหลานสาวของเฮอร์มิอัส (Hermeias) กษัตริย์แห่งเมืองอัลตาร์นิอัสในอีโอ-ลิส ถึงแม้อริสโตเติลจะเกิดมาในแวดวงวิทยาศาสตร์การแพทย์ ดังที่อเล็กซานเดอร์พระราชทานเงินถึง 800 กาเลน (ประมาณ 4 ล้านเหรียญอเมริกัน) เพื่อให้อริสโตเติลจัดหาเครื่องมือทางชีววิทยาและวิทยาศาสตร์การแพทย์ (Grant, 1877: 18, อ้างใน สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 70) แต่ก็มีความสนใจในการศึกษาในด้านอื่นๆด้วย เช่น วิชาการเมือง (Political science) (สมนึก ชูวิเชียร, แปล. 2548: 52) ดังนั้นแนวคิดทางการเมืองของอริสโตเติลจึงมีคติบนพื้นฐานทางชีววิทยาอยู่ด้วย เมื่ออายุ 18 ปี อริสโตเติลได้เดินทางมาศึกษาในสำนักอคาเดมีของเพลโตที่เอเธนส์และใช้เวลาศึกษาอยู่กับเพลโตเป็นเวลา 20 ปี โดยเลื่อนจากลูกศิษย์มาเป็นผู้ช่วยของเพลโต ทำให้ความคิดทางการเมืองของเพลโตมีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมืองของอริสโตเติลอย่างมาก เพลโตเองก็ยอมรับและยกย่องอริสโตเติลว่าเป็นวิญญาณ (Nous) ของอคาเดมี อย่างไรก็ตาม ทั้งเพลโตและอริสโตเติล ถึงแม้จะเป็นอาจารย์กับลูกศิษย์ แต่ก็มีความคิดเห็นบางส่วนที่แตกต่างและขัดแย้งกัน เช่น อริสโตเติลได้กล่าวเป็นนัยว่า ปัญญานั้นหาได้สูญไปพร้อมกับเพลโตไม่ ขณะเดียวกันเพลโตเองก็กล่าวถึงอริสโตเติลว่า เป็นลูกม้าที่ถีบแม่ของมันหลังจากได้ดื่มนมไปจนเหือดแห้ง (Benn, 1882: 283, อ้างใน สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 68-69)

อริสโตเติลเป็นผู้ใคร่ในการศึกษาอย่างยิ่ง โดยศึกษาค้นคว้ามีตำราหนังสือ และเป็นคนแรกต่อจากยูริปิดัสในการสร้างห้องสมุด และวางรากฐานในการจัดหมวดหมู่หนังสือในห้องสมุดขึ้นในราวปี 342 BC. อริสโตเติลได้รับเชิญจากกษัตริย์ฟิลลิปส์ให้กลับมายังมาซีโดเนียเพื่อเป็นอาจารย์ให้กับเจ้าชายอเล็กซานเดอร์ ซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุได้ 13 พรรษา ทรงเป็นเด็กหนุ่มที่มีนิสัยดุร้าย เจ้าโมโห โทโส มีโรคลมบ้าหมูเป็นโรคประจำตัว (อ้างแล้ว, 2545: 68-69) หลังจากนั้นได้กลับมาที่เอเธนส์และตั้งโรงเรียนของตัวเองชื่อ ไลซีอุม (Lyceum) และมีสิ่งที่ไม่ได้คาดหวัง

เกิดขึ้น คือชัยชนะของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์เหนือชาวกรีกได้ทำลายรัฐ (Polis) ที่อริสโตเติลใช้เป็นแบบทฤษฎีการเมืองของเขา (สมนึก ชูวิเชียร, แปล, 2548: 51) อริสโตเติลเสียชีวิตอายุ 62 ปี และร่างของอริสโตเติลถูกนำไปฝังที่สตากิราบ้านเกิด

อริสโตเติลได้ทิ้งผลงานของตนเองไว้อย่างมากมาย จำแนกได้ดังนี้ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 71-72)

1. ผลงานทางตรรกศาสตร์ เช่น Catagories, Topics, Prior Analytics, Posterior Analytics, Propositions และ Sophistical Refutation เป็นต้น ผลงานเหล่านี้ได้จัดพิมพ์โดยใช้ชื่อหนังสือว่า Organon หมายถึงอวัยวะ หรือเครื่องมือของการคิดอย่างถูกต้อง

2. ผลงานทางวิทยาศาสตร์ เช่น Physics, On the Heavens, Growth and Decay, Meteorology, Natural History, On the Soul, The Parts of Animals, The Movement of Aninsis และ The Generation of Animals เป็นต้น

3. ผลงานทางสุนทรียศาสตร์ เช่น Rhetoric และ Poetics เป็นต้น

4. ผลงานทางปรัชญาโดยเฉพาะ Ethios, Politics และ Metaphysics สำหรับบันทึกคำบรรยายเรื่องจริยธรรม (Ethics) มี 2 ฉบับ คือ Nichomachean Ethics และ Eudenian Ethics

งานเขียนเรื่องการเมือง (Politics) เป็นผลงานที่แสดงออกถึงปรัชญาทางการเมืองของอริสโตเติล เป็นการนำเสนอความคิดทางการเมืองอย่างเป็นระบบ มีลักษณะเป็นศาสตร์อย่างแท้จริง และมีคุณค่าที่ยิ่งใหญ่ ส่งอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองของอริสโตเติล

จากผลงานแนวคิดของอริสโตเติลที่เกี่ยวกับองค์ประกอบทั้งมวลของนครรัฐ อริสโตเติลได้เสนอการจำแนกรูปแบบการปกครองให้เห็นความแตกต่างระหว่างรูปแบบที่ดีและรูปแบบที่เลว เพื่อแสวงหารูปแบบและลักษณะผู้นำที่เหมาะสมที่สุด อริสโตเติลเชื่อว่า รัฐเกิดขึ้นมาจากอำนาจของความอยากที่ติดตัวมาแต่เกิดของปัจเจกชน ที่จะสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ และสัญชาติญาณของตนเองเพื่อให้ความอยากบรรลุวัตถุประสงค์ จึงพากันอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เป็นหมู่บ้านและในที่สุดก็กลายเป็นเป็นรัฐ เมื่ออยู่รวมกันเป็นสังคมก็จะช่วยให้มนุษย์คิดเป็น มีความฉลาด เกิดระเบียบแบบแผน ศีลธรรม ทุกคนมุ่งหวังที่จะพบกับชีวิตที่สมบูรณ์ (มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 44) ในเมื่อรัฐเป็นประชาคมธรรมชาติ มีลักษณะโครงสร้างเป็นองค์อินทรีย์ เหมือนกับร่างกายของมนุษย์ ที่ต้องการความสุขและมีชีวิตที่ดี กล่าวคือ ความสุขภายนอก (external) ความสุขทางร่างกาย (physical) และความสุขทางจิตใจ (spiritual) (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 83) บุคคลเป็นส่วน

หนึ่งของรัฐและได้รับประโยชน์จากรัฐเมื่อรัฐเป็นประชาคมของมนุษย์ รัฐจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายข้อบังคับ คือมีกฎหมายเพื่อจัดระเบียบของสังคม แต่โดยธรรมชาติของมนุษย์จะอยู่ร่วมกันโดยพันธะของประชาคมอย่างแน่นแฟ้นมากกว่าจะอยู่ด้วยอำนาจบงการของกฎหมาย อริสโตเติลถือว่ารัฐเป็นสิ่งสูงสุดสำหรับสังคมมนุษย์และเห็นว่ามนุษย์คือสัตว์การเมือง (Political animals) (อ้างแล้ว, 2545: 78) เมื่อมนุษย์จากปัจเจกบุคคลรวมตัวกันจนกลายเป็นสังคมขนาดเล็กคือครอบครัวจนถึงขนาดใหญ่คือรัฐ เพื่อความปลอดภัยในชีวิต การป้องกันตัวเอง และเพื่อความมั่นคงในรัฐ มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีการคัดเลือกผู้นำขึ้นมา เพื่อสั่งการ ควบคุมและนำพาสังคมไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

ดังนั้นผู้นำในทัศนะของอริสโตเติล ต้องมีศิลปะหรือความเป็นผู้นำสูง มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญ เพื่อจัดระเบียบของสังคมให้สมาชิกของสังคมมีชีวิตที่ดีและมีความสุข ทั้งภายนอก คือ มีทรัพย์สมบัติที่จำเป็นและพอแก่ความต้องการ ทางร่างกาย คือ ความแข็งแรง สุขพลานามัยที่ดี และความสุขภายในคือ ความสุขทางจิตใจ ได้แก่คุณธรรม จริยธรรม เพราะฉะนั้นผู้นำทางการเมืองจึงต้องนำพาสังคมเพื่อสร้างเสริมการสร้างความดีและจริยธรรมของมนุษย์ ให้ชีวิตมนุษย์มีความสุขยิ่งๆขึ้นไป

จากทัศนะของอริสโตเติลที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง (Political Animals) มีลักษณะที่พิเศษกว่าสัตว์ประเภทอื่นๆคือมีสติปัญญา การใช้เหตุผล อริสโตเติลจึงได้สนับสนุนผู้นำที่ใช้กฎหมายเป็นหลักนำการปกครอง คือมีรัฐธรรมนูญในการปกครอง ซึ่งถือว่ากฎหมายเป็นการปกครองดีที่สุดและเป็นวิธีเดียวที่ให้ความยุติธรรมคือ กฎหมายที่ใช้บังคับกับทุกคนอย่างเสมอภาค รวมทั้งเป็นวิธีการป้องกันมิให้ผู้นำใช้อำนาจไปในทางที่ผิด จึงยกกฎหมายให้เป็นอำนาจสูงสุดในการปกครอง

ดังนั้นอริสโตเติลจึงได้วางรูปแบบการปกครองและลักษณะของผู้นำที่ดี มี 3 ประเภท กล่าวคือ (มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 49)

1. ผู้นำในระบอบราชาธิปไตย (Monarchy) เป็นผู้นำคนเดียวที่เป็นธรรมิกราชา มีปัญญา มีความสามารถเหนือคนทั้งหลาย ปกครองเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เป็นผู้นำที่ดีและเป็นระบบการปกครองที่ดีที่สุด

2. ผู้นำในระบอบอภิชนาธิปไตย (Aristocracy) เป็นอภิชนชั้นนำ คือคณะบุคคลชั้นนำที่มีความฉลาด เป็นคนดี และมีฐานะทางสังคมเหนือบุคคลอื่น ปกครองเพื่อประโยชน์คนส่วนใหญ่ ผู้นำและการปกครองระบอบนี้ดีที่สุดรองจากราชาธิปไตย

3. ผู้นำในระบอบมัชฌิมชนาธิปไตย (Polity) เป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติ คือ เป็นคนชั้นกลางมีทรัพย์สมบัติ มวลชนเป็นผู้คัดเลือกเข้ามาเป็นผู้นำ และเป็นระบบการปกครองที่มุ่งระเบียบวินัยยึดมั่นหลักกฎหมายและหลักคุณธรรมในการปกครอง

ขณะเดียวกันอริสโตเติล ก็ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับผู้นำและรูปแบบการปกครองที่ไม่ดีไว้ด้วยเช่นกันดังนี้ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 90-91)

1. ผู้นำในระบอบทรราชาธิปไตย (Tyranny) เป็นผู้นำเดียว มีอำนาจสูงสุด (Absolute Power) มุ่งใช้อำนาจเพื่อการกดขี่ข่มเหงและเห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม เป็นผู้นำและรูปแบบที่เลวที่สุด

2. ผู้นำในระบอบคณาธิปไตย หรือ ธนาธิปไตย (Oligarchy or Plutocracy) เป็นชนชั้นนำที่มั่งคั่งที่สุดของสังคม มุ่งหวังทรัพย์สินและผลประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นที่ตั้ง เป็นผู้นำและรูปแบบที่เลวรองจากทรราชย์

3. ผู้นำในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) เป็นผู้นำที่มาจากคนยากจน เป็นระบบการปกครองโดยคนจนเพื่อคนจน เมื่อมีอำนาจในการปกครองอาจจะถูกชักจูงในทางที่ผิด ได้ง่าย สังคมจะเกิดความระส่ำระสาย

ตามทัศนะของอริสโตเติลผู้นำทางการเมืองที่ดี คือผู้นำในการปกครองระบอบมัชฌิม-ชนาธิปไตย ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างระบอบคณาธิปไตยและระบอบประชาธิปไตยเป็นผู้นำในระบอบที่เหมาะสมที่สุด เพราะเป็นการใช้แนวทางสายกลางระหว่างการปกครองโดยคนรวย (คณาธิปไตย) กับการปกครองโดยคนจน (ประชาธิปไตย) ซึ่งให้โอกาสแก่ราษฎรทุกคนได้มีส่วนร่วมในการปกครองโดยยุติธรรม และอยู่ภายใต้กฎหมาย ขณะเดียวกันอริสโตเติลกลับปฏิเสธผู้นำที่เป็นผู้หญิง เด็ก และทาส เพราะเห็นว่าเป็นผู้ด้อยศักยภาพ (อ้างแล้ว, 2540: 49)

แนวคิดจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของอริสโตเติล

จริยธรรมในทัศนะของอริสโตเติล หมายถึงสภาพความเป็นจริงในชีวิตของมนุษย์และทำให้เป็นจริงได้โดยการกระทำเท่านั้น ไม่ใช่เป็นนามธรรม (สมนึก ชูวิเชียร, 2548: 55) ตัวอย่างเช่น ความดีคืออะไร? อริสโตเติลกล่าวว่า คือสิ่งที่ทุกคนมุ่งหวัง และจุดมุ่งหมายของมนุษย์ในทางจริยธรรม (Ethics Beings) คือความสุข และสิ่งที่ทำให้เป็นสุขได้ อริสโตเติลเห็นตรงกันกับโสเครตีสกับเพลโตว่า คือความสามารถของมนุษย์ในการใช้เหตุผลและนำเหตุผลมาสู่การกระทำ กล่าวคือความสุขคือคุณธรรม (Virtue) การกระทำต่างๆของมนุษย์ต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความสมเหตุผล

(Rational Basis) เรียกว่าการกระทำความดี (อ้างแล้ว, 2548: 54) เช่น ความกล้าหาญ อยู่ตรงกลางระหว่างความขลาดกับความกล้าที่ไม่คำนึงถึงผลการกระทำ ความกล้าหาญเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้อะไรที่ต้องกลัวและอะไรที่ไม่ต้องกลัว กล่าวคือ คุณธรรมคือทางสายกลาง ดังนั้นความกล้าหาญก็คือการกระทำที่สมเหตุผล ขณะเดียวกันเหตุผลก็ทำไปสู่การกระทำเช่นกัน

ในแนวคิดของอริสโตเติล ไม่ว่าผู้นำทางการเมือง หรือระบอบการปกครองแบบใดต้องได้รับการยอมรับจากมวลชน และต้องมีคุณสมบัติ คือ เป็นคนดี (Virtuous Man) หรือคนมีคุณธรรมเป็นลักษณะนิสัยประจำใจ ดังในงานเขียนที่ชื่อ Nichomachean Ethics อริสโตเติลได้กล่าวถึง Politics และ Ethics ไปพร้อมๆกันไป เพราะเชื่อว่าการศึกษาจริยธรรมและการเมืองมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน การศึกษาจริยธรรมเป็นการศึกษาความหมาย จุดมุ่งหมาย (Telos) ของชีวิตมนุษย์ วิธีเดียวกันนี้นำมาใช้กับวิชาการเมือง เพราะอริสโตเติลเห็นว่า จุดมุงหมายของการเมืองและจริยธรรมเป็นไปในทิศทางเดียวคือ ความดีสำหรับมนุษย์ ในความเป็นจริงอริสโตเติลเห็นว่า จริยธรรมเป็นเพียงสาขาหนึ่งของวิชาการเมือง เพราะจริยธรรมศึกษาเรื่องความดี (The Good) จากมุมมองของปัจเจกบุคคล และวิชาการเมืองเป็นมุมมองของชุมชนทั้งหมด (อ้างแล้ว, 2548: 53) ดังนั้นในความเห็นของอริสโตเติล จริยธรรมและการเมืองรวมอยู่ด้วยกันซึ่งเป็นความเห็นเช่นเดียวกันกับเพลโต

อริสโตเติลได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม (Ethics) เพื่อนำไปสู่การเมือง (Politics) โดยเฉพาะผู้นำทางการเมือง (Political Leader) ดังนั้น จริยธรรม จึงเป็นเสมือนรากฐานสำคัญต่อความเข้าใจเรื่องการเมืองที่แท้จริง สำหรับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองนั้นอริสโตเติลมีความเห็นตรงกันกับเพลโต กล่าวคือ มีความรู้ ความกล้าหาญ การควบคุมตัวเอง และความยุติธรรม ทั้งนี้อริส-โตเติลได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้นำดังต่อไปนี้ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 72-77)

1. คุณธรรมทางปัญญาและทางศีลธรรม ผู้นำต้องมีคุณธรรมทางปัญญาและทางศีลธรรมอริสโตเติลเห็นว่า คุณธรรมมี 2 ชนิด คือ

- คุณธรรมทางปัญญา เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่การได้รับการสั่งสอน ความรู้ของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมทั้งสิ้น ดังนั้น คุณธรรมทางปัญญาจึงสามารถถ่ายทอดและปลูกฝั่งกันได้ ซึ่งหมายถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับความดีและชีวิตที่ดี เพื่อส่งเสริมให้มนุษย์กระทำความดี เพื่อเป้าหมายแห่งความสุขในชีวิตและสังคม

- คุณธรรมทางศีลธรรม เกิดจากกระบวนการอบรมบ่มนิสัย และลักษณะนิสัยเกิดจากการกระทำ คนมีปัญญาแต่ไม่มีศีลธรรม กล่าวคือ รู้ว่า ความดีคืออะไร แต่ไม่ทำความดี กลับกระทำความชั่ว เรียกว่ามีปัญญาแต่ไม่มีศีลธรรม ดังนั้นคุณธรรมทางศีลธรรมจึงขึ้นอยู่กับการอบรม

บ่มนิสัยให้มีความยึดมั่นในการกระทำความดี หมายถึงมีความรู้ว่าความดีคืออะไรยังไม่พอ ยังต้องกระทำความดีตามที่รู้ด้วยจึงจะเรียกว่ามีศีลธรรม

2. มีเป้าหมายคือ ความสุข การแสวงหาของมนุษย์อาจมีเป้าหมายที่หลากหลายแตกต่างกัน เช่นการแสวงหาความสนุกสนานเพลิดเพลิน เกียรติยศ ชื่อเสียง การได้รับการยอมรับจากสังคม ฯลฯ แต่ผู้นำต้องมีเป้าหมายสูงสุดคือความสุขของคนในสังคม สิ่งที่จะทำให้สังคมมีความสุข คือ คุณธรรม ที่เกิดจากการเรียนรู้และการอบรมบ่มนิสัย ส่วนชื่อเสียง เกียรติยศ เป็นเรื่องที่จะตามมาในภายหลัง

3. ความยุติธรรม เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญมากสำหรับชีวิตของผู้นำทางการเมือง และเป็นลักษณะอุปนิสัยอย่างหนึ่งซึ่งตรงข้ามกับอยุติธรรม เช่น การเคารพกฎหมาย ไม่อาศัยช่องว่างทางกฎหมายเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างยุติธรรมคือการสร้างบรรทัดฐานความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกๆคน ดังนั้นความยุติธรรมคือ ผลรวมของคุณธรรมในทางปัญญาและทางศีลธรรม ในขณะเดียวกันก็คือ ความผสมกลมกลืนระหว่างคุณธรรม ได้แก่ การทำความด้วยปัญญา ด้วยความกล้าหาญ ด้วยความพอเหมาะพอควร ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไม่ละเมิดผู้อื่น ดังนั้นความยุติธรรมคือผลรวมของคุณธรรม

4. มีศิลปะในการปกครอง การเมืองเป็นศิลปะ กล่าวคือ การเมืองเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญอย่างสูง เพราะจุดประสงค์ของการเมืองคือการส่งเสริมการสร้างความดีของมนุษย์ ความรู้เกี่ยวกับการเมืองหรือศิลปะกับการเมืองจึงมุ่งถึงสิ่งที่ดีที่สูงสุดของมนุษย์ ดังนั้นการเมืองจึงเป็นศาสตร์เอก เป็นองค์รวมของศิลปะวิทยาการทั้งปวงที่เสริมสร้างให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีและมีความสุข

นอกจากนี้อริสโตเติลยังได้กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำทางการเมือง คือต้องเป็น *"รัฐบุรุษ"* เพราะรัฐบุรุษจะแสวงหาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองที่ดีและเป็นรูปแบบที่มีความเป็นไปในทางปฏิบัติในโลกของความเป็นจริง ไม่ใช่ในโลกของอุดมคติหรือความฝัน ดังนั้นผู้นำที่ดีคือผู้ที่มีคุณลักษณะการเป็นรัฐบุรุษ อริสโตเติลเห็นว่า รัฐบุรุษ ควรมีภารกิจสำคัญ 4 ประการ คือ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 93)

1. ต้องใส่ใจในการศึกษารัฐธรรมนูญเพื่อแสวงหารัฐธรรมนูญที่ดีที่สุดในการปกครอง
2. ต้องมีความรู้ความเข้าใจในรัฐธรรมนูญแต่ละแบบว่ามีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไร
3. ต้องสนใจศึกษาทั้งรัฐธรรมนูญที่สมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ ทั้งนี้เพื่อนำมาปรับใช้และเป็นแนวทางในการปกครอง

4. ต้องแสวงหาวิถีทางในการกำหนดลักษณะของรัฐธรรมนูญที่ดีที่สุดที่สามารถนำไปใช้ได้ในทางปฏิบัติ

ขณะเดียวกัน อริสโตเติลยังได้เสนอแนวทางสำหรับผู้นำที่จะคงรักษารัฐให้ปราศจากการล้มล้างรัฐธรรมนูญ หรือการปฏิวัติรัฐประหาร และเพื่อเสถียรภาพของรัฐบาลเอาไว้ ดังนี้ (อ้างแล้ว หน้า 95)

1. ผู้นำจะต้องให้ความเอาใจใส่ต่อเรื่องเล็กๆ เช่นเดียวกับเรื่องใหญ่ๆ เพราะการปฏิวัตินั้นบางครั้งเกิดจากมูลเหตุความขัดใจส่วนบุคคลเท่านั้น
2. ผู้นำจะต้องยึดมั่นในหลักการแห่งความยุติธรรมอย่างมั่นคง
3. ผู้นำจะต้องส่งเสริมให้ราษฎรเข้าใจและเห็นคุณค่าของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ราษฎรสมัครใจที่ปกป้องรัฐธรรมนูญ
4. ผู้นำจะต้องหมั่นตรวจสอบบุคคลที่คิดร้ายต่อรัฐธรรมนูญ โดยแยกบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป
5. ผู้นำจะต้องยึดมั่นในความดี ความซื่อสัตย์เพื่อให้เป็นที่ศรัทธาของราษฎร
6. ผู้นำจะต้องกำหนดคนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงาน ฯ

กล่าวโดยสรุป จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในทัศนะของอริสโตเติลนั้น ได้แบ่งผู้นำออกเป็นผู้นำที่ดีสามประเภท และผู้นำที่ไม่ดีมีสามประเภทเช่นเดียวกัน ใช้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครอง เพราะจะทำให้ทุกคนมีความเสมอภาคกัน ส่วนมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้นำนั้นอริสโตเติลเห็นว่า คือ ความยุติธรรม ไม่ว่าผู้นำประเภทใด จะปกครองบริหารอย่างไรก็ตามต้องมีความยุติธรรม และทำเพื่อประโยชน์แก่คนส่วนมากเป็นสำคัญ

ดังนั้น ไม่ว่าผู้นำจะเป็นคนเดียวหรือกลุ่มคนก็ตาม ต้องได้รับการยอมรับจากมวลชน และต้องมีคุณสมบัติคือ เป็นดี (Virtuous Man) หรือคนมีคุณธรรมเป็นลักษณะนิสัยประจำใจ มีปัญญา ความรู้ ความสามารถ ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม (Polity) มากกว่าส่วนตนและพวกพ้อง พร้อมกันนี้อริสโตเติลเห็นว่าจริยธรรมเป็นเรื่องที่ถ่ายทอดกันได้ โดยผ่านกระบวนการศึกษา การเรียนรู้ อบรมบ่มนิสัย ฝึกฝน โดยมีเป้าหมายคือความสุข และวิธีทางสู่ความสุขคือจริยธรรม เพราะจริยธรรมคือผลการกระทำที่สมเหตุผลที่แสดงออกเป็นรูปธรรมในการปฏิบัติที่นำไปสู่ความเป็นจริงได้

สรุปจริยธรรมผู้นำทางการเมืองตามแนวคิดตะวันตก

จากการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของตะวันตก มีลักษณะเป็นเหตุผลนิยม (Rationalism) ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม การกระทำต่างๆของผู้นำทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับจริยธรรม ปราชญ์เมธีทั้งสามท่านมีความเห็นที่ตรงกัน กล่าวคือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม รวมตัวกันอยู่เป็นสังคม ใช้จริยธรรมนำการปกครอง จริยธรรมกับการเมืองต้องไปด้วยกัน เพราะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือความสุขของสังคม กล่าวโดยสรุปดังนี้

โสเครตีส มีความเห็นว่า รัฐเป็นศูนย์กลางในการปกครองมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้คนในสังคมทำดี ละเว้นความชั่ว พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้และเผยแพร่จริยธรรมให้แก่ประชาชน ผู้นำทางการเมืองต้องเป็นราชาปราชญ์ คุณสมบัติของผู้นำต้องเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ และมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี สำหรับจริยธรรมของผู้นำ คือ 1) ปัญญา 2) ความกล้าหาญ 3) การควบคุมตนเอง 4) ความยุติธรรม 5) มีหลักศาสนา สำหรับจริยธรรมที่โดดเด่นที่มีลักษณะประจำของโสเครตีส คือ ความยุติธรรม ซึ่งจริยธรรมข้อนี้ปรากฏเด่นชัดในคราวที่โสเครตีสถูกลงโทษประหารชีวิต เพื่อรักษาความยุติธรรมโดยการยอมตายตามหลักการตัดสินของกระบวนการยุติธรรม

เพลโต มีความเห็นว่า การเมืองเกิดขึ้นเพราะสาเหตุที่มนุษย์อยู่รวมกัน การอยู่รวมกันทำให้เกิดปัญหาต่างๆขึ้น ดังนั้นสังคมจึงจำเป็นต้องมีผู้นำ และได้เสนอว่า ผู้นำทางการเมืองต้องเป็นราชาปราชญ์มาปกครองเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆเหล่านั้น รัฐในอุดมคติได้แก่ อุตมรัฐซึ่งเป็นรัฐที่สมบูรณ์ เนื่องจากราชาปราชญ์เป็นผู้ที่มีคุณธรรม คือเป็นผู้มีความรู้หรือปัญญา ซึ่งนับว่าเป็นมันสมองของรัฐ ส่วนจริยธรรมสำหรับผู้นำนั้น มี 4 ประการ คือ 1) ความรู้ 2) ความกล้าหาญ 3) ความดีหรือรู้จักประมาณ 4) ความยุติธรรม ส่วนวิธีการที่ผู้นำจะมีความรู้ หรือปัญญานั้น ต้องผ่านกระบวนการศึกษา การเรียนรู้ที่ดีพอ คือต้องประกอบด้วยวัยวุฒิและคุณวุฒิ จึงจะเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ

อริสโตเติล มีความเห็นที่สอดคล้องกับโสเครตีสและเพลโต กล่าวคือรัฐนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ อริสโตเติลได้เสนอว่า ผู้นำที่ปกครองด้วยกฎหมายเป็นผู้นำที่ดีที่สุด เนื่องจากกฎหมายเป็นความยุติธรรม ทำให้ทุกคนมีความเสมอภาคกัน อำนาจสูงสุดจึงอยู่ที่กฎหมาย ส่วนจริยธรรมของผู้นำนั้นต้องเป็นคนดี (Virtuous man) มีความฉลาด มีความรู้ที่คู่คุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญ

เป็นต้น และจริยธรรมนั้นสามารถถ่ายทอดกันได้โดยการเรียนรู้ อบรมบ่มนิสัย และฝึกฝนจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยความเคยชิน แต่ขณะเดียวกันอริสโตเติลกลับปฏิเสธผู้นำที่เป็นผู้หญิง เด็ก และทาส

2.2.5 จริยธรรมผู้นำทางการเมืองตามแนวคิดตะวันออก

แนวคิดเกี่ยวจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองตะวันออกซึ่งมีอิทธิพลต่อหลายประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบเอเชียตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม จีน เป็นต้น ที่สำคัญคือความคิดเหล่านั้นมีบทบาทและเป็นที่มาของอำนาจ นอกจากนี้ยังผลให้มีความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมการเมืองและสังคมของรัฐประเทศในภูมิภาคนี้ (สุระศักดิ์ ม่วงทอง, 2543: 83) ในที่นี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของจีนเท่านั้น กล่าวคือ ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองในทัศนะของเล่าจื้อ และขงจื้อ เพราะแนวคิดของทั้งสองท่านนี้นับว่าเป็นตัวแทนทางตะวันออกที่อยู่ในยุคสมัยใกล้เคียงกันกับแนวคิดทางตะวันตก ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ปราชญ์เมธีตะวันออกของจีนทั้งสองท่านให้ความสำคัญเรื่องจริยธรรมของบุคคล ในด้านการเมืองการปกครอง เพราะเห็นว่า จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากกว่าองค์ประกอบอื่นๆ เนื่องจากจริยธรรมเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การปกครองเป็นไปอย่างชอบธรรมและเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ดี จริยธรรมสำหรับผู้นำทางการเมืองตามแนวคิดตะวันออกนั้นจะได้รับอิทธิพลจากคำสอนทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ แต่นั่นก็เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากแนวคิดตะวันตก และแสดงให้เห็นว่าการเมืองการปกครองของตะวันออกนั้นมีความสัมพันธ์กับศาสนาและมุ่งเน้นการอบรมฝึกฝนตนเอง ด้วยการทำภายในตนให้มีคุณธรรม จริยธรรม จึงจะเป็นผู้นำที่ดีและทำให้คนอื่นมีความสุขได้ ดังนั้นในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิดของนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่สองท่านคือ เล่าจื้อและขงจื้อเท่านั้น ทั้งนี้เพราะว่าคำสอนเกี่ยวกับการเมืองการปกครองและจริยธรรมสำหรับผู้นำทางการเมืองมีความชัดเจน น่าศึกษา รวมถึงยังเป็นแม่แบบในการปกครอง และมีอิทธิพลต่อภูมิภาคตะวันออกมาจนถึงปัจจุบันนี้

2.2.5.1 จริยธรรมผู้นำทางการเมืองในทัศนะของเล่าจื้อ

เล่าจื้อ เป็นนักปราชญ์ที่สำคัญคนหนึ่งของโลกตะวันออกที่มีอายุใกล้เคียงกันกับนักปราชญ์ทางตะวันตก เกิดที่หมู่บ้านเค้กยินลี้ อำเภอหูด่ำ รัฐฉ้อ (ปัจจุบันได้แก่ มณฑลฮ่อน้ำ) เป็นรัฐทางภาคใต้ เล่าจื้อรับราชการในสำนักจิวดำรงตำแหน่งเป็นบรรณารักษ์ (ประสาร พลเยี่ยม, สุรพันธ์ ทับสุวรรณ์, 2532: 99) ผลงานของเล่าจื้อที่เหลืออยู่ในปัจจุบันคือ คัมภีร์ “เต๋าเต็กเก็ง” แปลว่า สูตรว่าด้วยคุณสมบัติของเต๋า ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง ทางจริยศาสตร์

เล่าจื้อเป็นคนแต่งขึ้นเอง แบ่งออกเป็นภาคต้น ภาคปลาย ภาคต้นมี 37 บท ภาคปลายมี 44 บท รวม 81 บท ภาษาโวหารใช้สำนวนลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจ

เป็นที่รู้กันว่าในยุคสมัยของเล่าจื้อ เป็นยุคสมัยแห่งความเสื่อมของราชวงศ์โจว ความยุ่งยากสับสนทางสังคมที่สะท้อนออกมาในยุคที่เป็นช่วงแห่งการทำสงคราม เกิดความอดอยากในหมู่ราษฎร ในขณะที่บรรดาผู้นำมีชีวิต ความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย หรูหรา มีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ขูดรีดภาษีจากประชาชน ซึ่งเล่าจื้อถึงกับบอกว่า *"ผู้นำเหล่านี้อาจเรียกได้ว่าเป็นมหาโจร"* (สุรศักดิ์ ม่วงทอง, 2543: 86) ปัญหาต่างๆเหล่านี้ เล่าจื้อชี้ว่ามิได้เกิดจากการลงโทษจากสวรรค์ หรือพระเจ้า หากแต่เกิดจากบรรดาผู้นำขาดจริยธรรมในการปกครอง ดังนั้นเล่าจื้อจึงได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักแห่งความประพฤติสำหรับผู้นำและทางออกของปัญหา เรียกว่าวิถีทางแห่ง "เต๋า" ในฐานะที่เป็นวิธีแห่งการปกครองโดยไม่ต้องปกครอง ปัญหาทางการเมืองการปกครองต่างๆที่เกิดขึ้น เล่าจื้อ กล่าวว่า เกิดมาจากผู้นำที่ไม่เข้าใจสภาวะอันเที่ยงแท้ตามธรรมชาติ และผู้นำต้องไม่เข้าไปก้าวก่ายประชาชนมากจนเกินไป

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองของเล่าจื้อ

เล่าจื้อมีอุดมคติทางการเมือง มุ่งในระบบเสรีนิยม ธรรมชาตินิยม เล่าจื้อเห็นว่า มนุษย์เกิดมาชอบอิสระเสรีแก่ตัวเอง กฎเกณฑ์ต่างๆ นั้นมนุษย์เป็นผู้บัญญัติขึ้นมาปกครองคนอื่นแต่ผู้บัญญัติหาทำตามไม่ เล่าจื้อเห็นว่า ความเสื่อมโทรมต่างๆ ของรัฐบาลนั้นชอบโฆษณากับประชาชนว่าตนจะเป็นรัฐบาลที่ดีที่สุด มีวิธีการที่จะนำสันติสุขมาให้แก่ประชาชนมากที่สุด แต่ผลก็คือประชาชนยังตกอยู่ในความทุกข์ยาก แต่พวกเจ้านครกลับสบายมิหนำซ้ำยังต้องตั้งหน้าทำสงครามแย่งดินแดน พาเอาประชาชนไปล้มตายเป็นจำนวนมาก

เล่าจื้อเห็นว่า ในระบบการปกครองใดก็ตามที่ผู้นำทางการเมือง ทำในสิ่งที่ทำลายเสรีนิยมของประชาชนคือ รัฐบาลชอบเอาประชาชนมาเป็นเครื่องทดลองกับนโยบายใหม่ๆซึ่งตนเชื่อว่าเป็นผลดี เป็นการทำให้ประชาชนลำบากมากขึ้น ท่านได้ประสบการณ์เหล่านี้ด้วยตนเอง จึงทำให้ท่านแสดงเสรีภาพในการแสดงออกต่อการปกครองในสมัยนั้นรุนแรงโดยกล่าวว่า *"ไร่นาสาโท โคกระบือ ที่ประชาชนเป็นคนดำเนินการด้วยตนเองแต่รัฐบาลเป็นคนคอยเก็บภาษีอากรจากประชาชน ประชาชนได้อะไรตอบแทนจากรัฐบาล นักปกครองเหล่านี้ควรนับว่าเป็นหัวโจรผู้ปล้นอาภาษีอากรจากประชาชนมากกว่า"* (ประสาร พลเยี่ยม, สุรพันธ์ ทับสุวรรณ์, 2532: 99-100) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ประชาชนต้องหิวโหย เพราะรัฐบาลเก็บภาษีมากเกินไป เป็นเหตุให้เกิดความอดอยากยิ่งขึ้น

ประชาชนเห็นความตายเป็นเรื่องเล็กน้อย ก็เพราะนักปกครองมีความเป็นอยู่ฟุ่มเฟือยหรูหราเกินไป ทำให้รัฐเกิดกลียุคขึ้น

ดังนั้น ในยุคนั้นจะมีขุนนางผู้ถือตัวว่า ซื่อสัตย์ ผู้ทรงสติปัญญา เพราะผู้นั้นมีเต๋าโดยธรรมชาติในตัวของเขา ต่อไปปัจจัยคือทรัพย์สมบัติของเขามีมากขึ้นตอนนั้นเต๋าจะหายไป การหลอกลวงมดเท็จจะเข้ามาแทนที่ ประชาชนก็จะแตกความสามัคคีเพราะผู้ปกครองไม่ตั้งอยู่ในความยุติธรรมต่อประชาชน และในขณะเดียวกันผู้นำก็จะออกกฎหมาย โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำจัดคู่แข่งทางการเมืองหรือผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของตน อย่างไรก็ตาม ในยามใดมีกฎหมายข้อห้ามจุกจิกเกินไป ประชาชนผู้มีความซื่อสัตย์ก็จะยากจนลง ถ้าประชาชนมีอาวุธในครอบครองมาก ในกาลนั้นรัฐก็จะเกิดจลาจล ในยามใดประชาชนมีสติปัญญาศิลปะพลิกแพลงมาก ในยามนั้นผู้ไม่มีเต๋าก็จะทุจริตมากขึ้น กฎหมายยิ่งมากโจรผู้ร้ายกลับชุกชุม

นอกจากนี้เล่าจื้อยังได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำทางการเมืองไว้ดังนี้ (อ้างแล้ว, 2532: 102-103)

1. ผู้ใดรู้จักผู้อื่น ผู้นั้นเป็นบัณฑิตได้ ท่านกล่าวไว้ว่าผู้จะปกครองคนอื่นย่อมรู้จักสภาพความเป็นอยู่ของผู้อื่น รู้จักขนบประเพณี ศาสนาของผู้อื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือ เมื่อเขาเสนอมาก็สามารถสนองตอบได้ตามต้องการของเหล่ามวลชนนั้นๆ

2. ผู้ใดชนะคนอื่นเป็นผู้แข็งแรง เล่าจื้อกล่าวว่าผู้ปกครองที่ดีต้องเป็นผู้ชนะใจคนเป็นผู้ชนะความดีของตนด้วยความไม่ดีของคนอื่น การชนะคนอื่นด้วยความขยันหมั่นเพียรของตน การเอาใจใส่ต่อผลงานที่ตนกระทำลงไป ลักษณะเช่นนี้ชื่อว่าผู้แข็งแรงด้วยกำลังคุณงามความดี

3. ผู้ใดรู้จักพอผู้นั้นเป็นคนมั่งมี ผู้นำในการเมืองการศาสนา สังคมของมนุษย์จะต้องรู้จักคำว่าพอดี บุคคลผู้ทำเกินพอดีผู้นั้นจึงตกอยู่ในสภาพของความโลภ จนหาที่สิ้นสุดมิได้หึงหวงห่วงในอำนาจ ผลสุดท้ายความโลภเข้ามาบังความพอดีพ้นจากความพอดีก็คือการทำลายตัวเอง ทำลายชื่อเสียง ทำลายความดีที่ทำมาเพราะความโลภ

คุณสมบัติของผู้นำตามแนวคิดทางการเมืองของเล่าจื้อเป็นธรรมชาตินิยม ทุกคนมีเสรีภาพภายใต้กฎธรรมชาติ ผู้นำและผู้ใต้ปกครองมีความเกี่ยวข้องทางการเมืองอย่างอิสระ กล่าวคือ ผู้นำจะไม่เข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงผู้ใต้ปกครอง และผู้ใต้ปกครองจะดำเนินภารกิจและชีวิตไปได้อย่างเสรี โดยปราศจากผู้นำมาบงการ ผู้นำจึงปกครองโดยวิธีธรรมชาติ (มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์,

2540: 112-115) เล่าจื้อ ได้แบ่งผู้นำหรือรัฐบาลได้ปกครองประเทศไว้ 3 ประเภท คือ (ต.ต.ก. บทที่ 17, อ้างใน เสถียร โพธินันทะ, 2532: 118)

1. ผู้นำที่ปกครองประชาชนโดยที่ประชาชนไม่รู้สึกว่าตนถูกปกครอง กล่าวคือ ผู้นำดำเนินการปกครองไปตามกฎธรรมชาติ ผู้นำลักษณะนี้เป็นผู้นำที่ดีที่สุด

2. ผู้นำที่ปกครองด้วยการสร้างแต่ความดีให้ปรากฏ ประชาชนก็รักยกย่องสรรเสริญ ผู้นำลักษณะนี้เป็นผู้นำที่ดีรองจากลักษณะที่หนึ่ง

3. ผู้นำที่ใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงประชาชน และเข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงประชาชนจนขาดความเป็นตัวของตัวเอง ผู้นำลักษณะนี้เป็นผู้นำที่เลวที่สุด

ในทัศนะของเล่าจื้อ ผู้นำที่ดีที่สุด คือผู้นำประเภทที่หนึ่ง ปกครองประชาชนโดยให้ทุกคนดำเนินชีวิตไปตามอุดมคติเสรีนิยมและธรรมชาตินิยม ผู้นำที่ไม่เข้าไปก้าวก่ายกับราษฎร แต่ราษฎรจะรู้ว่ามีผู้นำอยู่ การปกครองดังกล่าวเป็นการปกครองโดยวิธีธรรมชาติ คือ ปกครองไม่ต้องใช้กฎหมายหรือบทบัญญัติอื่นๆที่มนุษย์คิดขึ้นประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการดำเนินชีวิตของตนไปตามธรรมชาติ รัฐไม่เข้าไปก้าวก่ายเสรีภาพของประชาชน ดังที่เล่าจื้อได้กล่าวว่า *“ถ้ามีกฎหมายและข้อห้ามจุกจิกเกินไป พลเมืองก็จะยิ่งยากจนหากพลเมืองมีอาวุธในครอบครองมาก รัฐก็จะเกิดจลาจลหากพลเมืองฉลาดในการพลิกแพลงต่างๆเรื่องทุจริตก็จะเกิดขึ้นข้อบังคับและระเบียบยิ่งมีมาก โจรผู้ร้ายก็ยิ่งชุกชุม”* (ฟื้น ดอกบัว, 2532: 35)

การปกครองโดยที่ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับประชาชน ไม่ใช้กฎหมายใดๆ คือปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติแห่งหน้าที่ของมนุษย์ และผู้นำทำตนเป็นแบบอย่างทางคุณธรรมหรือมีภาวะผู้นำอยู่ในตัวเอง นอกจากนั้น ผู้นำที่ดีก็ต้องไม่หลงในอำนาจ ไม่ทำตัวเป็นนายของผู้ใต้ปกครอง ไม่ถือยศถือศักดิ์หรือชนชั้น แต่ควรปรับตัวหรือมีมนุษย์สัมพันธ์เข้ากับประชาชน รับใช้ประชาชน คอยตามประชาชนแล้วจะได้เป็นผู้นำประชาชน (ฟื้น ดอกบัว, 2532: 36-37) ดังนั้นผู้ที่จะเป็นผู้นำทางการเมือง จะต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตน สุภาพอ่อนโยนและมีความเข็มแข็ง ดังที่เล่าจื้อได้กล่าวว่า สิ่งที่อ่อนที่สุดในโลกย่อมทำลายสิ่งที่แข็งแรงที่สุด กล่าวคือน้ำคือสิ่งที่อ่อนที่สุด แต่ทำลายหินที่แข็งแรงกว่าได้ ผู้จะเป็นนักการเมือง นักการปกครอง จะต้องมีลักษณะที่เลิศเหมือนน้ำ เพราะน้ำมีคุณแก่สัตว์ทุกชนิดในโลก และเมื่อใดก็ตามที่นักปกครองออกกฎเกณฑ์ไว้มาก ประชาชนก็มีโอกาสทำความผิดได้มาก เมื่อนักปกครอง นักการเมืองสะสมทรัพย์สมบัติไว้มาก ความประพฤติเลวทรามก็จะตามมามากเพราะความโลภทำให้หลงผิดคิดเอาแต่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เมื่อนั้นสังคมจะเกิดวิกฤตการณ์ความวุ่นวาย ประชาชนจะรวมตัวกันต่อต้าน มีการแตกแยก แบ่งพรรคแบ่ง

พวก สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดมาจากผู้นำทั้งสิ้น ดังนั้นจริยธรรมของผู้นำจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้สังคมเกิดความสงบสุข

จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในทัศนะเล่าจื้อ

แนวความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง เล่าจื้อได้เปรียบเทียบผู้นำกับแก้วสามประการที่ถือว่าประเสริฐ ซึ่งจะต้องยึดถือและถนอมไว้ กล่าวคือ (ประสาร พลเยี่ยม, สุรพันธ์ ทับสุวรรณ์, 2532: 103)

1. ความกรุณาปรานี ผู้จะเป็นนักปกครอง นักศาสนา นักสังคมจะต้องมีอุดมการณ์คือความกรุณาปราณี มีไมตรีจิตคิดหาทางให้ตนเองมีความสุข ปรารถนาให้คนอื่นให้ได้รับความสุขนั้นด้วย คือมีความสุขกาย ความสุขกายจะเกิดขึ้นได้ต้องมีความขยันหาทรัพย์สมบัติ และรู้จักเก็บทรัพย์และรู้จักใช้ทรัพย์เพื่อความสุขของกาย มีความสุขใจคือมีความพอดี ทำใจให้ดีไม่รับอารมณ์ที่จะทำใจให้ขุ่นมัวทำใจให้สดใสไร้ความกังวล

2. ดำเนินการเมืองการปกครองแบบสายกลาง ไม่ตึงเกินไปไม่หย่อนจนเกินไป ประชาชนในรัฐจะต้องได้รับการอบรมในทางที่ถูก ความเป็นมนุษย์นั้นจะต้องมีการอบรมให้ถูกทาง ทางดำเนินของมนุษย์คือคิดดี ทำดี เว้นจากความชั่วประกอบการงานดีเลี้ยงชีวิตในทางที่ดี เมื่อทำดีได้ก็เอาดีได้

3. การถ่อมตัว ผู้ปกครองจะต้องรู้จักวางตัวให้เข้ากับประชาชนให้ได้ รู้จักถ่อมตัวไม่ทำเกินประชาชน รู้จักยกย่องสรรเสริญบุคคลที่ควรยกย่องสรรเสริญ ตำหนิว่ากล่าวสั่งสอนบุคคลที่ทำผิดกฎหมาย ขนบธรรมเนียมแบบอย่างของประชาชน ทำตามสิ่งที่ประชาชนส่วนใหญ่ชอบ ไม่ประกอบการที่ผิดใจของประชาชน ผู้ที่รู้จักถ่อมตัวจะมองเห็นทั้งข้างต่ำและที่สูง การอ่อนน้อมถ่อมตัวนั้นจึงเป็นคุณลักษณะของนักการเมือง การศาสนาและนักสังคม

นอกจากนี้หลักจริยธรรมตามแนวคิดของเล่าจื้อ พอจะแยกออกเป็นหัวข้อใหญ่ๆได้ 4 หัวข้อ ดังนี้ (สถาบันพระปกเกล้า, 2550: 677-679)

1. การรู้จักตนเอง จริยธรรมที่เด่นที่สุดข้อหนึ่งที่เล่าจื้อสอนคือให้รู้จักตนเอง การรู้จักตนเองในที่นี้หมายถึงการรู้จักธรรมชาติภายในที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตจิตใจของมนุษย์โดยตรง เล่าจื้อไม่ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ภายนอกเพราะมีแต่จะทำให้คนเราเหินห่างจากความรู้ความเข้าใจในชีวิตของตนและก่อให้เกิดความยุ่งยากขึ้นแก่โลกไม่มีที่สิ้นสุด

เล่าจื้อกล่าวว่า *"ผู้ที่รู้จักบุคคลอื่น ชื่อว่าเป็นผู้เฉลียวฉลาด ผู้ที่รู้จักตนเอง ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีแสงสว่าง"* (บท 33) แสงสว่างในที่นี้หมายถึงปัญญาที่เกิดขึ้นจากความรู้และความเข้าใจในกฎธรรมชาติที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตจิตใจของตน เป็นปัญญาที่รุ่งเรืองสว่างไสวอยู่ภายใน

2. การชนะตัวเอง เมื่อรู้จักกฎธรรมชาติของชีวิตได้อย่างถ่องแท้และปฏิบัติตามกฎธรรมชาตินั้นอย่างถึงที่สุดแล้ว จนกระทั่งตัวเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกฎธรรมชาตินั้นไม่มีการฝืนใจอีกต่อไป เรียกว่าการชนะตัวเองได้อย่างเด็ดขาด

เล่าจื้อกล่าวว่า *"ผู้ที่ชนะบุคคลอื่นชื่อว่าเป็นผู้มีกำลังผู้ที่ชนะตนเองชื่อว่าเป็นผู้เข้มแข็ง"* (บท 33) การชนะบุคคลอื่นไม่ประเสริฐเท่าการชนะตัวเอง เพราะศัตรูที่แท้จริงของมนุษย์นั้นไม่ได้อยู่ภายนอก แต่อยู่ภายในจิตในจิตใจของมนุษย์นั่นเอง และศัตรูที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ คืออวิชชา ความไม่รู้ถึงกฎธรรมชาติของชีวิต การชนะตัวเองจึงหมายถึงการชนะอวิชชาและรู้แจ้งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกฎธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ของชีวิต

3. ความสันโดษ เมื่อรู้จักกฎธรรมชาติของชีวิตและปฏิบัติตามกฎธรรมชาตินั้น จนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับตัวธรรมชาติก็จะเกิดความรู้สึกที่เต็มเปี่ยมขึ้นมา มีแต่ความหยุดความพอ ไม่รู้สึกขาดตกบกพร่องอีกต่อไปนี้คือชีวิตที่มักน้อยสันโดษที่สุด

เล่าจื้อกล่าวว่า *"ผู้ที่รู้จักพอจะพ้นจากความเสื่อมเสีย ผู้รู้จักหยุดจะพ้นจากภัยพิบัติ"* (บท 44) สำหรับชีวิตที่มีความเต็มเปี่ยมอยู่ภายในนั้นไม่ต้องการอะไรอีก นอกจากเครื่องยังชีพเล็กๆน้อยๆ ตามสมควรแก่อัตภาพเท่านั้น เพราะชีวิตได้บรรลุถึงความสมบูรณ์หมดจนถึงที่สุดแล้ว ความเสื่อมเสียและภัยพิบัติทั้งปวงย่อมไม่มีสำหรับเขา ดังนั้นผู้นำจึงต้องพอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่

4. อุดมคติแห่ง "เต๋า" การรู้จักกฎธรรมชาติของชีวิต การปฏิบัติตามกฎธรรมชาติของชีวิต จนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ ความรู้สึกที่เต็มเปี่ยมอยู่ภายในตัวชีวิตทั้งหมดนี้คืออุดมคติแห่ง "เต๋า"

เล่าจื้อกล่าวว่า *"ผู้ที่ปฏิบัติตามเต๋า ย่อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเต๋า... ผู้ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเต๋า เต๋าย่อมต้อนรับด้วยความยินดี"* (บท23) ผู้ที่ปฏิบัติตามกฎธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ย่อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติอันยิ่งใหญ่และธรรมชาติอันยิ่งใหญ่นั้นย่อมต้อนรับเขาด้วยความยินดี ผู้ที่ปฏิบัติตามกฎจริยธรรมอันสูงสุด ย่อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับจริยธรรมอันสูงสุดและจริยธรรมอันสูงสุดนั้นย่อมต้อนรับเขาด้วยความยินดี

จริยธรรมทั้งหมดของเล่าจื้อที่กล่าวมาแล้ว การรู้จักตัวเอง การชนะตัวเอง ความสันโดษและอุดมคติแห่งเต๋านั้น ในความหมายที่ลึกซึ้งที่สุดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแยกกันไม่ออก การรู้จักตัวเองก็คือการรู้จักกฎธรรมชาติของชีวิต การชนะตัวเองก็คือการปฏิบัติตามกฎธรรมชาติ

ของชีวิตจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาตินั้น ความสันโดษจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชีวิตมีความเต็มเปี่ยมอยู่ภายใน และทั้งหมดนี้ก็คือชีวิตในอุดมคติของ “เต๋า”

จากทัศนะของเล่าจื้อนี้ เป็นการเสนอแนะผู้นำให้ปล่อยประชาชนอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ออกกฎหมายหรือข้อบังคับต่างๆ ให้ประชาชนปฏิบัติและไม่สนับสนุนให้ประชาชนได้รับการศึกษา เพราะจะทำให้ผู้ที่มีการศึกษา ใช้ความฉลาดพลิกแพลงวิธีการต่างๆทุจริตนานัปการเพื่อประโยชน์ของตนและพวกพ้อง ตลอดการเบียดเบียนคนอื่น

กล่าวโดยสรุป ในทัศนะของเล่าจื้อ คุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำทางการเมือง คือ ดำเนินการปกครองด้วยความมีไมตรีจิตมุ่งประโยชน์สุขทางกายและใจของปวงชน วางตนเป็นกลาง มีชีวิตสันโดษ ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย และมีความถ่อมตน สุภาพอ่อนโยนสามารถเข้ากับประชาชนได้ วางตนให้มีลักษณะเหมือนน้ำ กล่าวคือสามารถปรับตัวเข้าได้กับทุกสิ่ง ดังคำกล่าวของเล่าจื้อที่ว่า “*อริยบุคคลต้องถ่อมตัวเป็นผู้อยู่ท้าย (ตามหลังคนอื่น) จึงจะได้รับความเคารพ ต้องไม่เห็นแก่ชีวิตตน จึงสามารถมีชีวิตอยู่ได้ และมิใช่ความไม่เห็นแก่ตน หรือตนจึงจะได้รับความสำเร็จของตนเอง*” (ล. เสถียรสุต, 2517: 8, อ้างใน สุรศักดิ์ ม่วงทอง, 2543: 85) ดังนั้น เล่าจื้อจึงได้เสนอวิธีการปกครองของผู้นำที่พึงปราถนาคือ “*การปกครองโดยการไม่ปกครอง*” หมายถึง ผู้นำต้องไม่เข้าไปก้าวก่ายราษฎรดำเนินการปกครองโดยที่ประชาชนไม่รู้ว่าถูกปกครอง ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าสู่ภาวะของธรรมชาติ กล่าวคือ ให้ทุกอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่อยู่ภายใต้กฎหมาย กฎ กติกา ที่มนุษย์บัญญัติขึ้น แต่อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ทุกคนมีอิสระเต็มที่ ผู้นำไม่ก้าวก่ายเสรีภาพของประชาชนและประชาชนก็ไม่ก้าวก่ายเสรีภาพของกันและกัน และธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ดีอยู่ คือ มีความเห็นใจ รักสุข เกลียดทุกข์เหมือนกัน มีความจริงใจต่อกัน (เสถียร โพธินันทะ, 2532: 205-210) ลักษณะความคิดทางการปกครองจึงเป็นธรรมชาตินิยมและเสรีนิยม คือ การปกครองประชาชน เข้าใจธรรมชาติของคนในชุมชนและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามธรรมชาติของประชาชน ไม่ก้าวก่ายแทรกแซงเสรีภาพของแต่ละคน

2.2.5.2 แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองในทัศนะของขงจื้อ

ขงจื้อ (511-479 B.C.) เกิดเมื่อ 8 ปีก่อนพุทธศักราชหรือ 551 ปีก่อนคริสต์ศักราชในรัฐลู้ (Lu) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดซางตุง (Shangtung) ในปัจจุบัน ขงจื้อเป็นบุตรสุดท้องและเป็นบุตรชายที่สมประกอบเพียงคนเดียวในจำนวนพี่น้องทั้งหมด 11 คน บิดาได้ถึงแก่กรรมเมื่อขงจื้ออายุเพียง 3 ปี นับแต่นั้นท่านต้องทำงานหนักเพื่อช่วยเหลือจุนเจือครอบครัว เป็น

คนขายของ เคยเป็นคนเลี้ยงวัวควายในท้องทุ่ง บิดาของขงจื้อ ชื่อ “หงึกเลี้ยงสก” เดิมเป็นชาวเมืองรัฐซ้องเป็นสกุลมีอันจะกินและฐานะสูงสกุลหนึ่ง บิดาของท่านรับราชการเป็นทหาร ต่อมารัฐซ้องเกิดความไม่สงบ ทางการเมือง บิดาได้ลาออกจากการเป็นทหาร และได้ย้ายมาอยู่ในรัฐลู้ (อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้) ต่อมามารดาของท่านตายบิดาจึงได้แต่งงานใหม่ชื่อ นางง่วนสี ขงจื้อเป็นคนร่างกายแข็งแรง มีน้ำอดน้ำทน มีจิตใจเด็ดเดี่ยวมั่นคง กล้าหาญ เมื่อท่านมีอายุ 15 ปี ได้ตั้งใจค้นคว้าศึกษาวิทยาการต่างๆ เช่น อักษรศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์ ดาราศาสตร์และวิชาดนตรี (ประสาร พลเยี่ยม, สุรพันธ์ ทับสุวรรณ์, 2532: 93)

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของขงจื้อซึ่งได้ชื่อว่าเป็นแนวคิดเชิงจารีต ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามและพื้นฟูเรื่องดีงามเหล่านั้นขึ้นมาใหม่แล้วนำมาเป็นหลักประพฤติปฏิบัติ (ฟื้น ดอกบัว, 2532: 10, อ้างใน สุรศักดิ์ ม่วงทอง, 2543: 84) ดังนั้นหลักที่ควรประพฤติปฏิบัติของผู้นำทางการเมือง กล่าวคือ จริยธรรมของผู้นำเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความเชื่อศรัทธาของประชาชน และจริยธรรมยังเป็นสิ่งผูกมัดระหว่างผู้นำกับประชาชนให้สังคมดำเนินไปอย่างปกติสุขได้

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองของขงจื้อ

ขงจื้อเป็นนักปรัชญาการเมืองคนสำคัญของจีน เป็นมหาวิทยาลัยเคลื่อนที่เที่ยวสั่งสอนสานุศิษย์โดยไม่เลือกว่ายากดีมีจน ในปี พ.ศ. 26 รัฐลู้เกิดกบฏรัฐประหารขึ้นพวกกบฏคือตระกูลขุนนางผู้มีอิทธิพล ขงจื้อเป็นคนรักความยุติธรรมเกลียดชังการช่วงชิงอำนาจอย่างที่สุด ขงจื้อจึงคิดเสี่ยงโชคในทางการเมือง จึงได้เดินทางไปพึ่งบารมีของขุนนางคนสนิทของเจ้านครซี้ ชื่อ “เกาจื้อ” ขงจื้อได้รับเชิญให้เป็นที่ปรึกษาราชการขุนนางคนสนิทของเจ้าครองนครซี้ ชื่อ “เกาเจียวจื้อ” ตามแนวคิดของขงจื้อได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับลักษณะการปกครองว่า ต้องเป็นระบบการปกครองแบบปิตาธิปไตย (Paternalism) หมายถึงถือระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2541: 218) และขงจื้อได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้นำทางการเมืองการปกครองรัฐที่ดีได้ต้องทำ ดังนี้ (อ้างแล้ว, 2532: 93-94)

1. ผู้ครองรัฐจงทำหน้าที่ผู้ปกครองให้สมบูรณ์ ขุนนางจงทำหน้าที่ขุนนางให้สมบูรณ์ บิดาจงทำหน้าที่ของบิดาให้สมบูรณ์ บุตรจงทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ การเมืองที่จะดีได้เพราะอาศัยการปกครองรัฐให้ดี

2. ในการเจรจาความเมือง ต้องเตรียมกองทัพ กองทัพท้อง คือต้องมีอยู่มีกิน กองทัพคนทหารได้ฝึกอบรมดี ยุทโธปกรณ์มีพร้อมทำเองได้ตามต้องการ เตรียมงานการเจรจาทางการทูตได้ดี

3. อบรมประชาชนให้มีการศึกษาหาความรู้วิชาการอาชีพ มีระเบียบวินัยไม่กล้าทำผิดกฎหมายแม้ของมีค่าตกกลางถนนก็นำคืนเจ้าของ

4. นักการเมืองผู้รุ่งเรืองอำนาจถือหลักว่า สิ่งใดที่ประชาชนพอใจ จงพอใจทำเพื่อประชาชน สิ่งใดที่ประชาชนเกลียดชังจงงดเว้นสิ่งนั้น เพราะประชาชนเป็นคนหนุนนักการเมืองให้ความไว้วางใจ

5. นักการเมืองรู้จักแต่การแก้ไขจัดการผู้อื่นโดยลืมแก้ไขกับตนเองก่อน อุดมคติที่วางไว้สวยงามก็มีค่าเท่ากับภาพเขียนวิจิตรที่ปราศจากชีวิตจิตใจ

นอกจากนี้ขงจื้อยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่ดี ไว้ดังนี้ (ธีรภัทร เสรีรังสรรค์, 2549: 38)

1. บุคคลผู้จะเป็นนักการเมืองผู้นั้นจะต้องเป็นนักการบ้าน ปกครองครอบครัวของตนให้สงบสุขได้ก่อน

2. บุคคลที่สามารถปกครองครอบครัวให้สงบสุขได้เขาจักต้องอบรมตนของตนให้ดีก่อนและการอบรมตนให้ดีนั้น เขาจักต้องตั้งจิตของเขาให้ชอบธรรมก่อน

3. บุคคลซึ่งจักวางจิตของตนให้ชอบธรรมได้ก็จำต้องมีความซื่อสัตย์มั่นคงในอุดมคติของตนก่อน

4. ผู้มีความซื่อสัตย์มั่นคงต่ออุดมคติได้ ผู้นั้นก็จะต้องเป็นคนมีสติปัญญาความรอบรู้ในเหตุการณ์

5. บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยความชอบธรรมย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้มีตนอบรมแล้ว เมื่อตนของตนอบรมได้ดีแล้ว ก็ย่อมปกครองครอบครัว บ้านเมือง ประเทศชาติดีได้ เมื่อทำความดียังไม่ได้ จะปกครองประเทศชาติให้ดีได้อย่างไร

หลักจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของขงจื้อ

แนวคิดทางการเมืองของขงจื้อมีรากฐานมาจากคุณธรรม ความกตัญญู ความเมตตา คุณงามความดี ความถูกต้อง ความตรงไปตรงมา การสนับสนุนและการไว้วางใจจากประชาชน โดยให้คนปลูกฝังตนเองก่อน จัดครอบครัวให้เรียบร้อยจึงปกครองประเทศให้มีสันติสุขได้ คำสอนของขงจื้อถือเอา “คุณธรรม” เป็นเรื่องเดียวกัน โดยให้เริ่มจากการศึกษาตนเองจากบุคคล ศึกษาสิ่งต่างๆอย่างถ่องแท้ ซึ่งจะเป็นรากฐานนำสู่สันติสุข “คุณธรรม” “คุณงามความดี” “ความถูกต้อง” ของขงจื้อได้แก่ *“การปกครองที่ยึดมั่นในคุณธรรมดุจดั่งดาวเหนืออยู่ประจำที่มีดาวอื่นๆหมุนรอบด้วยความเคารพนับถือ”* หลักจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองดังกล่าว คือ (ประสาร พลเยี่ยม, สุรพันธ์ ทับสุวรรณ์, 2532: 94)

1. ความกตัญญู ผู้นำทางการเมืองจำเป็นต้องบำเพ็ญความดีด้วยตนเอง ให้เป็นแบบอย่างก่อน ภายหลังจึงไปเป็นผู้นำคนอื่นปกครองคนอื่นให้บำเพ็ญความดีตามได้ เพราะผู้นำผู้ปกครองเคยทำความดีมาแล้ว ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า *"การปกครองด้วยความสง่างาม ผู้คนจะเคารพ ปกครองโดยความกตัญญูและความเมตตา ผู้คนจะจงรักภักดี ยกย่องคนดี สั่งสอนคนไม่สามารถ ผู้คนจะสนับสนุน"* ตราบใดที่ผู้ปกครองยังเอาดีไม่ได้ ที่จะทำให้คนอื่นดีนั้นย่อมไม่สำเร็จ เหตุฉะนี้จึงต้องตั้งต้นทำความดีจากปัจเจกชนไปถึงครอบครัวก่อน

2. ความถูกต้อง ผู้นำทางการเมืองไม่พึงทำสิ่งที่ประชาชนไม่ต้องการ ไม่ปล่อยให้ปัจเจกชนใช้อำนาจกดขี่ พหูชนอำนาจอันถูกต้องจะต้องได้มาจากพหุชน มวลชน

3. ความเหมาะสม ผู้นำทางการเมืองต้องตรงไปตรงมา จงประพฤติตนต่อประชาชนที่ท่านปกครองด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดีงาม สัมพันธไมตรีอันดีงามจึงเป็นสมบัติของนักปกครอง

4. ปัญญา นักปกครองจงใช้ปัญญาและความเข้าใจต่อประชาชนในเรื่องขนบประเพณี ศาสนาที่ประชาชนเคารพนับถือ นักปกครองที่มีปัญญาจะต้องให้ความเคารพนับถือ นักปกครองที่มีปัญญาจะต้องให้ความเคารพไม่ควรดูหมิ่น ควรรู้ในสิ่งที่บุคคลอื่นรู้ เมื่อรู้แล้วควรนำเอาสารประโยชน์ออกมาใช้ในการปกครองที่จะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อปัจเจกชนและพหูชน

อย่างไรก็ดี ขงจื้อยังได้กล่าวถึงแนวทางการปกครองที่ดี เพื่อความสงบสุขของสังคม ผู้นำจึงจำเป็นจะต้องมีกฎหมายและศีลธรรมควบคู่ไปด้วยกัน การปกครองจำเป็นจะต้องประกาศหลักเกณฑ์และนโยบายให้สาธารณชนได้รับทราบ ดังนั้นผู้นำรัฐในทัศนะของขงจื้อจึงต้องมีจริยธรรม เพราะจริยธรรมจะทำให้ผู้นำนั้นกลายเป็นรัฐบุรุษ และสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมที่วุ่นวายให้กลายเป็นสังคมที่สงบสุขตามอุดมคติของตนได้ ซึ่งขงจื้อได้กำหนดไว้ 3 ประการคือ 1.) มีอาหารอย่างอุดมสมบูรณ์ 2.) มีอาวุธเพียงพอ และ 3.)ประชาชนมีความไว้วางใจในรัฐบาล สิ่งสำคัญที่สุดคือการไว้วางใจ เพราะถ้าประชาชนไม่ไว้วางใจ รัฐบาลก็ไม่สามารถอยู่ได้ โดยขงจื้อได้กล่าวไว้ว่า (สุจิตรา อ่อนค้อม, 2545: 192)

> *นักปกครองนั้นจะไม่สนใจในเรื่องความขาดแคลนโภคทรัพย์*
> *แต่จะสนใจในการกระจายโภคทรัพย์อย่างเป็นธรรมในหมู่ประชาชน*
> *นักการปกครองนั้นจะไม่สนใจในความอยากจน*
> *แต่จะสนใจในเรื่องสวัสดิภาพของประชาชน*
> *ในเมื่อบ้านเมืองมีการกระจายโภคทรัพย์อย่างเป็นธรรม*
> *ความอยากจนก็ไม่มี*
> *ในเมื่อมีความสุขสงบ ประชาชนก็จะไม่บ่นเรื่องความขัดสน*
> *และเมื่อประชาชนมีความพอใจในสภาพของตนแล้ว*

การที่ประชาชนจะลุกขึ้นต่อสู้รัฐบาลก็ไม่มี

กล่าวโดยสรุป จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในทัศนะของขงจื้อนั้น มองว่าจริยธรรมสำหรับผู้นำเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจริยธรรมคือหัวใจของผู้นำที่ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อถือ ศรัทธา ดังคำที่ขงจื้อกล่าวไว้ว่า *"เมื่อผู้ปกครองเองทำถูกต้อง เขาย่อมมีอำนาจเหนือประชาชนโดยมิต้องออกคำสั่ง"* ขณะเดียวกันผู้นำต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม โดยเริ่มที่ตัวผู้นำต้องได้รับการอบรมสั่งสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ตัวเอง การปลูกฝังให้มีในจิตใจและการแสดงออกของผู้นำ ดังนั้นครอบครัวจึงมีบทบาทที่สำคัญในการปลูกฝังจริยธรรม นอกจากนี้การศึกษายังช่วยให้ผู้นำได้เข้าใจเรื่องจริยธรรมอย่างถ่องแท้และนำไปสู่สันติสุขของสังคมอย่างมั่นคง

ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของผู้นำทางการเมืองคือ การบำเพ็ญประโยชน์ในการทำงานเพื่อส่วนรวม และเพื่อความสุขสวัสดิภาพของประชาชนแล้ว ผู้นำยังต้องเลือกใช้คณะทำงานที่เป็นคนดีซื่อตรงมาทำงาน พร้อมทั้งให้ขับไล่คนที่คดโกงออกไป ดังที่ขงจื้อกล่าวไว้ว่า *"ขงนิยมคนสุจริต ห่างไกลคนทุจริต ประชาชนก็นิยมรักใคร่เอง"* ผู้นำต้องทำแต่ความดี ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนและต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ สังคมจึงจะอยู่เย็นเป็นสุข ส่วนประโยชน์ในการออกกฎหมายเพื่อกำหนดบทบาทและกรอบกติกาในสังคมมนุษย์ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง โดยมีวัตถุประสงค์ของการมีกฎหมายและจริยธรรมนั้นก็เพื่อผลประโยชน์ในการปกครองของผู้นำนั่นเอง

สรุปจริยธรรมผู้นำทางการเมืองตามแนวคิดตะวันออก

สังคมตะวันออกมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตะวันตกอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นการกิน การแต่งกาย ภาษา รูปแบบการปกครอง รวมทั้งการคัดเลือกผู้นำ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารประเทศ และกรอบความประพฤติสำหรับผู้นำซึ่งจะอิงกับคำสอนทางศาสนาเป็นส่วนมาก

หลักจริยธรรมในแนวคิดตะวันออกที่โดดเด่นได้แก่หลักจริยธรรมของเล่าจื้อ พอจะแยกออกเป็นหัวข้อใหญ่ๆได้ 4 หัวข้อ (สถาบันพระปกเกล้า, 2550/677-679) คือ (1) การรู้จักตนเอง มีความรู้ความสามารถเพียงไร (2) การชนะตนเอง รู้จักบังคับจิตใจตัวเองเมื่อมีสิ่งมายั่วยุ (3) ความสันโดษ รู้จักความพอดีพอเพียง (4) อุดมคติแห่ง "เต๋า" มีเป้าหมายและวิถีการดำเนินแห่งชีวิต

ส่วนจริยธรรมของขงจื้อที่โดดเด่น คือ 1.) ความกตัญญู ผู้นำต้องมีความสำนึกถึงบุญคุณของบุคคลอื่นและประเทศชาติ 2.) ความถูกต้อง คือผู้นำต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้อง 3.) คำนึงถึงความเหมาะสมในการตัดสินใจอย่างตรงไปตรงมา และ 4.) ที่สำคัญผู้นำต้องมีปัญญา มีวิจารณญาณในการฟังแล้วนำไปสู่การแก้ไขปัญหา

จริยธรรมดังกล่าวของขงจื้อถือเป็นหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องทำ คือ มีความรักและมีมนุษยธรรม การกระทำที่ถูกต้องในการแสดงออกซึ่งความรักและมนุษยธรรม พิธีกรรมต่างๆหรือกฎต่างๆ เกี่ยวกับพิธีกรรมและมารยาท หน้าที่ที่ต้องได้รับการศึกษา เชื่อมั่นในตัวเองและซื่อสัตย์ต่อคนอื่น (ศูนย์คุณธรรมฯ, 2550)

ขงจื้อสอนแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน แต่การสอนให้บวงสรวงวิญญาณบรรพชน มีจุดประสงค์ให้คนมีความกตัญญูเป็นสำคัญ จริยธรรมตามคำสอนของขงจื้อ สิ่งสำคัญที่ทำให้คนเป็นคนดี ได้แก่ความกตัญญู ความรักชาติ ความขยันมั่นเพียร และเรื่องการศึกษาเล่าเรียน

อย่างไรก็ดี แนวคิดเรื่องความกตัญญู ขงจื้อให้ความสำคัญมากปีนพิเศษ เพราะถ้าบุคคลใดไม่มีความกตัญญูก็จะไม่มีความก้าวหน้า กตัญญูต่อพ่อแม่ บรรพบุรุษ การเคารพผู้ใหญ่ ดังนั้นอิทธิพลคำสอนของขงจื้อมีการแผ่ขยายในเอเชียมาถึง 2500 กว่าปี เช่น จีน เวียดนาม ญี่ปุ่น เกาหลีใต้หวั่น ไทย เป็นต้น

นักปราชญ์ตะวันออกทั้งสองท่านที่กล่าวมานี้ เป็นทั้งปราชญ์และครู ในการสอนได้มีการผสมผสานระหว่างการเมือง จริยธรรมและการศึกษาเข้าด้วยกัน คำสอนของขงจื้อเน้นถึงพื้นฐานระเบียบสังคมที่มีรากฐานอยู่บนความเมตตา จรรยามารยาท ความจงรักภักดี ความรู้และความไว้วางใจ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง พ่อแม่กับลูก สามีกับภรรยาและลูกศิษย์กับครูอาจารย์ มุมมองของขงจื้อที่มีต่อมนุษย์เป็นเพียงสิ่งสร้างของธรรมชาติไม่ใช่อำนาจสูงสุดใดๆ มนุษย์จะดีหรือชั่วย่อมอยู่ที่ตัวเอง และการศึกษามีส่วนช่วยมนุษย์สามารถแยกแยะความดี และความเลวได้ อีกทั้งสามารถเรียนรู้กฎเกณฑ์ตลอดจนแบบแผนประเพณีที่ดีงาม

2.3 จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองตามแนวคิดทางศาสนา

มนุษย์ชอบดำรงชีวิตอยู่รวมกัน ร่วมมือกันกระทำกิจกรรมนานาประการของชีวิต แข่งขันซึ่งกันและกันเพื่อบรรลุผลประโยชน์ส่วนตัวและส่วนรวม การอยู่รวมกันนี้เองจึงต้องมีกฎหรือข้อบังคับ แบบใดแบบหนึ่งที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ เพื่อให้สังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือความสงบสุข จึงจำเป็นต้องมีผู้นำ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน จนถึงระดับประเทศ (นวม สงวนทรัพย์, 2537: 142) นอกเหนือจากกฎหมายแล้ว สิ่งที่สำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของผู้นำคือ หลักธรรมคำสอนทางศาสนา

มีหลายประเทศที่ใช้หลักธรรมทางศาสนาในการปกครอง เช่น ในแถบตะวันออกกลาง รวมถึงประเทศไทยในตอนต้นแห่งการปกครองตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย อยุธยาและตอนต้นแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น หลักธรรมทางศาสนาจึงเป็นเครื่องมือในการปกครองเพื่อความสงบสุขของสังคม ผู้นำทางการเมืองในยุคนั้นจึงมีรูปแบบธรรมราชา หรือเทวราชา ที่ทำหน้าที่ปกครองประชาชนให้อยู่ในกรอบแห่งกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และเป็นวิถีชีวิตมาจนปัจจุบัน

ดังนั้นศาสนากับการเมืองนั้น เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันยาก ในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักจริยธรรมในทางศาสนา เฉพาะในศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาพุทธเท่านั้น ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะหลักธรรมเกี่ยวกับผู้นำที่เห็นว่าสอดคล้องกับหัวข้องานวิจัยเท่านั้น ดังต่อไปนี้

2.3.1 หลักจริยธรรมผู้นำทางการเมืองในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองในลักษณะธรรมราชา มีหลักธรรมที่สอนเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าสังคมใดก็ตามที่มีผู้นำแบบใดประชาชนก็จะเป็นแบบนั้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนถึงความสำคัญของผู้นำทางการเมืองไว้ว่า

> *เมื่อฝูงโคทั้งหลายข้ามฟาก โคผู้นำฝูงเดินทางไปคด โคนอกนั้นทั้งหมดย่อมเดินทางไปคดตาม ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็ฉันนั้นเหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ เขาผู้นั้นประพฤติ “ธรรม” จะป่วยกล่าวไปใยว่าคนอื่นจะไม่ประพฤติตามบ้าง*
>
> *เมื่อฝูงโคทั้งหลายข้ามฟาก โคผู้นำฝูงเดินทางไปตรง โคนอกนั้นทั้งหมดย่อมเดินทางไปตรงตามกันไปเป็นแถว ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็ฉันนั้นเหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ เขาผู้นั้น*

ประพฤติ "ธรรม" จะป่วยกล่าวไปใยว่า คนอื่นจะไม่ประพฤติตาม
บ้าง...ถ้าพระราชา (ผู้นำ) ตั้งอยู่ในธรรม ประเทศชาติย่อมอยู่เป็นสุข
(อง.จตุกก. 21/99/70, อ้างใน นวม สงวนทรัพย์, 2537: 162)

ในทางพุทธศาสนา ผู้นำถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาสังคมให้เจริญรุ่งเรือง เพราะผู้นำสามารถชี้นำสังคมไปในทิศทางใดก็ได้ ผู้นำให้ทั้งคุณและโทษไปพร้อมๆกัน ถ้าผู้นำประพฤติตนไปในทางเสื่อมเสีย ประชาชนก็จะประพฤติตาม ขณะเดียวกันถ้าผู้นำมีความประพฤติที่ดีอยู่ในศีลธรรม ประชาชนก็จะเอาเป็นแบบอย่าง เหมือนดังพุทธดำรัสที่กล่าวแล้วข้างต้น

ระบบการปกครองที่ดีในทางพุทธศาสนาคือระบบ *"ธัมมาธิปไตย"* ถือความถูกต้องเป็นใหญ่ และลักษณะผู้นำทางการเมืองที่ดีในทรรศนะของพระพุทธศาสนาจะต้องมีลักษณะเป็น *"ธรรมราชา"* คือเป็นผู้ปกครองโดยธรรมหรือยึดธรรมเป็นใหญ่ หมายถึงในการกระทำหรือการใช้พฤติกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการบริหารการปกครองประเทศในฐานะตำแหน่งผู้ปกครอง จะต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามธรรม คือ มีหลักการที่ดี มีความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ความยุติธรรม มีเหตุผลในการกระทำสามารถนำพาประชาชนไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า ความผาสุก และการมีชีวิตที่ดีงามได้ อย่างไรก็ดี พระพุทธศาสนา ยังได้อธิบายถึงลักษณะของระบบการปกครองทางการเมืองไว้มี 3 ลักษณะด้วยกัน เรียกว่า อธิปไตย 3 คือ (พระธรรมปิฎก, 2545: 107)

1. อัตตาธิปไตย ระบบการปกครองที่ผู้นำถือตนเองเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารภตนเป็นประมาณ หมายถึงการถือตนเองเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง หวังความสำเร็จของงานมากกว่าความรู้สึกของคน
2. โลกาธิปไตย ระบบการปกครองที่ผู้นำถือมหาชนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารภนิยมของโลกเป็นประมาณ หมายถึงการถือความนิยมของอื่นเป็นใหญ่ ขาดจุดยืนและขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ได้คนแต่ขาดประสิทธิภาพของงาน
3. ธัมมาธิปไตย ระบบการปกครองที่ผู้นำถือธรรม – ความถูกต้องเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารภความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ หมายถึงการถือธรรมหรือหลักการเป็นสำคัญ คือหลักแห่งความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ใช้เหตุผลเป็นใหญ่ รับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง เคารพกฎ ระเบียบ กติกา

ตามแนวคิดทางพุทธศาสนา ผู้นำทางการเมืองที่ดีที่สุดคือผู้นำที่เป็นธรรมราชา อยู่ในระบอบการปกครองแบบธรรมาธิปไตย หมายถึงผู้ปกครองที่ยึดธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่ ส่วน

ผู้นำที่เป็นอัตตาธิปไตยนั้นพึงระมัดระวังใช้สติให้มาก และผู้นำที่เป็นโลกาธิปไตยพึงมีการศึกษาหาความรู้ พินิจพิจารณาอย่างรอบคอบ มีปัญญาในการครองตน ในทรรศนะของพระพุทธศาสนาผู้นำที่เป็นธรรมราชานั้นแสดงออกให้เห็นปรากฏด้วยการมีคุณสมบัติที่สำคัญ 3 ด้านคือ (สมเดช ศรีลางัด, 2544: 191-192)

1. ด้านปัญญา ผู้ปกครองต้องเป็นผู้มีสติปัญญา มีความรู้ความสามารถ เป็นคนมีวิสัยทัศน์ ฉลาดรอบรู้เท่าทัน มีการศึกษา มีไหวพริบปฏิภาณ เข้าใจสภาพปัญหาสังคมและนำวิธีการที่ถูกต้องมาใช้แก้ไขปัญหาสังคมที่ตนปกครองอยู่ได้

2. ด้านวิสุทธิ ผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้มีพฤติกรรมที่บริสุทธิ์สะอาด ปราศจากโทษ เป็นแบบอย่างที่ดีของประชาชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่เกี่ยวกับใช้อำนาจการบริหารการปกครองจะต้องเป็นไปอย่างบริสุทธิ์สะอาด ปราศจากอคติ 4 จะต้องมีความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย

3. ด้านกรุณา นอกจากมีสติปัญญา มีพฤติกรรมที่บริสุทธิ์สะอาดแล้ว ผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้มีจิตใจที่เสียสละ ประกอบด้วยกรุณาธรรม ต้องการอยากช่วยเหลือสงเคราะห์เกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ความลำบาก หรือปัญหาต่างๆ มีความหวังดีและมุ่งความเจริญก้าวหน้าต่อประชาชนหรือสังคมที่ตนปกครองอยู่

องค์ประกอบทั้งสามด้านในทัศนะพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำจะพึงมี เพราะผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ตาม ดังพุทธพจน์ที่เปรียบเทียบกับฝูงโค ที่เมื่อใดก็ตามหัวหน้าฝูงโคไปคต หรือไปตรงเมื่อนั้นโคทั้งหมดก็จะทำตาม ดังนั้นผู้นำจึงต้องมีวุฒิทางจริยธรรมทางปัญญา เรียกว่า ปัญญาธิคุณคือมีความรู้ ความสามารถ เฉลียวฉลาด มีประวัติที่ดี มีพฤติกรรมที่ดีเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ ปราศจากอคติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เรียกว่า วิสุทธิคุณ นอกจากนี้ผู้นำพึงต้องมีกรุณาธิคุณ คือมีความเสียสละช่วยเหลือสงเคราะห์ เกื้อกูล และการแก้ปัญหาให้กับประชาชนที่ตนปกครองอยู่อย่างเสมอภาค

หลักจริยธรรมผู้นำทางการเมือง

หลักจริยธรรมที่เป็นหลักการบริหารหรือคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ หลักธรรมที่พระองค์ได้ตรัสเสนอเป็นแนวทางแก้ปัญหาทางการเมืองในแว่นแคว้นต่างๆ และหลักธรรมที่ทรงสอนนอกจากเหตุการณ์ทางการเมืองดังกล่าวที่เหมาะแก่คุณสมบัติของผู้นำ (มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 95-100) สำหรับระบอบการปกครองและหลักธรรมที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำในสมัยที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเสนอเป็นหลักการแก้ปัญหาทางการเมืองสามารถแบ่งออกเป็น 2 หมวด ธรรมใน 2 ระบบการปกครอง คือ ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และระบบสามัคคีธรรม ดังนี้

ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบที่มีกษัตริย์เป็นผู้นำหรือเป็นประมุข มีอำนาจสิทธิในการปกครอง มีรัชทายาทสืบสันตติวงศ์ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองในระบบนี้ คือ ให้ผู้นำใช้ทศพิธราชธรรม และจักรวรรดิวัตร เป็นหลักในการปกครอง เพื่อแก้ไขระบบการรวบอำนาจ การหลงในอำนาจ ใช้อำนาจไม่เป็นธรรม จึงเสนอหลักทศพิธราชธรรมคือหลักจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง (พระธรรมปิฎก, 2545: 326) ดังนี้

1. ทาน การให้ คือ สละทรัพย์สิ่งของ การสงเคราะห์ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาราษฎร์ ส่งเสริมการประกอบอาชีพ และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

2. ศีล ความประพฤติดีงาม คือการสำรวมกายและวาจา การรักษามารยาท ประกอบแต่การสุจริต รักษากิตติคุณให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน

3. ปริจจาคะ การบริจาค คือการเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

4. อาชชวะ ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไร้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

5. มัททวะ ความอ่อนโยน คือ มีอัธยาศัยดี ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองค์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุ่นละไม ให้ได้ความรักภักดี แต่มิขาดยำเกรง

6. ตปะ ความทรงเดช คือ แผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำย่ำยีจิตใจ ระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้บริบูรณ์

7. อักโกธะ ความไม่โกรธ คือ ไม่กริ้วกราดลุอำนาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจำใจไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตนเอง

8. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบคั้นกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

9. ขันติ ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไรก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างใด ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10. อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียง หวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ดีร้าย ลาภสักการะ หรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใดๆ สถิตมั่น

ในธรรมทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม ก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ก็ดี ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป

จักรวรรดิวัตร 12 คือหลักแห่งความประพฤติสำหรับผู้นำ (ที.ปาฏิ. 11/65/35, อ้างในนวล สงวนทรัพย์, 2537: 163) ดังนี้

1. โอวาทสั่งสอนข้าราชสำนัก
2. ผูกมิตรไมตรีกับนานาประเทศ
3. สงเคราะห์พระราชวงศ์
4. เกื้อกูลคฤหบดีชน
5. อนุเคราะห์ประชาราษฎร
6. อุปการะสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติชอบ
7. อนุรักษ์ฝูงสัตว์ไม่ให้มีภัย
8. ปราบปรามการทุจริตส่งเสริมการสุจริต
9. สนับสนุนทุนทรัพย์แก่ผู้ประกอบสัมมาชีพ
10. เข้าใกล้ไต่ถามเรื่องบาปบุญคุณโทษกับสมณพราหมณ์
11. หักห้ามจิตใจจากอธรรมทั้งปวง
12. พยายามเลิกละความละโมบโลภมากในทางที่มีถูกไม่ควร

ขณะเดียวกันพุทธศาสนายังสอนถึงหลักธรรมที่ผู้นำจะใช้ในการบริหารงานเพื่อเป็นแนวทางแห่งการพัฒนา เพื่อให้เกิดความเจริญมั่นคงถาวร ธรรมอันไม่ก่อให้เกิดความเสื่อม กล่าวคือ หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารการปกครอง มี 7 ประการ ดังนี้ (ที.ม., 10/134/88-90)

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่ควรทำ
3. ถือปฏิบัติมั่นในวัชชีธรรม ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ไม่ปฏิบัติใหม่ในหลักที่ยังไม่ปฏิบัติ
4. เคารพนับถือ รับฟังคำของผู้ใหญ่ที่ควรเคารพนับถือ
5. ป้องกัน ให้ความอารักขาแก่สตรี กุลสตรีทั้งหลาย ให้มีความเป็นอยู่ดี มิให้ถูกข่มเหงรังแก
6. เคารพบูชา สักการะเจดียสถาน ปูชนียสถาน หรืออนุสาวรีย์

7. ให้ความอารักขาแก่ผู้บริสุทธิ์ ผู้เป็นหลักความประพฤติและหลักยึดของประชาชน ได้แก่ พระอรหันต์ (พระสงฆ์)

พร้อมกันนี้ผู้นำต้องมีพรหมวิหารธรรมมี 4 ประการในการบริหารงาน คือ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสตร์ 2535: 148-149)

1. เมตตา คือ ความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้คนอื่นมีความสุข ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

2. กรุณา คือ ความสงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนอื่น

3. มุทิตา คือ ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นคนอื่นมีสุขและประสบผลสำเร็จก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน พลอยยินดี บันเทิงใจ

4. อุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลาง กล่าวคือ พิจารณาการกระทำของคนอื่นด้วยปัญญา มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง มองเห็นการกระทำของคนอื่น (ผู้ใต้ปกครอง) ที่จะได้รับทั้งผลดีและผลชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนกระทำ พร้อมที่จะวินิจฉัย วางตนและปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม และรู้จักวางเฉยในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะคนอื่นรับผิดชอบและทำถูกต้องแล้ว หรือได้รับผลอันสมควรแก่การนั้น

สรุป

ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ผู้นำทางการเมืองนั้นจะเป็นบุคคลหรือคณะบุคคลก็ตามต้องมีนโยบายที่ถูกต้อง รักษาคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ ผู้นำต้องประกอบด้วยความระมัดระวังและมีความซื่อสัตย์ในการดำเนินงานของรัฐ ขณะเดียวกันผู้นำจะต้องมีการพิจารณาตัดสินด้วยความยุติธรรม เพราะเป็นผู้นำของคนทั้งประเทศ ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ปราศจากอคติ และมีจริยธรรมสูง เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นทั้งในด้านความคิด การพูด และการกระทำ (จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์, 2525: 135-134) พุทธศาสนาเน้นว่าสาระสำคัญของการปกครองนั้นอยู่ในคุณสมบัติภายในของผู้นำ เรียกว่าพละ 5 หมายถึง พลังของบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ที่สามารถเป็นผู้นำในการปกครองแผ่นดินได้ คือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545: 170)

1. พาหาพละ หรือ กายพละ มีร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์
2. โภคพละ มีโภคทรัพย์บริบูรณ์ พร้อมที่จะใช้บำรุงเลี้ยงคนและดำเนินกิจการได้ไม่ติดขัด

3. อมัจจพละ มีที่ปรึกษาดี มีความรู้ความสามารถ และจงรักภักดี ซื่อสัตย์
4. อภิชัจจพละ กำเนิดในตระกูลสูง ได้รับการฝึกอบรมมาแล้วเป็นอย่างดี
5. ปัญญพละ มีกำลังสติปัญญาดี หยั่งรู้เหตุผล สามารถวิเคราะห์วินิจฉัยเหตุการณ์ต่างๆได้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความเป็นผู้นำทางการเมืองที่ดีในทัศนะพุทธศาสนานั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยภายนอกคือหลักทศพิธราชธรรม และปัจจัยภายในได้แก่ พละ 5 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงจะสามารถแนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามและสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความรับผิดชอบ เพราะผู้นำต้องมีมาตรฐานจริยธรรมสูงกว่าผู้นำประเภทอื่นๆ ดังนั้นจริยธรรมของผู้นำจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการดำรงตำแหน่งของผู้นำ ตามแนวคิดในระบบ “ธรรมาธิปไตย” ใช้หลักธรรมคือความถูกต้องในการปกครองบริหารบ้านเมืองที่มีคุณลักษณะของผู้นำคือ *“ธรรมราชา”* หมายถึงผู้นำที่ใช้หลักจริยธรรมนำการบริหารเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง

2.3.2 หลักจริยธรรมผู้นำทางการเมืองในศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์ได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งความรัก คำสอนสำคัญที่สุดในศาสนาคริสต์คือคำสอนเกี่ยวกับความรัก พระเจ้าส่งพระบุตรของพระองค์มาเกิดเป็นพระเยซู เพราะมีพระประสงค์จะช่วยเหลือมวลมนุษย์ให้พ้นทุกข์ (พินิจ รัตนกุล, 2544: 37) ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ หมายถึง ผู้ที่นับถือพระเยซูคริสต์เป็นศาสดาและปฏิบัติตามพระวจนะของพระเจ้าที่บันทึกไว้ในพระคัมภีร์ ซึ่งแบ่งออกเป็นสองภาคคือภาคพระธรรมเก่า (The Old Testament) หมายถึงการบันทึกเหตุการณ์และคำสอนต่างๆในสมัยก่อนพระเยซูคริสต์ประสูติ และภาคพระธรรมใหม่ (The New Testament) หมายถึง การบันทึกเหตุการณ์และคำสอนทางศาสนาในสมัยพระเยซูคริสต์บังเกิดมา จนถึงการเผยแพร่คำสอนของบรรดาสาวกของพระเยซูคริสต์ภายหลังที่พระคริสต์เจ้าสิ้นพระชนม์ คริสตชนจึงมีหน้าที่ในฐานะที่เป็นสมาชิกของศาสนาคริสต์ในการศึกษาและปฏิบัติตามพระวาจาของพระเจ้าในพระคัมภีร์ (ขัตติยา กรรณสูตและคณะ, 2546: 31) การเผยแพร่พระธรรมคำสอนของศาสนาคริสต์ท่ามกลางการขยายอิทธิพลทางการเมืองในยุคที่จักรวรรดิโรมันเรืองอำนาจครอบครองยุโรปที่มีแนวคิดตรงกันข้ามกับคำสอนทางศาสนาคริสต์ในเรื่องความรุ่นแรงกับความรัก ทำให้ชาวคริสเตียนในสมัยนั้นต้องเผชิญกับความทุกข์ยากลำบากนานาประการที่เกิดจากการถูกกวาดล้างสังหารอย่างทารุณกรรม เช่น การถูกจับเอาไปต่อสู้กับสิงโตในสนามกีฬาโคลีเซี่ยม (อ้างแล้ว, 2544: 39) แสดงให้เห็นว่า ผู้นำทางการเมืองในอาณาจักรโรมันที่ปฏิบัติต่อชาวคริสเตียนอย่างไร้จริยธรรม

ดังนั้นจริยธรรมที่พระเยซูคริสต์ใช้ในการต่อสู้ คือ ความรัก ที่เชื่อว่าจะสามารถลดความรุนแรงโหดร้ายและสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้น ดังที่พระเยซูยอมให้ถูกจับตรึงไม้กางเขน ทั้งนี้เพื่อไถ่บาปให้แก่มวลมนุษย์ รูปไม้กางเขนหรือรูปพระเยซูถูกตรึงไม้กางเขนจึงเป็นสัญลักษณ์สำคัญทางศาสนาคริสต์ ที่แสดงให้เห็นถึงจริยธรรมความรักที่ผู้นำยอมทนทุกข์ทรมานเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น การยอมเสียสละชีวิตเพื่อให้ผู้อื่นมีชีวิตอยู่ได้ การให้อภัยแก่ศัตรูและการหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบและทุกกรณี (เล่มเดียวกัน หน้า 37) ดังนั้นจริยธรรมความรักจึงเป็นหัวใจสำคัญของผู้นำในการปกครองบ้านเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำผู้นำทางการเมือง

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาหนึ่งที่เป็นเทวนิยม คือ มีพื้นฐานความเชื่อในอำนาจสูงสุดเป็นศาสนาที่มีเหตุผล ที่สอนว่ามนุษย์ทุกคนต้องเคารพในสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาค ศาสนาจึงมีรูปจริยธรรมเช่นเดียวกับอุดมคติทางจริยธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์จะต้องได้รับอิทธิพลจากความนึกคิดในอนาคต และการเปลี่ยนแปลงความคิดต่างๆ โดยอาศัยศาสนา (Bishop Henson,1936 อ้างใน บุญมี แท่นแก้ว :17) ความเสมอภาคตามคำสอนต่างๆในพระคัมภีร์ถือว่ามีพระเจ้าสามองค์รวมเป็นหนึ่งเดียวกันคือ พระบิดา พระบุตรและพระจิต ทั้งสามองค์มีความเท่าเทียมกัน สถานภาพของพระเจ้าเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติมนุษย์ที่จะเข้าใจได้ แต่ก็มีวิธีที่จะสื่อกับพระเจ้าและนำเรื่องราวต่างๆเหล่านั้นด้วยการทำความดีเพื่อมุ่งชีวิตไปสู่ความดีสูงสุดในพระเจ้า ทั้งที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และหวังรางวัลเมื่อสิ้นชีวิตจากโลกนี้ไปแล้ว ผู้นำทางการเมืองในทัศนะของศาสนาคริสต์จึงต้องดำเนินชีวิตตามคำสอนของพระบุตรของพระเจ้าซึ่งหมายถึงพระเยซูคริสต์ ทำให้คริสตชนเข้าใจความหมายในการใช้ชีวิตแบบพระเจ้าในโลกนี้ คือมุ่งแบ่งปันความรักและทำความดีแก่มวลมนุษย์ (ขัตติยา กรรณสูต และคณะ, 2546: 32) ดังที่พระเยซูคริตส์ท่านได้ยอมไถ่บาปให้กับเพื่อนมนุษย์ ซึ่งเป็นการเสียสละที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์ ดังนั้นผู้นำในทัศนะของศาสนาคริสต์ คือ ผู้นำที่เสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และหลีกเลี่ยงความรุนแรงในทุกรูปแบบทุกกรณี ใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาทางการเมือง

หลักจริยธรรมผู้นำทางการเมือง

หลักจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในศาสนาคริตส์ เริ่มปรากฏในสมัยที่พระเจ้าทรงกอบกู้ประชากรของพระองค์ คือ ชนชาติอิสราเอลให้หลุดพ้นจากการเป็นทาสในประเทศอียิปต์ และอพยพออกจากดินแดนดังกล่าว โดยมีผู้นำชื่อโมเสส อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมชาวยิวตกอยู่ในสภาพที่บ้านแตกสาแหรกขาด ผู้คนต้องอยู่ร่วมกัน มีปัญหาในสังคมเกิดขึ้นมากมาย พระเจ้าโดยผ่านทางโมเสส จึงทรง

กำหนดพระบัญญัติเพื่อเป็นข้อปฏิบัติสำหรับสังคมชาวยิวในขณะนั้นไว้ 10 ประการ เพื่อเหตุผลของการทำให้ทุกคนอยู่อย่างสงบสุข กล่าวคือ (อ้างใน ขัตติยา กรรณสูตและคณะ, 2546: 32-36)

1. จงนมัสการพระผู้เป็นเจ้า พระเจ้าแต่ผู้เดียวของเจ้า ดังพระวจนะว่า *"เราเป็นพระเจ้าของเจ้า เป็นผู้นำพวกเจ้าออกจากประเทศอียิปต์ ให้พ้นจากการเป็นทาส เจ้าต้องไม่ทำรูปเคารพไว้สำหรับตัว ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ที่อยู่ในท้องฟ้า หรือในโลก หรือใต้บาดาล เจ้าต้องไม่กราบไหว้รูปเคารพใดๆหรือนมัสการรูปเหล่านั้น"* (อพย. 20: 2-5)

2. อย่าออกพระนามพระผู้เป็นเจ้าโดยไม่สมเหตุ ด้วยถ้อยคำเกลียดชัง คำติเตียน ไม่ไว้วางใจ พูดให้ร้ายต่อพระเจ้า การแสดงความคิดเห็นในการใช้พระนามของพระเจ้าในทางที่ผิด ดังที่พระองค์ตรัสว่า *"อย่าใช้นามของเราในทางที่ผิด" (อพย. 20: 7)*

3. วันพระเจ้า อย่าลืมฉลองเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ พระบัญญัติประการนี้ เป็นการระลึกถึงความศักดิ์สิทธิ์ของวันสับบาโต *"ในหกวัน พระเจ้าสร้างท้องฟ้า โลก ทะเล และทุกสิ่งที่มีอยู่ในที่เหล่านี้แต่ในวันที่เจ็ด พระองค์ทรงพักผ่อน พระเจ้าทรงอวยพรวันพักผ่อน (วันสับบาโต) และยกให้เป็นวันของพระองค์"* (อพย. 20: 11)

4. จงเคารพนับถือบิดามารดา กล่าวถึงกฎเกณฑ์แห่งความรัก พระเจ้าทรงประสงค์ให้เรานับถือบิดามารดาของเรา เพราะต่อจากพระองค์ซึ่งเราเป็นหนี้ชีวิต บิดามารดาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แห่งพระเจ้าให้แก่เรา เราต้องให้เกียรติและเคารพท่าน *"จงนับถือบิดามารดา เพื่อเจ้าจะได้มีอายุยืนอยู่ในดินแดนที่พระเจ้าประทานให้เจ้า"* (อพย.20: 12)

5. อย่าฆ่าคน ถือเป็นธรรมบัญญัติที่ถูกต้องและเป็นสากล คือ เป็นกฎบังคับต่อทุกคนและเสมอเป็นนิตย์ทุกหนแห่ง ทั้งนี้ ชีวิตมนุษย์นั้นศักดิ์สิทธิ์ เพราะว่าตั้งแต่แรกเริ่มนั้น ชีวิตมนุษย์เป็นผลจากการสร้างของพระเป็นเจ้า พระเจ้าเท่านั้นทรงเป็นองค์พระเจ้าแห่งชีวิตตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงวาระสุดท้าย ไม่มีใครสามารถอ้างสิทธิที่จะทำลายการเป็นมนุษย์ที่บริสุทธิ์ให้กับตนเองได้ ไม่ว่าในสถานการณ์ใดๆก็ตาม ในบทเทศน์บนภูเขา พระเยซูเจ้าทรงประกาศคำสอนเนื่องจากการกระทำอื่นที่เกี่ยวกับธรรมบัญญัติ อย่าฆ่าคนนั่น คือ ทรงห้ามมิให้โกรธ เกลียด เคียดแค้น การแก้แค้น การใช้วาจาที่ไปทำร้ายผู้อื่น นอกจากนี้ พระองค์ทรงเรียกร้องให้เรารักแม้แต่ศัตรู *"เมื่อศัตรูตบแก้มข้างหนึ่งของท่าน ให้ยื่นแก้มอีกข้างหนึ่งให้ตบด้วย"* (มธ. 5: 22-39)

6. อย่าทำอุลามก คือ การทำความผิดทางเพศทั้งปวง เช่น การนอกใจคู่สมรส การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง การคุมกำเนิดด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ การมีเพศสัมพันธ์กับคนเพศเดียวกัน ฯลฯ ถือว่าพระบัญญัติประการนี้ เกี่ยวกับความใส่ใจในเรื่องเพศ เกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์โดยเอาเรื่องของมนุษย์มาเล่นไม่ได้ เพราะจุดมุ่งหมายของเรื่องเพศในอดีต ก็เพื่อการสืบทอดชีวิต อย่างไรก็ตาม พระเยซูเจ้า พระองค์ทรงใช้บทเทศน์เรื่องสตรีที่ทำบาปผิดประเวณี (ยน. 8: 1-11) เป็นบทสอนเรื่อง

การละเมิดศักดิ์ศรีของคนอื่น การผิดประเวณีเป็นเรื่องเล็กกว่าการไม่เคารพและลบหลู่เกียรติของผู้หญิง *"อย่าล่วงประเวณี" (อพย. 20:14 เทียบ ฉธบ. 5: 18) "ท่านได้ยินคำกล่าวว่าอย่าล่วงประเวณี ฝ่ายเรา เรากล่าวแก่ท่านว่า ใครๆที่จ้องดูหญิงด้วยความใคร่ ก็ได้ล่วงประเวณีกับนางในใจแล้ว"* (มธ.5: 27-28)

7. อย่าลักขโมย ห้ามเอาหรือเก็บรักษาสิ่งของของเพื่อนบ้านอย่างอยุติธรรมและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของเพื่อนบ้านด้วยวิธีใดๆ ด้วยเหตุที่การลักขโมย คือ การล่วงละเมิดสิทธิความเป็นเจ้าของของคนที่ได้มาด้วยแรงงานหรือความสามารถจากการทำงาน พระเจ้าได้สร้างทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อมนุษย์ ให้มนุษย์ใช้สิ่งนั้นเพื่อตนเอง ดังนั้น มนุษย์จะมีสิทธิในสิ่งสร้างและเป็นเจ้าของก็ด้วยการทำงาน

8. อย่าใส่ความนินทา การบิดเบือนความจริงเกี่ยวข้องกับผู้อื่น มนุษย์มีสิทธิที่จะมีชื่อเสียง และได้รับความเคารพจากผู้อื่น การใส่ความนินทาเป็นการทำลายสมาธิและโอกาสของคนมนุษย์ยังมีหน้าที่ที่จะพูดหรือแสดงออกความจริง *"อย่าเป็นพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน"* (อพย. 20: 16)

9. อย่าปลงใจในความอุลามก เกี่ยวข้องกับเรื่องความโลภและทัศนคติที่ไม่ดี อันได้แก่ตัณหาทางเนื้อหนัง ตัณหาทางสายตา และความหยิ่งภูมิใจในชีวิต (1 ยน. 2: 16) *"ใครๆที่จ้องดูหญิงด้วยความใคร่ ก็ได้ล่วงประเวณีกับนางในใจแล้ว"* (มธ. 5: 28) พระเยซูเจ้าทรงอธิบายว่า ใครที่มองเห็นและคิดไม่ดี นั่นเป็นเพราะเขามองเห็นคนอื่น (เพศตรงข้าม) เป็นเพียงวัตถุและไม่ให้เกียรติเขาด้วยความปรารถนาของตนเอง ทั้งๆที่ยังไม่ได้ทำกิจกรรมใดๆ

10. อย่ามักได้ทรัพย์ของเขา เน้นในเรื่องของเจตนาของมนุษย์ ห้ามปรารถนาทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งเป็นรากเหง้าของการลักขโมย การฉ้อโกงความอิจฉา ความตระหนี่ ความต้องการร่ำรวยและอำนาจ *"อย่ามองดูบ้านคนอื่นด้วยความอิจฉาอยากได้ อย่ามองดูภรรยาหรือทาสหรือวัว...ที่เป็นของเขาด้วยความอิจฉาอยากได้"* (อพย. 20: 17)

พระบัญญัติทั้ง 10 ประการดังกล่าว ถือเป็นหลักคำสอนในการปฏิบัติตนสำหรับชาวคริสต์สืบต่อเป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม พระบัญญัติ 10 ประการ ในสมัยโมเสสนี้ ยังไม่มีความสมบูรณ์จนกระทั่ง พระบุตรของพระเจ้าได้บังเกิดมาเป็นมนุษย์ ในนามพระเยซู ซึ่งเมื่อพระองค์ได้ออกเทศนาสั่งสอน คำสอนของพระองค์ หรือที่ คริสตชนเรียกว่า พระวรสาร ได้ทำให้พระบัญญัติ 10 ประการมีความชัดเจน และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นถึงความรักที่พระเจ้ามีต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นพันธะหน้าที่ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ต่อพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง สาระสำคัญของพระบัญญัตินี้ ห้ามเปลี่ยนแปลง และเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติและจะละเว้นเสียมิได้ อย่างไรก็ดี คำสอนในทางศาสนาคริสต์นั้นเน้นวิธีทางปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรักทั้งต่อพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ เนื่องจากพระบัญญัติ 10 ประการ ไม่อาจแยกจากกันได้ บัญญัติทุกประการอ้างอิงถึงบัญญัติ

ประการอื่นๆและทั้งหมดถือว่าเป็นเงื่อนไขต่อกันและกัน การละเมิดพระบัญญัติประการหนึ่ง ก็เป็นการละเมิดพระบัญญัติอื่นทั้งหมด (ยก 2:10-11, เล่มเดียวกัน 2546: 33)

นอกจากพระบัญญัติ 10 ประการนี้แล้ว ศาสนาคริสต์ถือว่าเป็นศาสนาแห่งความรัก (Charity) ในฐานะที่เป็นคุณธรรมเหนือธรรมชาติที่มีอยู่ภายในมโนธรรมสำนึก คือมิตรภาพ (Friendship) ที่มีอยู่ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ ที่พระองค์มอบความรัก (Love) ความปรารถนาดี (Benevolence) และพระหรรษทาน (Grace) แก่มวลมนุษย์ ในขณะที่มนุษย์เองต้องอุทิศตนรับใช้พระเจ้า (Devotion) โดยการทำตามพระวาจาของพระคริสตเจ้าที่ตรัสว่า *"เราไม่เรียกท่านว่าเป็นคนใช้แต่เรียกท่านว่าเป็นมิตรสหาย"* (ยน. 15:15) การแสดงออกถึงความรักต่อกันทั้งในด้านกาย วาจา ใจ เป็นพฤติกรรมที่เรียกว่า การมีจริยธรรม เพราะความรักเป็นคุณธรรมพิเศษอันได้แก่ความสุขนิรันดร์ที่พระเจ้ามอบให้ และเป็นวิถีทางที่จะทำให้มนุษย์กลับคืนสู่ดินแดนของพระองค์ได้ ทั้งนี้ความรักเป็นคุณธรรมที่เป็นหนึ่งเดียว แต่มีการแสดงออกถึงความรักในหลายๆรูปแบบ ดังนั้นเพื่อความสงบสุขของสังคมมนุษย์ทุกคนต้องมอบความรักให้แก่กันและกัน หน้าที่ของผู้นำคือการรับใช้พระเจ้าด้วยความรักและเสียสละที่มีต่อประชาชนอย่างแท้จริง เพราะคุณธรรมความรักเป็นจริยธรรมพื้นฐานของคนในสังคม ขณะเดียวกันคุณธรรมความรักก็เป็นจริยธรรมขั้นสูงสุดที่จะทำให้มนุษย์กลับคืนสู่พระเจ้าได้เช่นเดียวกัน จริยธรรมความรักในศาสนาคริสต์สามารถแบ่งออกได้ 3 ระดับ คือ (บาทหลวงเชิดชัย เลิศจิตรเลขา, 2548: 205)

1. ระดับเบื้องต้น สำหรับผู้ที่อยู่ห่างไกลจากบาป
2. ระดับผู้ที่กำลังก้าวหน้า สำหรับผู้ที่ปฏิบัติคุณธรรมแห่งความรัก
3. ระดับที่สมบูรณ์ สำหรับผู้ที่รวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า

คุณธรรมความรักจึงเป็นจริยธรรมที่สำคัญสำหรับผู้นำในการทำหน้าที่รับใช้ประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน สำหรับหลักการสร้างคุณธรรมความรักของผู้นำนั้นควรมีลักษณะดังนี้ (เล่มเดียวกัน หน้า 207)

1. ต้องมีดวงใจมอบถวายแด่พระเจ้าแต่เพียงผู้เดียวในทุกขณะเท่านั้น ซึ่งสำหรับเราเป็นไปได้ในชีวิตหน้า
2. ต้องมีความรู้ถึงพระเจ้าแต่ผู้เดียวเท่านั้น ในฐานะที่พระองค์เป็นผู้สร้าง ซึ่งสำหรับบรรดาผู้ชอบธรรมทุกคนสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ทุกคนไม่สามารถมีความรู้ดังกล่าวได้เสมอไป
3. จำต้องมีดวงใจที่พบการพักผ่อนในพระเจ้า และไม่ปรารถนาในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับน้ำพระทัยของพระองค์ ซึ่งเป็นสิ่งที่คงอยู่เสมอไปสำหรับผู้ชอบธรรม

ดังนั้นกล่าวได้ว่า จริยธรรมข้อแรกของผู้นำทางการเมืองคือ ความรัก เพราะถ้าเมื่อใดก็ตามที่ผู้นำมีความรักจะเป็นบ่อเกิดของจริยธรรมข้ออื่นตามมา เช่น ความเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม การทำโดยไม่หวังผลตอบแทน ความโอบอ้อมอารีย์ เป็นต้น ผู้นำที่ทำงานบนพื้นฐานของความรักจึงเป็นผู้นำตามพระประสงค์ของพระเจ้าที่พระองค์มอบให้

นอกจากคุณธรรมความรักแล้ว คริสต์ศาสนายังได้สอนคุณธรรมหลัก 4 ประการ (Cardinal Virtues) ที่สำคัญสำหรับผู้นำ นักบุญโทมัส อไควนัส ให้ความสนใจถึงคุณธรรมหลัก 4 ประการว่าเป็นแม่แบบของคุณธรรมด้านศีลธรรมทั้งหลาย ได้แก่ (อ้างแล้ว, 2548: 208)

1. ความรอบคอบ (Prudence) เป็นเนื้อหาของมนัส (Intellect) ที่เป็นคุณธรรมแม่แบบที่ทำให้ด้านศีลธรรมต่างๆ นั้นสมบูรณ์
2. ความยุติธรรม (Justice) เป็นคุณธรรมที่มุ่งไปหาผู้อื่น เพื่อแสวงหาความสอดคล้องในสัดส่วนที่เหมาะสมสำหรับคนอื่น
3. ความกล้าหาญ (Courage) เป็นพละกำลังของสมรรถภาพด้านอารมณ์แห่งการเอาชนะตนเอง (Irascible Appetite) คุณธรรมความกล้าหาญที่มีหน้าที่เอาชนะตนเอง ซึ่งเป็นสมรรถภาพที่ไม่ดีของเราเอง
4. การรู้จักประมาณการ (Temperance) ซึ่งเกิดจากราคะตัณหา (Concupiscence) อันได้แก่ความไม่เป็นระบบระเบียบที่ยังหลงเหลือและเป็นบาปกำเนิดอยู่ในมนุษย์ คุณธรรมการรู้จักประมาณการมีหน้าที่ดึงดูดมุ่งเข้าหา (Attraction) ในสิ่งที่รับรู้ว่าเป็นสิ่งที่ดี และหลีกเลี่ยงในสิ่งที่รับรู้ว่าเป็นสิ่งที่ชั่ว เช่นการดึงดูดเราเข้าหาอาหารที่มีรสชาติที่ทำให้ร่างกายชื่นชอบ เป็นต้น

คุณธรรมหลักทั้ง 4 ประการ สามารถแสวงหาได้โดยการอาศัยพละกำลังมนุษย์เอง เรียกว่า Cardinal Virtues มาจากภาษาละตินว่า Cardo แปลว่า บานพับประตู ซึ่งเปรียบได้กับบานประตูที่สามารถตั้งอยู่โดยมีบานพับคอยค้ำจุน ผู้นำในคริสตชนก็เช่นเดียวกัน สามารถตั้งอยู่บนคุณธรรมทั้ง 4 ประการ ที่คอยค้ำจุนชีวิตและสังคมของคริสตชนได้ ซึ่งบาทหลวงเชิดชัย เลิศจิตรเลขา (2548) ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้

คุณธรรมความรอบคอบ (Prudence) เป็นจริยธรรมข้อแรกของผู้นำทางการเมืองที่ควรใช้ในการตัดสินใจทางการเมือง เพราะความรอบคอบเกี่ยวข้องการตัดสินใจกระทำ และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ นักบุญเอากัสตินกล่าวว่า *"ความรอบคอบ คือการรู้ในสิ่งที่ควรกระทำ และสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง"* (อ้างแล้ว หน้า 209) ความรอบคอบทำให้ผู้นำปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เหมาะสม มีความ

ระมัดระวัง เนื่องจากการตัดสินใจทางการเมืองของผู้นำหนีไม่พ้นการได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก เช่น พรรคร่วมรัฐบาล หรือผู้บริจาคเงินสนับสนุนพรรค ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อสมรรถภาพด้านอารมณ์เสมอ (Appetite) คุณธรรมความรอบคอบจึงเป็นแม่แบบ (mold and mother) เป็นสาเหตุ (cause) เป็นรากเหง้า (root) เป็นเครื่องวัด (measure) เป็นผู้นำ(guide) ของศีลธรรมข้ออื่นๆ เช่น ความยุติธรรม ความกล้าหาญ และการรู้จักประมาณการ เพราะความรอบคอบมีหน้าที่เลือกสรรวิถีทางหรือเครื่องมือ (means) ที่เหมาะสม ดังนั้นคุณธรรมความรอบคอบจึงหมายถึงวิถีทางสายกลาง (Virtus in Medio Stat) ที่จะช่วยให้ผู้นำตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง สมเหตุสมผลระหว่างความสุดโต่ง (Extremes) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น (อ้างแล้ว หน้า 210) ดังนั้นคุณธรรมความรอบคอบจะทำให้คุณธรรมข้ออื่นๆ สมบูรณ์ไปด้วยนั้นต้องมีส่วนประกอบ 3 ประการด้วยกัน คือ (เล่มเดียวกัน หน้า 212)

1. ลักษณะบูรณาการ (Quasi-Integral Part) หมายถึงความรอบคอบปกคลุม (roof) คุณธรรมข้ออื่นๆ กล่าวคือทำให้คุณธรรมข้ออื่นๆมีลักษณะของความรอบคอบให้สมบูรณ์ขึ้น เช่น ความทรงจำ (memory) ความเข้าใจ (understanding) ความอ่อนน้อม (docility) ความหลักแหลม (shrewdness) ความมีเหตุผล (reason) การมองการไกล (foresight) การพิจารณารอบข้าง (circumspection) และความระมัดระวัง (caution)

2. ลักษณะที่เป็นคุณศัพท์ (Subjective Part) ได้แก่ส่วนที่เป็นคำขยายความหมายของความรอบคอบในส่วนต่างๆ เช่น ความรอบคอบภายในบ้าน (domestic prudence) ความรอบคอบนักปกครอง (reigning prudence) ความรอบคอบเชิงทหาร (military prudence) ความรอบคอบด้านการเมือง (political prudence)

3. ลักษณะส่วนพลังเสริม (Potential Part) ได้แก่คุณธรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคุณธรรมความรอบคอบในฐานะ ที่เป็นคุณธรรมรอง (secondary) เช่น คำแนะนำที่ดี (good counsel) การตัดสินใจที่ดีในเหตุการณ์ธรรมดา (synesis) การตัดสินที่ดีในเหตุการณ์พิเศษ (gnome)

คุณธรรมความยุติธรรม (Justice) เป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับผู้นำทางการเมืองที่สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 1.) ระดับสังคม (Social Aspect) ซึ่งหมายถึงการคืนสิ่งของแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของ เพื่อที่จะรักษาความเป็นระเบียบในสังคม โดยอาศัยอำนาจเป็นผู้ปกครองรัฐ 2.) ระดับบุคคล (Personal Aspect) หมายถึงการรักษาความสมดุลของสมรรภาพด้านต่างๆ เช่น ด้านสติปัญญา (intellect) ด้านตัณหา (concupiscible appetite) ที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ คุณธรรมระดับสังคมเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคม หรือประชาชนที่มีความรับชอบต่อรัฐ หรือต่อส่วนรวม เช่น การเคารพกฎหมายของรัฐ การเสียภาษี ทั้งนี้เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ในขณะเดียวกัน ผู้นำรัฐต้องให้ความปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชน ให้สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

และเป็นธรรม กล่าวคือ ผู้นำรัฐต้องสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นและเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม แล้วคืนสิ่งดีงามนั้นกลับคืนสู่ประชาชนตามสิทธิที่ควรจะได้รับ เช่น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สุขอนามัย และสาธารณูปโภค เป็นต้น ดังนั้น ความยุติธรรมจึงเป็นคุณธรรมสำหรับการปฏิบัติในระดับบุคคลซึ่งเป็นคุณลักษณะ (habitus) ที่มีความมั่นคง ถาวร ดังที่นักบุญโทมัส อไควนัส ได้กล่าวว่า *"ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมที่เคารพในสิทธิของทุกคน"* หมายถึง คุณธรรมความยุติธรรมเป็นความสัมพันธ์ (secundum quid) ขั้นพื้นฐานระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือระหว่างบุคคลต่อสังคม และระหว่างผู้นำกับประชาชน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (เล่มเดียวกัน หน้า 215)

1. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคล (Ordo Partium ad Partes) ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคแบบซึ่งกันและกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลที่มีต่อสังคม (Ordo Partium ad Totum) หรือเรียกว่า legal justice ซึ่งเป็นความยุติธรรมที่ปัจเจกบุคคลควรมีต่อสังคมในฐานะที่ปัจเจกบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเพื่อความดีส่วนรวม (common good)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมที่มีต่อปัจเจกบุคคล (Ordototius ad Partes) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า distributive justice ได้แก่ความยุติธรรมที่สังคมควรมีต่อปัจเจกบุคคล ซึ่งความยุติธรรมแบบนี้นั้นเป็นความยุติธรรมที่ขึ้นอยู่กับสิทธิพื้นฐานของปัจเจกบุคคล กล่าวคือตามความจำเป็นแห่งความต้องการของปัจเจกบุคคล

ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมที่สำคัญที่สุดในบรรดาคุณธรรมทั้งหมด เพราะสามารถทำให้ผู้นำมีความชอบธรรมในการปกครองรัฐ และเป็นเครื่องมือในการให้ความเป็นธรรมกับบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์กันในสังคมทุกระดับชั้น ดังนั้นความยุติธรรมจึงเป็นคุณธรรมที่ดูเหมือนว่าเป็นคุณธรรมที่เน้นกิจการภายนอก (external justice) มากกว่าคุณลักษณะภายใน (internal justice) (อ้างแล้ว หน้า 216) ทั้งนี้ผู้นำที่ดีต้องเน้นสร้างกฎกติกาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับทุกคนในสังคม

คุณธรรมความกล้าหาญ (Courage) เป็นคุณธรรมที่ทำให้ผู้นำสามารถประสบผลสำเร็จในความยากลำบาก (Difficulty) ที่เป็นอุปสรรค์ขัดขวาง เพราะเป็นหน้าที่ของความกล้าหาญที่สามารถทำให้ผู้นำเอาชนะความรู้สึกถึงความยากลำบากต่างๆ ในตัวมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งความกล้าหาญเป็นคุณธรรมที่เสริมกำลังใจ ทำให้สามารถชนะอุปสรรค์ที่มีอยู่ในตัวเองและสังคมได้ ขณะเดียวกันคริสตศาสนามีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีบาปติดตัวมาด้วย จึงทำให้มนุษย์เกิดความหวาดกลัว ดังนั้นคุณธรรมความกล้าหาญสามารถลดความหวาดกลัวในตัวเองให้ลดน้อยลง และเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของตัวเองและส่วนรวม สำหรับคุณธรรมความ

กล้าหาญเป็นคุณธรรมที่ทำให้ผู้นำกลายเป็นวีรบุรุษได้ เช่น ในภาวะการทำสงคราม เป็นต้น ขณะเดียวกัน ความกล้าหาญของผู้นำสามารถทำให้ประชาชนเกิดความเข้มแข็ง มีความอดทนแม้จะถูกเบียดเบียนก็ตาม คุณธรรมความกล้าหาญในคริสตศาสนาไม่ใช่เป็นคุณธรรมที่มีสำหรับตัวเองเท่านั้น (not foe its own sake) แต่คุณธรรมความกล้าหาญเป็นเครื่องมือเพื่อที่จะบรรลุความดี ซึ่งได้แก่ ความสุขแท้ (Beatitudo) (เล่มเดียวกัน หน้า 220) กล่าวคือ การได้เห็นพระเจ้า และได้อยู่กับพระองค์ตลอดชั่วนิรันดร์ ดังนั้นความกล้าหาญจึงมีไว้เพื่อเอาชนะอุปสรรค์ ปัญหา ความยากลำบากต่างๆที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ให้บรรลุความดี และเป็นที่ทราบกันดีว่าปัญหาทางการเมืองการปกครองนั้นเป็นสิ่งที่มีความยากลำบากและพลิกผันได้ตลอดเวลา ผู้นำที่มีคุณธรรมความกล้าหาญสามารถที่จะรักษาสถานการณ์ที่เลวร้ายเอาไว้ไม่ให้เลวร้ายลงอีกด้วย ดังนั้น ความกล้าหาญ จึงเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญโดยช่วยให้ผู้นำเอาชนะความกลัวและอุปสรรค์ต่างๆที่มีอยู่ในตัวเองและสังคมให้สามารถบรรลุถึงความดีและคุณธรรมข้ออื่นๆได้

คุณธรรมการรู้จักประมาณการ (Temperance) เป็นคุณธรรมที่มีลักษณะเป็นคุณลักษณะ (habitus) ที่ทำให้ผู้นำพร้อมที่จะกระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับเหตุผล การรู้จักประมาณการเป็นความโน้มเอียงที่ทำให้ผู้นำสามารถกระทำด้วยความพอดี สมเหตุสมผล เพราะคุณธรรมการรู้จักประมาณการมีหน้าที่สกัดกั้นความต้องการที่ไม่มีระบบระเบียบของมนุษย์ให้เกิดความสมดุล ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำทางการเมืองเต็มไปด้วยอำนาจและผลประโยชน์ และความต้องการขัดพื้นฐานของมนุษย์ เช่น ความอร่อยของอาหาร ความชื่นชอบทางเพศ เป็นต้น คุณธรรมการรู้จักประมาณการสามารถช่วยควบคุมราคะ ตัณหา ให้เกิดความเหมาะสมกับความรู้สึกและความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นคุณธรรมการรู้จักประมาณการนั้นสามารถช่วยจัดระบบ ระเบียบเกี่ยวกับสิ่งที่รับรู้ว่าเป็นสิ่งที่ดี ไม่ดี สิ่งที่ควร ไม่ควร ให้เหมาะสมกับความต้องการที่แท้จริงในการดำเนินชีวิต หมายความว่า คุณลักษณะของคุณธรรมการรู้จักประมาณการ คือ การเดินทางสายกลางที่ประสานความต้องการที่สุดโต่งกับความต้องการขั้นพื้นฐานมนุษย์ให้เกิดความสมดุลกัน

สรุปจริยธรรมผู้นำทางการเมืองในศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์ได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งความรัก และคำสอนเกี่ยวกับความรัก เพราะเชื่อว่า ความรักจะทำให้มนุษย์พ้นทุกข์ได้ ขณะเดียวกันมีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมามีบาปติดตัวไม่ว่าจะเป็นผู้นำหรือผู้ตามเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงเลือกไว้ และทรงสร้างขึ้นมา มนุษย์จึงมีสิทธิเสรีภาพเท่ากันทุกคน เพราะพระองค์สร้างมนุษย์มาจากความรักของพระองค์ ในขณะเดียวกันถ้าหากมนุษย์ต้องการที่มีความสุขนิรันดร์ด้วยการกลับไปอยู่กับพระองค์ ต้องทำตามพระประสงค์ของพระองค์

อย่างเคร่งครัด เคารพยำเกรงและเชื่อฟังพระเจ้า ดังนั้นหน้าที่ของมนุษย์ต้องเคารพในสิทธิเสรีภาพของกันและกัน ด้วยการทำตามหน้าที่ของตนโดยการปฏิบัติตามพระบัญญัติทั้งสิบประการของพระองค์ และมอบความรักให้แก่กันอย่างหาที่สุดมิได้ แม้กระทั้งศัตรูก็ตาม ในขณะที่ผู้นำนอกจากต้องปฏิบัติตามบัญญัติ 10 ประการอย่างเคร่งครัดแล้ว ยังต้องมีคุณธรรมที่สำคัญ 4 ประการ กล่าวคือ ความรอบคอบ ความยุติธรรม ความกล้าหาญ และความรู้จักประมาณการ ในทางศาสนาคริสต์เชื่อว่าการได้สาบานตนต่อสัญลักษณ์ทางศาสนาหรือต่อหน้าประชาชน จะทำให้บุคคลผู้นั้นเกิดความยำเกรงไม่กล้าที่จะกระทำความชั่ว เช่น ผู้นำก่อนจะขึ้นรับตำแหน่งจะต้องจับพระคัมภีร์ยกมือสาบานปฏิญาณตนก่อนรับตำแหน่งเสมอไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่ว่าผู้นำจะทำ พูด คิดอะไรก็ตาม จะต้องคำนึงถึงคำสอนของพระเจ้าและประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ กล่าวคือผู้นำต้องมีความรักต่อบรรพบุรุษ และมนุษย์ทุกคนที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมา การเบียดเบียนมนุษย์ด้วยกัน การประพฤติผิดลูกเมียคนอื่น การลักขโมย การพูดเท็จ การใส่ร้ายป้ายสีคนอื่น การทุจริตต่อหน้าที่ ถือว่าเป็นบาปอย่างหนัก เพราะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งเท่ากับผิดพระประสงค์ของพระเจ้า

ดังนั้นจริยธรรมจึงมีความสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของคริสตศาสนิกชน โดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในการกำหนดทิศทางและเป้าหมาย และเพื่อป้องกันไม่ให้สังคมเกิดความโกลาหล ผู้นำจึงต้องมีความรับผิดชอบในการกระทำของตนและเป็นศาสนิกชนที่ดีตามหลักบัญญัติ 10 ประการ ที่สอดคล้องกับหลักคุณธรรม 4 ประการ จึงจะสามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างประสมประสานกลมกลืนกัน ในการดำเนินชีวิตด้านจริยธรรมซึ่งเป็นหัวใจหลักในการปกครองของผู้นำทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก ที่สามารถเชื่อมโยงให้มวลมนุษย์เกิดสันติภาพที่ยั้งยืนถาวร ลดความแตกแยก ขจัดความโหดร้ายรุ่นแรง แก้ไขปัญหาทางการเมืองด้วยสันติวิธี และสามารถนำพามนุษย์ให้พบกับความสุขที่แท้จริงได้ กล่าวคือการได้อยู่กับพระเจ้าชั่วนิรันดร์

2.3.3 หลักจริยธรรมผู้นำทางการเมืองในศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ยิ่งใหญ่ศาสนาหนึ่งของโลก โดยมีศาสดา คือ พระมุฮัมมัด ในคาบสมุทรอาระเบีย คำสอนของท่านมีอิทธิพลต่อความเชื่อและการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆของชาวมุสลิม ลักษณะสำคัญของอิสลามคือ อิสลามเป็นศาสนาที่มีความเชื่อในพระเจ้า คือ อัลลอฮ์ ผู้ทรงบันดาลสิ่งทั้งปวง รวมทั้งวิถีทางดำเนินชีวิตของคน และทุกคนต้องดำเนินชีวิตตามบทบัญญัติของศาสนา ต้องรับผิดชอบต่อความประพฤติของตนตามหลักจริยธรรมของศาสนาที่เน้นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจกับศรัทธาในหลักคำสอนของศาสนา เพราะถ้ามีศรัทธาอย่างเดียวแต่ขาดความ

เข้าใจ อาจทุ่มเทชีวิตไปในทางที่ผิดได้ (เสรี พงศ์พิศ, พิเชฏฐ์ กาลามเกษตร์, 2524: 110) หลักจริยธรรมของศาสนาอิสลาม คือการทำตามพระบัญชาของอัลลอฮ์ที่ปรารถนาจะให้มนุษย์อยู่รวมกันอย่างสันติสุข นั่นคือการทำตามหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ เช่น หน้าที่ของสามีภรรยาต้องซื่อสัตย์ต่อกัน ครูอาจารย์มีหน้าที่สอนลูกศิษย์ให้เป็นคนดี ผู้นำต้องซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น ในทัศนะของมุสลิมมวลมนุษย์ชาติล้วนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเท่าเทียมกัน เพียงแต่มีหน้าที่ที่แตกต่างกันเท่านั้น

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมือง

ทรรศนะในเรื่องผู้นำทางการเมืองหรือผู้ปกครองของชาวมุสลิม เริ่มจากสมัยการอยู่ร่วมกันระหว่างชนเผ่าต่างๆ จริยธรรมจึงเน้นเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข และเน้นจริยธรรมของชนเผ่าต่างๆ เพราะมีความเชื่อว่า ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความสามารถในการปกครองสิ่งอื่น คนมีฐานะเป็นผู้ปกครอง มีอำนาจคือมีศักยภาพที่แสดงออกได้ทั้งในทางสร้างสรรค์และทำลาย (เล่มเดียวกัน, 2542: 128) การเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองของชาวมุสลิมเรียกว่า *"เคาะลีฟะฮ์"* ซึ่งแปลว่า ผู้ปกครอง, ผู้สืบทอดอำนาจในการปกครอง, ผู้ปกครองรัฐอิสลาม หรือผู้ปกครองประเทศมุสลิมที่จะต้องดูแลและต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ หรือความไว้วางใจ (อะมานะฮ์) ที่องค์อัลลอฮ์กำหนดให้ (อ้างแล้ว, 2542: 186-187) ขณะเดียวกันในแต่ละสังคมต้องมีผู้นำที่แสดงถึงการได้รับอำนาจมาเพื่อทำหน้าที่ในแต่ละสังคมตามความประสงค์อัลลอฮ์ คือการภักดีต่ออัลลอฮ์ หมายถึงการสร้างสรรค์คุณงามความดีทุกด้านตามหลักจริยธรรมของอัลลอฮ์ ตามความในโองการที่ว่า

> *พระองค์คือผู้ทรงตั้งสูเจ้าให้เป็นผู้ปกครองแผ่นดิน และทรงเทอดฐานะของคนบางคนเหนือกว่าคนอีกบางคน เพื่อทรงทดลองด้วยสิ่งที่พระองค์ได้ทรงประทานแก่สูเจ้า แท้จริง พระผู้อภิบาลของสูเจ้าเป็นผู้ทรงฉับพลันในการลงโทษ และแท้จริง พระองค์แน่นอน เป็นผู้ทรงอภัย ผู้ทรงเมตตาเสมอ*
>
> (6: 166, อ้างใน เสรี พงศ์พิศ, พิเชฏฐ์ กาลามเกษตร์, 2524: 139)

ผู้นำหรือผู้ปกครองจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การทำหน้าที่ทั้งหลายที่ได้รับมอบหมายมาตามวัตถุประสงค์ของอัลลอฮ์นั้นเป็นการภักดีต่อพระองค์ กล่าวคือต้องปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความซื่อตรงไม่บิดพริ้ว มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ต่อการปกครองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สนับสนุนให้ประชาชนมีความรู้ พร้อมทั้งปกป้องคุ้มครองทางด้านร่างกาย ทรัพย์สมบัติ ครอบครัว เพื่อนบ้าน ประเทศชาติให้เป็นไปตามพระประสงค์ของอัลลอฮ์ (เล่มเดียวกัน, 2524 : 141) คือความสงบสุขของประชาชน

ดังนั้นอิสลามจึงมีระบอบการปกครองหรือรูปแบบการปกครอง (Form of Government) ที่มีลักษณะโดยเฉพาะของตัวเอง ซึ่งไม่เหมือนกับระบอบการปกครองประชาธิปไตย หรือระบอบอำนาจนิยมอื่นๆ ลักษณะระบอบการปกครองอิสลามประกอบด้วยหลักการใหญ่ๆ (ประสาร พลเยี่ยมและสุรพันธ์ ทับสุวรรณ์, 2532: 131-132) ดังนี้

1. ทฤษฎีการกำเนิดรัฐ ระบอบการปกครองอิสลามให้ความสำคัญของการมีรัฐและถือว่ารัฐเป็นองค์กรทางการเมืองที่จะสร้างให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีกว่า การกำเนิดรัฐนั้นถือว่ารัฐกำเนิดขึ้นด้วยเจตนาจำนงของพระเจ้า ถือว่ารัฐนั้นเป็นสถาบันทางการเมืองที่จะสร้างชีวิตมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์และเป็นลักษณะของรัฐเทวาธิปไตย

2. จุดประสงค์ของการมีรัฐหรือเป้าหมายของการมีรัฐก็เพื่อเป็นการทดสอบความเที่ยงธรรมของมนุษย์ในความรับผิดชอบรวมกัน ถือเป็นหน้าที่ผูกพันมนุษย์ทุกคนในสังคม

3. จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการปกครอง ก็คือการนำมนุษย์มาสู่หลักธรรมนูญในการดำเนินชีวิตตามทางเที่ยงธรรม เพื่อให้มนุษย์มีชีวิตที่สมบูรณ์ภายใต้องค์อัลลอฮ์ ในเรื่องนี้คัมภีร์อัล-กุรอาน ได้กล่าวอย่างชัดแจ้งว่าเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการมีรัฐก็คือ สถาปนา ดำรงรักษาและพัฒนาคุณธรรมต่อพระผู้เป็นเจ้าประสงค์ที่จะให้ชีวิตมนุษย์มีความรุ่งเรือง โดยการป้องกันและทำลายความชั่วต่างๆที่ทำลายความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ การมีรัฐเพื่อเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในอันที่จะสร้างความสันติสุขให้แก่สังคมมนุษย์ให้เกิดความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ความสวยงาม ความดี คุณธรรมและความเจริญให้แก่มนุษย์

4. อำนาจอธิปไตย ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจสูงสุดของรัฐในการดำเนินกิจการต่างๆของรัฐ แนวคิดอิสลามถือว่าอำนาจอธิปไตยเป็นขององค์อัลลอฮ์ และพระเจ้าได้มอบอำนาจของพระองค์ให้แก่มนุษย์ แต่การมอบอำนาจนี้มิใช่ให้โดยเบ็ดเสร็จ เพราะพระองค์ยังคงเป็นผู้อภิบาล และอำนาจสูงสุดยังอยู่ที่พระองค์ คือถ้าตั้งผู้ปกครองใช้อำนาจทางที่ผิด พระองค์ก็จะเรียกอำนาจคืน และเปลี่ยนผู้ปกครอง

5. ลักษณะตำแหน่งผู้ปกครอง ผู้ปกครองของอิสลามมีตำแหน่งเรียกว่า “เคาะลีฟะฮ์” (กาหลิบ) เป็นตำแหน่งผู้ปกครองในรัฐอิสลาม ซึ่งเป็นตำแหน่งของผู้นำทั้งอาณาจักรและศาสนจักรในขณะเดียวกัน เพราะความคิดอิสลาม ก็คือความคิดทางการเมืองของตะวันออกที่มิได้แยกรัฐและศาสนาออกจากกัน การเมืองและศาสนาต้องไปด้วยกันการเป็นผู้นำทั้ง 2 อย่างในขณะเดียวกันนี้ก็หมายถึงผู้นำต้องมีคุณสมบัติที่ประกอบด้วยความรู้ ความสามารถ ในทางบริหารและการปกครอง มีความรู้ ความเข้าใจในคัมภีร์อัล-กุรอาน เป็นผู้ประกอบด้วยคุณงามความดี

6. การดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ หรือการได้มาซึ่งอำนาจของผู้ปกครอง อัล-กุรอาน ได้กำหนดว่าตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์นี้ผู้ที่จำดำรงตำแหน่งจะต้องได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชน ด้วย

เหตุที่เคาะลีฟะฮ์มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ดังนั้นก็จะถูกถอดถอนได้โดยประชาชน หากเคาะลีฟะฮ์ทำผิด ก็ถูกฟ้องร้องขึ้นศาลได้ เคาะลีฟะฮ์มิได้เป็นผู้อยู่เหนือกฎหมาย หรือเป็นที่เคารพสักการะอันสูงสุดแต่ประการใด แต่เป็นสามัญชนคนหนึ่งที่มีเกียรติและหน้าที่โดยที่ได้รับมอบหมายจากการแต่งตั้งของประชาชนเท่านั้น ผู้ที่ยากจนอาจเป็นเคาะลีฟะฮ์ได้หากเขามีความมานะ ความพยายามอย่างสามารถ มีความรู้ทางด้านการปกครองและคัมภีร์อัลกุรอาน มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ อิสลามจึงไม่มีคำว่า ผู้ทรงบริสุทธิ์ (His Holiness) ผู้ทรงสูงสุด (His Supreme) จักพรรดิ (Emperor) ราชาธิราช (King of The King) เพราะองค์อัลลอฮ์เป็นเจ้าแห่งลักษณะเหล่านี้ ดังนั้นรัฐบาลจึงเป็นตัวแทนของสมาชิกในสังคมที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้าไปรับหน้าที่เพื่อประชาชน

จากลักษณะการปกครองของรัฐอิสลามเห็นได้ว่า ฐานะของผู้ปกครองหรือผู้นำมิได้อยู่เหนือประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครองแบบกษัตริย์ ในระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่เป็นผู้ปกครองที่ถือเป็นผู้แทนของประชาชน ผู้ปกครองในระบอบอิสลามในสมัยเริ่มต้นนั้นเป็นตำแหน่งนบี หรือศาสดาในความหมายศาสนทูตซึ่งได้แก่ นบีมุฮัมมัด แต่หลังจากสิ้นนบีมุฮัมมัดแล้วตำแหน่งนี้ก็หมดไป ผู้ปกครองต่อมาดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ มิได้เป็นตำแหน่งนบี เพราะมิได้เป็นศาสดาพยากรณ์หรือเป็นศาสนทูต โดยอิสลามถือว่า นบีมูฮัมมัดเป็นศาสนทูตองค์สุดท้ายของอัลลอฮ์

หลักจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในศาสนาอิสลาม

จริยธรรมของผู้นำในทัศนะของอิสลามต้องยึดถือความเที่ยงธรรมต่ออัลลอฮ์ในการปกครอง ทั้งด้านบริหาร ตุลาการ นิติบัญญัติ ประสาร พลเยี่ยม และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ์ (2532) ได้รวบรวมจริยธรรมหรือคุณธรรมทางการเมืองของผู้นำในศาสนาอิสลามไว้ดังนี้ (อ้างใน มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 107-109)

1. ผู้นำบริหารงาน ต้องยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก เพราะประชาชนคัดเลือกผู้นำขึ้นมา เพื่อทดสอบในความเที่ยงธรรมที่มีต่ออัลลอฮ์ กล่าวคือ ให้ผู้นำทำงานเพื่อการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชน

2. ต้องรับใช้และบริการประชาชน คือผู้นำต้องปฏิบัติงานเพื่อมุสลิมทั้งหลาย ไม่ให้มีความเดือดร้อน ตั้งแต่สังคมระดับครอบครัวไปจนถึงส่วนรวม

3. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ คือ ผู้นำมีหน้าที่รับผิดชอบบริการประชาชน รับผิดชอบในหน้าที่และยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้าในการติดต่อกับประชาชน การสร้างไมตรีจิตให้เกิดความเข้าใจต่อกัน ให้ความยุติธรรมแก่ทุกคนทั้งทางนิติบัญญัติ บริหารหรือตุลาการ

4. ผู้นำต้องปกครองตามหลักการในคัมภีร์อัล-กุรอาน โดยมีศรัทธาอันตั้งมั่นในอัลลอฮ์ กล่าวคือ มีความเที่ยงธรรมตามกฎหมายที่มีพื้นฐานมาจากอัล-กุรอาน ไม่ทำงานตามอารมณ์อันต่ำและไม่หวั่นกลัวผู้คน และไม่ขัดขืนคำบัญชาของอัลลอฮ์โดยเห็นแก่อามิสสินจ้างหรือคอร์รัปชั่น

5. ไม่ออกกฎหมายโดยใช้อำนาจแบบเผด็จการ คือ ในการออกกฎหมาย ต้องปรึกษาและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมถึงปรึกษาหารือในกิจการการปกครอง

6. การใช้อำนาจตุลาการต้องยึดหลักความยุติธรรม ใช้เหตุผล ไม่ใช้อารมณ์ที่ต่ำในการสืบสวนพิพากษาตัดสินคดีความด้วยความยุติธรรม

นอกจากนี้ Muhammad Aziz Ahmad (Smai Nuruddin A. Ibrahim Jitmoud, 1987:186-193) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแบบของภาวะผู้นำ (leadership model) หรือคุณลักษณะของผู้นำตามกฎอิสลามที่พระมุฮัมมัดได้เสนอไว้ ซึ่งเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำทางการเมืองที่เป็นแบบอย่าง (style) ของผู้นำในรัฐอิสลามโดยเฉพาะ และมีความสำคัญในการนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาภาวะผู้นำ มี 11 ประการ คือ

1. ผู้นำต้องเข้าใจวิวรณ์ของพระเจ้า (a divine revelation or Din) คือการวิวรณ์ของพระเจ้านั้นแสดงถึงศาสนาและวิถีประชาที่แสดงออกโดยชาวมุสลิมอยู่เสมอ กล่าวคือดำเนินชีวิตอยู่บนหลักคำสอนของอิสลาม ไม่อาศัยปรัชญาหรือวิถีประชาของลัทธิอื่น

2. ผู้นำต้องมีความเชื่ออย่างแนบแน่น (Mu min) คือ ไม่ได้เป็นมุสลิมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีศรัทธาอย่างแนบแน่น (sincere believers) ในอัลลอฮ์

3. ผู้นำต้องเข้าใจในชุมชนของมุสลิม (Ummah) คือนำชุมชนให้อยู่หลักพื้นฐานความมีเอกภาพในพระเจ้าองค์เดียวกัน และมีหลักการปฏิบัติโดยความเป็นตัวของตัวเองโดยเฉพาะ

4. ผู้นำต้องเข้าใจอำนาจอธิปไตยว่าเป็นของอัลลอฮ์เพียงองค์เดียว (Malik-ul –Mulk) คือ ต้องเคารพต่ออำนาจของตนและอำนาจของสังคม โดยยอมตนให้อยู่ภายใต้อำนาจอันสูงสุดคือพระอัลลอฮ์ (the absolute sovereignty of Allah)

5. ผู้นำจะต้องปฏิบัติตามกฎของผู้นำหรือรัฐบาล (Khilafat or Caliphate) คือยึดหลักคำสอนของพระมะฮัมหมัด มีความซื่อสัตย์ และความน่าไว้วางใจอย่างสมบูรณ์ มีความเป็นอยู่อย่างง่ายๆทราบความสุขทุกข์ (สวัสดิการ) ของประชาชนและไม่เป็นผู้มีพฤติกรรมแบบผู้เผด็จการ (dictatorial behavior)

6. ผู้นำต้องปรึกษากับที่ปรึกษาของตน (Shura) คือ ต้องยึดหลักการแบบประชาธิปไตย โดยปรึกษาหารือนโยบายต่างๆทางการเมืองกับสมาชิกในสังคม ไม่ใช่ยึดถือการปกครองแบบเผด็จการเพียงผู้เดียว

7. ผู้นำต้องเชื่อฟังอัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์ (Ita at) คือมีความเชื่อในข้อบังคับ (obligatory) ของชาวมุสลิมทั้งหมด กล่าวคือ ชาวมุสลิมต้องเชื่อในองค์อัลลอฮ์พระมุฮัมมัดและผู้นำตามลำดับ

8. ผู้นำต้องปฏิบัติและดำเนินการอย่างจริงจังในกฎหมายของอิสลาม (Shari ah) คือกฎหมายเป็นองค์ประกอบโดยตรงที่เป็นคำสั่งของพระผู้เป็นเจ้า เนื่องจากกฎหมายอยู่บนพื้นฐานของคำสอนตามคัมภีร์อัล - กุรอาน และสุนนะฮ์ ผู้นำอิสลามจึงต้องมีความรับผิดชอบเป็นพิเศษต่อกฎหมาย ถ้าผู้นำไม่มีกฎหมายก็จะขาดภาวะผู้นำที่สมบูรณ์

9. ผู้นำต้องต่อสู้เพื่ออัลลอฮ์ (Jihad) คือต่อสู้ทางอารมณ์ในการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของอิสลาม และมีทหารในการป้องกันต่อสู้เพื่อชาวมุสลิมและสนับสนุนศาสนาอิสลาม ผู้นำจึงมีหน้าที่เป็นผู้นำและให้ความกล้าหาญแก่ทหารและผู้ใต้ปกครอง

10. ผู้นำต้องจัดการระบบเศรษฐกิจของอิสลามให้เกิดประโยชน์อย่างมาก (Amwal) คือระบบเศรษฐกิจของอิสลามต้องได้รับการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของคำสอนในอัล – กุรอาน และสุนนะฮ์ ผู้นำต้องมีพันธะหน้าที่ที่ต้องเข้าใจและกำหนดการปฏิบัติเศรษฐกิจ

11. ผู้นำจะต้องมีความเที่ยงธรรม (Khair) คือมีความเที่ยงธรรมหรือชอบธรรมที่ประกอบด้วยศรัทธาในอัลลอฮ์อย่างแจ่มชัด และปฏิบัติอย่างจริงจังในความเที่ยงธรรมหรือจริยศาสตร์อิสลาม (Islamic righteousness or ethic)

อย่างไรก็ตาม ในศาสนาอิสลามยังมีการกำหนดหลักจริยธรรมหรือหลักการทำความดีด้วยความสำนึกมั่นเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม (อัล – อีซาน) (อารยา พิสุทธิพงศ์, 2527: 24-25, อ้างในขัตติยา กรรณสูตและคณะ, 2546: 42) ไว้ดังนี้

1. ความสะอาด หมายถึงความสะอาดทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการบริโภคอาหารที่สะอาดถูกหลักอนามัยด้วย

2. ความโอบอ้อมอารี คือ การช่วยเหลือกันอย่างเต็มอกเต็มใจ ช่วยเหลือญาติพี่น้อง ป้องกันมิให้ผู้อื่นมาทำบาป ชี้ทางแก่คนแปลกถิ่น เป็นต้น

3. ความอดทน คือ การยอมรับการทดสอบอัลลอฮ์ ไม่ว่าจะเป็นความผิดหวัง สูญเสีย ความยากเข็ญแสนสาหัส และรวมถึงความอดทนในการทำความดีและอดทนในการละเว้นความชั่ว

4. ความถ่อมตน เมื่อมุสลิมประสบความสำเร็จในชีวิตหน้าที่การงานจะต้องนอบน้อม ไม่ทะนงตนเองว่าวิเศษเหนือผู้อื่น แต่ต้องสำนึกอยู่เสมอว่าเป็นเพราะมหากรุณาธิคุณจากพระเจ้า

5. ความละอาย ให้มีความละอายต่อการกระทำที่จะเป็นบาปทุกชนิดทั้งในที่เปิดเผยและในที่ลับ ซึ่งความละอายนี้เป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธาและเป็นมารยาทที่สำคัญของมุสลิม

6. ความซื่อสัตย์ หมายถึง ซื่อสัตย์ต่อพระเจ้าและต่อมนุษย์ด้วยกัน

7. ความยุติธรรม จะนำมาซึ่งความปลอดภัยด้านชีวิต ทรัพย์สินและเกียรติยศ รวมทั้งความผาสุกในสังคม

8. ความตั้งใจจริง มีความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง สังคม โดยหวังการตอบแทนผลบุญจากพระเจ้า

สรุป

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำทางการเมืองของอิสลาม เป็นหลักการสำหรับปฏิบัติในชีวิตจริงๆ ของมนุษยชาติ ซึ่งมีรากฐานมาจากมโนธรรมสำนึกของมนุษย์ทุกคนที่ยอมรับเอกภาพของพระผู้เป็นเจ้าและเอกภาพของมวลมนุษย์รวมเข้าด้วยกัน เหตุนี้เองคำสอนของอิสลามได้กลายมาเป็นพื้นฐานการปกครองของประเทศที่มีผู้นำและประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือศาสนาอิสลาม เช่น ประเทศในแถบอาหรับ แต่จะดำเนินกิจกรรมการเมืองไปสู่จุดหมายตามพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้าหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับผู้นำและชุมชนมุสลิมว่า มีศรัทธาแนบแน่นในการปฏิบัติตามพระบัญญัติของพระผู้เป็นเจ้ามากน้อยเพียงใด ดังนั้น รัฐในทัศนะของอิสลามเป็นรัฐที่เกิดขึ้นจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้า และรัฐตามบทบัญญัติของอิสลามนั้นจะไม่มีแหล่งอบายมุขใดๆ ไม่มีกฎหมายที่ขัดต่ออัล-กุรอาน ตามเจตนารมณ์การสร้างรัฐขึ้นมาของพระผู้เป็นเจ้านั้น เพื่อความมั่นคงของมนุษยชาติและสันติภาพของโลก ดังที่ชาวมุสลิมกล่าวทักทายกัน หรือการกล่าวสะลาม “อัสสะลามุอะลัยกุม” หรือ “ขอให้สันติจงมีอยู่แด่ท่าน” (พินิจ รัตนกุล, 2544: 49) แสดงให้เห็นถึงการสำนึกต่อองค์อัลลอฮ์และสันติภาพตลอดเวลา เพราะพระผู้เป็นเจ้าคือสันติภาพที่รวมทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ รวมทั้งจิตใจร่างกายของมนุษย์ที่พระองค์มอบให้ ดังนั้นในทัศนะอิสลามมนุษย์อยู่ด้วยกันอย่างสันติภาพคือการได้อยู่กับพระผู้เป็นเจ้านั่นเอง

ทัศนะเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของอิสลาม จึงเน้นในเรื่องการอยู่รวมกันอย่างผาสุกเพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยความเที่ยงธรรมและมีความรับผิดชอบร่วมกัน มีความเมตตาต่อกัน ความจงรักภักดีความมีจิตใจกว้าง และมีความกล้าหาญ ชาวมุสลิมถือพระคัมภีร์อัล-กุรอานเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่องค์อัลลอฮ์ทรงประทานให้มนุษย์โดยผ่านทางมลาอิกะฮ์ จริยธรรมในศาสนาอิสลามเป็นเรื่องของการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามพระบัญชาขององค์อัลลอฮ์มากกว่าอย่างอื่น ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีความสามารถจำกัด เรื่องจริยธรรมที่แท้จริงเป็นเรื่องที่เหนือความสามารถของมนุษย์ (ขัตติยา กรรณสูตและคณะ, 2546: 38) ในขณะเดียวกัน ศาสนาอิสลามก็ให้สิทธิเสรีภาพแก่มนุษย์ในการสร้างคุณธรรมความดี แต่คุณธรรมสูงสุดอยู่ที่องค์อัลลอฮ์ การปฏิบัติตามคำสอนของ

พระองค์โดยผ่านมลาอิกะฮ์จึงเป็นการกระทำที่ดีที่สุด ส่วนผู้นำจะต้องยึดถือคุณธรรมนำการเมือง กล่าวคือ บริหารการเมืองการปกครองโดยยึดนโยบายอยู่บนหลักการอัล-กุรอาน และสุนนะฮ์ เป็นแนวการปฏิบัติ ที่สำคัญที่สุดผู้นำจะต้องมีศรัทธาต่ออัลลอฮ์เพียงองค์เดียวกัน ทั้งนี้เพื่อความมีเอกภาพในรัฐและความสงบสุขของสังคม

ดังนั้นผู้นำในรัฐอิสลามต้องมีความเข้าใจหลักคำสอนอย่างแจ่มแจ้ง ลึกซึ้ง เพราะระบบการเมืองการปกครองกับศาสนามิได้แยกออกจากกัน ผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีบทบาททางการเมือง ขณะเดียวกันผู้นำต้องปฏิบัติตนตามหลักอัล-กุรอานอย่างเคร่งครัด หมายถึงการใช้อำนาจการเมืองและการปกครองอยู่ภายใต้อำนาจนิติบัญญัติที่ตั้งอยู่บนหลักการที่เป็นพระบัญญัติของพระผู้เป็นเจ้า

สรุปจริยธรรมผู้นำทางการเมืองในทัศนะทางศาสนา

ศาสนามีความพูกพันธ์เกี่ยวโยงกับชีวิตของมนุษย์ทุกคน และทุกภาคส่วนในสังคมให้อยู่รวมกันอย่างสันติสุข และเป็นที่ยอมรับว่า ศาสนามีคุณค่าใหญ่หลวงต่อมวลมนุษย์ เพราะนอกจากจะทำให้มนุษย์พ้นทุกข์ได้แล้ว ยังช่วยให้คนในสังคมที่แตกต่างทั้งทางด้านความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีสามารถอยู่รวมกันได้อย่างปกติสุข (พินิจ รัตนกุล, 2544) ดังนั้นจริยธรรมคำสอนในทางศาสนาจึงครอบคลุมชีวิตของมนุษย์ในทุกระบบเริ่มตั้งแต่การเกิด การเป็นอยู่ วิถีชีวิต การอยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดย่อมจนถึงขนาดใหญ่ นอกจากนี้จริยธรรมคำสอนทางศาสนายังเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้คนสามารถลดความก้าวร้าวทางจิตใจ ให้เป็นผู้ที่มีจิตใจที่บริสุทธิ์ ผ่องใสโดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายบ้านเมืองมาคอยบังคับ

ในทางพระพุทธศาสนา เชื่อว่าจริยธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้นำทางการเมือง เพราะผู้นำมีบทบาทและอิทธิพลต่อประชาชนโดยตรง ตราบใดที่ผู้นำมีความประพฤติที่ประกอบด้วยจริยธรรม ทำงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง เมื่อนั้นผู้นำกับประชาชนก็จะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เปรียบเสมือนหัวหน้าโคนำฝูงไปในทิศทางใด โคที่ตามมาก็จะไปในทิศทางนั้น หลักจริยธรรมในทางพุทธศาสนาจึงเป็นคุณลักษณะที่ผู้นำต้องยึดมั่นปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน เมื่อผู้นำมีจริยธรรมประชาชนก็จะประพฤติปฏิบัติตามไปด้วย

ส่วนในคริสต์ศาสนาเชื่อว่า จริยธรรมคือ ความรัก เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการปกครอง เนื่องจากว่ามนุษย์โดยธรรมชาติแล้วมีความก้าวร้าว ชอบใช้ความรุ่นแรงในการแก้ไขปัญหา ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองเกิดความขัดแย้งในจักรวรรดโรมันเรืองอำนาจ มีการเข่นฆ่า

ทรมาน ใช้คนต่อสู้กับสัตว์ที่ดุร้าย พระเยซูใช้ความรักต่อสู้กับความโหดร้าย รุนแรง พระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้แก่สาวก โดยการยอมถูกจับตรึงบนไม้กางเขน ก่อนสิ้นพระชนม์ยังทรงให้อภัยต่อทหาร หรือแม้แต่ศัตรูก็ตาม ในทางศาสนาคริสต์เชื่อว่า ความรักเท่านั้นที่จะทำให้โลกสันติสุขได้ ดังนั้นจริยธรรมของผู้นำในทัศนะศาสนาคริสต์คือ ความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ทำด้วยความเสียสละแม้แต่ชีวิตของตัวเอง และมีความบริสุทธิ์ใจ จึงจะสามารถกำจัดความโหดร้าย ความก้าวร้าวรุนแรงของมนุษย์ อันจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองจนถึงขั้นการทำสงคราม ดังนั้นความรักจึงเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงมอบให้มนุษย์เพื่อให้อยู่รวมกันอย่างสันติสุข เพราะตราบใดที่มนุษย์มีความรัก มอบความรักต่อกัน เมื่อนั้นสันติสุขจะเกิดขึ้น ซึ่งแปลว่าพระเจ้าอยู่ที่ใดความสงบสุขอยู่ที่นั่น ถ้ามนุษย์มีความรักเท่ากับว่ามีพระเจ้าอยู่ในจิตใจแล้ว

ในทัศนะศาสนาอิสลาม จริยธรรมคือสิ่งที่อัลลอฮ์มอบให้มนุษย์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งในส่วนปัจเจกบุคคลที่ปฏิบัติต่อกัน และต่อสังคม โครงสร้างทางสังคมตั้งแต่ขนาดเล็กคือครอบครัวจนถึงโครงสร้างขนาดใหญ่คือประเทศชาติจึงมีจริยธรรมของอัลลอฮ์แทรกอยู่ในทุกระบบ ดังนั้นจริยธรรมกับการเมืองในทัศนะอิสลามจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะตราบใดที่มนุษย์มีการเบียดเบียน ข่มเหงรังแก เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ตราบนั้นจริยธรรมยังต้องอยู่กับมนุษย์และจะทำให้มนุษย์มีสันติภาพได้ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีการติดต่อสัมพันธ์อยู่รวมกันเป็นสังคม ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในสถานะทางสังคม เชื่อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี แต่นั่นคือสิ่งพระเจ้าทรงประทานมาให้ องค์อัลลอฮ์เท่านั้นที่เป็นหนึ่งเดียวและรู้แจ้งในสรรพสิ่งในโลกนี้อย่างหาที่สุดมิได้ เพราะพระองค์คือเอกภาพของมนุษย์ และจริยธรรมคือสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ทำให้อยู่รวมกันอย่างสันติสุข และจริยธรรมจะทำให้มนุษย์ได้พบกับอัลลอฮ์คือสันติภาพของโลก

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ศาสนากับการเมืองเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะศาสนาแทรกซึมอยู่ในทุกมิติทางสังคมตั้งแต่เกิดจนตายและชีวิตหลังความตาย ส่วนการเมืองคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์และตอบสนองความต้องการในการมีส่วนร่วมด้วยการแสดงความคิดเห็นในฐานะสมาชิกของสังคมที่ติดต่อสัมพันธ์กันเป็นโครงสร้างที่สลับซับซ้อน ด้วยเหตุนี้จริยธรรมทางศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยลดความเลื่อมล้ำที่ซับซ้อนของสังคมการเมือง โดยเฉพาะผู้นำกับประชาชนให้มีความใกล้ชิด แนบแน่น จริยธรรมจึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและความเป็นไปของสังคมการเมือง พุทธศาสนาสอนหลักธรรมให้ผู้นำทางการเมืองเดินทางสายกลาง มีความเมตตา เพื่อลดความเห็นแก่ตัวและเพิ่มความพูนสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ในขณะ

ที่ศาสนาคริสต์เน้นว่า การกระทำทุกอย่างต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก เพราะความรักจะขจัดความก้าวร้าวของมนุษย์ให้หมดไป ส่วนในศาสนาอิสลามเน้นความเป็นเอกภาพของมนุษย์ เป็นพี่น้องครอบครัวเดียวกัน ถ้ามนุษย์มองทุกคนเป็นพี่น้องครอบครัวเดียวกัน มีอัลลอฮ์องค์เดียวกันคือสันติภาพของโลก ดังนั้นจริยธรรมทางศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ผู้นำทางการเมืองต้องศึกษาและทำความเข้าอย่างชัดแจ้งแล้วนำมาปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรม ประชาชนจะเกิดการยอมรับ ยกย่องให้เป็นวีรบุรุษเคารพ เชื่อถือ ศรัทธา ปัญหาต่างๆทางการเมืองจะหมดไปด้วยจริยธรรมผู้นำทางการเมือง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทย

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้เท่านั้น โดยเริ่มต้นตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน และหลักจริยธรรมตามที่พระบาททสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ รวมถึงจริยธรรมที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 13 ว่าด้วยจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งได้ศึกษาจริยธรรมตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2551 ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัยโดยตรง และประมวลจริยธรรมที่บัญญัติไว้นั้นมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นสำหรับผู้นำทางการเมือง

สำหรับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของไทยตั้งแต่อดีตที่ผ่านมานั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำทางการเมืองควรประพฤติปฏิบัติ เพราะผู้นำทางการเมืองคือผู้ที่ทำงานแทนประชาชน ไม่ว่าจะเป็นในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น จริยธรรมส่วนใหญ่มีที่มาจากหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต จิตใจ และวัฒนธรรมของไทยมามากกว่า 700 ปี กล่าวคือ หลักทศพิธราชธรรม (กล่าวแล้วในจริยธรรมผู้นำทางพุทธศาสนา) เป็นหลักธรรมที่มีคุณค่าต่อจริยธรรมในการปกครองของผู้นำทางการเมืองของไทยมาทุกยุคทุกสมัย นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543: 122) จนถึงข้าราชการทุกระดับ และคนธรรมดาสามัญ เพราะศาสนาเป็นที่มาของศีลธรรมและจริยธรรมของไทยมาแต่อดีตกาล ดังนั้นจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทยจึงมีที่มาจากพระพุทธศาสนา เป็นหลักปฏิบัติที่สามารถควบคุมผู้มีอำนาจให้ใช้อำนาจไปในทางที่ชอบ และป้องกันการหาผลประโยชน์ให้ตนเองด้วยอำนาจทางการเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนา คือ ทศพิธราชธรรม นั้นเป็นหลักการที่แพร่หลายอยู่ทั่วไป ทั้งใน *พระไตรปิฎก ไตรภูมิพระร่วง* แม้แต่ในวรรณคดีไทย จากงานวิจัยของ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ และชัยสิริ สมุทวณิช (2529) (อ้างใน คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งสภาพัฒนาการเมือง และยกร่างแผนแม่บทพัฒนาการเมือง สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2550: 6) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ทิศทางวรรณกรรมทางการเมืองของไทย พบว่าแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองที่เด่นชัดมากในสมัยสุโขทัยที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของวรรณกรรม เช่น *ไตรภูมิพระร่วง* และ *สุภาษิตพระร่วง* ที่เป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาลิไท เป็นวรรณกรรมที่สนับสนุนการปกครองในระบอบ *"ธรรมราชา"* ที่ผู้นำใช้หลักแห่งความถูกต้อง ความดี ความงามและความเป็นธรรมที่อ้างอิงคำสอนทางศาสนามาเป็นแนวทางแห่งการปกครอง สถานภาพของผู้นำจึงมีความใกล้ชิดกับประชาชน เรียกว่า *"พ่อปกครองลูก"* การเมืองการปกครองจึงมีลักษณะเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ที่ผู้นำต้องมีหน้าที่คอยดูแลสอดส่องคนในครอบครัวให้มีความเป็นอยู่อย่างปกติสุข แนวคิดอีกเรื่องหนึ่งที่สะท้อนถึงการมีชนชั้นระหว่างผู้นำกับผู้อยู่ภายใต้การนำนั้นคือ *ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์* ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับราชประเพณี และชีวิตความเป็นอยู่ของหญิงชาววังที่ได้เผยแพร่ความคิดว่าสังคมมีชนชั้น ฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ แนวคิดในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องนี้ ถือว่าเป็นหลักฐานที่ได้แสดงถึงแนวคิดเกี่ยวกับหลักจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของไทยที่ผู้นำและประชาชนจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรมที่มีต่อการบริหารปกครองบ้านเมือง ซึ่งเป็นแนวทางและหลักยึดถือปฏิบัติสำหรับผู้นำในยุคต่อๆมา ยังผลทำให้ประชาชนยอมรับสถานะของพวกตนภายใต้การกำกับดูแลของผู้นำในระบอบ *"ธรรมราชา"* ที่ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาสอนในเรื่องกรรมแต่ชาติปางก่อนและความเชื่อในนรกภูมิสำหรับผู้ที่คิดทำผิดคำสอนของศาสนา และผู้ที่ไม่เชื่อฟังอำนาจรัฐให้เกิดความยำเกรง

ในสมัยอยุธยาในช่วงแรกได้รับอิทธิพลแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองในสมัยสุโขทัยที่ประสบผลสำเร็จทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข และเห็นว่าการใช้หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครองนั้นทำให้ประชาชนเกิดความยำเกรง และนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เข้าระบบการปกครองในยุคสมัยของตน หลักจริยธรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบวรรณกรรมซึ่งได้แก่ *โองการแช่งน้ำ* และ *โคลงห้า* มีลักษณะส่งเสริมการปกครองแบบ *"เทวราชา"* หมายถึงผู้นำต้องมีลักษณะพิเศษ มีบุญวาสนาสูง เป็นสมมุติเทพที่ประชาชนต้องให้ความเคารพนับถือ และมุ่งควบคุมขุนนางให้จงรักภักดีต่อกษัตริย์ แนวคิดทางการเมืองที่แฝงไปด้วยหลักจริยธรรมสำหรับผู้นำและผู้อยู่ภายใต้การนำนั้นมีมากมาย ตัวอย่างเช่น วรรณกรรมในรูปของศาสนา เช่น *มหาชาติคำหลวง พระมาลัยคำหลวง* และ *โคลงพาลีสอนน้อง* เป็นต้น ต่างมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนยอม

รับคำสอนทางศาสนา และนำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และแนวความคิดทางการเมืองในลักษณะการสดุดีวีรบุรุษที่เป็นผู้ปกครอง เช่น *ลิลิตยวนพ่าย* และ *โคลงสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์* ในขณะเดียวกันก็มีแนวคิดในรูปแบบเพื่อความบันเทิงของเจ้าขุนมูลนาย เช่น *อนิรุทคำฉันท์ ลิลิตพระลอ โคลงนิราศพระบาท* และ *กาพย์เห่เรือ* เป็นต้น วรรณกรรมเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นจริยธรรมผู้นำ โดยเฉพาะความกล้าหาญ ในด้านหนึ่งเทิดทูนกษัตริย์ที่มีอำนาจยิ่งใหญ่เป็นสมมุติเทพ และชี้ให้เห็นว่าภารกิจของผู้ปกครองคือการรักษาอธิปไตยของชาติ และความรับผิดชอบต่อชีวิตและทรัพย์ของประชาชน ดังนั้นผู้นำนอกจากจะต้องมีความกล้าหาญ มีความสามารถในการรบเพื่อปกป้องประชาชนจากผู้รุกรานแล้ว จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถทางจิตวิทยาในการปลอบขวัญ สร้างกำลังใจและเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อีกด้วย ส่วนสถานภาพทางการเมืองมีการแบ่งแยกชนชั้นระหว่างผู้นำกับผู้อยู่ภายใต้การปกครอง และยังปลูกฝังให้ชนชั้นผู้ปกครองมีความเชื่อมั่นในความเป็นผู้นำที่มีต่อประชาชนอย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้นำต้องคำนึงถึงจริยธรรมเป็นหลักในการปกครอง เพราะจริยธรรมคือหัวใจสำคัญที่จะทำให้ประชาชนยอมรับ เชื่อถือศรัทธาและปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้นำต้องการ

ในต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมทางการเมืองในสมัยอยุธยามาสะสางใหม่ แนวคิดที่สร้างขึ้นมาใหม่ในยุคนี้ได้แก่ *อิเหนา สังข์ทอง* และ*รามเกียรติ์* ต่างก็เป็นแนวคิดที่ส่งเสริมการปกครองในระบอบ *“เทวราชา”* และเน้นให้ขุนนางจงรักภักดีต่อกษัตริย์ที่เป็นเทพอวตารลงมาปราบยุคเข็ญในโลกมนุษย์ (อ้างแล้ว, หน้า 7) อย่างไรก็ดี ไม่ว่าผู้นำทางการเมืองจะมีลักษณะเป็น *“ธรรมราชา”* หรือ *“เทวราชา”* ก็ตาม สิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นคือจริยธรรมอันเป็นหลักสำคัญที่สุดสำหรับผู้นำทางการเมือง ดังที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง *พระนลคำหลวง* ว่า (อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543: 123)

หนึ่งท้าวประกอบมนสเอื้อ อนุเคราะหอวยทาน
เพื่อชนนิกรสุขสำราญ ฤดีเพื่อบ่ยากจน
หนึ่งคือประพฤติศุภสำรวม จิตมุ่งมนูผล
ทรงศีลสังวรวิมล ธุระมุ่งเสวยสวรรค์
หนึ่งเอื้อธำรงสมณพราหมณ์ และประดิษฐ์หิตานันท์
โรงเรียน สะพาน และคฤหะอัน ชนไข้จะพึงประสงค์
หนึ่งมีกมลวิมลใส หฤทัย ซื่อตรง
เป็นนิตย์นิรันดรธำรง สุจริต ณ ไตรทวาร

หนึ่งคือหทัยบ่มิกระด้าง บ่มิพึงจะรุกราน
บ่ถือพระองค์สมสมาน มนน้อมนิยมชม
หนึ่งเผากิเลสอกุศล มนกลั้ว ณ อารมณ์
ด้วยการบำเพ็ญพิธอุดม วรศาสโนบาย
หนึ่งแม้จะมีมนุษย์ปอง ปฏิปักษ์มุ่งร้าย
เมตตาทิธรรมวิธีหมาย ชนะด้วยอเวรา
หนึ่งท้าวบ่ปองมนจะเบียน นรพึ่งพระเดชา
ป้องปกพศกนิกรนา- ครแม้นปีโยรส
หนึ่งแม้จะมีธุรรำคาญ หฤทัยก็ออมอด
ยามควรก็ทรงกรุณงด คุรุทัณฑอาญา
หนึ่งคงธำรงนิติประวัติ วรยุกติธรรมา
ทรงงำพิภพดิลกผา- สุกแม้นมนูเดิม
ขุนใดดำรงลุทศธรร- มกุศลก็ส่งเสริม
บุญญาธิการก็จะเพิ่ม พหุพรมิวายวัน ฯ

นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่สำคัญสำหรับผู้นำทางการเมืองในระบอบธรรมราชา มี 10 ประการดังนี้ (ปัทมา ธำรงสิริภาคย์, 2542: 19-22)

1. ผู้นำต้องมีความรู้ สมัยโบราณคือรู้ราชศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ศิลปะวิทยาการ เป็นต้น
2. ผู้นำต้องเป็นคนดี คือปกครองตนได้ก่อนจึงปกครองคนอื่น ต้องมีศีลห้า ศีลแปด ตามหลักราชธรรมและอรรถศาสตร์ ละอบายมุข ควบคุมอารมณ์ตนได้
3. ผู้นำต้องอุทิศตน คือ เสียสละเพื่อผู้ใต้ปกครอง ต้องลำบากกว่าคนธรรมดา ต้องยากจนคือประหยัดและใช้จ่ายเพื่อตนน้อยกว่าคนธรรมดา พักผ่อนน้อยกว่าคนทั่วไป
4. ผู้นำต้องมีจุดหมายเพื่อผู้ใต้ปกครองทุกหมู่เหล่า คือให้ผู้ใต้ปกครองมีความสุข ผลประโยชน์ต้องตกแก่ผู้ใต้ปกครอง
5. ผู้นำต้องมีความเป็นธรรม ส่งเสริมสิ่งที่ถูกต้อง ตัดสินความโดยถือหลักธรรมาธิปไตย
6. ผู้นำต้องมีความสง่างาม คือเป็นผู้ปกครองต้องเป็นคนควบคุมอารมณ์ได้ ไม่โกรธง่าย ไม่ก้าวร้าว ไม่หยาบคาย ไม่อาฆาตมาดร้าย สุภาพเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจมั่นคงสม่ำเสมอและรอบคอบ

7. ผู้นำต้องส่งเสริมความดีงาม ให้ความรู้ ความเข้าใจ และสอนประชาชนให้เป็นผู้มีศีลธรรม

8. ผู้นำต้องสร้างและแผ่ความร่มเย็นเป็นสุข คือพิพากษาคดีต่างๆโดยเป็นธรรม คนผิดต้องถูกลงโทษ คนดีต้องได้รับรางวัล

9. ผู้นำต้องรักษารัฐไว้ไม่ให้ตกไปอยู่ในอำนาจของคนต่างชาติ ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจการค้า และต้องทนุบำรุงรักษาเอกลักษณ์ของชาติไว้

10. ผู้นำต้องมีความหวงใยใกล้ชิดประชาชน ตรวจเยี่ยมราษฎรเพื่อรับเรื่องร้องทุกข์จากประชาชนโดยตรงและหาวิธีการแก้ไขอย่างเหมาะสม

จากจริยธรรมดังที่กล่าวมานั้นเป็นหัวใจหลักของผู้นำทางการเมืองในระบอบธรรมราชาที่ผู้นำทางการเมืองของไทยในอดีตใช้เป็นแนวทางในการบริหารบ้านเมือง ดังนั้นจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทยตั้งแต่อดีตที่ผ่านมานั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำทางการเมืองควรประพฤติปฏิบัติ เพราะจริยธรรมเป็นสื่อสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับผู้นำให้มีความใกล้ชิดผูกพันธ์กันอย่างแนบแน่น ถึงแม้ปัจจุบันการเมืองการปกครองจะเปลี่ยนไปจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตั้งแต่ปี 2475 เป็นต้นมา แต่แนวคิดจริยธรรมผู้นำที่เคยใช้ปกครองบ้านเมืองในอดีตยังคงมีอิทธิพลอยู่ในจิตสำนึกของคนไทยที่คาดหวังว่าผู้นำทางการเมืองจะยังคงยึดถือปฏิบัติอย่างหนักแน่นในหลักทศพิธราชธรรม

จากระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้บุคคลทุกระดับสามารถที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำทางการเมืองได้ ดังนั้นที่มาของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าว จึงมีที่มาอย่างหลากหลายสาขาอาชีพ และต้องยอมรับความเป็นจริงอย่างหนึ่งที่ว่า ในสังคมนั้นประกอบไปด้วยคนดี มีความสามารถ และคนที่ไม่ดี แต่มีความสามารถ หรือที่เรียกว่า ฉลาดแต่โกง (white collar crime) เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ซึ่งก็ไม่ต่างอะไรไปจากทรราชย์ อันก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองของไทยในประเด็นจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง ดังนั้นวิธีการหนึ่งดีที่สุดในการป้องกันมิให้คนเหล่านี้เข้ามามีอำนาจทางการเมือง ผู้วิจัยได้น้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับการปกครองในการส่งสริมคนดีเข้ามาบริหารบ้านเมือง ทรงตรัสไว้ ว่า

...ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้...

พระบรมราโชวาท ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี วันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒

จากพระราชดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สังคมทุกสังคมย่อมมีคนดีและไม่ดีปะปนกัน สิ่งที่ทำได้คือ การส่งเสริมคนดีขึ้นมาบริหารปกครองบ้านเมือง นั่นหมายความว่า ต้องมีผู้นำทางการเมืองที่มีจริยธรรม และเป็นที่ยอมรับของประชาชน ในเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งต่อตนเอง ต่อหน้าที่ และต่อประเทศชาติ เพราะพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้นำจะส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้พระราชทานหลักจริยธรรมสำหรับผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองไว้ 4 ประการดังนี้ คือ (ปัทมา ธำรงสิริภาคย์, 2542: 28)

1. ผู้นำต้องรักษาความสัจ คือความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
2. ผู้นำต้องรู้จักข่มใจตัวเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจ ความดีนั้น
3. ผู้นำต้องอดทน อดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ว่าจะด้วยเหตุประการใด
4. ผู้นำต้องรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ถึงแม้ในอดีตระบบการเมืองการปกครองของไทย ผู้นำทางการเมืองจะอยู่ในรูปแบบของผู้นำที่เป็น “ราชาธิปไตย” โดยมีหลักจริยธรรมคือ “ทศพิธราชธรรม” สำหรับผู้นำ เรียกว่า “ธรรมราชา” ผู้นำทุกๆ พระองค์ล้วนยึดถือปฏิบัติในกฎมณเฑียรบาลอย่างเคร่งครัด แต่ในปัจจุบันระบบการเมืองของไทยได้เปลี่ยนเป็นระบอบประชาธิปไตยเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาผู้นำทางการเมืองจึงมีบุคคลชนชั้นนำและสามัญชนธรรมดา ดังนั้นภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะในรัฐธรรมนูญ 2550 มีการบัญญัติไว้ใน มาตรา 259 ว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังต่อไปนี้ มีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่

สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทุกครั้งที่เข้ารับตำแหน่งหรือพ้นจากตำแหน่ง คือ

(๑) นายกรัฐมนตรี
(๒) รัฐมนตรี
(๓) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
(๔) สมาชิกวุฒิสภา
(๕) ข้าราชการการเมืองอื่น
(๖) ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

แม้ในขณะที่พ้นจากตำแหน่งแล้วผู้นำทางการเมืองยังต้องมีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่มีอยู่จริงในวันครบหนึ่งปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งอีกครั้ง โดยให้ยื่นภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งมาแล้วเป็นเวลาหนึ่งปี (มาตรา 260) และที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อป้องกันการทุจริตคอร์รัปชั่นในวงการเมืองซึ่งมีมาทุกยุคทุกสมัยถึงจะแม้การบัญญัติไว้ก็ตาม เช่น

มาตรา ๒๖๕ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต้องไม่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท หรือไม่คงไว้ซึ่งความเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทต่อไป ทั้งนี้ตามจำนวนที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้ใดประสงค์จะได้รับประโยชน์จากกรณีดังกล่าวต่อไป ให้นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้นั้นแจ้งให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง และให้นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้นั้นโอนหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทดังกล่าวให้นิติบุคคลซึ่งจัดการทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๒๗๐ ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด หรืออัยการสูงสุดผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่า

กระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง วุฒิสภามีอำนาจถอดถอนผู้นั้นออกจากตำแหน่งได้

ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทยตั้งแต่อดีตจนมีรัฐธรรมนูญในการปกครอง และเป็นที่น่าสังเกตว่า รัฐธรรมนูญทุกฉบับรวมถึงฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2550 มีการบัญญัติแนวทางปฏิบัติสำหรับนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีก่อนเข้ารับหน้าที่ต้องถวายสัตย์ปฏิญาณตนต่อพระมหากษัตริย์ ด้วยถ้อยคำว่า "*ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวายสัตย์ปฏิญาณว่าข้าพระพุทธเจ้า จะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ต่อประเทศและประชาชน ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ*"

การกล่าวคำถวายสัตย์ปฏิญาณตนคือการให้สัจจะวาจา อันเป็นคำมั่นสัญญาที่แสดงไว้ต่อหน้าพระพักตร์พระมหากษัตริย์ เพื่อให้บรรดาผู้นำทางการเมืองเกิดความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระมหากษัตริญ์ทรงมอบอำนาจในการบริหารจัดการ ดูแลสุข-ทุกข์ของประชาชนแทนพระองค์ ดังนั้นการเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงถือเป็น "ข้าราชการการเมือง" และในขณะเดียวกันเพื่อป้องกันไม่ให้มีการทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง ทั้งนี้การกระทำทุกอย่างตามอุปนิสัยใจคอของผู้นำล้วนถูกจับจ้องจากสายตาประชาชนแทบทั้งสิ้น ถึงแม้การกระทำบางอย่าง เช่น การไม่ทำตามคำสัตย์ปฏิญาณ หรือคำพูดที่เคยไปหาเสียงกับประชาชน เป็นต้น ไม่ได้มีโทษทัณฑ์ถึงขั้นจำคุกหรือปรับเป็นเงินหรือทรัพย์สินอื่นๆก็ตาม แต่จะส่งผลกระทบต่อเกียรติภูมิของสถาบันทางการเมืองและกระเทือนต่อความน่าเชื่อถือของสาธารณชนที่มีต่อผู้นำทางการเมืองผู้นั้น ด้วยเหตุนี้เองจึงมีมาตรการการควบคุมทางการเมือง เช่น การยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ การควบคุมทางสังคม เช่น สื่อสารมวชนคอยทำหน้าที่รายงานข่าวสาร แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ รวมถึงการควบคุมทางกฎหมาย และการตรวจสอบโดยองค์การอิสระ เป็นต้น (บุญเลิศ คชายุทธเดช, อ้างใน สถาบันพระปกเกล้า, 2551: 47) ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทยที่เคยเป็นเพียงนามธรรม ที่อาศัยการสร้างจิตสำนึกหรือมโนธรรมแห่งความรู้สึกผิดชอบ ชั่ว-ดีของผู้นำในการปฏิบัติตนให้บังเกิดขึ้น จึงมีผลออกมาเป็นรูปธรรม

สามารถจับต้องได้ ในการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อใช้เป็นการควบคุมพฤติกรรมของผู้นำและนักการเมืองให้ประสบผลสำเร็จ

ความจริงคุณธรรม จริยธรรม เริ่มมีการบัญญัติเป็นนิติจริยธรรมไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในหมวดที่ 5 มาตรา 77 ที่ว่า รัฐต้องจัดให้มีแผนพัฒนาการเมือง จัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และพนักงานหรือลูกจ้างอื่นของรัฐเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ และเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ หลังจากนั้นจึงมีการประกาศข้อบังคับใช้ เรียกว่า ข้อบังคับว่า ด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมาธิการ พ.ศ. 2542 ลงนามโดย นายวันมูหะหมัดนอร์ มะทา ประธานสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2542 เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองของไทย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2542 ที่นักการเมืองประกาศหลักจริยธรรมออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมาธิการ พ.ศ. 2542 แบ่งออกเป็น 2 หมวด คือ

หมวด 1 แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ว่าด้วยอุดมคติของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมาธิการ ส่วนที่ 2 ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมาธิการ ส่วนที่ 3 ว่าด้วยความเกี่ยวพันของตน ครอบครัวและบุคคลอื่น

หมวดที่ 2 การควบคุมให้เป็นไปตามจริยธรรม สรุปความว่า สมาชิกสภาฯและกรรมาธิการต้องเคารพสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของผู้อื่น ไม่แสดงกิริยา หรือใช้วาจาอันไม่สุภาพอาฆาตมาดร้าย ใส่ร้ายป้ายสีหรือเสียดสีบุคคลใดโดยไม่มีหลักฐาน หรือนำเอาเรื่องเป็นเท็จมาอภิปราย แสดงความเห็นในที่ประชุมสภาฯ ที่ประชุมคณะกรรมาธิการ หรือที่อื่นใด เพื่อประโยชน์ต่างๆ อันอาจจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของตน และจะต้องดูแลให้คู่สมรส และบุคคลในครอบครัวปฏิบัติเช่นเดียวกันด้วย

ส่วนวิธีการควบคุมดูแลให้เป็นไปตามจริยธรรมกำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการจริยธรรมผู้แทนราษฎร” มี 21 คน ประกอบด้วย ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการอื่นอีก 20 คน ซึ่งเลือกจากผู้ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคการเมืองที่มีอยู่ในสภาฯ พรรคละ 1 คน จำนวนกรรมการที่เหลือให้พิจารณาสัดส่วนของจำนวนสมาชิกสภาฯของแต่ละพรรคการเมืองที่อยู่ในสภาฯจนครบ การวินิจฉัยให้ถือเอาคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ในกรณีที่คณะกรรมการจริยธรรมสภาผู้แทนราษฎรมีคำวินิจฉัยว่า สมาชิกหรือกรรมาธิการผู้ใดฝ่าฝืน

ข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมฯข้อใด คณะกรรมการมีอำนาจที่จะลงโทษสมาชิกหรือกรรมาธิการผู้นั้นโดยการตำหนิ หรือประณามให้เป็นที่ประจักษ์และรายงานต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อทราบ ในส่วนผู้นำที่อยู่ฝ่ายบริหาร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีและตำแหน่งทางการเมืองอื่นๆ ได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2543 ที่นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีเป็นคนลงนาม เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2543 เนื้อหาสาระของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฉบับนี้ สรุปความว่า ข้าราชการจะต้องไม่ใช้สถานะหรือตำแหน่งการเป็นข้าราชการการเมืองไปแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเอง หรือผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางทรัพย์สินหรือไม่ก็ตาม ข้าราชการจักต้องไม่เรียกร้องของขวัญ ของกำนัล หรือประโยชน์อื่นใดจากบุคคลอื่น เพื่อประโยชน์ต่างๆอันอาจจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของตน และจะต้องดูแลให้คู่สมรส ญาติสนิทให้เป็นในแบบเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม จากปัญหาทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดนั้น แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมก็มิใช่จะหมดหนทางในการที่จะนำมาเป็นบทบัญญัติที่มีผลบังคับทางกฎหมาย ในการควบคุมพฤติกรรมของผู้นำทางการเมือง จากบทเรียนที่ผ่านทำให้มีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรวมถึงระเบียบวิถีทางในการปฏิบัติให้ชัดเจน และมีความเข้มข้น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงาตำแหน่งทางการเมือง ในหมวด 13 ว่าด้วยจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในมาตรา 279 ความว่า

> *มาตรา ๒๗๙ มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภท ให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมที่กำหนดขึ้น*
>
> *มาตรฐานทางจริยธรรมตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีกลไกและระบบในการดำเนินงานเพื่อให้การบังคับใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดขั้นตอนการลงโทษตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ*
>
> *การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นการกระทำผิดทางวินัย ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินรายงานต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือสภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณี และหากเป็นการกระทำผิดร้ายแรงให้ส่งเรื่องให้คณะกรรมการ*

ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพิจารณาดำเนินการ โดยให้ถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนจากตำแหน่งตามมาตรา ๒๗๐

การพิจารณา สรรหา กลั่นกรอง หรือแต่งตั้งบุคคลใดเข้าสู่ตำแหน่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งการโยกย้าย การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน และการลงโทษบุคคลนั้น จะต้องเป็นไปตามระบบคุณธรรมและคำนึงถึงพฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลดังกล่าวด้วย

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงคือ ผู้ตรวจการแผ่นดินที่มีอำนาจในการเสนอแนะ ส่งเสริม และไต่สวน ในกรณีมีการฝ่าฝืน พร้อมกับรายงานต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ถ้าเป็นเหตุร้ายแรงให้ยื่นต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติให้ดำเนินการคดีทางอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นได้ โดยให้ถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนจากตำแหน่งดังกล่าวด้วย และในขณะเดียวกันผู้ตรวจการแผ่นดินสามารถเปิดเผยผลการไต่สวนนั้นแก่สาธารณชนได้ ดังความในมาตรา 280 ความว่า

มาตรา ๒๘๐ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามหมวดนี้ ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่เสนอแนะหรือให้คำแนะนำในการจัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรมตามมาตรา ๒๗๙ วรรคหนึ่ง และส่งเสริมให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีจิตสำนึกในด้านจริยธรรม รวมทั้งมีหน้าที่รายงานการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรมเพื่อให้ผู้ที่รับผิดชอบในการบังคับการให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมตามมาตรา ๒๗๙ วรรคสาม

ในกรณีที่การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมมีลักษณะร้ายแรงหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการดำเนินการของผู้รับผิดชอบจะไม่เป็นไปด้วยความเป็นธรรม ผู้ตรวจการแผ่นดินจะไต่สวนและเปิดเผยผลการไต่สวนต่อสาธารณะก็ได้

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาตรา 279 ดังกล่าวทำให้มีการจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อใช้เป็นข้อบังคับที่มีผลทางด้านกฎหมาย

และมีการประกาศในราชกิจนุเบกษา เรื่อง ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2551 ซึ่งนายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีเป็นคนลงนาม เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2551 มีทั้งหมด 31 ข้อ แบ่งออกเป็น 2 หมวด (ฉบับเต็มดูที่ภาคผนวก) และในระเบียบข้อที่ 4 ได้ระบุไว้ว่า

ข้าราชการการเมือง หมายความว่า นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และข้าราชการการเมืองอื่นที่นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีแต่งตั้งตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง

เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญจึงทำให้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง ในสมัย นายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรีประกาศใช้ ณ วันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2551 (มติชนรายวัน, 25 ส.ค. 51, หน้า 2) โดยแบ่งออกเป้น 3 หมวด กล่าวคือหมวดที่ 1 ว่าด้วยค่านิยมหลักของข้าราชการการเมือง หมวดที่ 2 ว่าด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมือง ส่วนหมวดที่ 3 ว่าด้วยการกำกับดูแล ในที่นี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเพียงบางข้อเท่านั้น ส่วนรายละเอียดดูที่ภาคผนวก ดังต่อไปนี้

หมวด 1 ค่านิยมหลักของข้าราชการการเมือง

ข้อ ๖ ข้าราชการการเมืองมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย รักษาประโยชน์ส่วนรวม ยึดหลักธรรมาภิบาล โดยจะต้องยึดมั่นในค่านิยมหลัก ดังนี้

(๑) ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

.....

(๓) มีจิตสำนึกที่ดี ซื่อสัตย์ สุจริต และรับผิดชอบ

(๔) ยึดถือประโยชน์ของประเทศชาติเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตนและไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน

.....

(๙) ยึดมั่นในหลักจรรยาของการเป็นข้าราชการการเมืองที่ดี

หมวด 2 มาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมือง

ข้อ ๗ ข้าราชการการเมืองต้องจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และเป็นแบบอย่างที่ดีในการเคารพและรักษาระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

.....

ข้อ ๑๐ ข้าราชการการเมืองต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบจริยธรรม คุณธรรมและศีลธรรม ทั้งโดยส่วนตัวและโดยหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสาธารณชน ทั้งต้องวางตนให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของประชาชน

ข้อ ๑๑ ข้าราชการการเมืองต้องเคารพสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคลของผู้อื่นไม่แสดงกิริยาหรือใช้วาจาอันไม่สุภาพ อาฆาตมาดร้าย หรือใส่ร้ายหรือเสียดสีบุคคลใด

.....

ข้อ ๑๓ ข้าราชการการเมืองต้องรับใช้ประชาชนอย่างเต็มความสามารถด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติและปราศจากอคติ

.....

ข้อ ๑๕ ข้าราชการการเมืองต้องไม่ใช้สถานะหรือตำแหน่งการเป็นข้าราชการการเมืองเข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงการบรรจุ แต่งตั้ง ย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนขั้นเงินเดือนของข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมิใช่ข้าราชการการเมือง พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่หรือราชการส่วนท้องถิ่นหรือให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง ทั้งนี้ เว้นแต่เป็นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย

.....

ข้อ ๑๙ ข้าราชการการเมืองต้องยึดมั่นในกฎหมายและคำนึงถึงระบบคุณธรรมในการแต่งตั้งผู้สมควรดำรงตำแหน่งต่าง ๆ

.....

ข้อ ๒๒ ข้าราชการการเมืองต้องไม่เรียกร้องของขวัญ ของกำนัล หรือประโยชน์อื่นใดจากบุคคลอื่น เพื่อประโยชน์ต่าง ๆ อันอาจจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของตน และจะต้องดูแลให้คู่สมรส ญาติสนิท หรือบุคคลในครอบครัวของตนปฏิบัติเช่นเดียวกันด้วย

.....

ข้อ ๒๙ ข้าราชการการเมืองต้องแสดงความรับผิดชอบตามควรแก่กรณีเมื่อปฏิบัติหน้าที่บกพร่องหรือปฏิบัติหน้าที่ผิดพลาดอย่างร้ายแรง

จากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง 2551 ที่กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า จริยธรรมผู้นำทางการเมืองนั้นคือจะต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริตทั้งกาย วาจา ใจ และการทำงาน มีความรับผิดชอบในหน้าที่และการงานสูงกว่าคนทั่วๆไป เสียสละเพื่อส่วนรวม ผู้นำต้องรักษาคำพูด มีสัจจะ พูดจริงทำจริง ไม่ก้าวก่ายแทรกแซงองค์กรอิสระ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวและพวกพ้อง พร้อมกันนี้ผู้นำมีสติปัญญาดี เก่ง ฉลาด

ความสามารถ (ทิพวรรณ นพวงศ์ ณ อยุธยา (2542), อ้างใน ขัตติยา กรรณสูต และคณะ, 2547: 17) ขณะเดียวกัน ถ้าหากว่าผู้นำประเทศไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี นักการเมืองหรือข้าราชการระดับสูงยังไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานของจริยธรรมอย่างแท้จริง คงไม่สามารถไปเป็นผู้นำคนอื่นให้ไปสู่สิ่งที่ดีงามในอนาคตได้ หากข้าราชการการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลระดับผู้บริหารประเทศไม่ยืนหยัดอยู่บนรากฐานที่ถูกต้องแล้ว (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2539: 104) ประเทศชาติก็ไม่สามารถเจริญมั่นคงก้าวหน้าได้ แต่จะทำให้ประเทศชาติและสังคมเกิดเดือดร้อนวุ่นวาย แตกแยก แบ่งฝักแบ่งฝ่ายได้เช่นเดียวกัน

ส่วนหมวดที่ 2 ว่าด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมือง มี 21 ข้อ กล่าวโดยสรุป คือ ข้าราชการการเมืองต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่อาฆาตมาดร้าย ใส่ร้ายหรือเสียดสีบุคคลอื่นใดโดยไม่มีหลักฐาน ไม่เลือกปฏิบัติปราศจากอคติ ไม่ใช้หรือยินยอมให้ผู้อื่นใช้สถานะหรือตำแหน่งไปแสวงหาผลประโยชน์ ไม่ยินยอมให้คู่สมรส ญาติสนิท หรือบุคคลในครอบครัวก้าวก่ายหรือแทรกแซงการแต่งตั้ง โยกย้าย โอน เลื่อนตำแหน่งของข้าราชการที่มีเงินเดือนประจำหรือการกระทำอื่นใดอันมีลักษณะเป็นการกระทบกระเทือนต่อความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ ต้องมีความรับผิดชอบต่อกรณีที่มีความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ และต้องกล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลนั้นต่อสาธารณชน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องไม่กระทำการใดอันเป็นการฝ่าฝืนหรือขัดต่อมาตรฐานทางคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนการพิจารณาสรรหาหรือแต่งตั้งบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งต่างๆ จะต้องนำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นมาประกอบการพิจารณาด้วย

ดังนั้นมาตรฐานจริยธรรมของข้าราชการการเมืองในรัฐธรรมนูญมาตรา 279 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง 2551 ทั้ง 31 ข้อนั้น จึงทำให้เกิดเสียงเรียกร้อง และความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของข้าราชการการเมืองให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและเกิดการยอมรับมากยิ่งขึ้น

ในส่วนของการควบคุมดูแลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีที่กล่าวไว้ใน ข้อที่ 30 ที่ให้นายกรัฐมนตรีกำกับดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของรัฐมนตรีและข้าราชการการเมืองอื่นที่นายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง และลงโทษตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ และข้อที่ 31 ให้รัฐมนตรีมีหน้าที่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของข้าราชการการเมืองอื่นที่รัฐมนตรีแต่งตั้งและมีการลงโทษตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ ดังนั้นนายกรัฐมนตรีจะต้องควบคุมคณะรัฐมนตรีที่ตนเองแต่งตั้ง

แต่มีข้อที่น่าสังเกตว่า ข้อที่ 4 ได้ให้คำจำกัดความ ข้าราชการการเมือง หมายถึง นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี หรือบุคคลอื่นที่นายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง ในขณะที่ข้อ 30 ระบุไว้ว่า ให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้กำกับดูแลความประพฤติปฏิบัติตนของรัฐมนตรีและข้าราชการอื่นที่ตนเองแต่งตั้ง และมีอำนาจในการลงโทษตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ แต่ถ้าหากในกรณีนายกรัฐมนตรีฝ่าฝืนคุณธรรม จริยธรรมเสียเองแล้วใครจะเป็นผู้กำกับดูแลพฤติกรรมหรือลงโทษนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีมิได้เขียนระบุเอาไว้ ดังนั้น ประมวลจริยธรรมถึงแม้จะมีการเขียนระเบียบมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยถ้อยคำที่สวยหรูอย่างไร ถ้าหากผู้นำประพฤติปฏิบัติตนไม่เป็นไปตามระเบียบดังกล่าว คำถามที่ตามคือ แล้วใครจะเป็นคนที่คอยควบคุมการประพฤติปฏิบัติตนของนายกรัฐมนตรีในกฎระเบียบนั้น หรือให้นายกรัฐมนตรีเป็นคนควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ถ้าเป็นเช่นนั้นการกำกับดูแลตนเองของนายกรัฐมนตรีจะเป็นเช่นไร? ถ้ามีการฝ่าฝืนนายกรัฐมนตรีจะมีการลงโทษตัวเองด้วยวิธีใด? จริยธรรมเป็นเรื่องของจิตสำนึกผิดชอบ ชั่ว-ดี ของนายกรัฐมนตรีที่ประชาชนคาดหวังว่า ผู้นำสูงสุดของประเทศนั้นจะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบทางการเมืองสูงกว่าบุคคลอื่น กล่าวคือ จริยธรรมต้องมาก่อนกฎหมายในฐานะที่เป็นบุรุษหมายเลขหนึ่งของประเทศ

ส่วนขั้นตอนกระบวนการพิจารณา เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังกล่าว คือการตั้งองค์กรวินิจฉัยชี้ขาดที่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และองค์กรวินิจฉัยชี้ขาดจะต้องมิใช่องค์กรที่ผู้ฝ่าฝืนหรือกระทำผิดเป็นสมาชิกหรือสังกัดอยู่ กล่าวคือให้ผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งจะมี 3 คน แล้วเลือกคนใดคนหนึ่งเป็นประธาน มีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวน ในการเสนอแนะส่งเสริม (มาตรา 280) รวมถึงต้องรายงานต่อรัฐสภาฯ คณะรัฐมนตรี หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วแต่กรณี หากเป็นการกระทำผิดร้ายแรงให้ส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (มาตรา 279 วรรค 3) โดยให้ถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนจากตำแหน่งด้วย หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ (มาตรา 271) มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาให้มีมติตามมาตรา 274พิจารณาดำเนินการโดยให้ถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งตามมาตรา 270 (วรรค 1)

ขณะเดียวกันวุฒิสภาก็มีอำนาจในการถอดถอนผู้นั้นออกจากตำแหน่งได้เช่นกัน ด้วยวิธีการออกเสียงลงคะแนนลับ ให้ถือเอาคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 3 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา ดังความในมาตรา 274 ความว่า

มาตรา ๒๗๔ สมาชิกวุฒิสภามีอิสระในการออกเสียงลงคะแนนซึ่งต้องกระทำโดยวิธีลงคะแนนลับ มติที่ให้ถอดถอนผู้ใดออกจากตำแหน่ง ให้ถือเอาคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

ผู้ใดถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งให้ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งหรือให้ออกจากราชการนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติให้ถอดถอน และให้ตัดสิทธิผู้นั้นในการดำรงตำแหน่งใดในทางการเมืองหรือในการรับราชการเป็นเวลาห้าปี

มติของวุฒิสภาตามมาตรานี้ให้เป็นที่สุด และจะมีการร้องขอให้ถอดถอนบุคคลดังกล่าวโดยอาศัยเหตุเดียวกันอีกมิได้ แต่ไม่กระทบกระเทือนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ทั้งนี้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเองเพื่อเป็นการป้องกันความไม่เป็นกลาง การเอนเอียงเข้าข้างกันเองของนักการเมืองดังที่ผ่านๆมา และเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดได้พิจารณาดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนให้เป็นไปอย่างโปร่งใส และยุติธรรมกับทุกฝ่าย ขั้นตอนสุดท้ายจึงขึ้นอยู่กับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่นั่นก็เป็นขั้นตอนทางกระบวนการยุติธรรมและต้องใช้เวลาพอสมควรในการวินิจฉัยชี้ขาด ดังนั้นจุดมุ่งหมายของมาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการเมืองที่จะต้องแสดงสปิริต มีความรับผิดชอบทางการเมืองก่อนที่จะมีการดำเนินการทางกระบวนการยุติธรรม ซึ่งสังคมได้แต่คาดหวังว่าบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่เขียนไว้นั้นจะมีความศักดิ์สิทธิ์ ช่วยระงับยับยั้งพฤติกรรมของผู้นำที่ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ หรือระเบียบข้อบังคับที่เขียนไว้อย่างสวยหรู ถ้าหากผู้นำขาดจิตสำนึกความรับผิดชอบในทางการเมืองแล้ว ข้อบังคับดังกล่าวก็ไม่ต่างจากเสือกระดาษที่เป็นแค่อาภรณ์เครื่องประดับภายนอกให้กับผู้นำทำให้ดูดีและน่าเชื่อถือเท่านั้น

ถึงแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ที่ได้บัญญัติเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้ใน หมวดที่ 13 ว่าด้วยจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามมาตรา 279 และ 280 ซึ่งกำหนดให้มีการจัดทำประมวลจริยธรรมขึ้นด้วย รวมทั้งกำหนดให้มีกลไกและระบบในการดำเนินงาน เพื่อให้การบังคับใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดขั้นตอนการลงโทษ ตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ ดังที่กล่าว

มาแล้วนั้น การพัฒนาระบบการเมืองของไทย ว่าด้วยคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำและนักการเมือง จึงเป็นเสมือนแนวทางหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคมได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในประเด็นคุณธรรมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และต้องมีส่วนร่วมในการช่วยกันสอดส่องดูแลคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับประมวลจริยธรรมที่ได้จัดทำขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ การตรวจสอบในเรื่องจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองจึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาและควรที่จะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องจริยธรรมโดยตรงในการกำกับดูแลตรวจสอบเคียงคู่ไปกับกระบวนการทางกฎหมายเพื่อให้เกิดความโปร่งใส ยุติธรรมกับทุกฝ่าย สังคมก็จะได้ผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับอนุชนรุ่นหลังสืบไป

2.5 ปัญหาทางจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของไทย

ในอดีตที่ผ่านมาปัญหาทางด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองนั้นเกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ในสังคมการเมืองเกือบทั่วโลก สำหรับในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันก็เช่นเดียวกันกับประเทศอื่นๆในโลก มีปรากฏให้เห็นมากมายเช่นกัน ได้แก่ การใช้อำนาจโดยมิชอบ การแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนและพวกพ้อง การก้าวก่ายแทรกแซงข้าราชการประจำและองค์กรอิสระ การดำเนินงานนโยบายโครงการต่างๆ ที่ไม่โปรงใสยุติธรรม (สถาบันพระปกเกล้า, 2550: 620) จนนำไปสูวงจรทางการเมืองแบบดั่งเดิมคือการปฏิวัติรัฐประหาร การพัฒนาประเทศต้องกลับมาเริ่มต้นกันใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองไทย (สำนักเลขานายกรัฐมนตรี, 2550: 83)

หลังจากระบบการเมืองการปกครองของไทยมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนภายใต้รัฐธรรมมนูญอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ระบบการเมืองและวิธีการคัดเลือกผู้นำของไทยกล่าวได้ว่าล้มลุกคลุกคลาน มีการเปลี่ยนตัวผู้นำทางการเมืองทั้งที่มาจากการเลือกตั้งและการปฏิวัติรัฐประหาร ผู้นำทางการเมืองของไทยจึงมีทั้งที่เป็นทหารและปัญญาสามัญชน กระแสการพัฒนาทางการเมืองของไทยเริ่มมีการปฏิรูปการเมืองที่เป็นแบบประชาธิปไตยมากขึ้นโดยลำดับ ตัวอย่างเห็นได้ชัดคือรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. 2540 (ฉบับที่ 16) มีกฎกติกาและกลไกต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาในการคัดเลือกผู้นำและเพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อควบคุมการทุจริตการเลือกตั้ง เพื่อควบคุมธุรกิจการเมือง เพื่อสร้างความเป็นธรรมาภิบาล แต่กระนั้นก็ตามกระบวนการต่างๆ ตามที่

รัฐธรรมนูญกำหนดกลับล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง และยังนำไปสู่การเกิดความขัดแย้งทางการเมือง เกิดความแตกแยกของคนในชาติอย่างรุนแรงอย่างที่ไม่มีมาก่อน ปัจจัยหนึ่งที่เป็นเช่นนั้นคือ ความบกพร่องทางจริยธรรมของผู้นำที่ขาดจิตสำนึกผิดชอบ ชั่ว-ดี เห็นผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม

เกี่ยวกับปัญหาการขาดจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของไทย ฯพณฯ ธานินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี ปาฐกถาพิเศษในพิธีเปิดงานสมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ และตลาดนัดคุณธรรม ครั้งที่ 3; คุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย, ๒๕ ม.ค. ๒๕๕๑ (2551: 8-9) ได้กล่าวไว้ว่า วิกฤตการณ์ด้านคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยในปัจจุบันกำลังประสบกับวิกฤตการณ์ด้านคุณธรรม จริยธรรมอย่างอุกฤษฏ์ สังคมเกิดความแตกแยก เกิดความไม่เท่าเทียมกัน มีการใช้กำลังอย่างไร้มนุษยธรรมในการระงับข้อพิพาท มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นที่แจ้งประจักษ์ทุกระดับ ทั้งในวงราชการและภาคเอกชน เช่น มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงในการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น มีการประมูลซื้อขายตำแหน่งหน้าที่ราชการ มีการสมยอมคบคิดกันในการประกวดราคาก่อสร้างและการจัดซื้อพัสดุของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ มีการหลบเลี่ยงการเสียภาษีอากรที่ควรจะต้องชำระตามกฎหมาย และการฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้ ยังมีแนวโน้มว่าจะเลวร้ายลงเป็นลำดับ แพร่ระบาดในวงกว้าง ลึกและซับซ้อนขึ้น มีการพัฒนากลเม็ด วิธีการที่แยบยล มีการพัฒนาการของผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interests) การคอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย (policy corruption) ประกอบกับผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนส่วนหนึ่งมีแนวความคิดว่า *"โกงกินบ้างก็ไม่เป็นไร ขอให้มีผลงานก็พอ"* สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยมีอาการทางจริยธรรมเข้าขั้นวิกฤต หรือหมดหวังกับผู้นำทางการเมืองที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรมเข้ามาบริหารประเทศ เพื่อทำคุณประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

จากปัญหาทางจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของไทยดังที่กล่าวมาแล้วนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจน ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นการพิจารณาปัญหาทางจริยธรรมที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกับผู้นำโดยตรง ดังต่อไปนี้

ความไม่ซื่อสัตย์ คือการทุจริต ประพฤติมิชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ หมายถึง การใช้อำนาจจากตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองไปในทางมิชอบเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ทั้งนี้การที่ผู้นำทางการเมืองเป็นเช่นนั้น เพราะตำแหน่งหน้าที่ของผู้นำทางการเมืองนั้นเกี่ยวโยงกับการอำนาจและผลประโยชน์อย่างมหาศาล หน้าที่ของผู้นำคือการรับใช้ประชาชน สร้างสาธารณูปโภค เช่น ทำ

ถนนนหนทาง น้ำประปา ไฟฟ้า ฯลฯ บำรุงรักษาสิ่งของทางราชการ ดูแลสุขอนามัยของประชาชน ในทางตรงกันข้ามผู้นำทางการเมืองกลับรับใช้นายทุนที่สนับสนุนพรรคของตัวเอง กล่าวคือ รู้เห็นเป็นใจหรือให้ข้อมูลในการประมูลการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ของทางราชการ การเอื้อประโยชน์ทางธุรกิจมีความไม่เป็นกลาง ส่วนการทุจริตต่อหน้าที่ของผู้นำทางการเมืองที่ชัดเจนที่สุดอีกประการคือ การไม่เข้าร่วมประชุม ขาดประชุมโดยไม่มีเหตุอันควร ให้คนอื่นเซ็นชื่อแทน หรือการเสียบบัตรแทนกันในการลงมติ เป็นต้น ดังนั้นการทุจริตต่อหน้าที่ของผู้นำจึงเป็นปัญหาที่อยู่คู่กับการเมืองของไทยมาอย่างช้านาน แม้จะมีกฎหมายข้อบังคับที่เข้มงวดเพียงไรก็ตาม การทุจริตต่อหน้าที่ของผู้นำทางการเมืองนั้นมีให้เห็นอยู่ทุกยุคทุกสมัย ยิ่งในสมัยปัจจุบันการทุจริตต่อหน้าที่ยิ่งสลับซับซ้อน ถ้าพิจารณาในทางกฎหมายของไทยจะมีการบัญญัติขึ้นก็ต่อเมื่อเกิดปัญหาแล้ว ขณะเดียวกันผู้นำทางการเมืองเป็นผู้พิจารณาออกกฎหมายเอง จึงรู้จักช่องว่างทางกฎหมายได้เป็นอย่างดี การทุจริตต่อหน้าที่จึงเกิดขึ้นได้ง่าย

อย่างไรก็ดี เพื่อให้เกิดความที่ชัดเจนเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า การทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งเรียกว่า ฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือการคอร์รัปชั่น (Corruption) หมายถึง พฤติกรรมอันมิชอบของมนุษย์ในการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตัวเอง โดยการใช้ตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ (ทศพล ไกรพันธ์, 2540: 6) นำไปในทางชั่ว ไม่บริสุทธิ์ การให้สินบน กินสินบน การรับสินบน (ชำนาญ จันทร์เรือง, 2536:10) อันทำให้เกิดความเสื่อมเสียหรือการกระทำที่ผิดทำนองคลองธรรมทุกชนิด (ยอดธง ทับทิวไม้, 2535: 5) ดังนั้นจึงเรียกรวมกันว่า การทุจริตคอร์รัปชั่น คือการใช้ตำแหน่งอำนาจหน้าที่ เรียกรับสินบน หรือผลประโยชน์ เพื่อการแลกเปลี่ยนกับการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของราชการ (ขัตติยา กรรณสูต และคณะ, 2546: 26) หรือเรียกว่า การฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งหมายถึง การกินเศษกินเลย การยักเอาบางส่วนไว้เป็นของตน กินใต้โต๊ะ รับประโยชน์จากการบริการโดยไม่ถูกกฎหมาย กินเปล่า เรียกทรัพย์เพื่อแลกผลประโยชน์ กินนอกกินใน เอาประโยชน์เกินจากราคา กินตามน้ำ หารายได้จากการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง ติดสินบน เอาประโยชน์ตอบแทน จูงใจ หน่วงเหนี่ยว กลั่นแกล้ง เรียกร้อง ข่มขู่ บังคับเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง มีการกระทำผิด บิดเบือน หลีกเลี่ยง ฝ่าฝืนกฎระเบียบ และการบังหลวง ได้แก่ การปลอมแปลงเอกสารหลักฐานเพื่อผลประโยชน์ ลักขโมย เอาสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิหรือไม่ได้รับอนุญาต การเอื้อให้หลีกเลี่ยงภาษี ทั้งทางตรงและทางอ้อม การใช้ความรุนแรง ทุบตี ทำร้าย จนถึงพยายามฆ่า (พรศักดิ์ ผ่องแผ้วและคณะ, 2543. อ้างในขัตติยา กรรณสูต และคณะ, 2546: 27-29) ดังนั้นคำว่าการทุจริตต่อหน้าที่จึงหมายถึง การไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้อง

การเห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ทั้งนี้ผู้นำทางการเมืองมีที่มาจากหลากหลายสาขาอาชีพ มีประวัติภูมิหลังที่แตกต่างกัน และมีวัตถุประสงค์ที่ไม่เหมือนกัน มูลเหตุที่ผู้นำทางการเมืองเห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวมนั้นมาจากปัจจัย 3 ประการ คือ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, 2551: 8-9) 1.) ต้องการอำนาจ (Power) 2.) ต้องการความมั่งคั่ง (Wealth) 3.) ต้องการยศศักดิ์ หรือสถานภาพที่ทุกคนยอมรับ (Status) และตำแหน่งหน้าที่ที่บรรดาผู้นำทางการเมืองต้องการมากที่สุดคือ ตำแหน่ง รัฐมนตรี หรือตำแหน่งที่มีผลประโยชน์เป็นเงินทองจำนวนมาก เป็นต้น ด้วยเหตุที่ผู้นำมีความหลากหลาย มีประวัติภูมิหลังและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน จึงเป็นที่มาของการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตัวเอง ปัจจุบันมักจะเห็นนักการเมืองที่เป็นนักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมือง และนำไปสู่ปัญหาในลักษณะการอาศัยตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองเพื่อทำธุรกิจของครอบครัว วงศ์ตระกูลและเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้อง ในขณะเดียวกันก็ใช้อำนาจทางการเมืองกำจัด เบียดบังผู้ที่อยู่ฝ่ายตรงข้าม ถึงแม้จะมีกฎหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนในการห้ามไม่ให้ผู้นำทางการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจ เช่น ห้ามถือหุ้นเกินที่กฎหมายกำหนด หรือมีหุ้นส่วนในทำสัญญาว่าจ้างกับหน่วยงานของรัฐก็ตาม ผู้นำทางการเมืองใช้วิธีการที่แยบยล ช่องว่างทางกฎหมายด้วยการให้ผู้อื่นถือแทนทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตนคือ นอมินี เป็นต้น

การก้าวก่ายแทรกแซงองค์กรอิสระ ผู้นำทางการเมืองถือว่าเป็นบุคคลสาธารณะที่ประชาชนสามารถวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นต่อผู้นำได้ และผู้นำเองก็มีทั้งคนที่สนับสนุนและศัตรู ดังนั้นการกระทำหรือพฤติกรรมของผู้นำจึงถูกตรวจสอบจากสังคมตลอดเวลา เช่น สื่อสารมวลชน องค์กรทางสังคมภาคประชาชน หรือฝ่ายค้านก็ตาม ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผู้นำทางการเมืองจะถูกฟ้องร้อง หรือดำเนินคดีต่างๆมากมาย หน่วยงานหนึ่งที่มีอำนาจในการตรวจสอบโดยตรงคือ องค์กรอิสระ กล่าวคือสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) หรือคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ตามหลักการแล้วองค์กรอิสระ มีหน้าที่ในการตรวจสอบหรือฟ้องร้องต่อศาลเกี่ยวกับการประพฤติมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่กระทำหรือต้องสงสัยว่าจะกระทำผิด หรือมีการร้องเรียนจากประชาชน โดยมีความเป็นอิสระไม่ขึ้นตรงกับหน่วยงานใด มีอิสระในการทำหน้าที่แต่ต้องมีความโปร่งใส มีความเป็นกลาง ตรวจสอบได้ และเป็นผู้ที่สังคมให้การยอมรับในความซื่อสัตย์สุจริต จากบทบาทและอำนาจขององค์การอิสระ ประกอบกับผู้นำที่ต้องถูกตรวจสอบตลอดเวลานี้เอง การก้าวก่ายแทรกแซงองค์กรอิสระของผู้นำทางการเมืองจึงเกิดขึ้น คือการป้องกันที่ต้นเหตุเริ่มตั้งแต่การสนับสนุนคนที่มีความสนิทสนมส่วนตัว หรือมีคนที่บุญคุณต่อกันให้เข้าไปมีบทบาทหรือมีอำนาจในองค์กรอิสระนั้น เมื่อผู้นำมีคดีความหรือถูกฟ้องร้องในเรื่องการ

ปฏิบัติหน้าที่ องค์กรอิสระก็ไม่สามารถทำหน้าที่ หรือทำก็ไม่สามารถเอาผิดกับผู้นำนั้นได้ จึงเกิดคำถามต่างๆและข้อสงสัยจากประชาชนอย่างกว้างขวาง

การใช้อิทธิพลทางการเมือง แทรกแซงการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการประจำ เพราะผู้นำมีอำนาจในเสนอแนะ หรือการเซ็นอนุมัติในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการประจำระดับสูงได้ เช่น การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตำรวจ ปลัดกระทรวง ทบวง กรม โดยข้ามระดับอาวุโสหรือระเบียบการการโยกย้ายของทางราชการ การฝากคนเข้าทำงาน หรือเรียกว่าเด็กฝากเด็กเส้นของนักการเมือง เป็นต้น ประเด็นปัญหาจริยธรรมดังกล่าวนี้มีให้เห็นทุกยุคทุกสมัย ข้าราชการเองมีการวิ่งเต้นเพื่อที่จะได้มีตำแหน่งหน้าที่แลกกับการรับใช้ข้าราชการการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง ที่กล่าวมานี้เป็นปัญหาจริยธรรมที่ชัดเจน เนื่องจากว่า ผู้นำมีบทบาทอำนาจหน้าที่ที่สำคัญในการบังคับบัญชาข้าราชการประจำ เช่น การอนุมัติงบประมาณให้แก่กระทรวง ทบวง กรม ดังนั้นการที่ผู้นำทางการเมืองจะทำอะไรให้ประสบผลสำเร็จที่รวดเร็ว โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม จึงแต่งตั้งคนของตัวเองหรือคนที่ตัวเองไว้วางใจให้ทำหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายนั้นเอง

ไม่รักษาสัจจะ พูดอย่างทำอีกอย่าง (preach but not practice) เป็นปัญหาทางจริยธรรมกับผู้นำโดยตรงที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุด แม้จะมีการกล่าวคำสัตย์ปฏิญาณตนที่ได้ถวายแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือคำแถลงนโยบาย โวหารที่สวยงาม แต่เป็นที่น่าเสียดายทุกรัฐบาลไม่สามารถทำตามคำถวายสัตย์ดังกล่าวไม่ การให้คำมั่นสัญญาในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ของประเทศ กลายเป็นโวหารที่สวยหรูทางจริยธรรมของผู้นำมาทุกยุคทุกสมัย (ปัทมา ธำรงสิริภาคย์, 2542: 39) การไม่รักษาสัจจะของผู้นำทางการเมืองเริ่มต้นตั้งแต่การหาเสียง ให้คำมั่นสัญญา ใช้คำพูดที่สวยหรูเพื่อขอคะแนนเสียง การให้คำมั่นสัญญากับประชาชน คือเครื่องผูกพันที่มีต่อประชาชน ผู้นำต้องรับผิดชอบโดยการปฏิบัติตามคำมั่นให้บังเกิดผลอย่างชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม จึงจะสมกับเป็นผู้นำที่แท้จริง (เล่มเดียวกัน, หน้า 41) แต่ผู้นำเมื่อได้รับการเลือกตั้งเข้าไปนั่งในสภาฯ มีตำแหน่งหน้าที่ที่ทรงเกียรติ กลับไร้ความจริงใจลืมคำพูดของตัวเอง ไม่ทำในสิ่งที่สัญญากับประชาชนไว้ ขณะเดียวกันกลับใช้เสียงของประชาชนเป็นเครื่องมือในการต่อรองในเรื่องของการแบ่งโคต้าขอตำแหน่งทางการเมือง โดยมิคำนึงถึงคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชนซึ่งถ้าพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วก็ไม่ต่างไปจากการขายฝันให้ประชาชนเกิดความคาดหวัง เช่น การสร้างถนนหนทาง ราคาพืชผลเกษตรกร เป็นต้น แต่แล้วเรื่องดังกล่าวเงียบหายไป ประชาชนกลับสัญจรไปมาลำบากเหมือนเดิม ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำเช่นเคย

มุสาวาท ใส่ร้ายป้ายสี ใช้ข้อมูลเท็จ ผู้นำทางการเมืองนอกจากไม่รักษาสัจจะแล้ว สิ่งหนึ่งที่มองเห็นได้ชัดในเรื่องการขาดจริยธรรมคือ การพูดเท็จ หรือการไม่พูดความจริง พูดเสียดสี กล่าวหาใส่ร้ายผู้อื่น โดยเฉพาะฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง เช่น การอภิปรายไม่ไว้วางใจ จะใช้วาจาที่ไม่สุภาพ ด่าทอ เสียดสีผู้อื่น บางครั้งถึงขั้นใช้กำลังทำร้ายกัน ขณะเดียวกันมีการใช้ข้อมูลที่เป็นเท็จไม่มีการตรวจสอบ มาเป็นหลักฐานเพื่อทำลายฝ่ายตรงข้าม หรือผู้ที่ไม่สามารถจะตอบโต้ในสภาฯได้ โดยเฉพาะถ้ามีการถ่ายทอดทางสื่อต่างๆ ผู้นำมักจะใช้วิธีการใส่ร้ายป้ายสี ใช้ข้อมูลเท็จ หรือการพูดเท็จเพื่อหลบหลีก หรือเพิ่มน้ำหนักให้ผู้อื่นเกิดความเสียหาย ถึงแม้จะมีกฎข้อบังคับที่มีผลทางกฎหมายก็ตามแต่กว่าจะถึงขั้นนั้น ผู้ถูกกล่าวหาเกิดความเสียหายไปแล้ว ประชาชนที่รับฟัง ฝ่ายที่ชื่นชอบกลับชื่นชม แต่ฝ่ายที่ไม่ชื่นชอบเกิดความเคลียดแค้น ดังนั้นการพูดเท็จ การใส่ร้ายป้ายสี การใช้ข้อมูลเท็จของผู้นำทางการเมืองนอกจากจะผิดหลักจริยธรรมแล้ว ยังมีผลทำให้ประชาชนที่ไม่มีวิจารณญาณเพียงพอเกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง เกิดความแตกแยก แบ่งฝ่าย แบ่งภาค ถึงขนาดห้ามเข้าพื้นที่ หรือมีการก่อกวน เผ่าทำลายสิ่งของทางราชการ เป็นต้น

การซื้อเสียงในการเลือกตั้ง เป็นประเด็นทางจริยธรรมที่อยู่คู่กับการเมืองการปกครองของไทยมาอย่างช้านาน การซื้อเสียงในการเลือกตั้งของไทยเป็นที่ทราบกันดีในหมู่นักการเมืองว่าเป็นตลาดการเมือง มีการซื้อขายต่อรองราคา มีการวิ่งเต้นแลกเปลี่ยนเป็นที่คึกโครมและปรากฏในสื่อให้เห็นเป็นประจำ ลักษณะการซื้อขายเสียงของผู้นำทางการเมืองมีความสลับซับซ้อนหลายลักษณะด้วยกัน จากงานวิจัยของปัทมา ธำรงสิริภาคย์ (2542: 50-52) ได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การซื้อขายเสียงด้วยเงิน และการซื้อขายเสียงที่มิได้ชำระด้วยเงินแต่แลกด้วยตำแหน่งและความก้าวหน้าในอาชีพ ปัญหาดังกล่าวมีปรากฏในตลาดการเมืองทุกระดับ ตั้งแต่ระดับเขตการเลือกตั้ง หมายถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งจ่ายเงินให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพื่อลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครที่จ่ายเงินนั้น การซื้อขายเสียงในระดับพรรคการเมือง มีจุดมุ่งหมายที่จะแย่งชิงการนำภายในพรรคเพื่อว่าเมื่อพรรคการเมืองในสังกัดเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาล จะได้ยึดครองตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรี ในสังคมการเมืองไทย ผู้นำพรรคการเมืองจักต้องมี ส.ส. ที่เป็นบริวารหรืออยู่ภายใต้การอุปถัมภ์จำนวนมากพอสมควร ภายในพรรคการเมืองจึงมีกลุ่ม มีมุ้งและใช้เป็นข้อต่อรองอำนาจทางการเมือง และถ้าหากผู้นำกลัวว่าสถานภาพของตนจะสั่นคลอน ส.ส.ในสังกัดจะแปรพักตร์อาจต้องมีการอัดฉีดให้ ส.ส. เข้าแถวอย่างเป็นระเบียบ เป็นต้น ประวัติศาสตร์การซื้อขายเสียงทางการเมืองของไทยเริ่มตั้งแต่การเลือกในปี พ.ศ. 2500 และแจกกันอย่างเงียบๆ ในอัตราคนละ 1 บาท โดยมีนายฮ้อย (พ่อค้าโคกระบือ) ซึ่งมีบทบาทสูงทางเศรษฐกิจท้องถิ่นเป็นผู้นำเงินใส่ข้องปลาไปแจก แต่ประวัติการซื้อขายเสียงขนาดใหญ่ได้เริ่มต้นจาก “โรคร้อยเอ็ด” เมื่อ พลเอก เกรียง

ศักดิ์ ชมะนันทน์ ลงสมัครรับเลือกตั้งซ่อม ประมาณปี พ.ศ. 2522 ประมาณกันว่าไม่น้อยกว่า 30 ล้านบาทและได้รับเลือกตั้งสมใจ

หลังจากนั้นการเลือกตั้ง ส.ส. ครั้งต่อๆมา มีการซื้อเสียงกันมากขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2535 ที่มีการเลือกตั้งถึงสองครั้ง มีพรรคการเมืองหน้าใหม่เกิดขึ้นในวงการเมืองไทยคือ พรรคความหวังใหม่ ซึ่งสนับสนุนผู้ลงสมัครในสังกัดตัวเอง คนละ 3 ล้านบาท คณะ รสช. เกทับโดยเสนอให้ผู้ลงสมัครในนามพรรคสามัคคีธรรม คนละ 5 ล้านบาท มาถึงการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2538 พรรคความหวังใหม่เสนอให้ คนละ 15 ล้าน พรรคเกิดใหม่แบบพรรคนำไทยเสนอให้คนละ 10 ล้านบาท สำหรับผู้สมัครเกรด เอ. หรืออดีต ส.ส. พรรคชาติไทยสนับสนุนผู้สมัครเกรด เอ. คนละ 15-20 ล้านบาท พรรคประชาธิปัตย์ให้คนละ 3-5 ล้านบาท เป็นต้น ธนาคารชาติประมาณว่ามีเงินหมุนเพื่อซื้อเสียงระหว่างการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2538 ไม่น้อยกว่า 2-3 หมื่นล้านบาท (อ้างแล้ว หน้า 52) ตัวอย่างที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าการซื้อขายเสียงทางการเมืองของไทยนั้นมีให้เห็นทางสื่อสารมวลชนเป็นประจำทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง สะท้อนให้เห็นว่า เงินทำให้เกิดการมีตำแหน่งและอำนาจ จริยธรรมมาทีหลังสำหรับผู้นำทางการเมืองของไทย

สรุป

เป็นที่ทราบกันว่าปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำนั้น เริ่มจากการการทุจริตประพฤติมิชอบทางใจ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า ตัวผู้นำเองมีความโลภะ โทสะ โมหะ แสดงออกมาในทางพฤติกรรมกลายสภาพเป็นทางกายเรียกว่า กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต อันเป็นที่มาของการเกิดปัญหาทางจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทยที่ใช้อำนาจในทางมิชอบเพื่อเอื้อประโยชน์ให้ตัวเองหรือเพื่อประโยชน์ของวงศาคณาญาติ อย่างไรก็ดี ในทางกฎหมายการทุจริตประพฤติมิชอบ จะเกิดขึ้นเมื่อเจ้าพนักงาน รับ ขอ หรือกรรโชกเอาค่าตอบแทน แต่ในทางจริยธรรมแม้แค่คิดก็ไม่เหมาะสมแล้วสำหรับผู้ที่เสนอตัวเองขึ้นมารับใช้ประชาชน

จากปัญหาเรื่องจริยธรรมผู้นำดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นที่ทราบกันดีว่าผู้นำทางการเมืองนั้นมีที่มา สาขา อาชีพที่หลากหลาย และเป็นอาชีพที่อาศัยการเตรียมตัวมาน้อยที่สุด (มนตรี เจนวิทย์การ เขียน, วริยา ชินวรรโณ สรุป, 2546: 69) ขณะเดียวกันนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองนั้นกลับมีบทบาทอย่างสูงในการใช้อำนาจรัฐหรืออำนาจทางการเมือง (Political Power) โดยการดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการปกครอง (Public Office) ที่ได้รับความไว้วางใจและมีผลกระทบกับการเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง

ดังนั้นในปัจจุบันมักจะเห็นนักการเมืองที่เป็นนักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมือง และนำไปสู่ปัญหาในลักษณะการอาศัยตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองเพื่อทำธุรกิจของครอบครัวและวงศ์ตระกูล เนื่องจากการบริหารประเทศนั้น ต้องยึดหลักผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ขณะเดียวกัน ระบบทางการเมืองของไทยมีปัญหาในทางปฏิบัติ มีการแทรกแซงหน่วยงานอิสระเช่น คดีการซุกหุ้นของนักการเมือง หรือการอาศัยช่องว่างทางกฎหมายในการขายหุ้นเพื่อหลีกเลี่ยงภาษี เป็นต้น จากต้นเหตุของปัญหาดังกล่าว ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (2549) ยังได้ให้ทัศนะถึงผลกระทบจากการขาดจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองไว้ว่า เกิดผลกระทบด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ ทำให้ระบบการเมืองขาดความชอบธรรมไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน ระบบการเมืองขาดเสถียรภาพ อาจนำไปสู่การปฏิวัติรัฐประหาร หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง ผู้นำขาดการยอมรับจากประชาชนทำให้เกิดความระส่ำระส่ายในการปกครอง และขาดประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดิน เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การพัฒนาประเทศไร้ทิศทาง เนื่องจากเป็นไปตามความพึงพอใจและผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ ทำให้ขาดความเชื่อมั่นจากบรรดานักลงทุนในประเทศและต่างประเทศ การลงทุนจึงอาจชะงักงัน เศรษฐกิจไม่หมุนเวียน ทำให้การกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจไม่เป็นธรรม นักการเมืองร่ำรวยขึ้นประชาชนยากจนเหมือนเดิม นักการเมืองนำผลประโยชน์ที่ได้ไปหลบซ่อนในต่างประเทศ หรือใช้จ่ายเงินทองทรัพย์สินไปในทางที่หรูหราฟุ่มเฟือย ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรทางเศรษฐกิจและเมื่อการเลือกตั้งต้องใช้จ่ายเงินมาก จึงมีการทุจริตคอร์รัปชั่นสูงติดตามมา

ปัญหาทางด้านจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองไทยในปัจจุบัน จากปัญหาต่างๆดังที่กล่าวมาแล้ว และเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นแสดงให้เห็นถึงวุฒิภาวะทางด้านจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง กล่าวคือ เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้นำทางการเมืองหมดความชอบธรรมในการบริหารประเทศที่ประชาชนมอบอำนาจให้ ขณะเดียวกันจริยธรรมของผู้นำนั้นอยู่ตรงที่ไม่มีเครื่องวัดหรือชี้ว่าจริยธรรมของใครเสื่อมลงไปแล้วเพียงไร เพราะจริยธรรมเป็นเรื่องนามธรรม ความสำนึกความรู้สึกผิดชอบชั่วดี กว่าจะรู้ว่าผู้นำขาดจริยธรรม ที่แสดงออกเป็นรูปธรรมทางพฤติกรรมออกมาจนเกิดความเสียหายแก่ตนเองและประเทศชาติ เพราะฉะนั้น จริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่แต่ละคนจะต้องปฏิบัติและพัฒนาเป็นประจำให้เป็นนิสัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นเกราะป้องกันมิให้มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงทางจิตใจ จนกลายสภาพเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวงทางกาย ตามรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 279 และ 280 ดังที่กล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมาเริ่มตั้งแต่การใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ไม่เคยปรากฏว่าจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดถูกตำหนิหรือถูกประณามในการละเมิดจริยธรรม ทั้งๆที่ในความเป็นจริงมีการละเมิดจริยธรรมเกิดขึ้นแทบจะทุกวัน (สถาบันพระปกเกล้า, 2551: 49) เช่น การใช้เอกสิทธิ์คุ้มครองความเป็น ส.ส.ในการถูกดำเนินคดี การให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนเสียดสีผู้อื่น การกล่าวปราศัยบนเวทีต่อหน้าชุมชนเพื่อโจมตีฝ่ายตรงข้าม การใช้ตำแหน่ง อำนาจหน้าที่อย่างไม่เป็นธรรมในการโยกย้ายแต่งตั้งข้าราชการประจำ การแสดงกิริยาก้าวร้าว ฯ การฝ่าฝืนจริยธรรมดังกล่าวดูเหมือนจะเป็นเรื่องปกติ ที่เกิดขึ้นแล้วผ่านไป ไม่มีการสอบสวน ไม่มีการลงโทษและดูเหมือนว่าพฤติกรรมของเหล่าบรรดานักการเมืองของแต่ละพรรคมิได้ผิดแผกแตกต่างกันมากนัก การควบคุมกันเองของนักการเมืองจึงไม่บังเกิดขึ้น ในที่สุดก็เกิดวิกฤตทางการเมืองซึ่งสาเหตุที่แท้จริงมาจากการไร้คุณธรรม จริยธรรมของตัวแทนทางการเมืองนั่นเอง (เล่มเดียวกัน หน้า 51)

ดังนั้นคนที่อยากจะเป็นผู้นำทางการเมืองด้วยความบริสุทธิ์ใจ อยากทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองในทางการเมือง จึงต้องเตรียมกาย เตรียมวาจาและเตรียมใจของตนให้สุจริต และรักษาความสุจริตนั้นเอาไว้ และป้องกันความทุจริตมิให้เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนเข้าไปนั่งในสภาหรือในกระทรวง และเมื่อเข้าไปอยู่ในสภาหรือในกระทรวงแล้ว ก็ยิ่งจะต้องรักษาสุจริตและป้องกันทุจริตอย่างแข็งแรงยิ่งขึ้นไปอีก ดังเนื้อหาตามเจตนารมณ์ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 175, 259, 260, 261, 269 และการถูกถอดถอนตามมาตรา 270 และมาตรา 275 เพราะผู้นำทางการเมือง โดยเฉพาะที่ประสบความสำเร็จ เข้าไปนั่งในสภาหรือในกระทรวงได้แล้วนั้นอาจทำคุณอนันต์หรือโทษมหันต์ให้แก่สังคมได้ หากสุจริตหรือทุจริตแล้วแต่กรณี ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของประชาชนและสังคมที่จะต้องคอยจับตาดู เมื่อเห็นผู้นำที่ดีก็ควรชื่นชมสนับสนุนคนดีให้เขาอยู่ในการเมืองในการบริหารประเทศและป้องกันคนที่ไม่ดีอย่าให้มีโอกาสเข้ามามีอำนาจในการบริหารบ้านเมือง ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ยกมาแล้วข้างต้น

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สถาบันพระปกเกล้า เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ ครั้งที่ 9 ประจำปี 2550; เรื่อง วัฒนธรรมการเมือง จริยธรรม และการปกครอง (Political Culture, Ethics, and Governance) ระหว่างวันที่ 8 - 10 พฤศจิกายน 2550. พบว่า วัฒนธรรมการเมือง จริยธรรม และการปกครอง นั้นสิ่งสำคัญในระบอบการปกครอง คือการมีวิถีปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ประชาชน รวมถึงจริยธรรมเป็นสิ่ง

สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อระบบการเมืองของไทย โดยเฉพาะจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง และใช้เป็นบรรทัดฐานในการปกครอง บริหารบ้านเมืองของนักการเมือง การขาดจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองเท่ากับการขาดความชอบธรรมในการบริหารประเทศ ดังนั้นเอกสารดังกล่าวจึงได้เสนอแนวความคิดและแนวทางในการปกครองสำหรับนักการเมือง ผู้มีบทบาทสำคัญในการนำพาประเทศและเป็นตัวแทนประชาชนในการใช้อำนาจทางการเมือง

เสวี บัวแก้ว (2533: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยถึงบทบาทผู้นำทางการเมืองของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2526) ผลการศึกษาพบว่า การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการสนับสนุนจากปัจจัยทางทหารและพรรคการเมือง โดยที่มีผลเกื้อกูลจากปัจจัยแวดล้อมทางสภาพการณ์ทางการเมืองเป็นด้านเสริม บทบาททางการเมืองในฐานะผู้นำรัฐบาลเป็นบทบาทสัมพันธ์กันระหว่าง 2 ด้าน ที่อยู่ภายใต้กรอบกำหนดของสภาพเงื่อนไขแวดล้อมทางการเมืองและกรอบที่เป็นบุคลิกภาพเฉพาะตัว ซึ่งเป็นบทบาทหลักของการดุลยภาพในกระบวนการอำนาจทางการเมืองระหว่างกลุ่มอำนาจ 2 กระแสหลัก คือ กระแสพรรคการเมืองนอกกลไกราชการกับกระแสกลไกราชการนอกพรรคการเมือง บทบาทดังกล่าวส่งผลต่อระบบการเมืองในลักษณะการพิทักษ์ระบอบกึ่งประชาธิปไตยในระบบการเมืองไทย

ปัทมา ธำรงศิริภาค (2542: สรุปจากบทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องผู้นำกับจริยธรรมทางการเมือง ผลการวิจัยพบว่า ในปัจจุบันไทยยังไม่มีเกณฑ์เลยว่าผู้นำทางการเมืองนั้นควรมีจริยธรรมอะไรบ้าง เพียงแต่ผ่านกระบวนการทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง ก็ถือว่าถูกต้องแล้ว ในงานวิจัยดังกล่าวยังค้นพบอีกว่า สาเหตุของความล้มเหลวทางจริยธรรมของผู้นำและผู้มีอำนาจนั้น มาจากเรื่องของ “คน” และ “ระบบ” กล่าวคือภูมิหลังมีผลโดยตรงต่อการกระทำของคน และระบบต่างๆ เช่น ระบบการเมือง ระบบราชการ ระบบความสัมพันธ์ในสังคม ระบบอุปถัมภ์ และวัฒนธรรมการเมืองของไทย เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบอีกว่า จริยธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องที่ผู้นำให้การยอมรับและเห็นความสำคัญแม้หากผู้นำเลือกผู้นำด้วยกันเอง ผู้นำก็เลือกคนที่มีจริยธรรมเป็นพื้นฐาน มีความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นลักษณะสำคัญ หากต้องการให้ประเทศประกอบด้วยคนดีมีศีลธรรมจริยธรรม ต้องสร้างและฝึกฝนคนตั้งแต่ต้น คือ ตังแต่วัยเด็ก ทั้งนี้เพราะภูมิหลัง การอบรมบ่มนิสัย สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม การศึกษา ฯลฯ ล้วนมีผลต่อทัศนะคติของคนทั้งสิ้น

มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์ (2540: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง จริยธรรมกับภาวะผู้นำ : ศึกษาทัศนะของนักวิชาการรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมือง ผลของ

การวิจัยดังกล่าวพบว่า นักวิชาการรัฐศาสตร์ส่วนมากมีทัศนะที่สอดคล้องกัน ในประเด็นสถานภาพของผู้นำ ควรกำหนดตามรัฐธรรมนูญและการยอมรับของสังคมนั้น ลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ คือ นำแบบประชาธิปไตย วิธีการให้ได้มาซึ่งผู้นำที่มีความชอบธรรม คือ วิธีการแบบประชาธิปไตย เหตุที่ยอมรับผู้นำและวิธีการแบบประชาธิปไตย เพราะเชื่อว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นกลไกที่มีเหตุผลและสามารถตรวจสอบการทำงานของผู้นำ และถอดถอนผู้นำที่ไม่ชอบธรรมได้ จริยธรรมของผู้นำจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยโครงสร้าง ระบบกลไก จริยธรรมเป็นหลักควบคุมพฤติกรรมของผู้นำให้การบริหารงานมีความชอบธรรมหรือถูกต้อง ภาวะผู้นำเป็นศิลปะในการบริหารให้มีประสิทธิภาพ จริยธรรมกับภาวะผู้นำ จึงเป็นการรวมหลักด้านคุณภาพทางด้านจิตใจและศักยภาพในการบริหาร

สุชาติ โจมเสนาะ (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยจริยธรรม: กรณีศึกษาชีวิตและผลงานของศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ โดยทำการศึกษาวิจัยภาวะผู้นำที่มีจริยธรรมของ ศ.ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และการสัมภาษณ์ระดับลึกกับนักวิชาการ และบุคคลที่รู้จักใกล้ชิดกับ ศ. ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผลของการวิจัยพบว่า ทฤษฎีลักษณะผู้นำ หมายถึง บุคคลบางคนซึ่งเกิดมาพร้อมด้วยลักษณะบางประการที่จะช่วยสนับสนุนให้เขาเป็นผู้นำได้ เช่น บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ คุณลักษณะด้านสังคมและคุณลักษณะด้านกายภาพ ความสำเร็จของความเป็นผู้นำต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1. ความสมบูรณ์ด้านสติปัญญา 2. ความเข้มแข็งด้านอารมณ์ และ 3. ความมีจริยธรรม และจากผลการสัมภาษณ์กับนักวิชาการได้ข้อสรุปที่ตรงกันคือ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีลักษณะผู้นำที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1. เป็นผู้ที่มีสติปัญญาเป็นเลิศ 2. เป็นผู้ที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้เป็นเยี่ยม และ 3. เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีคุณธรรมสูง

แสวง คำหงษา (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง คุณธรรมของผู้ปกครอง : ศึกษากรณีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตามกรอบทรรศนะนิคโคโล มาเคียเวลลี ผลการวิจัยพบว่า มาเคียเวลลี ได้เสนอคุณสมบัติผู้ปกครองที่ยึดหลักการและแนวทางการขึ้นสู่อำนาจและการครองอำนาจ ผู้ปกครองต้องดำรงคุณธรรมส่วนตนได้แก่ การควบคุมตนเอง เพื่อป้องกันการมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง การปกครองควรใช้วิธีการบริหารที่ยืดหยุ่นสอดรับกับธรรมชาติมนุษย์ และความเป็นจริงของสังคม เพื่อการบรรลุเป้าหมายของรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่จอมพลสฤษดิ์ ได้ขึ้นสู่การครองอำนาจและการบริหารประเทศ ในสถานการณ์ทางสังคมการเมืองไทยที่มีความผันผวนสูงเช่นเดียวกับสถานการณ์ที่เป็นบริบทเบื้องหลังความคิดของมาเคียเวลลี จอมพลสฤษดิ์ได้กำหนดเป้าหมายของชาติอย่างชัดเจน และเลือกใช้วิธีการบริหารเพื่อให้การดำเนินนโยบายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากคุณธรรมเรื่องการควบคุมตนเองที่ขาดไปแล้ว นับได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ เป็นผู้ปกครองตามทฤษฎีของมาเคียเวลลี

สุรศักดิ์ ม่วงทอง (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ : ศึกษาเฉพาะกรณีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับ “ผู้นำ” ปรากฏในพระสูตรต่างๆ เช่น อัคคัญสูตร เป็นต้น ส่วนหลักพุทธธรรมที่แสดงถึง “ภาวะผู้นำ” ปรากฏในพระสูตร คือ ลักขณะสูตร, สัปปุริสสูตร รวมถึงทศพิธราชธรรม 10เป็นต้น ซึ่งเป็นคุณลักษณะตามหลักพุทธธรรมที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ โดยได้สอดคล้องกับแนวความคิดของนักคิดต่างๆ ที่ได้กำหนดคุณสมบัติ บทบาทและอำนาจหน้าที่ของผู้นำ หรือภาวะผู้นำที่สังคมพึงประสงค์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า หลักพุทธธรรมได้กำหนดสถานภาพของบุคคลว่ามีศักยภาพสูงหรือต่ำ โดยให้ปฏิบัติตามอุดมการณ์แนวพุทธที่มีหลักธรรมเป็นข้อกำหนด

วีระชัย ยศโสธร (2547: บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง หลักจริยธรรมนักการเมืองในพุทธจริยศาสตร์: ศึกษาทรรศนะของนักการเมืองในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมและการเมืองเป็นเรื่องที่แยกจากกันไม่ได้ นักการเมืองต้องมีคุณธรรมในศาสนาของตน นอกจากนี้ผลการวิจัยทรรศนะเกี่ยวกับจริยธรรมนักการเมืองของนักการเมืองในพุทธจริยศาสตร์ในประเด็นต่างๆ สอดคล้องกัน กล่าวคือ จริยธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์มีความสำคัญและจำเป็นต่อการปกครอง ซึ่งทำให้นักการเมืองเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ เสียสละ นักการเมืองที่ดีควรปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา ควรมีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานทางจริยธรรมของนักการเมือง เพราะสาเหตุของการเกิดวิกฤตทางการเมืองเนื่องมาจากการขาดจริยธรรม นักการเมืองสามารถนำหลักพุทธจริยธรรมมาใช้ป้องกันปัญหาดังกล่าวได้โดยการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

สุทธิพงศ์ ธรรมพิทักษ์ (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระเจ้าพิมพิสารกับพระเจ้าปเสนทิโกศล จากการศึกษาพบว่าพระเจ้าพิมพิสารและพระเจ้าปเสนทิโศล เดิมนับถือศาสนาพรหมณ์และลัทธิท้องถิ่นที่นิยมกันในสมัยนั้น ต่อมาได้หันมานับถือศาสนาพุทธและพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ ก็ทรงปฏิบัติสอดคล้องกับหลักจริยธรรมทางพุทธศาสนา โดยเห็นได้จากราชจริยาวัตรที่ทรงปฏิบัติในราชกิจต่างๆ ได้แก่การบริหารการปกครองมีประสิทธิภาพมากขึ้น นำความสงบสุขมาสู่ผู้ที่อยู่ภายใต้ปกครอง

ฐิฏินันท์ ธรรมโชติ (2542: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประมวลจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งการเมือง ผลการวิจัยพบว่า ระบอบประชาธิปไตยของไทย มีการคัดเลือกคณะบุคคลเข้ามาเป็นตัวแทนในการบริหารประเทศ โดยผ่านกระบวนการการเลือกตั้ง เท่าที่ผ่านมาพบว่ามีการละเมิด

จริยธรรมหลากหลายรูปแบบ อาทิเช่น การซื้อสิทธิ์ขายเสียง แจกสิ่งของหรือให้คำมั่นสัญญาต่างๆ ไว้กับประชาชนเพื่อให้ตนได้มีโอกาสเข้ามาเป็นตัวแทน ครั้นได้รับโอกาสให้มีตำแหน่งทางการเมืองอาจจะปฏิบัติหน้าที่ไปในทางที่ไม่สุจริต ไม่โปร่งใส หรือมีการกระทำผิดจริยธรรม ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นและศรัทธาในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลเหล่านั้น แนวคิดมาตรฐานจริยธรรม ควรมีการจัดให้มีประมวลจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พร้อมทั้งหารูปแบบขององค์กรที่จะเข้ามาควบคุมดูแลผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม เพราะถือว่าผู้มีตำแหน่งทางการเมืองเป็นแบบอย่างที่ดีของประชาชน อันจะส่งผลดีในการพัฒนาประเทศ

บทที่ 3
ประวัติชีวิตและผลงานของ
พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำหัวหน้ารัฐบาลทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน จนกระทั่งถึงปัจจุบันมีผู้นำที่เป็นนายกรัฐมนตรีรวมได้ 26 ท่าน โดยเริ่มแต่พระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกแต่เรียกตำแหน่งนี้ว่า “ประธานคณะกรรมการราษฎร” ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 และภายหลังพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวร เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ตำแหน่งดังกล่าวจึงได้เปลี่ยนเป็น นายกรัฐมนตรี

ตำแหน่งผู้นำทางการเมืองสูงสุดคือ ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแห่งราชอาณาจักรไทย เป็นตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาลของประเทศไทย โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้ว่าต้องได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงจะขึ้นดำรงตำแหน่งได้ และอาจเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ก็ได้ ตามแต่รัฐธรรมนูญที่มีผลบังคับใช้อยู่ในขณะนั้น ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่ละท่านล้วนมีที่มา และวิธีการบริหารที่แตกต่างกัน สิ่งสำคัญคือ พื้นฐานการเลี้ยงดูจากครอบครัว การศึกษาอบรม และการผ่านประสบการณ์ในด้านการบริหารและอุดมการณ์ในการรับใช้บ้านเกิดเมืองนอน ดังนั้นการศึกษาถึงประวัติของผู้นำทางการเมือง (นายกรัฐมนตรี) จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาบุคคลสำคัญในประวัติการเมืองการปกครองของประเทศ (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2529: 1) ในที่นี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะกรณี พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 16 ของประเทศไทย (3 มี.ค. 2523 - 11 ส.ค. 2531) รวมระยะเวลา 8 ปี 5 เดือน เป็นผู้นำทางการเมืองที่ไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองใด เป็นนายกรัฐมนตรีที่ไม่มีพรรคการเมืองเป็นของตนเอง และเป็นผู้นำทางการเมืองที่รู้จักคำว่า “พอ” และกล้าที่จะปฏิเสธตำแหน่งสูงสุดทางการเมืองที่คนจำนวนมากใฝ่ฝัน *“...ผมขอพอ ไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี...”* (ประสงค์ สุ่นศิริ, 2532: 285) เป็นที่น่าสนใจว่าเหตุใดท่านจึงปฏิเสธตำแหน่งนี้ ในขณะที่ผู้นำทางการเมืองทุกคน

ปราถนาที่จะเป็นและครอบครองให้นานที่สุด หรือเป็นการแสดงออกถึงความกล้าหาญทางจริยธรรมของผู้นำที่ไม่ค่อยมีให้เห็นเท่าใดนัก กระนั้นผู้นำที่รู้จักคำว่า “พอ” เมื่อถึงเวลาที่จะต้อง “หยุด” และ “ปล่อยวาง” ให้คนรุ่นหลังได้บริหารบ้านเมืองสืบต่อไปนั้น จึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และด้วยบุคลิกภาพที่สุขุม ความอ่อนน้อมถ่อมตน กตัญญูกตเวทิตา ความจงรักภักดี การเทิดทูลสถาบัน ฯลฯ ดังนั้นในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาชีวประวัติ การศึกษา การเป็นผู้นำ และผลงานของท่านในขณะดำรงตำแหน่งผู้นำสูงสุดทางการเมืองในบทนี้เป็นลำดับไป

3.1 ประวัติชีวิตของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ชีวประวัติของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารการเชิดชูเกียรติบุคคลสำคัญของประเทศของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2529) และสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (2546) เป็นหลักในศึกษา และค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์อื่นๆ เป็นข้อมูลในการวิจัย ดังนั้นในบทนี้จึงศึกษาเกี่ยวกับชีวประวัติของท่านทั้งในด้านครอบครัว การศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ การเป็นผู้นำทางการเมือง อันจะนำไปสู่การมีจริยธรรมของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในบทต่อไป ดังต่อไปนี้

3.1.1 ครอบครัว

พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ อดีตนายกรัฐมนตรีคนที่ 16 ของประเทศไทย (พ.ศ. 2523 - 2531) เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๖๓ ตรงกับวันขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีวอก โทศก ศักราช ๑๒๘๒ ราศีสิงห์ มหัทธโนฤกษ์ เวลา ๐๖.๒๐ น. (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 28) เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย ศาสนาพุทธ เกิดที่บ้านเลขที่ 788 บ้านบ่อยาง ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นบุตรคนที่ 6 ของรองอำมาตย์โทหลวงวินิจทัณฑกรรม (บิ๊ง ติณสูลานนท์) ตำแหน่งพะทำมะรง (พัศดี) มีหน้าที่ควบคุมดูแลเรือนจำเมืองสงขลา (พ.ศ. 2457) กับนางวินิจทัณฑกรรม (ออด ติณสูลานนท์) มีพี่น้อง 8 คน คือ (มูลนิธิรัฐบุรุษ, 2544: 44-45)

๑. นายชุบ ติณสูลานนท์ (ถึงแก่กรรม)
๒. นายเลข ติณสูลานนท์ (ถึงแก่กรรม)
๓. นางขยัน (ติณสูลานนท์) โมนยะกุล (ถึงแก่กรรม)
๔. นายสมนึก ติณสูลานนท์

๕. นายสมบุญ ติณสูลานนท์ (ถึงแก่กรรม)
๖. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์
๗. เด็กหญิงปรี ติณสูลานนท์ (ถึงแก่กรรม)
๘. นายวีระณรงค์ ติณสูลานนท์ (ถึงแก่กรรม)

สำหรับชื่อ “เปรม” นั้น ท่านเจ้าคุณพระรัตนธัชมุนี (แบน คณฐภรโณ - เปรียญ) วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นผู้ตั้งให้ ดังในคำไว้อาลัยแด่ท่านเจ้าคุณรัตนธัชมุนี (แบน คณฐาภรโณ) เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2523 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้เขียนคำไว้อาลัยตอนหนึ่งว่า *“อนึ่งท่านเจ้าคุณและบิดาของผมเป็นศิษย์ร่วมอุปัชฌาย์อาจารย์เดียวกันและบิดาของกระผมเป็นผู้กราบนมัสการขอให้ท่านเจ้าคุณตั้งชื่อให้กระผมจึงนับได้ว่าท่านเจ้าคุณเป็นผู้มีพระคุณต่อกระผมเป็นส่วนตัวด้วย”* (http://pramlatter.tripod.com/pram.html)

ส่วนตำนานแห่งตระกูล “**ติณสูลานนท์**” นั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามสกุลนี้เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ตามพระราบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. 2456 ให้แก่รองอำมาตย์โทหลวงวินิจทัณฑกรรม ด้วยทรงมีวัตถุประสงค์ให้ปวงชนชาวไทยได้มีนามสกุล เพื่อเป็นหลักในการสืบเชื้อสายวงศ์ตระกูล และให้ผู้สืบสกุลได้ตั้งมั่นในคุณงามความดี โดยการรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของบรรพบุรุษเป็นต้นตระกูลให้มีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงสืบต่อไป (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 20)

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีปู่และย่าชื่อนายสุก – นางขลิบ ซึ่งเป็นราษฎรชาวสวนแห่งบ้านท่าใหม่ ผู้มีความขยันขันแข็งอาศัยอยู่ริมสายน้ำ “คลองท่าใหญ่” ใกล้กับวัดเล็กๆวัดหนึ่งชื่อว่า “วัดปะ” หมู่ที่ 1 ตำบลท่าดี อำเภอเมือง ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ลักษณะของบ้านเป็นเรือนเครื่องสับหรือเรือนเครื่องประดุฝากระดาน หลังคามุงกระเบื้องเกาะยอ อันเป็นเครื่องแสดงความมีฐานะของครอบครัวในตำบลนั้น ครอบครัวของปู่และย่าของท่านมีบุตรธิดา รวม 4 คน เป็นชาย 2 หญิง 2 คนแรกคือ นายบึ้ง (หลวงวินิจทัณฑกรรม) คนที่สองคือ นางช่วย คนที่สามคือ นายเที่ยง และคนสุดท้องคือ นางยก หลวงวินิจทัณฑกรรมเป็นลูกชายคนโตของนายสุกกับนางขลิบ เกิดเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2424 ต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (อ้างแล้ว, 2546: 17-18) ได้สมรสกับนางออด มัฏฐกุล (นางวินิจทัณฑกรรม) ซึ่งเป็นบุตรีคนสุดท้องของนายหมี-นางมุดสัง หรือนางสัง มัฏฐกุล ซึ่งเป็นตากับยายของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีภูมิลำเนาอยู่หมู่ที่ ๒ บ้านหัวคูตะวันตก ตำบล

บ้านนา อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2529: 2) หลังจากมีบุตรคนแรก (ชุบ ติณสูลานนท์) ท่านจึงแยกออกจากครอบครัวพ่อตา แม่ยาย ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นแพ่งอัยการเมืองนครศรีธรรมราช (อ้างแล้ว, หน้า 19)

ส่วนนามสกุลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีผู้ให้ความหมายคำว่า “ติณสูลานนท์” ไว้ว่า (กองบรรณาธิการ, INN, 2549: 26)

ติณสูล แปลว่า ของมีคม เช่น หลาว หอก ดาบ

นนท์ แปลว่า ความเบิกบาน ความยินดี

และอีกความหมายหนึ่ง คือ (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 20)

ติณ แปลว่า หญ้า

สูลา แปลว่า คมหรือยอด

นนท์ แปลว่า ความพอใจหรือยินดี

ติณสูลานนท์ แปลว่า ความเบิกบาน หรือความยินดีในของมีคม อันเป็นเครื่องสำหรับพะทำมะรง (พัศดี) ในการป้องกันปราบปรามมิให้นักโทษก่อความวุ่นวาย ซึ่งหมายถึงความยินดีในการปฏิบัติหน้าที่พะทำมะรง ที่มีเครื่องหมายเป็นของมีคม เช่น หลาว หอก ดาบ

หลวงวินิจทัณฑกรรม แม้จะเป็นเพียงลูกราษฎรชาวสวนธรรมดาคนหนึ่ง แต่ชอบศึกษาเล่าเรียน ชอบแสวงหาความรู้ใหม่ๆ และเลือกคบคนดีมีปัญญาอยู่เสมอ บิดาจึงสนับสนุนให้ลูกได้รับการศึกษา และนำไปฝากเข้าศึกษาบวชเรียนที่วัดพระนคร เมืองนครศรีธรรมราช อันเป็นสำนักเรียนพุทธศาสนาและคลังความรู้ทางหนังสือแห่งเมืองนครศรีธรรมราช หลังจากอุปสมบทได้ 1 พรรษา แล้วมาเรียนต่อที่โรงเรียนสุขุมาภิบาลวิทยา วัดท่าโพธิ์ ที่นครฯเช่นกัน ด้วยความอุตสาหะขยันหมั่นเพียร ศึกษาหาความรู้ตลอดเวลา ทำให้สำเร็จตามหลักสูตรขณะมีอายุได้ 19 ปี (มูลนิธิรัฐบุรุษ, 3538: 29) และได้สมัครเข้ารับราชการเริ่มต้นในตำแหน่งเสมียนกองมหาดไทย เมืองนครศรีธรรมราชเมื่อปี พ.ศ. 2445 ในสมัยรัชกาลที่ 5 และด้วยลักษณะอุปนิสัยของหลวงวินิจทัณฑกรรมที่ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและการได้ศึกษาเล่าเรียนจากวัดซึ่งเป็นสถานการศึกษาที่สำคัญ จึงทำให้ท่านเป็นคนมีน้ำใจ มีเมมตตาธรรมชอบช่วยเหลือคนอื่น มีอุดมคติสูง มีความกตัญญูกตเวที โอบอ้อมอารีย์ต่อบุคคลทั่วไป มีอารมณ์เยือกเย็นสุขุม มีความ

ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ราชการ กล้าหาญ มานะ อดทนในการทำงาน เป็นที่ไว้วางใจแก่ผู้บังคับบัญชา จึงได้รับการสนับสนุนส่งผลให้ชีวิตราชการของท่านเจริญก้าวหน้าตามลำดับ และในปีพุทธศักราช 2455 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายบิ๊ง เป็น *"ยุกรบัตรเมือง"* ประจำอำเภอปากพนัง ซึ่งเป็นตำแหน่งเทียบเท่ากับตำแหน่งอัยการจังหวัดในปัจจุบัน และท่านได้ย้ายครอบครัวมาอยู่ที่อำเภอปากพนังด้วย นางออด (นางวินิจทัณฑกรรม) ได้ให้กำเนิดทายาทอีก 2 คน คือ เลข และขยัน ติณสูลานนท์ อีกสองปีต่อมา นายบิ๊งได้เลื่อนยศเป็นรองอำมาตย์ตรี ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่กรมมหาดไทยได้จัดระเบียบกรมราชทัณฑ์สำหรับหัวเมืองขึ้นใหม่ และได้ถูกโอนจากกรมอัยการไปเป็น *"พะทำมะรง"* (เดิมเขียนว่า พธำมะรงค์) หรือพัศดีในกรมราชทัณฑ์ประจำเรือนจำเมืองสงขลา ท่านจึงได้ย้ายครอบครัวไปอยู่ที่จังหวัดสงขลา (ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์พธำมะรงค์)

นายบิ๊งได้ทำงานราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็น *"ขุนวินิจทัณฑกรรม"* เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2459 ถือศักดินา 400 ไร่ อีกหนึ่งปีต่อมาได้รับการเลื่อนยศข้าราชการเป็น *"รองอำมาตย์โทขุนวินิจทัณฑกรรม"* และด้วยความดีความชอบที่ท่านทำงานอย่างซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามสกุล **"ติณสูลานนท์"** แก่ขุนวินิจทัณฑกรรม เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2462 และในปลายปีเดียวกันนี้ยังได้พระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็น *"หลวงวินิจทัณฑกรรม"* ถือศักดินา 600 ไร่ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2462 ในปีต่อมา คือ วันที่ 26 สิงหาคม 2463 นางออดได้ให้กำเนิดบุตรคนที่ 6 คือ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (อ้างแล้ว, หน้า 19-20)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หลวงวินิจทัณฑกรรมได้เลื่อนตำแหน่งเป็นพะทำมะรงพิเศษเมืองสงขลา และท่านได้ตัดสินใจขอลาออกจากราชการที่เมืองสงขลาในตำแหน่งพะทำมะรงพิเศษ เมื่อ พ.ศ. 2477 ขณะมีอายุ 53 ปี เพื่อรับบำนาญรวมอายุราชการ 32 ปี ด้วยตำแหน่งและฐานะทางราชการ ส่งผลให้ครอบครัวของหลวงวินิจทัณฑกรรมไม่ใคร่สุขสบายนักต้องย้ายจากนครศรีธรรมราชไปปฏิบัติหน้าที่ที่สงขลา ดังนั้นลูกๆของหลวงวินิจทัณฑกรรมจึงเกิดที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเพียง ๓ คน ส่วนมากจึงเกิดที่จังหวัดสงขลาทั้งหมด รวมทั้ง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ด้วย หลวงวินิจทัณฑกรรมได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคชราเมื่อวันอาทิตย์ที่ 18 กุมภาพันธ์ 2516 เวลา 17.15 น. รวมอายุได้ 91 ปี 3 เดือน (อ้างแล้ว, หน้า 25) ส่วนนางวินิจทัณฑกรรมถึงแก่กรรมที่สงขลา ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2480 ขณะมีอายุ 53 ปี (กองบรรณาธิการ, INN, 2549: 45) และ

อัฐิบิดามารดาเก็บไว้ที่วัดหน้าพระบรมธาตุ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาจึงได้นำมาบรรจุไว้ที่วัดดอนรัก อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา อันเป็นสถานที่ซึ่งท่านต้องไปทำความเคารพและบำเพ็ญกุศลอุทิศให้แก่บิดามารดาทุกโอกาสที่จะกระทำได้ ปัจจุบันอัฐิของมารดาท่านอยู่ที่อนุสาวรีย์ “ตระกูลติณสูลานนท์” วัดเปรมศรัทธา ตำบลหาดทรายแก้ว อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 50)

ลักษณะของบ้านในจังหวัดสงขลานั้น เป็นบ้านสวนอยู่แบบธรรมชาติ มีสวนป่า ร่มรื่นเงียบสงบ ดังคำที่ท่านได้กล่าวเกี่ยวกับบ้านของท่านไว้ว่า (คณะเพื่อน 11, 2535: 13)

> *บริเวณบ้านของเรามีเนื้อที่ประมาณ 130 ตารางวา ที่หน้าบ้านมีต้นมะขามใหญ่อยู่หนึ่งต้น สร้างตามสมัยนิยมสมัยนั้น เป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูงทรงปั้นหยา ตัวบ้านเป็นไม้หลังคาเป็นกระเบื้องแผ่นเล็กๆ สีแดง แต่เสาก่อด้วยอิฐสีแดง ฉาบปูน มีมากถึง 20 ต้น ตัวบ้านเป็นไม้ทาสีเหลืองอ่อน พ่อภูมิใจมาก ที่บ้านหลังนี้สร้างขึ้นมาด้วยหยาดเหงื่อและความสามารถ แต่พ่อก็ขายไปเพื่อให้ลูกได้เรียนหนังสือ*

ครอบครัวของท่านเหมือนกับครอบครัวในชนบททั่วๆไป อยู่ใกล้วัด มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมาก ทำบุญตักบาตรทุกเช้า และทุกวันพระท่านจะเข้าวัดไปฟังเทศน์ ดังนั้นตอนเด็กๆ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเข้าไปเล่นในลานวัดเป็นประจำ พ่อแม่มักนำนิทานธรรมที่พระท่านเทศน์มาเล่าให้ลูกฟังเพื่อชี้ให้เห็นดีและชั่วอยู่เสมอ ครอบครัวจึงเป็นเบ้าหล่อมแรกของชีวิตที่วางรากฐานของความคิด มีศาสนธรรมช่วยขัดเกลาจิตใจ เป็นการวางรากฐานที่ส่งผลให้ท่านดำเนินชีวิตต่อมาด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และเต็มเปี่ยมด้วยสำนึกแห่งความกตัญญูกตเวทิตาธรรม

3.1.2 การศึกษา

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาสังคมมนุษยชาติ เนื่องจากครอบครัวของ ฯพณฯ อยู่ในฐานะปานกลาง พ่อรับราชการ ด้วยตำแหน่งและฐานะทางราชการ ส่งผลให้ความเป็นอยู่ในครอบครัวของหลวงวินิจทัณฑกรรมไม่ใคร่สุขสบายมากนัก ด้วยจำนวนบุตร 8 คนที่ต้องเลี้ยงดูส่งเสียให้เล่าเรียน หลวงวินิจทัณฑกรรมต้องดิ้นรนขวนขวายให้ลูกทั้ง 8 คน มีความสุขตามอัตภาพ แต่มีสิ่งหนึ่งที่ท่านให้ความสำคัญต่อชีวิตของลูกทุกคน คือการศึกษา รองอำมาตย์โทหลวงวินิจทัณฑกรรมเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของการศึกษาอย่างสูงยิ่ง ท่านเห็นการศึกษาเสมือนหนึ่งมรดกอันล้ำค่าที่จะให้

ลูกทุกคนมีติดตัวเอาไว้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวถึงบิดาว่า (กองบรรณาธการ, INN, 2549: 26-29)

> *แม้ว่าพ่อเรียนหนังสือจากวัด แต่พ่อก็ส่งเสริมให้ลูกได้เรียนหนังสือจากโรงเรียนทุกคน...กระนั้นก็ตามพ่อก็ยังส่งลูกเข้าเรียนต่อที่กรุงเทพฯ ทุกคน ตามวาระต่างๆกัน โดยส่งมาให้อาศัยอยู่กับผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือบ้าง กับญาติบ้าง อยู่วัดบ้าง และเช่าบ้านอยู่รวมกับเพื่อนๆบ้าง เพราะพ่อเล็งเห็นว่า การเข้ามาเรียนต่อที่กรุงเทพฯ จะถูกต้องและเป็นประโยชน์มากกว่า*

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เริ่มเรียนหนังสือชั้นต้นที่โรงเรียนวัดบ่อยาง (ธนากิต, 2550: 308) และเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนมหาวชิราวุธ ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดสงขลา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในปี พ.ศ. 2469 ขณะมีอายุ 6 ขวบ ได้หมายเลขประจำตัว 167 จนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในปี พ.ศ. 2478 โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนประจำมณฑลนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่สงขลา เปิดสอนหลักสูตรของกระทรวงธรรมการ ตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมปีที่ 8 มีคำขวัญประจำโรงเรียน คือ “รกฺขาม อตฺตโน สาธุ” แปลความว่า จงรักษาความดี ดุจเกลือรักษาความเค็ม สถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม ร.ศ. 115 ตรงกับ พ.ศ. 2439 ผู้ที่คิดริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนคือ “เจ้าพระยายมราช” (ปั้น สุขุม) ตั้งแต่ครั้งที่ยังเป็น “พระยาสุขุมนัยวินิจ” ข้าหลวงเทศาภิบาลหรือสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการสร้างคุณภาพประชากรด้วยการศึกษา มีผู้ร่วมคิดคือ พระยาวิเชียรบุรี (ชม ณ สงขลา) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา เพื่อให้มณฑลนครศรีธรรมราชมีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกับในพระนครหลวง (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 30-31)

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความรักความผูกพันกับโรงเรียนแห่งนี้ ตั้งแต่ที่ท่านเริ่มเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนมหาวชิราวุธ ซึ่งขณะนั้นมี หลวงปิยวิทยาการ (เปีย แย้มพลอย) เป็นครูใหญ่โดยดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2465-2473 คนต่อมาคือ หลวงประเวศวุฒศึกษา (ประเวศ จันทนยิ่งยง พ.ศ. 2473-2476) และครูใหญ่คนสุดท้ายในช่วงที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เข้ารับการศึกษาอยู่คือ หลวงชัยจิตรกรรม (ชัย จิตรกุล พ.ศ. 2476-2479) (อ้างแล้ว, หน้า 35) ท่านเคยกล่าวถึงความรู้สึกของท่านต่อโรงเรียนแห่งนี้เอาไว้ว่า (มูลนิธิรัฐบุรุษ, 2544: 47) *“...ตั้งแต่เราเป็น*

เด็กๆ ได้อาศัยเรียนหนังสืออยู่ที่นี่ ได้อาศัยบุญคุณของครูที่สอนหนังสือให้เราจนเติบโตขึ้นมาสามารถมีความรู้ไปประกอบอาชีพได้...”

คุณครูที่ ฯพณฯ เคารพนับถือและอยู่ในความทรงจำคนหนึ่งในโรงเรียนแห่งนี้คือ “ครูเคล้า คชาฉัตร” ที่สอนในหลายวิชารวมทั้งวิชาลูกเสือด้วย ท่านเล่าว่า เพราะครูท่านนี้มีวิธีการสอนทั้งให้ความรู้ และความสนุกสนานไปพร้อมๆกัน เล่านิทานเก่งเรียนแล้วไม่ง่วงนอน สอนให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเองพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นคนตั้งใจเรียน ขยัน อดทน จนได้รับเกียรติบัตรจากโรงเรียน ยกย่องว่าเป็นนักเรียนที่เรียนดี ไม่เคยสาย ไม่เคยขาด เป็นประจำทุกปี (อ้างแล้ว, 2546: 33-36)

ชีวิตในวัยเด็ก และวัยเรียนของท่านเฉกเช่นกับเด็กทั่วไป มีความสดใส ร่าเริง สนุกสนาน ไม่มีมายา มีความใฝ่ฝันอยากเป็นหมอ อาหารที่ชอบคือข้าวยำ และเตาก้ัว แม่ให้เงินไปโรงเรียนวันละ 2-3 สตางค์ ส่วนมากมักจะซื้อน้ำแข็งกด ใส่สี ใส่น้ำเชื่อม ผลไม้ชอบทุกชนิด เช่น ลูกยาร่วง (มะม่วงหิมพานต์) ที่ขึ้นในป่าตามธรรมชาติ การนอนแบบง่ายๆ นอนไม่เป็นที่ ไม่มีห้องนอนประจำ กางมุ้งนอน แต่ตื่นนอนต้องเก็บให้เรียบร้อย พ่อกับแม่และพี่สาวมีห้องนอนประจำ ที่เที่ยวชอบไปดูหนังฟรีที่โรงหนัง “หวังดี” ด้วยวิธีการช่วยยกแตรวงเข้าไปในโรงหนัง จึงทำให้ได้ดูหนังฟรี และพลเอกเปรมชอบไปวิ่งเล่นที่ชายหาดทะเลแหลมสมิหรา และในวันเสาร์อาทิตย์ตามพ่อไปวิ่งเล่นที่เรือนจำสงขลา เนื่องจากพ่อไปทำงานทุกวันไม่มีวันหยุด กีฬาโปรดคือฟุตบอล และการละเล่นพื้นบ้านคือลูกข่าง ฟัดราว ฟัดยาร่วง ทอยกอง กัดจิ้งหรีด บางครั้งก็ไปดูวัวชนกันที่สนามชายทะเล (กองบรรณาธิการ INN, 2549: 35-39) เพื่อนๆของท่านมีทั้งเด็กในระแวกบ้านใกล้เคียงและที่เป็นเด็กวัด (อ้างแล้ว, 2546: 37) เนื่องจากท่านชอบไปวิ่งเล่นที่ลานวัดปืนประจำ

เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษา 6 ได้เข้ามาสมัครสอบเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ 7-8 ที่กรุงเทพฯ แผนกวิทยาศาสตร์ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ได้หมายเลขประจำตัว 7587 เข้าเรียนเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2479 โดยมีเพื่อนรุ่นพี่คือ นายแพทย์นรสิงห์ อติศัพท์ พาไปสมัคร ซึ่งขณะนั้นหลวง เสข สุนทร เป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายปกครองเป็นคนรับสมัคร (คณะเพื่อน 11, 2535: 14) เรียนชั้นมัธยม 7 ห้อง ก. แผนกวิทยาศาสตร์ มีครูหนู อมาตยกุล เป็นครูประจำชั้น เมื่อสอบได้ขึ้นเรียนชั้นมัธยมปีที่ 8 ห้อง ข. แผนกวิทยาศาสตร์ มีครู ขุนสิขสุนทร เป็นครูประจำชั้น และมีมิสเตอร์ เอ. ซี. เชอร์ชิลล์ (Mr. A.C. CHURCHILL) เป็นอาจารย์ใหญ่ หลวงบุญปาลิตวิชชาสาสก์ เป็นรองอาจารย์ใหญ่ ฯพณฯ เรียนจบเมื่อปี 2481 ขณะเรียนอยู่ท่านได้พักอาศัยอยู่กับพี่ชาย ชื่อ “ชุบ” ที่บ้านของพระ

ยาบรรณสิทธิ์ทัณฑการ หรือ อะดุง ศิลปีกุล ที่บ้านเลขที่ 1633 บริเวณตรอกบ้านบาตร เขตป้อมปราบ ในขณะที่ท่านเรียนอยู่นั้นบิดาส่งเงินค่าใช้จ่ายมาให้เดือนละ 10 บาท ส่วนค่าเล่าเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบเก็บปีละ 50 บาท แต่มีเงื่อนไขว่า ถ้านักเรียนเรียนดีมีความขยันไม่ขาดเรียน จะได้รับการยกเว้นค่าเล่าเรียน (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 44-46) ด้วยความใฝ่ฝันอยากเป็นหมอจึงเลือกเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงที่สุดในยุคนั้น

ส่วนพี่น้องของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เข้ามาเรียนหนังสือกันกรุงเทพฯ คือ ชุบ ติณสูลานนท์ ทำงานไปพร้อมกับเรียนกฎหมายที่ธรรมศาสตร์ ส่วน ขยัน ติณสูลานนท์ เป็นนักเรียนประจำที่เซนต์โยเซฟ นึก ติณสูลานนท์ เรียนที่สวนกุหลาบ และ บุญ ติณสูลานนท์ เข้ามาเรียนที่สวนกุหลาบในเวลาต่อมาเช่นกัน

โรงเรียนสวนกุหลาบเดิมเป็นพระตำหนักที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนที่จะเสด็จขึ้นครองราชย์ ต่อมาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระตำหนักนี้มาจัดตั้งเป็นโรงเรียน จึงได้ตั้งชื่อโรงเรียนแห่งนี้ว่า “โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ” จนถึงปี พ.ศ. 2442 มีจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นสถานที่คับแคบ ทำให้ต้องโยกย้ายโรงเรียนออกจากพระตำหนักสวนกุหลาบไปยังสถานที่ต่างๆ และมีการเปลี่ยนชื่อไปตามสถานที่นั้นๆ เช่น สวนกุหลาบวัดมหาธาตุ สวนกุหลาบวังหน้า สวนกุหลาบสุนันทาลัย เป็นต้น จนกระทั่งปี 2454 เจ้าพระยาสุเรนทราธิบดี ซึ่งเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบปราถนาที่จะเห็นโรงเรียนสวนกุหลาบมีที่ตั้งเป็นหลักฐานแน่นอน จึงกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระบรมราชานุญาตใช้สถานที่วัดราชบูรณะเป็นที่ตั้งโรงเรียนสวนกุหลาบเป็นการถาวร และทรงเปลี่ยนชื่อโรงเรียนวัดราชบูรณะเป็นโรงเรียนสวนกุหลาบจวบจนปัจจุบัน มีคำขวัญประจำโรงเรียนว่า “สุวิชาโน ภวํ โหติ” หมายถึง ผู้รู้ดี เป็นผู้เจริญ (อ้างแล้ว, 2546: 41-42)

หลังเรียนจบมัธยม 8 จากโรงเรียนสวนกุหลาบ ทั้งที่จริงท่านต้องการเรียนแพทย์แต่เนื่องจากฐานะทางบ้านไม่เอื้ออำนวย จึงได้เบนเข็มไปสอบคัดเลือกเข้ารับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเป็นนักเรียนนายร้อย หลักสูตร “โรงเรียนเท็ฆนิคททหารบก” และสามารถสอบผ่านเข้ารับการศึกษาได้เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2481 เป็นนักเรียนทหารบก รุ่นที่ 5 มีเพื่อนร่วมรุ่น 55 นาย นักเรียนรุ่นที่ ๕ นี้ใช้เวลาศึกษาเพียง ๓ ปี ไม่ครบ ๕ ปี ตามหลักสูตร แต่ถือว่าสำเร็จการศึกษา

สาเหตุเพราะกรณีพิพาทในอินโดจีนระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลฝรั่งเศส (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2529: 3)

โรงเรียนเท็ฒนิคทหารบก เปิดรับนักเรียนรุ่นแรก เมื่อปี 2477 โดยรับจากผู้ที่สำเร็จการศึกษามัธยมปีที่ 8 ที่สอบคัดเลือกเข้ามาได้ จำนวน 26 คน และคัดเลือกจากนักเรียนนายร้อยที่สอบได้ชั้นปีที่ 2 ของโรงเรียนอีก 4 นาย รวมนักเรียนรุ่นแรก 30 นาย จึงจัดเป็น 1 หมวด ปีต่อมาจึงรับนักเรียนเพิ่มขึ้น และขยายการจัดจากหมวดเป็นกองร้อย ทำพิธีเปิดโรงเรียนเท็ฒนิคทหารบก เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2477 โดย พันเอก หลวงพิบูลสงคราม (ยศในขณะนั้น) รองผู้บัญชาการทหารบก เป็นประธานในพิธีแทน พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้บัญชาการทหารบก (อุษณีย์ เกษมสันต์ ณ อยุธยา, 2543: 49-50)

โรงเรียนเท็ฒนิคทหารบกเป็นหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ใช้เวลาเรียนตลอดหลักสูตร 5 ปี โรงเรียนเท็ฒนิคทหารบกเกิดขึ้นตามข้อบังคับสำหรับทหารว่าด้วยการจัดระเบียบและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหมใหม่ ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม 2476 ซึ่งเป็น 1 ใน 6 หน่วยที่ขึ้นตรงต่อกรมยุทธศึกษาทหารบกที่จัดตั้งขึ้น ได้แก่ โรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนเท็ฒนิคทหารบก โรงเรียนเสนาธิการทหารบก แผนกวิชาทหาร แผนกวิชาสามัญ และแผนกอนุศาสนาจารย์ ทั้งนี้เนื่องจากเล็งเห็นความสำคัญของวิทยาการสมัยใหม่ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับทางด้านการทหาร มีการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนออกเป็น 5 ชั้นเรียน ใช้เวลาในการศึกษา 5 ปี ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 3 นักเรียนทุกคนศึกษาวิชาอย่างเดียวกัน ต่อมาเมื่อสอบไล่ได้จึงมีสิทธิ์ขึ้นไปเรียนชั้นปีที่ 4 -5 จึงมีการแยกให้เรียนเป็นเหล่า ซึ่งประกอบด้วย เหล่าทหารปืนใหญ่ ทหารช่าง ทหารสื่อสาร ช่างแสง ทหารอากาศ และทหารช่างอากาศ จะเลือกเรียนเหล่าใดก็ได้ โดยผู้สอบได้คะแนนสูงมีสิทธิ์เลือกเหล่าได้ก่อน และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดทั้งสิ้น

สำหรับโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้านั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๓๐ โดยมีชื่อเรียกในครั้งแรกว่า “โรงเรียนทหารสราญรมย์” ตามสถานที่ตั้ง ต่อมาเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2491 ได้มีพระบรมราชโองการในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช ให้ขนานนามโรงเรียนนายร้อยทหารบก ในกระทรวงกลาโหมว่า “โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า” เพื่อเป็นอนุสรณ์และเฉลิมพระเกียรติ ในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเป็นผู้ก่อกำเนิดและโปรดให้ดำเนินกิจการอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ พร้อมยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พระราชทาน “ตราแผ่นดิน” หรือ “ตราอาร์ม” ให้เป็นตราประจำโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (อ้างแล้ว, หน้า 3)

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เข้าเรียนเป็นนักเรียนนายร้อยเท็ฒนิครุ่นที่ 5 เป็นปีที่โรงเรียนได้เริ่มย้ายไปอยู่ที่ “ตึกแดง” ซึ่งตั้งอยู่เชิงสะพานมัฆวาฬรังสรรค์ อันเป็นที่ตั้งถาวรของทางโรงเรียนแล้ว และเป็นปีที่ทางโรงเรียนมีนักเรียนครบทุกชั้นเรียน คือครบ ๕ ปีการศึกษา (อ้างแล้ว, หน้า 55) โดยท่านกล่าวถึงการเรียนการสอน ว่า (อ้างใน อุษณีย์ เกษมสันต์ ณ อยุธยา, 2543: 51)

> *...อย่างวิชาทหารปืนใหญ่ การเรียนต้องคิดคำนวณหลักฐานยังไม่มีตารางให้เช็คหาเช่นในสมัยนี้ พวกเราก็อยากจะเรียนกันให้เก่ง แต่ปัญหาที่ทำให้นักเรียน เรียนกันไม่เก่งนอกจากคนที่หัวดีจริงๆ เพราะว่าตอนเราเรียนอยู่โรงเรียนมัธยมศึกษาตำราเป็นภาษาอังกฤษและใช้ระบบอังกฤษหมด วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์ เป็นภาษาอังกฤษหมด เรียนง่าย หนังสือสวย น่าดูน่าเรียน แต่พอไปเข้าโรงเรียนนายร้อยสมัยผมหนังสือเปลี่ยนเป็นระบบฝรั่งเศสหมด จึงเรียนยาก...*

ส่วนผลการเรียนและการให้คะแนนนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กล่าวว่า (เล่มเดียวกัน, หน้า 52)

> *สมัยผมเรียนเขาแบ่งคะแนนออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งเป็นคะแนนระหว่างปี เราก็ทำกันไป อีกส่วนหนึ่งเอาไว้ปลายปี ในระหว่างปีเราทำไปได้ เขาก็จะมีเส้นเรขา ว่า เราเรียนเป็นอย่างไร ขึ้นลงอย่างไร โดยถึงเกณฑ์ 60 เปอร์เซ็นต์ นักเรียนส่วนใหญ่อยู่กันข้างล่างทั้งนั้น เรียนไม่รู้เรื่องจริงๆ กว่าจะเข้าใจก็ใช้เวลานาน กว่าจะขึ้นไปอยู่บนเส้นเรขาได้ นักเรียนก็พยายามเก็บคะแนนระหว่างเรียนไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ก็เก็บได้น้อย ถึงเรียกว่าเรื่องยากไม่ใช่ยาก เพราะวิชายากเพียงอย่างเดียวแต่ระบบการศึกษาก็เปลี่ยนใหม่ด้วย*

กิจวัตรประจำวันในขณะท่านเรียนที่โรงเรียนเท็ฒนิคทหารบกนั้น ตื่นนอน 05.30 น. วิ่งออกกำลังกาย เวลา 06.05-07.30 น. อาบน้ำและรับประทานกอาหาร พอถึง 08.00 น. เข้าเรียนภาคเช้าและภาคบ่ายจนถึง15.00 น. และฝึกวิชาทหารต่อ วิชาที่เรียนประกอบด้วยวิชาสามัญ วิชาทหาร และวิชาเท็ฒนิค และที่สำคัญคือวิชาศีลธรรมกับระเบียบวินัยทหาร อาจารย์ที่สอนประกอบไปด้วย คุณหลวง คุณพระ และท่านขุน ที่มีความรู้ความสามารถ เวลา 20.50 น. ตรวจจำนวนนักเรียน ก่อนเข้านอนไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา และกล่าวคำปฏิญาณตนว่า *"ชาติของเรา เป็นไทยอยู่ได้ทุกวันนี้ ก็เพราะบรรพบุรุษของเราเอาเลือด เอาเนื้อ เอาชีวิตเข้าแลกไว้ เราต้องรักษาชาติ เราต้องบำรุงชาติ เราต้องรักษาเอกราชของชาติ"* (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 55)

โรงเรียนเท็ฒนิคทหารบกมีหลักสูตรวิชาการเรียนการสอน ทั้งวิชาสามัญและวิชาทหาร ซึ่งต่อมาทางราชการพิจารณาเห็นว่า ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเท็ฒนิคทหารบกนั้น เป็นผู้มีคุณวุฒิสมควรได้รับปริญญาเช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย จึงอนุมัติให้ผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิตตามพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาทหาร พ.ศ. 2497 (มาตร 10) ว่าให้ผู้ที่จบจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนเท็ฒนิคทหารบก และโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าของทหารบก และโรงเรียนนายเรือของกองทัพเรือ ซึ่งมีหลักสูตรการศึกษาและวิทยฐานะเทียบเท่ากัน (อุษณีย์ เกษมสันต์ ณ อยุธยา, บรรณาธิการ, 2543: 54) ต่อมาโรงเรียนเท็ฒนิคทหารบกได้ถูกยุบเลิกเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2489 และมีการเปลี่ยนชื่อกรมยุทธศึกษาทหารบก เป็นโรงเรียนนายร้อยทหารบก เพื่อปรับการจัดใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ในช่วงต่อมาส่งผลให้นักเรียนเท็ฒนิคทหารบกที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 5 ลงไปถึงชั้นปีที่ 1 ตั้งแต่รุ่นที่ 9 ถึงรุ่นที่ 13 ถูกแปรสภาพเป็นนักเรียนนายร้อยประเภท ก. สังกัดกองที่ 2 โรงเรียนนายร้อยทหารบก โดยยังคงศึกษาอยู่ที่ตึกแดง เชิงสะพานมัฆวาฬ จนถึงต้นปีการศึกษา 2490 จึงย้ายไปเรียนรวมกันกับนักเรียนนายร้อยทหารบกที่ฝั่งโรงเรียนนายร้อยทหารบกเดิม ดังนั้นนักเรียนเท็ฒนิคทหารบก จึงมีเพียง 13 รุ่นเท่านั้น (เล่มเดียวกัน, หน้า 78)

ขณะที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เรียนอยู่ชั้นปีที่ 3 ชีวิตการเป็นนักเรียนต้องสิ้นสุดลง เนื่องจากเกิดสงครามขึ้นประเทศไทยถูกดึงเข้าสู่สถานการณ์สงครามด้วย ซึ่งในขณะนั้นเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในประเทศทางยุโรป และฝรั่งเศษทำสงครามกับเยอรมนี มีการขอทำสัญญาไม่รุกรานกับไทย ไทยเองก็รับสัญญาดังกล่าวแต่มีข้อแลกเปลี่ยนให้ฝรั่งเศษคืนดินแดนที่ยึดไปตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว กลับมาเป็นของไทยตามเดิม จากเหตุนี้เองที่ทำให้นำไปสู่กรณีพิพาทจนกลายเป็นสงครามอินโดจีน-ฝรั่งเศส เมื่อปี พ.ศ. 2484

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทางกองทัพขาดแคลนกำลังพลที่จะเป็นผู้บังคับหมวด จำเป็นต้องให้นักเรียนที่สำเร็จชั้นปีที่ 4 และชั้นปีที่ 3 ออกเป็นทหารโดยไม่ต้องกลับมาเรียนต่อ ดังนั้นนักเรียนเท็ฆนิคทหารบกรุ่นที่ 5 จึงสำเร็จเป็นนายทหารตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม 2484 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เรียนอยู่ชั้นปีที่ 3 จึงสำเร็จการศึกษาไปโดยปริยาย ขณะมีอายุ 21 ปี ถูกส่งให้มาสังกัดกรมรถรบพร้อมเพื่อนร่วมรุ่น ติดยศร้อยตรีในสนามรบที่ปอยเปต และอยู่ในสนามรบเป็นเวลา 3 เดือน นับจากเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน 2484 (อ้างแล้ว, 2546: 58-59)

พลเอกเปรม ติณสูลานท์ ได้เล่าถึงวันที่ท่านเรียนจบจากโรงเรียนนายร้อย ได้รับติดยศและวิธีการรับกระบี่ไว้ว่า (กองบรรณาธิการ, INN, 2549: 55)

> *ผมไม่ได้รับพระราชทานกระบี่ หรือได้ติดดาวเหมือนอย่างนายทหารสมัยนี้ แต่ผมไปติดดาวที่ปอยเปตในเขมร...วิธีรับของผมก็คือว่า กระบี่ก็ไม่มี พอกลับไปหมวด หมวดก็อยู่ในสนามในป่า จ่ากองร้อยซึ่งผมยังจำชื่อได้ จ่าบรรจง เอากระบี่มาโยนโครมแล้วบอกว่าหมวดเอาไปคนละเล่ม ตอนนั้นอยู่กันสามคน คนหนึ่งก็คือพลเอกสมศักดิ์ ปัญจมานนท์ นี่เอง พวกเราก็มาหยิบกันคนละเล่ม จึงนับว่าเป็นการออกเป็นนายทหารที่พิสดารที่สุดก็ว่าได้ เรียกว่าเป็นการรับกระบี่ "แบบสนาม"*

ต่อมาในปี พ.ศ. 2496 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้สอบแข่งขันระหว่างนายทหารด้วยกันไปศึกษาด้วยทุนกองทัพบกในโรงเรียนยานเกราะของกองทัพบกสหรัฐอเมริกาที่ฟอร์ทนอกซ์ มลรัฐแคนตักกี้ ท่านใช้เวลาศึกษาเกือบปีจึงเดินทางกลับเมื่อต้น พ.ศ. 2497

หลังจากเรียนจบจากสหรัฐอเมริกา พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการบรรจุเป็นอาจารย์ในแผนกวิชายุทธวิธี กองการศึกษา โรงเรียนยานเกราะ *"ที่จริงผมก็ไม่ค่อยจะเสน่หาตำแหน่งอาจารย์เท่าไหร่หรอก พวกเราอยากเป็นผู้บังคับบัญชากันทั้งนั้น แต่บังเอิญตอนนั้นพวกจบมาจากต่างประเทศมีจำนวนน้อยก็จัดผมไปเป็นอาจารย์ ต้องไปสอนหนังสือ ซึ่งก็ดีเหมือนกัน..."* (อ้างแล้ว, 2549: 83)

กล่าวโดยสรุป ชีวิตการศึกษาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เริ่มตั้งแต่ปฐมวัยที่ได้รับการศึกษาอบรมจากครอบครัวที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ต่อมาเข้าศึกษาใน

สถานศึกษาประจำจังหวัดสงขลา และเข้ามาศึกษาต่อที่กรุงเทพมหานคร สุดท้ายเข้าเรียนโรงเรียนนายร้อยทหารบก ชีวิตการศึกษาของ ฯพณฯ ได้รับการศึกษาอบรมในสถานศึกษาที่มีคุณภาพสูง ครูอาจารย์ล้วนมีความรู้ความสามารถ มีกัลยานมิตร หลักสูตรการเรียนการสอนมีทั้งวิชาการและที่สำคัญเน้นเรื่องศีลธรรม- จริยธรรม ที่เป็นเบ้าหล่อหลอมให้กับ ฯพณฯ บวกกับนิสัยส่วนตัวของท่านเป็นคนรักการเรียนรู้ ขยัน อดทน ดังนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญการการศึกษามาตั้งแต่เยาว์วัยเหมือนกับบิดาของท่านที่ทุ่มเทสนับสนุนให้ลูกๆทุกคนได้รับการศึกษาและมีชีวิตเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ

3.2 บทบาทการเป็นผู้นำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

บทบาทการเป็นผู้นำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นมีมากมาย ทั้งนี้ในบทนี้ผู้วิจัยได้การศึกษาเฉพาะประเด็นที่เห็นว่าสอดคล้องกับงานวิจัยเท่านั้น กล่าวคือศึกษาเฉพาะบทบาทการเป็นผู้นำทางทหารและบทบาทการเป็นผู้นำทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (2523-2531)

บทบาทและผลงานในบทนี้ ส่วนหนึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมจากเอกสารจดหมายเหตุกิจกรรมของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ปีพุทธศักราช 2523 ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2529) หนังสือประวัตินายกรัฐมนตรีไทย ซึ่งเรียบเรียงโดย ธนากิต แห่งสำนักพิมพ์ปิรามิด (2550) และจากวิจัยของ เสวี บัวแก้ว (2533) ที่ศึกษาเรื่อง บทบาทผู้นำทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (2523-2531) แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นหลักฐานอ้างอิงในการวิจัย รวมถึงสุนทรพจน์ของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ได้กล่าวในโอกาสต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.2.1 บทบาทการเป็นผู้นำทางทหาร

บทบาททางทหารของ ฯพณฯ เริ่มต้นในขณะที่ท่านเป็นนักเรียนเทคนิคทหารบก ชั้นปีที่ 3 อยู่นั้นถือว่าจบการศึกษาเนื่องจากว่าเกิดกรณีพิพาทในอินโดจีนระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลฝรั่งเศส โรงเรียนนายร้อยได้จัดให้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับเพื่อนอีก 16 คน มาสังกัดกรมรถรบนำหมวดไปเข้าสงครามอินโดจีน หลังจากนั้นอีก 17 วัน คือวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2484 จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นว่าที่ร้อยตรีขณะอยู่ที่สมรภูมิปอยเปต ประเทศกัมพูชา การปฏิบัติราชการสงครามอินโดจีนไม่นานนักประมาณ 3 เดือนเศษ พอถึงเมษายน พ.ศ. 2484 ได้กลับมาอยู่ที่กองพันรถรบบางกระบืออันเป็นที่ตั้งโรงเรียนโยธินบูรณะในปัจจุบัน อยู่ได้ประมาณ 6 เดือนก็เกิดสงครามมหาเอเชีย

บูรพา ท่านได้รับคำสั่งให้ไปราชการสงครามที่เชียงตุงในปี 2485 โดยรับตำแหน่งเป็นผู้บังคับหมวดกองหนุนของกองทัพพายัพ ซึ่งมี พลโท จรูญ รัตนกุลเสรีเริงฤทธิ์ เป็นแม่ทัพ อยู่ในสนามรบนานถึง 4 ปี ซึ่งกองทัพไทยในขณะนั้นประสบความขาดแคลนอย่างหนักโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านกำลังบำรุงและยารักษาโรค แต่กระนั้นก็ทำให้ ฯพณฯ และทหารทุกคนรู้สึกว่าแข็งแกร่งขึ้น ไม่คิดว่าความยากลำบากจะเป็นปัญหาเพราะรู้ดีว่าต้องลำบาก ในตอนใกล้จะสิ้นสุดสงครามมหาเอเซียบูรพา พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เลื่อนยศเป็นร้อยเอกในปี 2489 และย้ายมาเป็นผู้บังคับกองร้อยที่จังหวัดลพบุรีในปี 2492 ขณะเดียวกันทางกองทัพไทยมีการเตรียมการที่จะเปิดศึกกับญี่ปุ่นต่อในสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 แต่สงครามโลกได้ยุติลงก่อน เพราะกองทัพญี่ปุ่นยอมแพ้ต่อพันธมิตร ประเทศไทยจึงเข้าสู่ภาวะปกติ ดังนั้น ชีวิตและบทบาททางทหารของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในช่วงวัยหนุ่มได้ผ่านสมรภูมิสงครามถึงสองสมรภูมิด้วยกัน ท่านทำหน้าที่ทหารกล้าในฐานะผู้บังคับหมวดที่แขวนชีวิตอยู่บนเส้นด้าย

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสงบลง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ใช้ชีวิตของนายทหารในห้วงเวลาปกติ คือเป็นผู้บังคับกองร้อยที่ 2 กองพันที่ 1 กรมรถรบ เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2489 ขณะครองยศร้อยเอก และต่อมาได้เข้ารับการศึกษาเป็นนายทหารฝึกหัดราชการในโรงเรียนนายทหารม้า เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2489 หลังจากสำเร็จการศึกษาหลักสูตรโรงเรียนนายทหารม้าระดับผู้บังคับกองร้อยได้กลับมารับตำแหน่งผู้บังคับกองร้อยที่ 2 กองพันที่ 1 กรมรถรบอีกครั้ง จนถึงวันที่ 29 สิงหาคม ของปีต่อมา จึงได้เลื่อนขึ้นเป็นรักษาการรองผู้บังคับกองพันที่ 1 กรมรถรบ เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2492 (อุษณีย์ เกษมสันต์ ณ อยุธยา. บรรณาธิการ, 2543: 82) จากนั้นก็โยกย้ายขึ้นไปเป็นผู้บังคับกองร้อยที่ 3 กองพันทหารม้าที่ 4 จังหวัดอุตรดิตถ์ และได้รับพระราชทานยศ “พันตรี” เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2492 จนได้เลื่อนชั้นเป็นรองผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 4 พร้อมกับเป็นรองผู้บังคับการทหารบกจังหวัดอุตรดิตถ์อีกตำแหน่ง เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2493

ในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้ ทางกองทัพไทยได้ปรับปรุงตนเองอย่างขนานใหญ่และมีโครงการส่งนายทหารจากกองทัพไปศึกษายังสหรัฐอเมริกา เพื่อนำวิทยาการและแนวความคิดต่างๆ ของกองทัพอเมริกันมาประยุกต์ใช้กับกองทัพไทย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงสอบแข่งขันระหว่างนายทหารด้วยกันไปศึกษาด้วยทุนกองทัพบกในโรงเรียนยานเกราะของกองทัพบกสหรัฐอเมริกาที่ฟอร์ท นอกซ์ มลรัฐเคนตักกี้ (The United State Army Armor School) เมื่อต้นปี พ.ศ. 2496 โดยศึกษาหลักสูตรผู้บังคับกองร้อยและกองพันตามลำดับ ใช้เวลาศึกษาเกือบปีจึงสำเร็จและเดินทางกลับเมื่อต้นปี พ.ศ. 2497 นอกจากการศึกษาความรู้ทางด้านวิชาการทหารแล้ว

ยังเป็นโอกาสอันดีที่ได้ฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษอย่างเต็มที่ อันเป็นผลดีต่อการปฏิบัติราชการในต่างประเทศเมื่อท่านดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้น

หลังกลับจากการศึกษาวิชาการทหารของกองทัพบกสหรัฐอเมริกาแล้ว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีอีกบทบาทหนึ่ง คือ เป็นอาจารย์สอน ซึ่งทางราชการได้บรรจุท่านเป็นอาจารย์สอนในแผนกยุทธวิธี กองการศึกษา โรงเรียนยานเกราะ เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ.2496 ทั้งนี้เพราะนายทหารที่จบมาจากต่างประเทศนั้นมีจำนวนน้อย ในปีต่อมาจึงได้รับความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ให้ทำหน้าที่ผู้บังคับบัญชาด้วย คือได้ดำรงตำแหน่งผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 5 กรมทหารม้าที่ 2 พร้อมกับรักษาราชการอาจารย์แผนกวิชาทหาร กองการศึกษา โรงเรียนยานเกราะ กองพลน้อยทหารม้า เพิ่มอีกหนึ่งตำแหน่ง ในขณะดำรงตำแหน่งผู้บังคับกองพันนั้นท่านได้ใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ สนุกกับงานที่ได้ใช้ความรู้ความสามารถทั้งในด้านบริหารและด้านยุทธการ ถึงแม้ผู้บังคับกองร้อยอาจจะเล็กแคบเกินไป แต่นั่นก็เป็นการฝึกฝนตนเองในการเรียนรู้ ปรับปรุง วางแผนนโยบายและกำกับดูแลในหน่วยงานที่รับผิดชอบ เป็นการปูพื้นฐานและสร้างสมประสบการณ์ให้กับตัวเองในตำแหน่งที่สูงขึ้นไป บทบาทในการเป็นผู้บังคับกองพัน ฯพณฯ ได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ของตัวเองในการพัฒนากำลังพลและหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถ ทั้งบทบาทเป็นผู้บังคับบัญชากองพันขณะเดียวกันก็เป็นอาจารย์สอนวิชาความรู้ให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของ ฯพณฯ จึงเป็นบทบาทที่สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนากำลังพลของกองทัพที่กำลังขาดแคลนในเรื่องดังกล่าว

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้ใช้ชีวิตผูกพันอยู่กับเหล่าทหารม้าโดยตลอด และก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดของเหล่าทหารม้าเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2511 เมื่อมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯให้เป็นผู้บัญชาการทหารม้า ยศ “พลตรี” ขณะมีอายุได้ 48 ปี ดังนั้นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่มีต่อเหล่าทหารม้านั้นมี 2 ประการด้วยกันคือ เป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นอาจารย์สอนไปพร้อมๆกัน จนทำให้เหล่าทหารม้าซึ่งที่เคยซบเซาในระยะหนึ่งกลับมามีชีวิตชีวาและยกย่องเรียกท่านว่า “ป๋า” ในฐานะ “พ่อม้า” และ “ลูกม้า” และเป็นสรรพนามเรียกท่านมาจนปัจจุบัน

ในขณะเดียวกันบทบาททางทหารของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งดำเนินมาตามปกตินั้น ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ เกิดสถานการณ์ความไม่สงบทาง

การเมืองในภาวะวิกฤติผู้นำ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงถูกผลักดันให้เข้ามามีบทบาทและมีตำแหน่งสำคัญทางการเมืองตามลำดับ

บทบาททางทหารที่ปรากฏชัดตั้งแต่เมื่อครั้งรัฐประหาร พ.ศ. 2500 และ พ.ศ. 2501 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ก่อการทำรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งขณะนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มียศเป็นพันเอกดำรงตำแหน่งผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 5 กรมทหารม้าที่ 2 และตำแหน่งรองผู้บัญชาการโรงเรียนทหารม้ายานเกราะตามลำดับ เนื่องจากการปฏิวัติครั้งนั้น ต้องอาศัยนายทหารระดับนายพันที่คุมกำลังเป็นสำคัญ เพราะผู้นำคณะรัฐประหารส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งอยู่ในระดับสูงชั้นนายพลคุมตำแหน่งระดับผู้บัญชาการทหารบก และแม่ทัพภาคส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องขยายฐานกำลังอำนาจภายในกองทัพให้กว้างที่สุด เหตุนี้นายทหารยศพันโทขณะนั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้บังคับกรมและผู้บังคับกองพัน จำนวนมากที่เข้าร่วมเป็นกำลังสำคัญในการทำรัฐประหาร ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เป็นการตอบแทนทางการเมือง รวมทั้งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ตลอดจนการเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญอื่นๆ ในเวลาต่อมาอีก เช่น ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา เมื่อ พ.ศ. 2511 สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2515 สมาชิกสมัชชาแห่งชาติ มื่อ พ.ศ. 2516 สมาชิกวุฒิสภาเมื่อ พ.ศ. 2519 และสมาชิกสภานโยบายแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. 2520 ต่อเนื่องมาโดยตลอด (เสวี บัวแก้ว, 2533: 65)

เหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมือง ที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เข้าร่วมในการปฏิวัติ-รัฐประหาร 2 ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่ 1 เข้าร่วมใน “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” ก่อรัฐประหารรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช (สมัยที่ 4) เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 โดยมีพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้า พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นเลขาธิการคณะปฏิรูปฯ ได้แต่งตั้งให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นสมาชิกคณะปฏิรูปฯคนหนึ่งซึ่งฐานะบทบาทของท่านมีความสำคัญในขณะดำรงตำแหน่งแม่ทัพภาคที่ 2 อันเป็นตำแหน่งทางทหารที่คุมกำลังสำคัญ กล่าวได้ว่าบทบาทในตำแหน่งทางทหารได้มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างบทบาทที่โดดเด่น ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้เป็นที่ประจักษ์ต่อรัฐบาลและประชาชนในขณะนั้น อันเนื่องมาจากบทบาทและผลงานที่สำคัญในฐานะแม่ทัพภาคที่ 2 ที่มีหน้าที่ในการกำหนดยุทธศาสตร์แนวทางในการต่อสู้เพื่อเอาชนะพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่แพร่ขยายอยู่ในพื้นที่ 16 จังหวัดภาคอีสาน

ครั้งที่ 2 เข้าร่วมใน “คณะปฏิวัติ” ก่อรัฐประหารรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 โดยมีพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้า พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นเลขาธิการคณะปฏิวัติ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก

ดังนั้นจากเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองจึงทำให้บทบาททางทหารเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองควบคู่กันมาอย่างเป็นทางการครั้งแรก หลังได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อปี 2520 ควบคู่กับการดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อปี 2522 ควบคู่กับการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก บทบาททางทหารของพลเอกปรม ติณสูลานนท์ ที่ได้เข้ามามีส่วนทางการเมืองนั้นอันเป็นผลพวงมาจากเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองทั้งใน กรณี 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 หรือ 20 ตุลาคม 2520 ก็ตาม ทหารได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายและควบคุมการการบริหารของรัฐบาล ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสำคัญทางทหาร เช่น แม่ทัพภาคหรือผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบภารกิจด้านนโยบายสำคัญในกองทัพ บทบาทของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงมีส่วนสำคัญในการสร้างแรงศรัทธาจากประชาชนและสร้างสมบารมีให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งคือนายกรัฐมนตรี

บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นช่วงชีวิตที่ท่านภาคภูมิใจมากที่สุด คือการรับราชการทหารในภาคอีสานในตำแหน่งเป็นรองแม่ทัพภาคที่ 2 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2511 ซึ่งผู้ที่เป็นแม่ทัพ คือ พลโทโพยม พหุลรัตน์ เมื่อได้รับคำสั่งให้เป็นรองแม่ทัพได้ไปประจำที่กองทัพภาคส่วนหน้าที่จังหวัดสกลนคร เพื่อปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ในขณะเดียวกันท่านมีตำแหน่งนายทหารราชองครักษ์ ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ทำหน้าที่ควบคู่กันไป คือ เป็นรองแม่ทัพภาคที่ 2 และต้องมาทำหน้าที่ถวายอารักษ์ขาที่กรุงเทพมหานครฯ สถานการณ์ในภาคอีสานขณะนั้นผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) กำลังปฏิบัติการอย่างรุนแรงในพื้นที่ ท่านมีหน้าที่รับผิดชอบกองทัพภาคส่วนหน้าเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2516 ในวันที่เดินทางไปถึงรุ่งขึ้นทหารถูกซุ่มโจมตีเสียชีวิตถึง 23 นาย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในฐานะผู้บังคับบัญชารู้สึกสลดใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและนึกตรึกตรองไปมาหาวิธีที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ สิ่งสำคัญคือ ไม่สามารถแยกประชาชนได้ว่าคนไหนเป็น ผกค. คนไหนเป็นประชาชนธรรมดา บทบาทภาระหนักจึงตกอยู่ที่ผู้บังคับบัญชา ถ้าปล่อยให้สถานการณ์เป็นเช่นนี้ความเสียหายจะเกิดขึ้นอย่างใหญ่หลวง เพราะผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ใช้ยุทธวิธีดึงประชาชนเป็นแนวร่วมพร้อมกับเป็น

โล่ห์กำบัง ดังนั้นจึงเป็นโจทย์สำคัญที่จะต้องค้นหาคำตอบให้ได้ สุดท้ายยุทธวิธีที่นำมาใช้เป็นคำตอบที่ท่านและคณะผู้ร่วมงานค้นพบนั้นนับเป็นคุณูปการอันใหญ่หลวง เพราะเป็นคำตอบที่นำไปสู่การยุติการฆ่าฟันระหว่างคนไทยด้วยกันในที่สุด กล่าวคือ การใช้แนวความคิด *"การเมืองนำการทหาร"* หรือ *"ยุทธศาสตร์มวลชน"* (ดูที่ภาคผนวก) เพื่อเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธมาเป็นการต่อสู้ในแนวทางสันติ พยายามขจัดเงื่อนไขต่างๆ ลดการสูญเสียระหว่างคนไทยด้วยกันเอง ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเป็นบทบาททั้งทางการทหารในการกำหนดยุทธวิธีในการรบและบทบาทนักพัฒนา ทำความเข้าใจกับประชาชนในวงกว้าง โดยเฉพาะการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับมวลชน จนมีขนานนามว่า *"นักรบสุภาพบุรุษ"* (เสวี บัวแก้ว, 2533: 66) พร้อมๆกับการพัฒนาในด้านการศึกษาและสุขอนามัย ดังนั้นยุทธศาสตร์มวลชนอาจกล่าวได้ว่าเป็นการดึงศรัตรูมาเป็นมิตร จากนั้นสถานการณ์ค่อยๆผ่อนคลายความรุนแรงลงจนเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวถึงความรู้สึกเกี่ยวกับชีวิตราชการในช่วงนี้ว่า *"...ตั้งแต่ผมรับราชการมาผมภูมิใจในการเป็นแม่ทัพมากที่สุดเพราะผมรู้สึกว่าทำงานได้ตามที่เราอยากทำ และเป็นงานที่ช่วยเหลือชาวบ้านได้จริงๆ..."*

1 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ต้องพ้นจากตำแหน่งนี้ไป เพื่อไปสู่ภารกิจที่สำคัญและยากลำบากกว่าเดิม โดยท่านได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกและได้รับพระราชทานยศเป็นพลเอก ดำรงตำแหน่งนี้ชั่วเพียงปีเดียวก็ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดของกองทัพบก ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจว่าได้รับความไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชา และรู้สึกเป็นเกียรติว่าได้มีโอกาสเลื่อนขึ้นมาถึงขนาดนี้ และแทนที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ควรจะเกษียณอายุราชการเมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2523 แต่คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ได้ประกอบคุณงามความดีให้แก่ประเทศชาติและกองทัพบกเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ลงมติให้ต่ออายุราชการเพื่อประโยชน์ของกองทัพบกและการรักษาความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรอีก 1 ปี โดยอำลาจากกองทัพบกเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2524

สรุปได้ว่าบทบาททางทหารของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เริ่มจากเรียนจบโรงเรียนนายร้อยทหารเข้าสู่สนามรบในตำแหน่งผู้บังคับหมู่ถึงสองสมรภูมิ หลังจากนั้นใช้ชีวิตทหารตามปกติและเจริญเติบโตในเหล่าทหารม้ามาโดยลำดับ สร้างสมประสบการณ์และที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาความแตกแยกทางความคิดของคนในชาติด้วยวิถีทางแห่งสันติ ลดความสูญเสียอย่างเห็นได้ชัด จนเป็นที่มาของนโยบายการเมืองนำการทหาร ในรัฐบาลขณะที่ท่านดำรงตำแหน่ง

นายกรัฐมนตรี ดังนั้นบทบาททหารที่กล่าวมาแล้วจึงมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ท่านได้รับความไว้วางใจจากพรรคการเมืองและประชาชนให้เป็นผู้นำถึง 8 ปี 5 เดือน

3.2.2 บทบาทการเป็นผู้นำทางการเมือง

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองขณะมียศเป็นพันเอกคุมกำลังทหารม้ารถรบ โดยได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2502 ในสมัยรัฐบาลของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (นายกรัฐมนตรีคนที่ 11) และต่อมาในรัฐบาลสมัยจอมพล ถนอม กิตติขจร (นายกรัฐมนตรีคนที่ 10 สมัยที่ 2) ซึ่งมีการประกาศและบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 8 หรือ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑” เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2511 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับแต่งตั้งเป็น วุฒิสมาชิก เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2511 จนถึงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 ซึ่งจอมพลถนอม กิตติขจร ทำการปฏิวัติรัฐบาลตนเอง ต่อมาเมื่อมีการประกาศและบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 9 หรือ “ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๑๕” เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2515 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งขณะนั้นมียศพลตรี คุมกำลังทหารม้ายานเกราะได้รับแต่งตั้งเป็น “สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ” และอยู่ในตำแหน่งจนถึงกรณี 14 ตุลาคม 2516

ต่อมาในสมัยรัฐบาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ (นายกรัฐมนตรีคนที่ 12) เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2517 ได้มีการประกาศและบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 10 หรือ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗” พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาอีกครั้ง จนเกิดกรณี 6 ตุลาคม 2519 และได้เข้าร่วมกับคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินโดยการนำของ พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ กระทำรัฐประหารรัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (นายกรัฐมนตรีคนที่ 6 สมัยที่ 4) ซึ่งในขณะนั้นพลเอกเปรม มียศพลโทและอยู่ในตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก นายธานินทร์ กรัยวิเชียรได้รับการสนับสนุนจากคณะปฏิรูปฯ ให้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (คนที่ 14) ซึ่งได้รับการขนานนามว่าเป็นรัฐบาลเนื้อหอย กลับถูกคณะนายทหารชุดเดิมทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 โดยนายทหารที่ร่วมทำการปฏิวัติในตำแหน่งเลขาธิการคณะปฏิวัติ คือ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (คนที่ 15) โดยในขณะนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มียศเป็นพลโท ตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก (ธนากิต, 2550: 310)

ชีวิตราชการทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กล่าวได้ว่า เริ่มด้วยตำแหน่งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อปี พ.ศ.2502 ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเป็นตำแหน่งที่ต้อง

เริ่มศึกษาทำความเข้าใจต่อระบบการเมืองการปกครองของชาติอย่างจริงจัง (สุพจน์ ด่านตระกูล, 2531: 226) จากนั้นก็ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2511 และสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2520 เพราะผลงานในการต่อสู้และปราบปรามคอมมิวนิสต์ตลอดจนการฟื้นฟูพัฒนาภาคอีสาน โดยร่วมในรัฐบาลของ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐบาลของ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้พบกับวิกฤตการณ์ทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมืองอย่างหนักจนท่านต้องปรับปรุงคณะรัฐมนตรีถึง 2 ครั้ง ในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2522 และวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2523 หลังจากที่ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีได้ชี้แจงข้อเท็จจริงและเหตุผลความจำเป็นในการขึ้นราคาไฟฟ้าและน้ำมันเชื้อเพลิง ตลอดถึงวิธีการแก้ไขความเดือดร้อนของประชาชนแล้ว ได้ประกาศขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในท่ามกลางสภาอย่างมิได้มีผู้ใดคาดหมาย ต่อมาประธานรัฐสภาได้มีหนังสือเชิญสมาชิกรัฐสภามาประชุมร่วมกันเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2523 เพื่อขอหารือเป็นการภายในเกี่ยวกับการหาบุคคลผู้สมควรจะได้รับการไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทน พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ซึ่งได้ลาออก ในการนี้ประธานรัฐสภาขอให้สมาชิกเขียนชื่อบุคคลที่เห็นสมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีลงในกระดาษปิดซองผนึกไม่ต้องลงชื่อผู้ออกเสียง

ผลปรากฏว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 395 คะแนน และไม่มีสมาชิกเสนอชื่อผู้ใดเป็นคู่แข่ง ดังนั้นจึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ท่านดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 และท่านได้จัดตั้งรัฐบาลเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2523 ขึ้นบริหารราชการแผ่นดินเป็นต้นมา

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ปรับปรุงคณะรัฐมนตรี 2 ครั้ง คือ เมื่อ วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2524 และวันที่ 19 ธันวาคม ปีเดียวกัน ต่อมาท่านได้ออกพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้มีการเลือกตั้งทั่วไปก่อนระยะเวลาสิ้นสุดของบทเฉพาะกาลตามรัฐธรรมนูญเพียงเล็กน้อย เป็นการประนีประนอมระหว่างกระแสความคิดทางการเมืองเกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้ง ซึ่งขณะนั้นมีความคิดเห็นแตกแยกเป็น ๒ ฝ่าย มีผลให้เกิดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2526 เป็นการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเรียงหมายเลขตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญก่อนสิ้นสุดบทเฉพาะกาล ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้าพรรคการเมืองต่างๆอย่างท่วมท้นให้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปอีกสมัยหนึ่ง ตั้งแต่วันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2526 ท่านได้จัดตั้งรัฐบาลผสมจากสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจ

สังคม พรรคประชากรไทย และพรรคประชาธิปไตย ในระหว่างนี้ได้เกิดวิกฤตการณ์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจหลายครั้ง แต่ก็สามารถควบคุมสถานการณ์และบริหารประเทศมาได้ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2529 รัฐบาลเสนอพระราชกำหนด รวม 9 ฉบับ เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรเพื่อขออนุมัติใช้บังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไปปรากฏสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติไม่อนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ.2522 (2529) ด้วยคะแนนเสียงสนับสนุน 143 คัดค้าน 147 รัฐบาลจึงออกพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2529 โดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2529 และให้มีการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 27 กรกฎาคม ปีเดียวกัน ทั้งนี้พลเอกเปรมได้ให้เหตุผลในการยุบสภาตอนหนึ่งว่า *"...จากการวิเคราะห์สาเหตุแห่งการไม่อนุมัติพระราชกำหนดดังกล่าว เห็นว่าสภาผู้แทนราษฎรมิได้คำนึงถึงเหตุผลในการตราพระราชกำหนด หากสืบเนื่องมาจากความแตกแยกในพรรคการเมืองบางพรรค..."* (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2529: 7)

เมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรสภาพความเป็นรัฐบาลก็ต้องสิ้นสุดลงด้วย ดังนั้นชีวิตทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงสิ้นสุดไป บทบาททางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เต็มไปด้วยปัญหาและอุปสรรคนานานับประการทั้งภายในคือประชาชนแตกแยกความคิดเห็นทางการเมือง นักการเมืองแสวหาผลประโยชน์ ข้าราชการไม่เอาใจใส่ดูแลประชาชน ยาเสพติดและปัญหาความยากจน ส่วนภายนอกประเทศได้แก่ภัยลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งแผ่ขยายในประเทศเพื่อนบ้าน และเข้าสู่ดินแดนอีสานทั้งหมด นับเป็นปัญหาที่ท้าทายในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่ง ดังนั้นแนวคิดหาวิธีการแก้ปัญหาได้กำหนดยุทธศาสตร์ "การเมืองนำการทหาร" จึงสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ บ้านเมืองกลับสู่ภาวะปกติและเป็นที่ยกย่องจากนานาอารยประเทศในการใช้แนวทางอย่างสันติวิธี

3.2.2.1 ผู้นำทางการเมืองสมัยที่ 1

ก่อนหน้าที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น เหตุการณ์ทางการเมืองภายในประเทศกำลังอยู่ในภาวะยุ่งยาก สืบเนื่องมาจากปัญหาวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องใหญ่ เช่น เงินเฟ้อและเงินฝืด ชาวไร่ชาวนาได้รับความเดือดร้อนจากภาวะฝนแล้ง รวมทั้งรัฐบาลซึ่งมีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้ประกาศขึ้นราคาน้ำมัน ขึ้นราคาไฟฟ้าและแก๊สหุงต้ม เป็นเหตุให้พลเอกเกรียวงศักดิ์ ชมะนันทน์ ประกาศลาออก เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2523 ทำให้พลอากาศเอก หะริน หงสกุล ประธานรัฐสภาขณะนั้นต้องเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่ ผลปรากฏว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับความ

ไว้วางใจให้เป็นนายกรัฐมนตรีด้วยคะแนน 395 แบบไร้คู่แข่ง (ประสงค์ สุ่นศิริ, 2532: 58) ได้จัดตั้งรัฐบาล คณะรัฐมนตรี คณะที่ 42 เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2523 – 29 เมษายน 2526 สิ้นสุดลงภายหลังการยุบสภา ในวันที่ 19 มีนาคม 2526 เนื่องจากสภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นชอบกับการเสนอให้ยืดอายุการใช้บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2521 มีการเลือกตั้งในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2526

พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ประกาศพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2523 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงลงพระปรมาภิไธยในประกาศ พลอากาศเอก หะริน หงสกุลประธานรัฐสภา เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2523 มีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี จำนวน 37 ตำแหน่ง อาทิ พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายตามใจ ชำภโต เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายประเทือง กีรติบุตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายเกษม ศิริสัมพันธ์ และนายบัญญัติ บรรทัดฐาน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายชวน หลีกภัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น (ดูที่ภาคผนวก)

พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลตรีประมาณ อดิเรกสาร พลเอกเสริม ณ นคร พันเอกถนัด คอมันตร์ และนายบุญชู โรจนเสถียร เป็นรองนายกรัฐมนตรี โดยมีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี 3 คน คือ นายสมศักดิ์ ชูโต นายมีชัย ฤชุพันธุ์ และเรืออากาศตรี บุญยงค์ วัฒนพงศ์ พันเอก จำลอง ศรีเมือง เป็นเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (17 มี.ค. 2523 – 20 ตุ.ค. 2524) ในการเข้าดำรงตำแหน่งสมัยแรก พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการสนับสนุนจากบรรดาพรรคการเมืองต่าง ๆ ซึ่งได้รับเลือกตั้งมาจากการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 12 เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2522 ในสมัยรัฐบาลเกรียงศักดิ์ 2

โดยรัฐบาลเปรม 1 ประกอบด้วยพรรคการเมืองถึง 5 พรรค คือ พรรคกิจสังคม 82 เสียง พรรคประชาธิไทย 38 เสียง พรรคประชาธิปัตย์ 32 เสียง พรรคชาติประชาชน13 เสียง และพรรคสยามประชาธิปไตย 1 เสียง ซึ่งการเข้าร่วมเป็นรัฐบาลผสมในสมัยนั้นได้รับเสียงสนับสนุนจากฝ่ายทหาร เนื่องจากพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีหลายท่านมาจากทหาร ประกอบกับสมาชิกวุฒิสภาซึ่งแต่งตั้งมาตั้งแต่สมัยรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์

ชมะนันทน์ อีกทั้งได้เชิญนายทหารผู้ใหญ่ในกองทัพ และหมู่นักวิชาการที่มีชื่อเสียงมาเป็นรัฐมนตรี และที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ซึ่งจากผลงานของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ผ่านมาจึงเป็นเหตุให้ได้รับเสียงสนับสนุนอย่างท่วมท้น

ดังนั้นแม้ในช่วงที่เริ่มเข้ารับตำแหน่ง อันเป็นระยะที่เกิดการตกต่ำทางเศรษฐกิจโดยส่งผลกระทบต่อสภาวการณ์โดยทั่วไปของทุกๆ ประเทศในโลก ประเทศไทยเองก็ได้รับผลกระทบอยู่ในขั้นค่อนข้างวิกฤติ ต่อมาสภาวการณ์ค่อยดีขึ้นโดยลำดับ ราคาน้ำมันในตลาดโลกได้ลดลง เป็นผลให้น้ำมันเชื้อเพลิงและแก๊สหุงต้มในประเทศลดราคาลงตามด้วย ประกอบกับนโยบายการส่งออกสินค้าไทยที่ได้คุณภาพและสนับสนุนนักธุรกิจไทยในการค้ากับต่างประเทศทำให้สภาวะทางเศรษฐกิจเริ่มค่อยๆ ดีขึ้น แต่ยังมีการแสวงหาผลประโยชน์จากบรรดานายทุนหรือนักการเมืองบางคนบางกลุ่มที่แฝงตัวเข้ามาเล่นการเมืองเพื่อเหตุผลทางด้านธุรกิจ และเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลและภายในแต่ละพรรคที่ร่วมรัฐบาล อันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับทุกรัฐบาลมาทุกยุคทุกสมัย แม้จะเกิดความเอือมระอาแต่นายกรัฐมนตรีก็ไม่อาจจัดการอะไรได้มากนักเนื่องจากยังต้องอาศัยเสียงสนับสนุนจากพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเหล่านั้น

ในด้านภายนอกประเทศ การคุกคามของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนนั้น ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ประเทศลาว กัมพูชา และเวียดนามตกอยู่ในการยึดครองของฝ่ายคอมมิวนิสต์ทั้งหมดมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ต่อมาได้เกิดความแตกแยกกันเอง โดยลาวและเวียดนามเอนเอียงไปทางสาธารณรัฐประชาชนจีน เนื่องจากเวียดนามกับกัมพูชามีพรมแดนติดต่อกันเป็นแนวยาวจึงมีเรื่องบาดหมางกันเสมอ ในปลายปี พ.ศ. 2521 เวียดนามได้ยกกำลังทหารบุกเข้ายึดครองกัมพูชา และสามารถยึดพนมเปญอันเป็นเมืองหลวงของกัมพูชาได้ในตอนต้นปี พ.ศ. 2522 “เขมรแดง” ซึ่งปกครองกัมพูชามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ต้องหนีไปชนบทและเริ่มทำสงครามกองโจรกับกองทหารของรัฐบาลกัมพูชา ภายใต้การนำของ “เฮงสำริน”

ในช่วงเวลานี้เองรัฐบาลของพลเอก เปรม ติณสลานนท์ ได้สร้างผลงานสำคัญสิ่งหนึ่ง คือ การดำเนินการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ภายในประเทศอย่างได้ผล โดยใช้นโยบาย “การเมืองนำการทหาร” ตามคำสั่งนโยบายที่ 66/2523 ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้หลงผิดมอบตัว เป็นผลให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอ่อนกำลังและสลายตัวไป เหตุผลสำคัญประการหนึ่งเนื่องจากนิสิตนักศึกษา และประชาชนที่หนีเข้าป่าไปหลังเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้กลับคืน

สู่ถิ่นฐานของตัวเอง ซึ่งนับว่าเป็นนโยบายที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงของรัฐบาลและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในขณะนั้น

ขณะเดียวกันทางกองทัพมีการดำเนินการต่ออายุราชการให้ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในฐานะผู้บัญชาการทหารบกออกไปอีก 1 ปี คือจากต้องเกษียณในวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2523 เลื่อนออกไปจนถึงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2524 ทำให้เกิดคลื่นลมทางการเมืองขึ้นตามลำดับ เริ่มจากนักวิชาการบางท่านได้ขอลาออกจากตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี และตามมาด้วยกลุ่มนายทหารผู้คุมกำลังหรือกลุ่มทหาร “ยังเติร์ก” ซึ่งเคยสนับสนุนพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้ก่อการยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล แต่ปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จจึงเรียกว่า กบฏ 1 เมษา (กบฏยังเติร์ก หรือกบฏเมษาฮาวาย) เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 โดยการนำของ พลเอกสัณห์ จิตรปฏิมา รองผู้บัญชาการทหารบก และกลุ่มทหารยังเติร์กได้แก่ พันเอกมนูญ รูปขจร (มนูญกฤต) พันเอก ประจักษ์ สว่างจิต พันเอกพัลลภ ปิ่นมณี ได้ทำการปฏิวัติรัฐบาลของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ โดยมีการนำกำลังไปยึดสถานีโทรทัศน์ ถนนสายสำคัญ และที่ตั้งกองบัญชาการทหารที่สำคัญๆ แต่ฝ่ายปฏิบัติทำการไม่สำเร็จ ฝ่ายรัฐบาลได้ไปตั้งกองบัญชาการต่อต้านการยึดอำนาจที่จังหวัดนครราชสีมา โดยมีกองกำลังของกองทัพภาคที่ 2 เป็นกำลังหลัก และสามารถปราปรามได้ในที่สุด โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ พลตรี อาทิตย์ กำลังเอก รองแม่ทัพภาคที่ 2 ซึ่งต่อมาได้เลื่อนขึ้นเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกภายใต้ยศพลโท และได้ยศพลเอก ในปี พ.ศ. 2525 ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกในปีเดียวกัน ต่อมาได้ควบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดในปี พ.ศ. 2526 และพ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกในปี พ.ศ. 2529 (สมัยรัฐบาลเปรม 2) โดยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เข้ามาดำรงตำแหน่งแทน

ในขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยแรกนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีผลงานมากมาย แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยขอยกมาเป็นตัวอย่างเพื่อประกอบการวิจัยนี้เท่านั้น กล่าวคือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 และพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2525 ซึ่งกรุงเทพมหานครมีอายุการสร้างครบ ๒๐๐ ปี รัฐบาลได้จัดให้มีพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี โดยกำหนดการสมโภชระหว่างวันที่ 4-21 เมษายน พ.ศ. 2525

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 นับว่าเป็นคุณูปการในระบอบการเมืองของไทยในการนำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ทำให้ประชาชนมีสิทธิเป็นเจ้าของพรรคการเมือง สามารถก่อตั้งพรรคการเมือง แสดงเจตนารมณ์ทางการเมือง ในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 ได้มี

การประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับใหม่โดยกำหนดให้การตั้งพรรคการเมืองจะต้องมีผู้ก่อตั้ง 15 คนมีสมาชิกทั่วประเทศไม่น้อยกว่า 5,000 คน ในจำนวนนี้อย่างน้อยต้องประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาคไม่น้อยกว่าภาคละห้าจังหวัด และมีสมาชิกจังหวัดละไม่น้อยกว่า 50 คน อย่างไรก็ตาม ในบทเฉพาะกาลเกี่ยวกับการสังกัดพรรคการเมืองยังมีผลให้บังคับอยู่ หมายความว่า ก่อนวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2526 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ยังไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง แต่ได้มีพรรคการเมืองต่างๆ เริ่มทยอยจดทะเบียนตาม พระราชบัญญัติ ถึงแม้ว่าจะสามารถตั้งพรรคการเมืองขึ้นได้ยากกว่าสมัยพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับ พ.ศ. 2517 ซึ่งกำหนดให้มีสมาชิกพรรคไม่น้อยกว่า 1,000 คน แต่พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับ พ.ศ. 2524 นี้กำหนดให้มีสมาชิกพรรคไม่น้อยกว่า 5,000 คน (ธนากิต, 2550: 315)

ในช่วงปลายปี 2525 ต่อช่วงต้นปี 2526 ได้เกิดการเรียกร้องในการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับที่ 13 หรือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2521 ในประเด็นเกี่ยวกับการแบ่งเขตเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งพยายามยื่นญัตติต่อสภาเพื่อขอแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่คัดค้านไม่เห็นด้วย การบริหารงานไม่เป็นเอกภาพ รัฐบาลจึงเลือกทางออกคือการยุบสภาฯ ในวันที่ 19 มีนาคม 2526 และประกาศเลือกตั้งในวันที่ 18 เมษายน 2526 เป็นการยุบสภาครั้งแรกในการนำของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยแรกของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2523 ถึงวันที่ 19 มีนาคม 2526 (วันยุบสภาฯ) และรักษาการในตำแหน่งถึงวันที่ 30 เมษายน 2526

3.2.2.2 ผู้นำทางการเมืองสมัยที่ 2

หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 18 เมษายน 2526 (การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 13) มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 324 คน เป็นการเลือกตั้งแบบผสม (แบบแบ่งเขตและรวมเขต) จำนวนผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง 24,224,470 คน มีผู้ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง 12,295,339 คน คิดเป็นร้อยละ 50.76 ผลการเลือกตั้งมี ส.ส. จากพรรคการเมืองต่างๆ ได้รับเลือกเข้าสู่สภาฯ ดังนี้ พรรคกิจสังคม 92 คน พรรคชาติไทย 73 คน พรรคประชาธิปัตย์ 56 คน พรรคประชากรไทย 36 คน พรรคสยามประชาธิปไตย 18 คน พรรคชาติประชาธิไตย 15 คน พรรคประชาไทย 4 คน พรรคก้าวหน้า 3 คน พรรคสังคมประชาธิปไตย 2 คน พรรคประชาเสรี 1 คน และไม่สังกัดพรรคอีกรวม 24 คน รวมทั้งหมด 324 คน (ธนากิต, 2550: 317)

ถึงแม้ว่าจะมีพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากแต่ก็ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ ดังนั้น พรรคการเมืองต่างๆ เช่น พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชากรไทย จึงได้ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลผสม โดย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการสนับสนุนให้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง (สมัยที่ 2) โดยพรรคชาติไทยเป็นฝ่ายค้าน

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ประกาศพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2526 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงลงพระปรมาภิไธยในประกาศ นายจารุบุตร เรืองสุวรรณ ประธานรัฐสภา เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี คณะที่ 43 เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2526 จำนวน 44 ตำแหน่ง อาทิ นายสมหมาย ฮุนตระกูล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายสมัคร สุนทรเวช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม นายโกศล ไกรฤกษ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ พลเอกสิทธิ จิรโรจน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและพลังงาน นายชวน หลีกภัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายมารุต บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่ากระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น (ดูที่ภาคผนวก)

ในขณะที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลเอกประจวบ สุนทรางกูล นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ นายพิชัย รัตตกุล และพลเรือเอก สนธิ บุณยชัย เป็นรองนายกรัฐมนตรี เรืออากาศโท ศุลี มหาสันทนะ ร้อยตำรวจโท ชาญ มนูญธรรม นาย มีชัย ฤชุพันธุ์ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายสวัสดิ์ คำประกอบ นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ และนายบัญญัติ บรรทัดฐาน เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

ในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองครั้งที่ 2 นี้แม้จะได้รับการสนับสนุนจากผู้นำเหล่าทัพอย่างเข้มแข็ง กล่าวคือ พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เป็นผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารสูงสุด พลโทชวลิต ยงใจยุทธ (ยศในขณะนั้น) เป็นรองเสนาธิการทหารบก และพลตรี พิจิตร กุลละวณิชย์ อย่างไรก็ตาม การบริหารราชการก็ประสบกับปัญหาแบบเดิมๆ เช่น เกิดการขัดแย้งของบรรดาพรรคการเมืองที่สนับสนุนรัฐบาลและความขัดแย้งภายในของแต่ละพรรคในเรื่องของการแย่งชิงตำแหน่งและผลประโยชน์ ตามมาด้วยปัญหาด้านเศรษฐกิจ มีการล้มกิจการของบริษัทเงินทุน

การล้มของแชร์วงใหญ่ (แชร์ชม้อย) และปัญหาการขาดดุลการค้าถึง 87,000 ล้านบาท และขาดดุลการชำระเงิน 18,000 ล้านบาท ทำให้รัฐบาลต้องใช้มาตรการจำกัดสินเชื่อและ “ประกาศลดค่าเงินบาท” ในวันที่ 2 พฤศจิกายน 2527 กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทจาก 23 บาท ต่อดอลลาร์ เป็น 27 บาทต่อดอลลาร์ หลังจากนั้นเกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงจากสังคม ทั้งจากนักวิชาการ พรรคร่วมรัฐบาลเอง พรรคฝ่ายค้าน รวมถึงทหารที่ให้การสนับสนุน

ในขณะที่เกิดปัญหาทางด้านการเมืองอย่างต่อเนื่อง ทำให้นายทหารที่ไม่เห็นด้วยคิดการปฏิวัติ นำโดย พันเอก มนูญ รูปขจร และนาวาอากาศโท มนัส รูปขจร พร้อมกองกำลังทหารประมาณ 500 นาย จากกองกำลังรถถังกองพันทหารม้าที่ 4 รักษาพระองค์และกรมอากาศโยธิน ในวันที่ 9 กันยายน 2528 แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ คณะผู้ก่อการจึงต้องกลายเป็นกบฏ (กบฏ 9 กันยายน หรือกบฏสองพี่น้อง) เนื่องจากถูกปราบปรามด้วยฝีมือนายทหารชื่อ พลโท ชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบกและพลตรี อิสรพงษ์ หนุนภักดี ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 เป็นกองกำลังหลักในการปราบปราม

รัฐบาลในการนำของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ บริหารราชการมาได้ระยะหนึ่งเกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับสภาผู้แทนราษฎร โดยสภาฯไม่อนุมัติพระราชกำหนดฉบับหนึ่งที่รัฐบาลเสนอ คือ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติขนส่งทางบก พุทธศักราช 2522 ฝ่ายรัฐบาลแพ้เสียงในสภาฯ จึงประกาศยุบสภาฯ (ยุบสภาฯครั้งที่ 2) ในวันที่ 1 พฤษภาคม 2529 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 คณะรัฐมนตรีคณะที่ 43 จึงสิ้นสุดลง พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (สมัยที่ 2) เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2526 ถึง วันที่ 1 พฤษภาคม 2529 (วันยุบสภาฯ) รักษาการในตำแหน่งถึงวันที่ 4 สิงหาคม 2529 (อ้างแล้ว, 2550: 321)

3.2.2.3 ผู้นำทางการเมืองสมัยที่ 3

หลังจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศยุบสภาฯ ในวันที่ 1 พฤษภาคม 2529 มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 เป็นการเลือกตั้งแบบผสม (แบบแบ่งเขตและรวมเขต) มีจำนวนผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง 26,224,305 คน มีผู้ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง 16,070,957 คน คิดเป็นร้อยละ 61.43 ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่างๆ ที่ได้รับเข้าสู่สภา คือ พรรคประชาธิปัตย์ 100 คน พรรคชาติไทย 63 คน พรรคกิจสังคม 51 คน พรรคสหประชาธิปไตย 38 คน พรรคประชากรไทย 24 คน พรรครวมไทย 19 คน พรรคราษฎร 18

คน พรรคกิจประชาคม 15 พรรคก้าวหน้า 9 คน พรรคชาติประชาธิปไตย 3 คน พรรคมวลชน 3 คน พรรคเสรีนิยม 1 คน พรรคพลังใหม่ 1 คน พรรคแรงงานประชาธิปไตย 1 คน และพรรคปวงชนชาวไทย 1 คน รวมทั้งสิ้น 347 คน

เมื่อไม่มีพรรคใดได้รับเสียงเกินกึ่งหนึ่ง จึงมีการจัดตั้งรัฐบาลผสม โดยมีพรรคประชาธิปัตย์ (ช่วงที่นายพิชัย รัตตกุล เป็นหัวหน้าพรรค) ซึ่งมีเสียงมากสุด คือ 100 เสียง เป็นแกนนำ ร่วมกับพรรคชาติไทย 63 เสียง พรรคกิจสังคม 51 เสียง และพรรคราษฎร 18 เสียง รวมสี่พรรคได้ 232 เสียง มีมติให้การสนับสนุน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กลับเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ประกาศพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2529 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงลงพระปรมาภิไธยในประกาศ นายอุกฤษ มงคลนาวิน เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีคณะที่ 44 เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2529 จำนวน 44 คน อาทิ พลอากาศเอก พะเนียง กานตรัตน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม พันโท สนั่น ขจรประศาสน์ และนายสุรพันธ์ ชินวัตร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ร้อยตำรวจเอก สุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ พลเอก ประจวบ สุนทรางกูร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายวีระ มุสิกพงศ์ นายสุขุม เลาวัณย์ศิริ นายมนตรี พงษ์พานิช และนายเฉลี่ยว วัชรพุกก์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายมารุต บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น (ดูที่ภาคผนวก)

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพียงตำแหน่งเดียว นายพิชัย รัตตกุล พลตรี ชาติชาย ชุณหะวัณ นายพงส์ สารสิน พลเรือเอก สนธิ บุญยะชัย และพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ เป็นรองนายกรัฐมนตรี และนาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ เป็นเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (15 ส.ค. 2529 – 29 เม.ย. 2531) ในการเข้าดำรงตำแหน่งสมัยที่ 3 นี้ นอกจากหัวหน้าพรรคการเมืองจะไม่ได้เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ตำแหน่งรัฐมนตรีสำคัญๆ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ยังนำคนกลางที่ไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองใดมาดำรงตำแหน่ง จนเกิดการวิพากษ์วิจารณ์และสร้างความไม่พอใจให้กับบุคคลหลายๆ ฝ่าย เกิดปัญหาเดิมๆ ทั้งในด้านปัญหาเศรษฐกิจ และการแสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ โดยเฉพาะความขัดแย้งภายในของพรรคร่วมรัฐบาลซึ่งส่งผลให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพ เช่น เกิด “กลุ่ม 10 มกรา” (จำนวน 38 คน) ขึ้นในพรรคประชาธิปัตย์ เป็นต้น

สาเหตุเพราะเป็นวันที่ ส.ส. กลุ่มนี้ได้มีการรวมตัวกันเพื่อแสดงเจตนารมณ์คัดค้านผู้นำพรรคกับมติบางอย่างของพรรค และความขัดแย้งนี้เองนำไปสู่จุดจบของรัฐบาล อันเนื่องมาจากการกลุ่ม 10 มกรานี้ลงมติไม่สนับสนุนพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ที่รัฐบาลเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาฯในวันที่ 28 เมษายน 2531 แม้จะมีการลงมติ ฝ่ายรัฐบาลชนะด้วยคะแนนเสียง 183 ต่อ 134 เสียงก็ตามแต่ปรากฏว่าในจำนวนเสียงที่คัดค้านนั้นเป็นเสียงของ ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์กลุ่ม 10 มกราถึง 32 เสียง (งดออกเสียง 6) ดังนั้นพรรคประชาธิปัตย์จึงแสดงความรับผิดชอบโดยการถอนตัวจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาลในวันที่ 29 เมษายน 2531 (อ้าง, 2550: 325) พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ จึงเลือกทางออกโดยการประกาศยุบสภาฯในวันนั้น (ยุบสภาฯครั้งที่ 3)

ปัญหาสำคัญที่ทำให้รัฐบาลชุดนี้มีอันต้องสิ้นสุดลงนั้นเหมือนๆกับรัฐบาลชุดที่ผ่านๆมา กล่าวคือการแสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ เห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม จนมีคำกล่าวกันในกลุ่ม ส.ส.ว่า *"เป็นฝ่ายค้านอดอยากปากแห้ง"* เป็นต้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถึงแม้จะได้รับการยอมรับว่าเป็นนายกใจซื่อมือสะอาด แต่ถูกแวดล้อมด้วยพวกฉ้อฉล ประจบสอพล เช่น การถือป้ายเชียร์ตามสถานที่ต่างๆ ที่นายกรัฐมนตรีเดินทางไป ว่า *"ป๋ามาเราดีใจ"* หรือ*"น้ำเป็นของปลา ฟ้าเป็นของนก นายกฯเป็นของพลเอกเปรม"* เป็นต้น ในด้านเศรษฐกิจ ประชาชนยากจนเหมือนเดิม ว่างงาน อาชญากรรม และการขาดดุลการค้า ประกอบกับเกิดความแตกแยกขัดแย้งในระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลและภายในพรรคการเมืองเอง ซึ่งพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ไม่สามารถเข้าไปแก้ไขปัญหานั้นได้ เนื่องจากท่านไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองใดเลย โดยท่านให้เหตุผลในการยุบสภาฯ ตอนหนึ่งว่า (อ้างใน ธนากิต, 2550: 327)

> *...พรรคการเมืองต่างๆ หลายพรรค ไม่สามารถดำเนินการในระบบพรรคการเมืองได้มีเอกภาพ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคการเมืองยังไม่ยอมรับรู้ความคิดเห็นหรือมติของสมาชิกฝ่ายข้างมากในพรรคของตน อันเป็นการขัดต่อวิถีทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการบริหารราชการแผ่นดิน และการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก สมควรยุบสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้...*

หลังจากการยุบสภาฯ และมีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 จำนวนผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง 26,658,638 คน มีผู้ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง 16,944,931 คน คิดเป็นร้อยละ 63.56

ผลการเลือกตั้งมี ส.ส.จากพรรคการเมืองต่างๆ ดังนี้ พรรคชาติไทย 87 คน พรรคกิจสังคม 54 คน พรรคประชาธิปัตย์ 48 คน พรรครวมไทย 35 คน พรรคประชากรไทย 31 คน พรรคราษฎร 21 คน พรรคประชาชน 19 คน พรรคปวงชนชาวไทย 17 คน พรรคพลังธรรม 14 คน พรรคกิจประชาคม 9 คน พรรคก้าวหน้า 8 คน พรรคสหประชาธิปไตย 5คน พรรคมวลชน 5 คน พรรคเสรีนิยม 3 คน และพรรคพลังสังคมประชาธิปไตย 1 คน รวม 357 คน

จากผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยการนำของพรรคชาติไทยซึ่งได้คะแนนเสียง 87 เสียงร่วมกับพรรคกิจสังคม 54 เสียง พรรคประชาธิปัตย์ 48 เสียง พรรคราษฎร 21 เสียง รวมกันทั้งหมดได้ 210 เสียง ทำให้มีเสียงมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้ จึงมีมติที่จะเชิญพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง เป็นสมัยที่ 4 บรรดาหัวหน้าพรรคและเลขาธิการพรรคการเมืองรวม 5 พรรคประกอบด้วยพรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคราษฎร และพรรคสหประชาธิปไตยได้เข้าพบพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่บ้านพักสี่เสาเทเวศน์ ในคืนวันที่ 27 กรกฎาคม 2531 เพื่อเชิญให้มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่คราวนี้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ปฏิเสธไม่ยอมรับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 4 โดยกล่าวว่า *"...ผมพอแล้ว...ขอขอบคุณแต่ผมได้ตัดสินใจแล้วว่า ผอขอพอ ไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ขอให้ช่วยกันประคับประคองประชาธิปไตยต่อไปด้วย..."* (มูลนิธิรัฐบุรุษ, 2538: 680)

อย่างไรก็ดี การปฏิเสธรับตำแหน่งดังกล่าวมีผู้ให้ทัศนะว่า อาจจะมาจากในช่วงปลายรัฐบาลพลเอกเปรม ขณะที่กำลังจะมีการเลือกตั้ง มีกระแสการคัดค้านการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นสมัยที่ 4 จากขบวนการนักศึกษา ประชาชน และกลุ่มนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาจำนวน 99 คน (สุพจน์ ด่านตระกูล, 2531) ประกอบกับได้มีการเรียกร้องให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ลงสมัครเลือกตั้ง เนื่องจากเห็นว่านายกรัฐมนตรีควรมาจากการเลือกตั้ง เพื่อให้เป็นไปตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย นักศึกษาจำนวนหนึ่งได้เข้าพบ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2531 เพื่อเรียกร้องให้กองทัพยุติการสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกด้วย (ธนากิต, 2550: 328)

ต่อมาในวันที่ 4 สิงหาคม 2531 จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯให้พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ (ยศขณะนั้น) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คนที่ 17 ทำให้คณะรัฐมนตรี คณะที่ 44 สิ้นสุดลง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สมัยที่ 3 เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม

2529 ถึง วันที่ 29 เมษายน2531 (วันยุบสภาฯ) และรักษาการในตำแหน่งถึงวันที่ 4 สิงหาคม 2531 อันเป็นวันแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่

หลังพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ยุติบทบาททางการเมืองพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯแต่งตั้งให้เป็น "**องคมนตรี**" ในวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2531 และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องให้เป็น **"รัฐบุรุษ"** เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ต่อมาได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเป็น "**ประธานองคมนตรี**" เมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2541 แทนนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งลาออกไปเนื่องจากปัญหาด้านสุขภาพ

3.3 ผลงานของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์

ผลงานของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นมีมากมายยากที่จะรวบรวมได้หมดในระยะเวลาที่กำหนดในการทำงานวิจัยนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงยกตัวอย่างผลงานด้านการเมืองที่โดดเด่นแค่หนึ่งตัวอย่างเท่านั้นนั่นคือ นโยบาย "การเมืองนำการทหาร" ที่เป็นที่ยอมรับของสังคมและนานาอารยประเทศ ที่แสดงออกถึงวุฒิภาวะทางจริยธรรมของผู้นำที่ใช้วิธีการแก้ปัญหาทางการเมืองอย่างสันติวิธี

และผลงานทางด้านทหารบางส่วน ในขณะที่ท่านเติมโตมาจากเหล่าทหารม้า จนเรียกขานยกย่องท่านว่า "ป๋า" ซึ่งเป็นสรรพนามที่เหล่าทหารม้าใช้เรียกผู้ที่ตัวเองเคารพนับถือและสร้างคุณประโยชน์ให้แก่กองทัพ ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าทั้งสองผลงานนี้น่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีคุณธรรมจริยธรรมของ ฯพณฯที่ได้รับการอบรม ปลูกฝังมาจากครอบครัว สถานศึกษา กัลยาณมิตร จนเป็นที่ประจักษ์แก่สังคมในประเด็นจริยธรรมผู้นำของพลเอกเปรม ติรสูลานนท์ ขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรี

ผลงานด้านทหาร

ชีวิตทหารของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เริ่มหลังจากที่ท่านจบการศึกษาชั้นมัธยมปลาย ได้เข้าศึกษาอยู่ที่โรงเรียนเทคนิคทหารบกจนถึงชั้นปีที่ 3 ได้เข้ารับราชการทหารครั้งแรกเมื่ออายุ 21 ปีในสมัยที่ จอมพลป. พิบูลสงคราม ครอบครองอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดิน (เสวี บัวแก้ว, 2533: 53) พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เข้ารับราชการทหารในกองทหารม้ายานเกราะติด

ยศร้อยตรีออกรบในสงครามอินโดจีน ที่สมรภูมิปอยเปต เมื่อพ.ศ. 2484 และได้รับการติดยศร้อยตรีในสนามรบ หลังจากนั้นท่านก็ได้รับการแต่งตั้งเลื่อนขั้นตามลำดับในเหล่าทหารม้า

ในปีพ.ศ. 2485 เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ท่านถูกส่งออกรบในสมรภูมิเชียงตุง ภายใต้การบังคับบัญชาของหลวงเสรี เริงฤทธิ์ เป็นแม่ทัพ และจอมพลผิน ชุณหวัน เป็นรองแม่ทัพ (เล่มเดียวกัน, หน้า 53)ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงในปี 2488 ได้ติดยศร้อยเอกเป็นผู้บังคับกองร้อยประจำอยู่ที่จังหวัดลพบุรี ในปี 2492 เลื่อนเป็นรองผู้บังคับกองทัพที่ 1 กรมรถรบ ปี 2493 ดำรงตำแหน่งผู้บังคับกองร้อยที่ 3กองพันทหารม้าที่ 4 จังหวัดอุตรดิตถ์ และตำแหน่งรองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกอุตรดิตถ์ควบ 2 ตำแหน่งขณะที่ติดยศพันตรี ในปี 2496 ได้ทุนจากกองทัพบกไปศึกษาที่โรงเรียนยานเกราะของกองทัพบกสหรัฐหลังสำเร็จการศึกษาจากสหรัฐ ในช่วงปี 2497 ได้รับการแต่งตั้งเป็นอาจารย์ในแผนกวิชายุทธวิธีกองการศึกษาโรงเรียนยานเกราะ และต่อมาได้รับยศพันโทและเป็นผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 5 กรมทหารม้าที่ 2 และกองรักษาราชการอาจารย์แผนกวิชาทหาร กองการศึกษาโรงเรียนยานเกราะ กองพลน้อยทหารม้าอีกตำแหน่งต่อมาปี 2501 ได้เลื่อนยศเป็นพันเอกดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการโรงเรียนทหารม้ายานเกราะ ในปี 2507 ระหว่างเป็นรองผู้บัญชาการศูนย์การทหารม้า จังหวัดสระบุรี ได้เดินทางไปดูงานและศึกษาสถานการณ์ในสมรภูมิเกาหลี

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เจริญเติบโตมาจากเหล่าทหารม้ามาโดยตลอด การที่ได้ใช้ชีวิตผูกพันธ์กับเหล่าทหารม้า จนมีความเข้าใจลักษณะนิสัยของนายทหารในเหล่าและเรียนรู้ถึงความต้องการอันแท้จริงของเหล่าทหารม้า มีส่วนให้ท่านได้รับความเจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ จนได้การพิจารณามีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ครองยศ “พลตรี” ในตำแหน่งผู้บัญชาการศูนย์การทหารม้าและผู้บังคับการจังหวัดทหารบกสระบุรี เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2511 ขณะอายุ 48 ปี ซึ่งนับได้ว่าเป็นการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำสูงสุดของเหล่าทหารม้า ขณะดำรงตำแหน่งผู้นำทหารม้านั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ริเริ่มแบบฉบับการวางตนในการทำงานของเหล่าทหารม้า และริเริ่มการเป็นตัวอย่างของความซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา ไม่ใช้เวลาราชการไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัว พยายามปลุกจิตสำนึกของเหล่าทหารม้าให้หยิ่งในเกียรติและผยองในเหล่า (มูลนิธิรัฐบุรุษ, 2538: 59) จากที่ทหารม้าเคยซบเซาในระยะหนึ่งกลับมารุ่งเรืองด้วยจิตวิญญาณอันกล้าหาญที่พร้อมจะเป็นทหารที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม เสียสละ โดยท่านได้เอาใจใส่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างทั่วถึง ทั้งได้ให้การดูแลไปถึงครอบครัวของทหารทุกคน ให้คำแนะนำเมื่อมีปัญหา ว่ากล่าวตักเตือนเมื่อทำผิด จึงเป็นที่พึ่งที่ดีให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาได้ตลอดเวลา เหตุนี้เองจึงทำให้เหล่าทหารม้า ซึ่งมีประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติต่อผู้บังคับบัญชาที่มีคุณงามความดี โอบอ้อมอารี เป็นที่เคารพรัก ศรัทธา ในฐานะ “พ่อม้า”

กับ “ลูกม้า” บรรดาผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งหลายจึงเรียกท่านว่า “ป๋า” จนเป็นสรรพนามแทนท่านในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน ดังเช่นในตอนหนึ่งของบันทึกเรื่อง *“ผ่าชีวิตและงานคนชื่อเปรม”* ที่กล่าวว่า (อ้างใน เสวี บัวแก้ว, 2533: 55-57)

> *...เมื่อพลตรีเปรมมาเป็น ผบ.ศูนย์การทหารม้าเต็มตัว จักรกลทุกตัวทั้งเล็กและใหญ่ได้หมุนอย่างเต็มที่ระบบงาน “เช้าซามเย็นซาม” หรือ “เรดเทป” หมดไป...ท่านสอนพวกเราว่า “หยิ่งในเกียรติและผยองในเหล่า” วาทะของท่านได้ปลุกใจให้ทหารม้าได้รำลึกถึงวิญาณเก่าๆ ที่อดีตทหารม้าเขาได้แสดงเอาไว้ และเป็นที่มีชื่อเสียงช้านาน เรียกได้ว่าท่านเป็นคนปลุกวิญญาณทหารม้าขึ้นมาอย่างแท้จริง ไม่ใช่ปลุกให้เขาหมั่นไส้ แต่ปลุกให้ทหารเกิดความรู้สึกว่าตั้วเองมีค่า มีค่าเป็นทหารเหล่าหนึ่งของกองทัพบก...ความรู้ในทางวิชาการเกี่ยวกับเหล่า ท่านแสดงให้เห็นว่าท่านรู้ชัดเจน... ได้ออกตรวจเยี่ยมหน่วยอยู่ตลอดเวลา...กลายเป็นแบบฉบับของการทำงานซึ่งหน่วยต่างๆของเหล่าทหารม้ายึดถือมาจนในปัจจุบัน...อย่างเงินราชการก็เช่นกัน ท่านได้เริ่มแบบฉบับว่าถ้าเป็นเรื่องราชการก็ต้องเป็นเรื่องราชการ...ท่านไม่ยอมเบียดบังเอาผลประโยชน์มาเป็นส่วนตัว ในเรื่องส่วนตัวท่านก็มีสติปัญญาที่จะทำของท่านได้เอง จึงเป็นที่เลื่องลือกันว่าท่านตรงไปตรงมา...ตามธรรมเนียมของทหารม้าเรียกคำว่าพ่อต่อหัวหน้าเหล่าหรือพ่อม้า ผู้น้อยก็เป็นลูกหรือลูกม้า เมื่อท่านเป็น ผบ. ศูนย์ฯ ท่านก็เป็นพ่อม้าแต่พวกทหารรักท่านและเคารพท่านจึงเรียกว่าป๋ากันมาตลอด*

ในด้านการพัฒนาปรับปรุงหน่วยทหารม้า ได้ดำเนินต่อมาอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในด้านวัตถุคือนับตั้งแต่การจัดสร้าอาคารกองบัญชาการศูนย์การทหารม้าขึ้นใหม่ แทนอาคารเดิมที่ชำรุดทรุดโทรม การซ่อมแซมอาคารที่พัก ปรับปรุงไฟฟ้าจากระบบ 110 โวลต์ เป็น 220 โวลต์ จัดให้มีน้ำประปาใช้อย่างเพียงพอสร้างบ้านพักเพิ่มเติม ให้การศึกษาแก่เหล่าทหารม้า ปรับปรุงหลักสูตร หาตำราและวิทยาการสมัยใหม่ทั้งนี้เพื่อให้ทันสมัยทันยุคทันเหตุการณ์อยู่เสมอ ฝึกกำลังรบให้มีประสิทธิภาพ คือการฝึกหน่วยทหารขนาดเล็กที่มีความเชี่ยวชาญ มีกองกำลังทหารม้าเป็นหน่วยสนับสนุนลูกมือและอาวุธยุโธปกรณ์ (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 81-82)

จนกระทั่งในปี 2516 ได้รับแต่งตั้งเป็นรองแม่ทัพภาคที่ 2 รับผิดชอบในภาคอีสาน ครอบคลุมเขต 16จังหวัด มีภารกิจสำคัญในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ และต่อมาในปี 2517 เลื่อนขั้นเป็นแม่ทัพภาคที่ 2 พร้อมยศพลโท ในช่วงนี้ได้มีบทบาทสำคัญในการร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ตามแนวนโยบายที่เรียกว่า การเมืองนำการทหาร ซึ่งต่อมาได้การประกาศเป็นนโยบายของรัฐบาลตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๒๓ ทำให้สถานการณ์คลี่คลายลงอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะจากการต่อสู้ทางอาวุธมาเป็นการต่อสู้ทางความคิด

จากนโยบายดังกล่าวนับเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้ชื่อเสียงของพลโทเปรม (ยศในขณะนั้น) เป็นที่ยอมรับในวงการทั้งทางรัฐบาลและทางทหาร รวมทั้งสื่อมวลชนด้วย ในปี 2520 ได้เลื่อนยศเป็นพลเอกและดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ในปี 2521 ก่อนก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งที่สำคัญต่างๆ ทางการเมืองทั้งตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกรกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจนกระทั้งตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อปี 2523

แนวคิดการเมืองนำการทหาร

จากเหตุการณ์ปัญหาทางการเมืองของไทยที่รัฐบาลตัดสินใจใช้กำลังทหารออกไปแก้ไขเหตุการณ์ เข้าปราบปรามประชาชน ส่งผลให้สถานการณ์ที่ดำเนินอยู่นั้นกลับเลวร้ายถึงขั้นจลาจล เกิดเป็น “วันมหาวิปโยค” ขึ้นเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเหมือนกับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทยในอดีตที่ผ่านๆมา ผู้นำต้องออกนอกประเทศ เหตุการณ์ทางการเมืองนี้เองเป็นบทเรียนให้กับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รู้และเข้าใจในหารแก้ไขปัญหา เพราะการใช้กำลังทหารไม่สามารถเอาชนะประชาชนได้เลย

จากปัญหาทางการเมืองของไทยดังกล่าว ประกอบกับสถานการณ์ภายนอกประเทศที่ถูกรบกวนจากสถานการณ์ในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม ลาว กัมพูชา ที่กำลังถูกฝ่ายลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ายึดครอง ทำให้มีการสู้รบตามแนวชายแดนอยู่ตลอดเวลา มีบ่อยครั้งที่กองกำลังไม่ทราบฝ่ายล่วงล้ำเข้ามาในเขตประเทศไทย พร้อมกับเผยแพร่แนวคิดลัทธิคอมมิวนิสต์ กองกำลังฝ่ายคอมมิวนิสต์ผนวกกับคนไทยที่หลงเชื่อได้เริ่มการต่อสู้ด้วยอาวุธ ตั้งแต่วันที่ 7 สิงหาคม 2508 ที่อำเภอเรณูนคร เป็นต้นมา (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 83) ตามด้วยวิธีการบ่อนทำลายในรูปแบบต่างๆ อันนำไปสู่การปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับฝ่ายคอมมิวนิสต์อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจ หวาดระแวงซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันนักศึกษาของไทยบางส่วนได้หลบหนีเข้าป่าและจับอาวุธขึ้นมาต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จนเป็นที่วิตกกันว่าประเทศ

ไทยอาจจะต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของระบอบคอมมิวนิสต์ เพื่อยุติสถานการณ์ต่างๆ ท่ามกลางวิกฤตทางการเมือง จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพลตรี เปรม ติณสูลานนท์ (ยศในขณะนั้น) ขึ้นดำรงตำแหน่งรองแม่ทัพภาคที่ 2 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2516 โดยรับผิดชอบพื้นที่บริเวณที่ทางราชการได้ประกาศเป็นเขตแทรกซึมของพรรคคอมมิวนิสต์ในเขตจังหวัดภาคอีสาน ตามพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2515) พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ลงพื้นที่และใช้ยุทธวิธีการต่อสู้แบบกำลังทหารเป็นหลักในการแก้ไขสถานการณ์ แต่ผลลัพธ์กลับตรงกันข้าม ยิ่งปราบกองกำลังฝ่ายคอมมิวนิสต์ยิ่งเพิ่มขึ้น ทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ต้องกลับมาทบทวนหาสาเหตุและปรับยุทธวิธีกันใหม่ โดยการเข้าหาทำความเข้าใจกับประชาชน และได้รู้คำตอบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้คนไทยไปเข้ากับฝ่ายคอมมิวนิสต์มี 3 ประการ คือ (มูลนิธิรัฐบุรุษ, 2538: 59)

1. ความลำบากยากจน
2. ความคับแค้นใจที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม
3. การถูกกดขี่ข่มเหง

ขณะเดียวกันพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ยังได้สังเกตเห็นจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน ประชาชนในพื้นที่ไม่เคยทำอะไรพระองค์ กลับต้อนรับพระองค์ด้วยความจงรักภักดี

ดังนั้นจุดเริ่มต้นของแนวคิดนโยบายการเมืองนำการทหาร หรือยุทธศาสตร์มวลชนของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อได้รับแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งเป็นรองแม่ทัพภาพที่ 2 นับตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2517 ได้มีประสบการณ์อันเจ็บปวดเมื่อเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านหลายหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกล่าวคือ ชาวบ้านไม่ไว้ใจตำรวจ ไม่ไว้ใจทหาร แต่ให้ความไว้วางใจพวกคอมมิวนิสต์ ในป่ามากกว่า เมื่อขึ้นเป็นแม่ทัพภาคที่ 2 พลตรีเปรม ติณสูลานนท์ (ยศในขณะนั้น) กับคณะทำงานอันประกอบด้วย พลตรีปฐม เสริมสิน พันเอกหาญ ลีลานนท์ พันเอกเลิศ กนิษฐะนาคะ เป็นต้น เริ่มตระหนักถึงวิธีการปราบปรามอย่างเดียวไม่น่าจะได้ผล จำเป็นต้องใช้วิธีการต่อสู้ในทางความคิด กล่าวคือ การดึงเอาประชาชนมาเป็นฝ่ายเดียวกับทางราชการ นอกเหนือจาก พลโท เปรม ติสูลานนท์ แม่ทัพภาคที่ 2 ยังมี พลโทสัณห์ จิตรปฏิมา แม่ทัพภาคที่ 4 ที่เริ่มจัดตั้งชาวบ้านขึ้นเป็นอาสาสมัครป้องกันตนเอง โดยในขั้นแรกเอาชาวบ้านที่ได้รับผลสะเทือนจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ มาเป็นพวก ทั้งหมดนี้เองคือ “บ่อเกิด” ความคิดในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ อันนำไปสู่บทสรุป “การเมืองนำการทหาร” ขณะที่ พลเอกสายหยุด เกิดผล กับพลโทเปรม ติณสูลานนท์ และพลโทสัณห์ จิตรปฏิมา มี

ความเห็นร่วมกันในการจัดตั้งอาสาสมัครชาวบ้านในรูปแบบต่างๆ เพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ส่วน พันเอกชวลิต ยงใจยุทธ เสนอรูปแบบของ “ทหารพราน” ขึ้นมา (อ้างในhttp://politicalbase.in.th/index.php/Main_Page) เกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวว่า (อ้างในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 85)

> *...ในที่สุดก็ออกมาเป็นแนวความคิดที่เรียกว่า “การเมืองนำการทหาร” นั่นเอง ตอนนั้น คือปี พ.ศ. 2518 ตอนที่ผมเริ่มเป็นแม่ทัพใหม่ๆ พลเอก หาญ ลีนานนท์ ก็มีส่วนร่วมคิดและหน่วยที่รับนโยบายไปปฏิบัติเป็นหน่วยแรกก็คือ ร. ๒๓ (สมัยนั้นเรียก กรมผสมที่ ๒๓) ซึ่งมีคุณอาทิตย์ (พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก) เป็นผู้บังคับการ คนที่ควรเอ่ยถึงอีกคนเพราะมีบทบาทในเรื่องนี้มากก็คือ คุณเรวัติ (ขณะนั้นคือพันเอกเรวัติ บุญทับ ปัจจุบัน คือ พลเอก ณพล บุญทับ)*

การนำนโยบายการเมืองนำการทหารมาใช้ และมีผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น เมื่อท่านได้รับการแต่งตั้งให้เลื่อนยศเป็นพลเอก ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2521 และได้มอบเป็นนโยบายของกองทัพที่จะต้องนำไปปฏิบัติในแต่ละพื้นที่ เช่นในพื้นที่ภาค 4 ในการปราบปรามโจรก่อการร้าย (ขจก.) และโจรคอมมิวนิสต์มลายู (จคม.) ผลของการปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์ต่างๆเริ่มสงบลงประชาชนให้ความร่วมมืออย่างเห็นได้ชัด

ในขณะที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มีกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นทหารที่ระดมมาจากชาวไร่ชาวนาในชนบท ในขณะเดียวกันรัฐบาลเองจัดตั้ง “ทหารพราน” ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่กองทัพบกได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี ให้จัดตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2521 โดยกำลังทหารพรานได้มาจากราษฎรอาสาสมัครในท้องถิ่นซึ่งมีความสมัครใจที่จะเข้ารับการฝึกอบรมเช่นเดียวกับมวลชนประเภทอื่น โดยยึดเอาเงื่อนไขประชาธิปไตยมาเป็นประเด็นสำคัญ และมุ่งผลประโยชน์สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 94) รูปแบบแห่งทหารพรานที่ พันเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้ริเริ่ม เมื่อประสานกับ พลเรือน ตำรวจ ทหารของ พลเอกสายหยุด เกิดผล ประกอบกับอาสาป้องกันตนเอง อาสาป้องกันหมู่บ้าน ที่ริเริ่มโดย พลโทเปรม ติณสูลานนท์ และพลโทสัณห์ จิตรปฏิมา ก็ค่อยๆ ก่อรูปแนวคิดบนพื้นฐานแห่งหลักการ “การเมืองนำการทหาร” ขึ้นมา รูปแบบของทหารพราน เป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งจากการจัดตั้ง

อาสาสมัคร อันเป็นรูปจัดตั้งของกระทรวงมหาดไทย เป้าหมายอย่างแท้จริงของทหารพราน คือการย้อนรอยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยนั่นเอง

ส่วนในด้านมวลชน ได้เกิดมวลชนกลุ่มแรกคือ กลุ่มไทยบ้านอาสาของชาวบ้านกกแดง ตำบลกกแดง อำเภอมุกดาหาร (ขณะนั้นขึ้นกับ จ.นครพนม) จังหวัดนครพนม สามารถผนึกกำลังเป็นผลสำเร็จ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2515 ในขณะที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งเป็นรองแม่ทัพภาคที่ 2 จากนั้นก็เริ่มขยายขอบเขตไปยังที่อื่นๆ อีกหลายแห่ง การปกครองในหมู่บ้านไทยอาสานี้ มีลักษณะเป็นการปกครองตนเอง มีเจตนาเพื่อการต่อสู้กับผู้ก่อการร้าย ซึ่งปรากฏว่าการดำเนินงานของหมู่บ้านเหล่านี้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ต่อมาได้มีการจัดตั้งไทยอาสาป้องกันชาติ หรือ ทสปช. คนที่ทำการสำเร็จเป็นคนแรกคือ นายสมภพ ศรีวรขาน ขณะเป็นนายอำเภอ อยู่ที่จังหวัดมุกดาหาร (อ้างแล้ว, หน้า 91)

จากผลงานดังกล่าวและเพื่อความต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหาของชาติตามนโยบายการเมืองการนำการทหารนั้น ในขณะที่พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้รับเชิญให้มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยแรก ได้ลงนามในคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๖๖/๒๕๓๒ เรื่อง “นโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์” หรือ “นโยบาย ๖๖/๒๕๓๒” เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2323 โดยพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ขณะนั้นเป็นเจ้ากรมยุทธการทหารบก เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำ ทั้งนี้เพื่อเป็นการขยายผลการทำความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับผู้หลงผิดในลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งการประกาศใช้นโยบายนี้อยู่ในช่วงเวลาที่พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522 มีผลบังคับใช้ สาระสำคัญคือให้ทุกจังหวัดมีฐานะเป็น กอ.รมน. ยกเว้นกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

“นโยบาย ๖๖/๒๕๓๒” เป็นคำสั่งนโยบายเพื่อต่อสู้เอาชนะคอมมิวนิสต์ ให้เสร็จสิ้นอย่างรวดเร็วด้วยการรุกทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง เพื่อลิดรอนทำลายขบานการแนวร่วมและกองกำลังติดอาวุธ เพื่อยุติสถานการณ์ปฏิวัติ ยับยั้งการปฏิวัติที่สร้างสถานการณ์สงครามประชาชาติ และขยายผลที่เปิดให้จากโอกาสที่เป็นอยู่ เพื่อเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธมาเป็นการต่อสู้ในแนวทางสันติ พยายามขจัดเงื่อนไขต่างๆ ที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยยกขึ้นโจมตีรัฐบาล (ประสงค์ สุ่นศิริ, 2532: 77) อย่างไรก็ดี คำสั่งนโยบายดังกล่าวได้ระบุถึงสาเหตุของการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ว่าเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ความไม่เท่าเทียมทางการเมือง คือ สภาพการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยและประชาชนไม่ได้ใช้อำนาจอธิปไตย

แต่อำนาจนี้อยู่ในมือของคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและสนใจแต่ประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งข้าราชการซึ่งใช้อำนาจหน้าที่เอารัดเอาเปรียบประชาชนที่ไม่มีทางต่อสู้ ส่วนความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจนั้นเกี่ยวข้องกับการผูกขาดทางเศรษฐกิจโดยคนจำนวนน้อย การขูดรีดเอารัดเอาเปรียบคนจนโดยคนที่ร่ำรวย ความไม่เท่าเทียมกันในรายได้ การมีโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ อันส่งผลให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นและระหว่างเมืองกับชนบทกว้างมากยิ่งขึ้น (ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย (Thailand Political Base) อ้างใน http://politicalbase.in.th/index.php/Main_Page)

สาระสำคัญของนโยบาย ที่ ๖๖/๒๕๓๒ ที่ได้กำหนดขึ้น สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (2546: 90-91) ได้สรุปไว้ ดังนี้ (ฉบับเต็มดูที่ภาคผนวก)

1. วัตถุประสงค์ เพื่อยุติสถานการณ์สงครามปฏิวัติของคอมมิวนิสต์ ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ

2. นโยบาย ให้ดำเนินการรุกทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ให้เสร็จสิ้นอย่างรวดเร็ว จากนั้นจึงปฏิบัติการทั้งปวงเพื่อลิดรอน ทำลายขบวนการ แนวร่วม และกองกำลังติดอาวุธเพื่อยุติสถานการณ์ปฏิวัติ และเปลี่ยนแนวทางในการต่อสู้อาวุธ มาเป็นการต่อสู้ในแนวทางสันติ

3. มาตรการต่อสู้ แบ่งเป็น 2 มาตรการ ได้แก่

มาตรการทางการเมือง หมายถึงการดำเนินการใดๆ ในด้านการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และอื่นๆ ที่มิใช่เป็นการดำเนินการทางทหาร ความสำคัญของการใช้มาตรการทางการเมืองนี้ อยู่ที่การทำความเข้าใจในการแก้ปัญหาด้วยความประนีประนอม และสร้างสรรค์ความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน ตลอดจนพยายามโน้มน้าวจิตใจให้บุคคลที่หลงผิดออกมามอบตัวโดยไม่ถือเป็นความผิด เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นร่วมพัฒนาชาติไทย ในส่วนของเจ้าหน้าที่ของรัฐเองก็ต้องปรับตัวเองให้เป็นคนดีมีคุณธรรม เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

มาตรการทางทหาร หมายถึงการใช้กำลังทหาร ตำรวจ กำลังกึ่งทหารรวมทั้งราษฎรอาสาสมัคร ได้แก่ ทหารพราน ไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.) และอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อปพ.) เป็นต้น

ผลจากการประกาศใช้คำสั่ง สำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๖๖/๒๕๓๒ ซึ่งนับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญที่สามารถยุติสงครามภายในลงได้อย่างสันติ นำความสงบกลับคืนมาสู่สังคมไทย เป็นการเปิด

โอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในพัฒนาประเทศชาติ เช่น ประชาชน นิสิต นักศึกษา ปัญญาชน ชาวไร่ชาวนาใน 33 จังหวัด มีจำนวนถึง 25,884 คน ที่เคยเข้าร่วมหรือเป็นแนวร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ได้หันกลับมาร่วมมือกับรัฐบาลในการพัฒนาชาติ (กองบรรณาธิการ INN, 2549: 133) นโยบายดังกล่าวเปิดโอกาสให้ผู้ที่หลงผิดได้กลับตัว ให้ความเป็นธรรมกับทุกๆ ฝ่าย การรับฟังความคิดเห็นของฝ่ายตรงข้าม ทำความเข้าใจให้การศึกษากับประชาชนที่ถูกทอดทิ้งมานาน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกรักและหวงแหนในแผ่นดินของตนเอง ดังนั้น นโยบาย ๖๖/๒๕๓๒ จึงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธีที่คนในชาติไม่ต้องเข่นฆ่ากันเอง

ดังนั้นกว่าที่นโยบายการเมืองนำการทหารจะปรากฏเป็นความจริงขึ้นมาได้นั้นต้องใช้เวลาที่นานพอสมควร ถ้ามองจากเส้นทางของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ที่เริ่มต้นจากเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2517 ที่ได้รับแต่งตั้งจากผู้บัญชาการศูนย์การทหารม้าให้ดำรงตำแหน่งเป็นรองแม่ทัพภาคที่ 2 เดือนตุลาคม 2518 เป็น พลโท เปรม ติณสูลานนท์ แม่ทัพภาคที่ 2 เดือนตุลาคม 2519 เลื่อนขึ้นครองยศเป็น พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และภายหลังรัฐประหารเดือนตุลาคม 2520 ก็ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เดือนตุลาคม 2521 ขึ้นเป็น ผู้บัญชาการทหารบก เดือนพฤษภาคม 2522 ภายหลังการเลือกตั้งเดือนเมษายน 2522 เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เดือนกุมภาพันธ์ 2523 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ลาออก เดือนมีนาคม 2523 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี พร้อมกับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก วันที่ 23 เมษายน 2523 คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๓๒ จึงประกาศออกมาเป็นนโยบายที่นำไปสู่การแก้ปัญหาความแตกแยกของคนในชาติอย่างสันติวิธี

สรุป

จากการศึกษาประวัติชีวิตและผลงานของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ที่กล่าวมาแล้วนั้นสามารถสรุปได้ว่า ที่มาของผู้นำทางการเมืองจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ปี 2475 เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. 2523 ก่อนที่พลเอกเปรม จะขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น มีนายกรัฐมนตรีทั้งหมด 15 คนประกอบด้วยทหาร 6 คน (ไม่นับรวมพลเอกเปรม) เป็นพลเรือนอีก 9 คน ซึ่งผู้นำหรือนายกรัฐมนตรีที่เป็นทหารจะครองเวลาการกุมอำนาจยาวนานกว่าผู้นำที่เป็นพลเรือน และภายใต้การนำของผู้นำทั้ง 15 คน มีการจัดตั้งคณะรัฐบาลทั้งหมด 41 ชุด มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญถึง 13 ฉบับ และส่วนใหญ่จะได้ผู้นำที่มาจากการทำรัฐประหารมากกว่ามาจากการเลือกตั้ง ผู้นำที่มาจาก

การทำรัฐประหารมีทั้งทหารและพลเรือน แต่ผู้นำที่มากการเลือกตั้งส่วนใหญ่เป็นพลเรือน อย่างไรก็ตาม ผู้นำที่เป็นทหารมาจากการทำรัฐประหารจะบริหารราชการได้ยืนยาวกว่าผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนี้จะได้รับการสนับสนุนจากกองทัพเป็นอย่างดี แต่โดยภาพรวมแล้วการเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำทางการเมืองในอดีตนั้นมาจากสองทางด้วยกัน คือ มาจากการเลือกตั้งและมาจากการรัฐประหาร (เสวี บัวแก้ว, 2533: 69-70)

กรณี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แตกต่างจากสองแนวทาง กล่าวคือ พลเอกเปรม ก้าวขึ้นสู่ผู้นำทางการเมืองในช่วงที่มีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมืองรัฐบาลชุดของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีและลาออกจากตำแหน่ง ในขณะที่พลเอกเปรม ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและเป็นผู้บัญชาการทหารบกควบคู่ไปด้วย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเป็นผู้นำรัฐบาลชุดใหม่ต่อจากรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ โดยที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงและไม่ได้มาจากการรัฐประหารยึดอำนาจเช่นเดียวกัน (เล่มเดียวกัน, หน้า 71) ดังนั้น การเป็นผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นประกอบด้วยเงื่อนไขและปัจจัยที่แตกต่างจากผู้นำทั่วไปในอดีตที่เคยดำเนินมา

บทที่ 4
บทวิเคราะห์
จริยธรรมผู้นำทางการเมือง
พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

การศึกษาวิจัย เรื่อง จริยธรรมผู้นำทางการเมือง: กรณีศึกษาประวัติชีวิตและผลงานพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี คนที่ 16 ของไทย (3 มี.ค. 2523 - 11 ส.ค. 2531) ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากแต่เดิมผู้วิจัยมีกำหนดการที่จะขอสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลจากท่านโดยตรง แต่เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ อันก่อให้เกิดปัญหาความไม่สงบทางการเมืองขึ้นในเวลาต่อมา ในขณะเดียวกันก็มีบุคคลบางกลุ่มพยายามดึงท่านให้เข้าไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง เช่น กล่าวว่าเป็น ผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญ และถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังหารปฏิวัติรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ประกอบกับหัวข้องานวิจัยเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเมือง โดยตำแหน่งและฐานะประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ จึงไม่สามารถให้ความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวได้ ดังนั้นการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นจริยธรรมผู้นำทางการเมืองจึงไม่สามารถเก็บข้อมูลเพื่อประกอบงานวิจัยจากท่านโดยตรงได้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาทัศนะเกี่ยวกับ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จากบุคคลหลายท่าน ได้แก่ พลเอกมงคล อัมพรพิสิฎฐ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี คณะเพื่อน ๑๑ นายบัญญัติ บรรทัดฐาน เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี อุษณีย์ เกษมสันต์ ณ อยุธยา บรรณาธิการหนังสือ มองกองทัพผ่านผลงานรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ วนิดา สถิตานนท์ วิภา สุขกิจ อดีตนายกสมาคมนักข่าวฯ จากหนังสือพิมพ์มติชน เปลว สีเงิน จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ทั้งเอกสารงานวิจัยอื่นๆ และจากสิ่งพิมพ์ในสื่อต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาจากข้อมูลที่ปรากฏจากเอกสาร คำสัมภาษณ์รวมถึงบทความต่างๆ และคำสุนทรพจน์ของท่านที่นำมาใช้อ้างอิงในการศึกษาวิจัยนี้

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำทางการเมืองตลอดระยะเวลา 8 ปี 5 เดือน ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำที่เต็มเปี่ยมด้วยศักยภาพในฐานะนายกรัฐมนตรีที่ประสบผลสำเร็จทางการเมืองท่านหนึ่งของไทย การศึกษาในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะความเป็นผู้นำในกรอบตามทฤษฎีผู้นำ
2. ศึกษาวิเคราะห์ถึงคุณสมบัติผู้นำทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในทัศนะของนักปราชญ์ตะวันออก-ตะวันตก และทางศาสนา
3. ศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมผู้นำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในฐานะนายกรัฐมนตรีในกรอบแนวคิดจริยธรรมของนักคิดตะวันตก-ตะวันออก และในกรอบแนวคิดทางศาสนาทั้งสามศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม

ประเด็นที่ 1. ศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นผู้นำ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ในกรอบทฤษฎีผู้นำ 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories) ทฤษฎีมหาบุรุษ (The Great Man Theories) และทฤษฎีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) ซึ่งทฤษฎีผู้นำทั้งสามทฤษฎีนั้นมีความเชื่อว่า คุณลักษณะบางประการของบุคคลนั้นติดตัวตัวมาตั้งแต่เกิด และมีส่วนช่วยในการสนับสนุนให้บุคคลนั้นเป็นผู้นำได้

ในสถานการณ์ทางการเมืองของไทยก่อนที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะมารับตำแหน่งผู้นำรัฐบาลนั้น เป็นที่รู้กันดีว่าเกิดวิกฤตศรัทธาในผู้นำ อันนำไปสู่ความขัดแย้งแตกแยกทางการเมือง ผู้มีอำนาจในกองทัพ ข้าราชการและผู้นำพรรคการเมืองในขณะนั้นจึงต้องหาคนที่จะมารับตำแหน่งที่มีคุณลักษณะที่ดีให้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีผลงานที่ประชาชนยอมรับ มีประวัติที่ดีไม่มีความเสียหายในเรื่องการทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง และที่สำคัญต้องมีความเป็นกลางทางการเมือง เช่น ไม่สังกัดพรรคการเมือง ไม่มีพรรคการเมืองเป็นตัวเอง แต่สังคมให้การยอมรับ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการพิจารณาถึงคุณลักษณะของความเป็นผู้นำดังกล่าว จากฝ่ายพรรคการเมือง ขณะเดียวกันก็ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพซึ่งมีอิทธิพลต่อทางการเมืองในขณะนั้น เช่น ทหารกลุ่มยังเติรก์ เป็นต้น ตลอดจนประชาชนให้การยอมรับอันเนื่องมาจากผลงานในด้านการบริหารจัดการความขัดแย้งทางการเมืองด้วยทางสันติวิธี มีความประนีประนอม จึงกล่าวได้ว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มาจากทางทหาร แต่มีใจเป็นประชาธิปไตย ท่านจึงเป็นผู้นำที่ไม่เหมือนผู้นำคนอื่นๆ แม้ว่าท่านจะเป็นผู้นำทางทหารมาก่อนก็ตาม แต่ไม่ใช้วิธีการทางทหารมาบริหารประเทศ เห็นได้จากนโยบายการเมืองนำการทหาร (๖๖/๒๕๒๓) ในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ด้วยวิธีการเปลี่ยนแนวคิดทั้งของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีความเห็นว่าต้องใช้มาตรการความเด็ดขาดทางอาวุธให้หันมาเป็นวิธีทางสันติ ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้กลับใจเข้ามาร่วมพัฒนาประเทศชาติ

พยายามดึงทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เช่น ไทยอาสาป้องกันตนเองของชาวบ้าน เป็นต้น

จากการศึกษาชีวประวัติของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีคุณลักษณะบางประการที่สอดคล้องกับทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories) ที่เชื่อว่าผู้นำมีคุณลักษณะที่แตกต่างไปจากมวลชนหรือคนส่วนใหญ่ เช่น ราล์ฟ สต็อกดิลล์ (Ralph Stogdill, 1967) ที่จำแนกคุณลักษณะของผู้นำออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

ลักษณะทางกาย (Physical Characteristics) ได้แก่ อายุ ลักษณะท่าทาง ส่วนสูง น้ำหนัก มีร่างกายที่แข็งแรง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นบุคคลที่มีรูปร่างได้สัดส่วนตรงตามมาตรฐานที่ทางราชการทหารกำหนดไว้ เจริญเติบโตมาจากสายทหาร ได้รับการฝึกฝนด้านทักษะทางร่างกาย ลักษณะท่าทางของพลเอกปรม ติณสูลานนท์ จึงมีความเข้มแข็ง สุขุม อ่อนโยน เสงี่ยมเจียมตัว ตามแบบฉบับของทหาร พิจารณาได้จากขณะที่ท่านมีอายุมากแล้วแต่ท่านยังยืน เดินหลังตรง ไม่เหมือนกับคนที่มีอายุมากแล้วทั่วไป ความเป็นผู้มีลักษณะทางกายที่ดูเข้มแข็งนี้เองท่านจึงเป็นผู้นำที่ดูน่าเกรงขามหรือเป็นที่เคารพยำเกรงของผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา การวางตัวของท่านเหมาะสมกับฐานะ และมีวิวัฒนาการตามอายุ เช่น ตอนเป็นเด็กมีความสนุกสนานตามประสาเด็กๆ พอเริ่มเป็นหนุ่มก็มีความสนุกสนาน ดื่มเหล้าบ้างเป็นบางโอกาสมีการแอบสูบบุหรี่ที่โรงเรียนนายร้อยเท็ฆนิคทหารบก (รัฐบุรุษชื่อเปรม, 2538: 40)

> *ผมสูบบุหรี่เป็นมาตั้งแต่ปี 2 ตอนแรกก็สูบเพราะมันโก้ดี และเห็นเพื่อนนักเรียนนายร้อยก็แอบสูบกันเป็นส่วนใหญ่ ตอนแรกผมสูบอับดุลล่าห์ตัวแบนๆ สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่มีบุหรี่ขายตอนนั้นอะไรก็สูบได้ ทั้งยาเส้นยามวนอะไรเอาทั้งนั้น หลังสงครามโลกผมสูบลักกี้สไตร๊ค์ ตอนแรกพวกเราสูบกันเล่นๆ สูบไปสูบมาจนติดกัน ผมสูบไม่มากนักวันละประมาณซอง สูบหนักๆเข้าชักเบื่อ ผมเลิกตอนเป็นแม่ทัพภาคที่ 2 กินเหล้าผมก็กินมาตั้งแต่ปี 2 ทั้งๆที่เขาห้ามเราก็แอบดื่มกัน ซึ่งก็ไม่มีอะไรมากนักหรอก ทำให้เป็นฮีโร่ไปอย่างนั้นเอง*

ขณะเป็นผู้บังคับบัญชาทหารพูดคุยสนุกสนานกับผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นประจำ ดังนั้นตามแนวคิดเกี่ยวลักษณะทางกายของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถือว่ามีความเหมาะสมมีการฝึกฝน

ทางด้านกายภาพมาโดยตลอดการเป็นทหาร แต่อย่างไรก็ดี ลักษณะทางกายของผู้นำนั้นไม่ใช่ว่ามีลักษณะทางกายแล้วจะเป็นผู้นำได้และไม่ใช่เป็นหลักประกันสำหรับการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพเสมอไป แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นกับปัจจัยอื่นๆอีกด้วย

ภูมิหลังทางสังคม (Social Background) พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้ที่มีภูมิหลังที่ดี เริ่มตั้งแต่ครอบครัวที่อบอุ่นตามประสาชาวชนบทที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พ่อแม่ให้ความรักความอบอุ่นอบรมสั่งสอนลูกให้มีเหตุผลและได้รับการศึกษาในสถานศึกษาที่ดี ครูอาจารย์มีคุณภาพ ภูมิหลังของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ได้รับการอบรม ปลูกฝังจากบิดามารดามาตั้งแต่เยาว์วัย จนกระทั่งการสู่วัยเรียน ฯพณฯ ยังได้รับการศึกษาในสถานศึกษาที่มีคุณภาพ ครูอาจารย์มีความเอาใจใส่ดูแล ถึงแม้ว่าท่านจะไม่ได้เรียนในสิ่งที่ตัวเองปรารถนาก็ตาม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ครอบครัว การศึกษา ครูอาจารย์ที่ดี มีส่วนช่วยสนับสนุนให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความพร้อมในการเป็นผู้นำตามทฤษฎีดังกล่าว อย่างไรก็ดี การศึกษาผู้นำในปัจจุบันมีแนวโน้มที่ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นมากกว่าในอดีต ดังนั้นภูมิหลังในการศึกษาจึงเป็นคุณลักษณะที่ผู้นำจะต้องมี

สติปัญญาความรอบรู้ (Intelligence) ความสามารถ ตามทฤษฎีแล้วบุคคลที่มีความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญา ความรู้ ความสามารถกับสถานภาพการเป็นผู้นำ มักจะมีความสัมพันธ์กันในความเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือบุคคลที่จะเป็นผู้นำมักจะเป็นผู้ที่มีการตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล มีข้อมูลที่ดีอันเกิดจากความรู้ความสามารถค่อนข้างสูงกว่าบุคคลทั่วไป ในด้านสติปัญญา ความรู้ความสามารถ ของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ที่ได้รับการปลูกฝัง อบรม ถ่ายทอดมาตั้งแต่ท่านยังเยาว์วัย เริ่มตั้งแต่ครอบครัวที่สนับสนุนการศึกษาจนท่านสามารถสอบเข้าเรียนในโรงเรียนที่ดีมีชื่อเสียงในมณฑลนครศรีธรรมราช คือ โรงเรียนมหาวชิราวุธ ฯ และสามารถสอบเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบที่มีมาตรฐานสูงในด้านการศึกษาและมีชื่อเสียงมากที่สุดในยุคนั้น จากที่ได้รับการพัฒนาการทางด้านสติปัญญาในระบบการศึกษา จึงกล่าวได้ว่าสติปัญญาของ ฯพณฯ สามารถที่จะเรียนแพทย์ได้ตามที่ท่านใฝ่ฝัน แต่เนื่องจากสถานภาพทางการเงินของครอบครัวไม่เอื้ออำนวย ท่านจึงเลือกสอบเข้าเรียนที่โรงเรียนนายร้อยเท็ฒนิคทหารบกซึ่งมีความเข้มงวดในเรื่องระเบียบวินัยและพัฒนาการทางด้านวิชาการสูง ประกอบกับมีค่าใช้จ่ายน้อยและเป็นการแบ่งเบาภาระทางครอบครัวของท่าน ทั้งหมดทั้งปวงนี้เป็นที่ยืนยันได้ว่าสติปัญญาของ ฯพณฯ นั้นอยู่ในระดับที่ดี ส่วนในด้านความสามารถนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แสดงให้เห็นว่า ตั้งแต่เรียนจบได้เข้าสู่สนามรบในฐานะผู้บังคับหมู่ และมีความเจริญในตำแหน่งหน้าที่มา

โดยลำดับ จนก้าวขึ้นสู่ผู้นำสูงสุดในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก อย่างไรก็ตาม พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับเชิญให้มาดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญของประเทศหลายตำแหน่ง สุดท้ายคือในฐานะนายกรัฐมนตรีนั้น กล่าวได้ว่ามาด้วยความรู้ความสามารถทั้งสิ้น สิ่งที่ยืนยันถึงความมีสติปัญญาความรู้ความสามารถของท่านนั้น เช่น แนวคิดการเมืองนำการทหาร สามารถโน้มน้าวเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของคนที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันให้หันกลับมาพัฒนาประเทศชาติได้ หรือการปราบยาเสพติดตามแนวตะเข็บชายแดน เป็นต้น ถ้ามองในด้านความรู้ความสามารถอย่างเดียวนั้นไม่สามารถยืนยันได้ว่าจะเป็นผู้นำได้เสมอไป แต่ต้องได้รับการสนับสนุนจากหลายๆฝ่าย และขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นด้วยว่าเป็นเช่นไร แต่ความรู้ความสามารถของผู้นำก็เป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้ผู้นำได้รับการสนับสนุนและประสบผลสำเร็จได้ อย่างไรก็ดี พลเอกเปรม ติณสูบานนท์ ก็เป็นผู้นำทางการเมืองที่ได้รับการสนับสนุนทั้งจากกลุ่มทหาร ข้าราชการ และพรรคการเมืองที่ให้การยอมรับในเรื่องความรู้ความสามารถและผลงานที่ท่านได้เคยทำไว้

บุคลิกภาพ (Personality) ในทางทฤษฎี บุคลิกภาพเป็นตัวกำหนดภาวะผู้นำได้ชัดเจนมากกว่าคุณลักษณะอื่นๆ กล่าวคือ บุคลิกภาพคือกุญแจที่นำไปสู่ความสำเร็จ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นับได้ว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพที่โดดเด่นมากที่สุดคนหนึ่งของผู้นำทางการเมืองของไทย การประหยัดคำพูด ความอ่อนน้อมถ่อมตน สุขุม สุภาพ ความอดทน การแต่งกายที่ถูกกาลเทศะ เป็นต้น กล่าวได้ว่าบุคลิกภาพที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประสบผลในการเป็นผู้นำ เพราะบุคลิกภาพเป็นปราการด้านแรกที่ทุกคนมองผู้นำผ่านทางสายตา ในขณะที่ผู้นำเองต้องมีการฝึกฝน ปรับปรุงแก้ไขบุคลิกภาพของตนเองให้เป็นที่น่ามองแก่ผู้ตาม บุคลิกภาพของผู้นำนั้นมีทั้งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด และมีการฝึกฝนกันได้ ขณะเดียวกันถ้าผู้นำทางการเมืองมีบุคลิกที่ดีบวกการฝึกฝนในด้านทักษะในการแสดงออก บุคลิกภาพก็จะเป็นกุญแจนำไปสู่ความสำเร็จได้ง่ายขึ้น สำหรับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นมีบุคลิกภาพที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เช่น ความอดทน ความขยัน สุขุม อ่อนโยน พูดน้อย เป็นต้น ส่วนบุคลิกภาพที่ได้รับการฝึกฝนคือ ความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความกล้าหาญ ดังนั้นบุคลิกภาพจึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อความเป็นผู้นำทางการเมือง ในขณะที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีบุคลิกภาพที่โดดเด่นทำให้เป็นจุดสนใจของบุคคลอื่นได้

คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (Task-Related Characteristics) เป็นคุณลักษณะของผู้นำที่เน้นในเรื่องของความสำเร็จของงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความรับผิดชอบสูง คุณลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้นำทางการเมืองมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาสร้างสรรค์สังคม และ

ที่สำคัญความรับผิดชอบของผู้นำทางการเมืองต้องสูงกว่าผู้นำประเภทอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำทางการเมืองคือผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางสังคมและมีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีความรับผิดชอบสูงในฐานะนายกรัฐมนตรีที่กระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีประสิทธิภาพในการทำงาน ตัวอย่างเช่น คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๒๓ ในการกำหนดนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ จากแนวคิดการเมืองนำการทหารที่มุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาให้ประสบผลสำเร็จเพื่อคืนความสงบสุขให้กับประชาชน หรือการลดค่าเงินบาทอันนำมาซึ่งความเจริญมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของประเทศในเวลาต่อมา จากคุณลักษณะผู้นำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าความเป็นนำทางการเมืองต้องมุ่งหวังความสำเร็จของงานแก่ประชาชนโดย ใช้ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ขณะเดียวกันพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีความรับผิดชอบสูงในทางการเมือง เช่น การยุบสภาฯ ให้มีการเลือกตั้งใหม่ หรือการปฏิเสธการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นต้น ดังนั้นคุณลักษณะตามทฤษฎีนี้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความสามารถในการกำหนดทิศทางและกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานทำงานให้สัมฤทธิ์ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะต่างๆทางสังคม (Social Characteristics) ในทางทฤษฎีผู้นำประเภทนี้มักเป็นผู้ที่ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆทางสังคม มีความกระตือรือร้น และชอบให้ความร่วมมือกับบุคคลต่างๆ ถ้าพิจารณาตามบุคลิกภาพของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นคนประหยัดคำพูดมากที่สุดในบรรดาผู้นำทางการเมืองไทย แต่ถ้ามองในลักษณะทางสังคมถือว่าเป็นผู้นำที่มีความกระตือรือร้น และชอบให้ความร่วมมือกับบุคคลต่างๆมากที่สุดคนหนึ่งเช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่าเป็นผู้นำที่ทำมากกว่าพูด มีความตื่นตัวตลอดเวลาในการแก้ไขปัญหาของชาติ ซึ่งต้องยอมรับว่าในสมัยก่อนที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จะเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นเป็นสมัยที่เกิดการวิกฤติศรัทธาในตัวผู้นำ และเกิดปัญหาความแตกแยกความคิดเห็นทางการเมืองอย่างกว้างขวาง เช่น เกิดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย กองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย ทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนมีความยากจน ถูกเอารัดเอาเปรียบ ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากหน่วยงานของรัฐ ต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นโจทย์ที่ ฯพณฯ จะต้องรีบแก้ไขอันเป็นที่มาของแนวคิดการเมืองนำการทหาร และการแก้ไขปัญหานั้นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายๆฝ่ายจึงจะประสบผลสำเร็จได้ ดังนั้นการสื่อสารสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับบุคคลต่างๆในสังคมจึงเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จากผลงานต่างๆที่ผ่านมาของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการชักจูง โน้มน้าวบุคคลที่หลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

ทั้งในด้านการเมือง และการบริหารจัดการภาครัฐ ให้หันกลับมาร่วมกันทำงานเพื่อชาติได้เป็นอย่างดี จึงกล่าวได้ว่าท่านมีลักษณะทางสังคมค่อนข้างสูงตามทฤษฎีดังกล่าวนี้

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ สาเหตุหนึ่งที่บรรดาพรรคการเมืองได้เลือกท่านเป็นผู้นำรัฐบาลนั้น เป็นเพราะท่านมีบุคลิกลักษณะแห่งความเป็นผู้นำ ตามทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories) ของ ราล์ฟ สต็อกดิลล์ (Ralph Stogdill) ในเรื่องของลักษณะทางกาย (Physical Characteristics) ได้แก่ อายุ ลักษณะ ท่าทาง ส่วนสูง ภูมิหลังทางสังคม (Social Background) และบุคลิกภาพ (Personality) อย่างไรก็ดี การมีคุณลักษณะตามทฤษฎีที่กล่าวแล้วไม่สามารถยืนยันความเป็นผู้นำทางการเมืองที่ดีได้ ทั้งนี้เนื่องจากการเป็นผู้นำทางการเมืองมีความเกี่ยวโยงกับการใช้อำนาจและผลประโยชน์ของบุคคลหลายกลุ่ม ผู้นำอาจไขว้เขว่ ลุ่มหลงในอำนาจและผลประโยชน์ที่เอื้อต่อการทุจริต ประพฤติมิชอบเกิดความเสียหายต่อส่วนรวมได้ ดังนั้นคุณลักษณะตามทฤษฎีอาจจะไม่เพียงพอ จึงต้องอาศัยเหตุปัจจัยอื่นๆด้วย เช่น มีอุดมการณ์ทางการเมือง มีวาทศิลป์ ทัศนคติเชิงบวกในระบอบประชาธิปไตย และที่สำคัญต้องใช้เวลา จะมากจะน้อยขึ้นกับภาคสังคมในขณะนั้นด้วยว่ามีความเข้มแข็งมากน้อยเพียงไรในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของผู้นำ โดยเฉพาะในทัศนะคติของคนไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมืองที่ว่า จะต้องเป็นเจ้าขุนมูลนาย มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีแหล่งเงินทุนอันนำไปสู่การมีอิทธิพลในการรวบรวมคนให้มาสังกัดพรรคการเมือง และต้องมีบารมีทางการเมืองกล่าวคือ คุณความดีที่บุคคลนั้นได้กระทำและค่อยสะสมมาในระยะเวลาหนึ่งจนสังคมยอมรับ รู้สึกยำเกรงและมอบความเป็นผู้นำให้

ส่วนทฤษฎีมหาบุรุษ (The Great Man Theories) ทฤษฎีนี้เหมือนกับทฤษฎีว่าด้วย Trait Theories ที่เชื่อว่าลักษณะผู้นำนั้นมีมาแต่กำเนิด คุณลักษณะบางอย่างสามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมที่ปรากฏในยีนส์ได้ มีบุคลิกภาพพิเศษส่วนตัว มีคุณสมบัติโดดเด่นในตัวเอง เช่น ความโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ความอดทน มีอารมณ์เป็นปกติทั้งๆ ที่เหตุการณ์ไม่ปกติ มีอำนาจแฝงในตัว มีความสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้ปฏิบัติตามตนเองได้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีความโดดเด่นทางด้านบุคลิกภาพส่วนตัวที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษคือ หลวงวินิจทัณฑกรรม บิดาของท่านที่ทำงานเป็นพัศดีเรือนจำคอยควบคุมนักโทษ เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรม ขณะเดียวกันมารดาของท่านเป็นคนมีนิสัยโอบอ้อมอารีมีน้ำใจต่อคนอื่น ดังคำที่ท่านได้กล่าวถึงแม่ของท่านไว้ว่า (รัฐบุรุษชื่อเปรม, 2538: 31)

แม่ผมแม้ว่าจะอ่านหนังสือไม่ออก แต่ท่านก็สนใจการศึกษา ท่านมีวิธีการอบรมลูกให้เป็นคนดี ทั้งพ่อและแม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก จะตักบาตรทุกเช้า ทุกวันพระท่านทั้งสองจะไปฟังเทศน์และเอาลูกไปด้วย ซึ่งมักจะเล่นในลานวัด ท่านจะเอาคำเทศน์นั้นมาเล่าให้ฟังอยู่เสมอ ชี้ให้เห็นความดีและความชั่ว

จากคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการถ่ายทอดจากมารดาในเรื่องการให้ทาน ความเมตตา และความมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น จนบรรดาเหล่าทหารม้ายกย่องท่านเป็นพ่อม้ามีสรรพนามแทนท่านว่า “ป๋า” มาจนปัจจุบัน

ตามทฤษฎีมหาบุรุษเชื่อว่าผู้นำมีอารมณ์ที่ความมั่งคง ไม่หวั่นไหว แม้ในเหตุการณ์ที่คับขัน กล่าวคือมีความสุขุม รอบคอบ ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ จากการศึกษาประวัติชีวิตของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พบว่ามีคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่มีอารมณ์มั่นคง ไม่หวั่นไหว แม้เจอเหตุการณ์ที่ถูกลอบทำร้าย เช่น การถูกชกที่สนามกีฬาหัวหมากเมื่อคราวที่ท่านไปงานของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ท่านไม่ได้แสดงออกถึงความโกรธเคือง อาฆาตมาดร้าย แต่กลับแสดงความเมตตาผู้ที่ทำร้ายท่าน หรือหนักยิ่งกว่านั้น คือ การถูกลอบสังหาร เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2525 เวลา 14.00 น. ณ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ตำบลพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้วยอาวุธปืน เอ็ม. 72 แต่ด้วยความที่เป็นคนสุขุม การรู้จักควบคุมอารมณ์ไม่แสดงออกถึงดีใจหรือเสียใจของผู้นำนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผู้นำได้รับความเคารพและไว้วางใจจากประชาชนที่สนับสนุนและฝ่ายตรงข้ามในความเป็นกลางทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จากการที่ท่านมีความโดดเด่นทางด้านบุคลิกภาพและการควบคุมอารมณ์ความรู้สึก ประกอบกับการทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ ทำให้ ฯพณฯ มีความน่าเกรงข้าม จนทำให้คนที่ได้ทำงานร่วมกับท่านรู้สึกว่าท่านมีอำนาจแฝงในตัว แต่ในความเป็นจริงอำนาจแฝงนั้นมาจากคุณความดีท่านทำเป็นแบบอย่างที่ดีไว้ให้กับประเทศชาติ นานเข้ากลายเป็น “บารมี” เป็นที่ยอมรับของเหล่าทหารและพรรคการเมืองที่ได้เชิญท่านมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรี ที่มีความสามารถในการโน้มน้าวความคิด จิตใจของคนที่มีความเห็นที่แตกต่างให้หันมาร่วมพัฒนาชาติให้มั่นคงถาวรได้เป็นอย่างดี ดังนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเป็นผู้นำที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดตามทฤษฎีนี้

ความเป็นผู้นำของพลเอกเปรมอีกประการหนึ่งที่สอดคล้องกับทฤษฎีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) ด้วยมีความสามารถที่จะนำเอานวัตกรรมและ

การเปลี่ยนแปลงเข้ามาสู่องค์กร โดยระลึกถึงความต้องการและความเป็นอยู่ของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงสร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อทั้งผู้ตามและองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สามารถเปลี่ยนสถานการณ์ในการดึงมวลชนที่หลงผิดให้หันกลับมาร่วมพัฒนาชาติ ผู้นำตามทฤษฎีดังกล่าวต้องมีความกล้าหาญเพียงพอในการที่เปลี่ยนแปลงอุดมคติของคนที่มีความคิดเห็นที่แตกต่าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นนั้นๆ เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างแท้จริงหรือไม่? จากประวัติและผลงานของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีความกล้าหาญในการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเห็นในประเด็นทางการเมือง อย่างเป็นขั้น-ตอน กำหนดทิศทางและมีเป้าหมายที่ชัดเจน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งผลประโยชน์เพื่อส่วนรวม และที่สำคัญต้องไม่ขัดกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพภาคที่ 2 พลโท เปรม ติณสูลานนท์ ได้แสดงออกถึงความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงทัศนะคติทางการเมืองของคนในชาติตามแนวคิดการเมืองนำการทหาร ที่เปลี่ยนวิธีการต่อสู้จากอาวุธมาเป็นการต่อสู้ทางความคิด ที่ต้องอาศัยเวลาและความอดทนอย่างยิ่ง ดังใจความในหนังสือ *มองกองทัพผ่านผลงานรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์* (2543: 117) ได้กล่าวถึงวิธีการต่อสู้ทางความคิดกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ไว้ว่า เครื่องมือของพลโท เปรม ติณสูลานนท์ ที่ใช้ในการต่อสู้ คือ *"...ความจริงและเหตุผลในทางการเมือง ส่วนการจะเอาชนะ พคท. ในทางการเมืองอย่างเด็ดขาดนั้นจะต้องให้การศึกษา ให้ความรู้ ความเข้าใจ เพื่อเปลี่ยนทัศนะคติ ความคิดเห็น อุดมการณ์ ความเชื่อถือศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อ พคท. ให้ได้..."*

จากแนวคิดดังกล่าวเป็นผลมาจากการมีวุฒิภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่แสดงเห็นว่าการวิเคราะห์ข้อมูลจากปัญหาที่เกิดขึ้น นำไปสู่วิธีปฏิบัติและเป้าหมายที่วางไว้นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นหลัก ทำให้ประชาชนที่มีแนวคิดที่แตกต่างเริ่มเข้าใจ ยอมเชื่อถือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และหันกลับมาให้ความร่วมมือกับฝ่ายบ้านเมืองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นแนวคิดทฤษฎีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีในอยู่ตัวของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นแสดงออกมาในมิติทางความคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งเป็นความจริงและเหตุผลที่นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม แนวคิดทฤษฎีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ในตัวของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วนั้น ฯพณฯ ถึงแม้จะเป็นผู้นำทางการเมืองที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง ไม่มีพรรคการเมือง ไม่มีหัวคะแนน แต่เป็นผู้นำที่มีพื้นฐานมาจากการเป็นทหารที่ต้องมีความเด็ดขาดตามความรู้สึกของคนทั่วไป จากงานวิจัยของ เสวี บัวแก้ว (2533) ที่ได้ศึกษาบทบาทผู้นำทาง

การเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2526) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นเป็นผู้นำทางการเมืองที่อยู่กึงกลางระหว่างเผด็จการทางทหารและประชาธิปไตย แต่การทำหน้าที่ผู้นำนั้นกลับตรงกันข้าม กล่าวคือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำหน้าที่ด้วยความเข้าใจในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยได้ลึกซึ้งกว่าคนที่อ้างตัวเองว่าเป็นนักประชาธิปไตยที่มาจากการเลือกตั้ง (วีรพงษ์ รามางกูร, อ้างใน กองบรรณาธิการ INN, 2549: 277) ขณะเดียวกัน พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ถึงแม้จะมีคุณสมบัติตามทฤษฎีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงก็ตาม แต่ ฯพณฯ กลับต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นไปตามระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เช่น กรณีเกิดการปฏิวัติรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524 (กบฏเมษาฮาวาย) โดยการนำของ พลเอกสัณห์ จิตรปฏิมา รองผู้บัญชาการทหารบก ร่วมด้วยกลุ่มทหารยังเติร์กได้แก่ พันเอกมนูญ รูปขจร (มนูญกฤต) พันเอก ประจักษ์ สว่างจิต พันเอกพัลลภ ปิ่นมณี ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไม่เห็นด้วย ดังคำที่ท่านได้กล่าวกับคณะปฏิวัติว่า *"...ผมไม่ปฏิวัติหรอก ผมปฏิวัติไม่ได้ และไม่ต้องการปฏิวัติด้วย ขอให้เลิกคิด เลิกทำเสีย หรือไม่อย่างนั้นก็ยิงผมให้ตาย แล้วก็ปฏิวัติกันไป..."* (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 96) และเกิดกบฏขึ้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2528 นำโดย พันเอก มนูญ รูปขจร และนาวาอากาศโท มนัส รูปขจร แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ คณะผู้ก่อการจึงต้องกลายเป็นกบฏเช่นเดียวกัน หรือจากเหตุการณ์ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองตลอดระยะเวลา 8 ปี 5 เดือนในการนำของ ฯพณฯ ใช้วิธีการคืนอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสิน ยุบสภาฯ ถึง 3 ครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้มีการเลือกผู้นำใหม่ จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงโดยยึดมั่นในหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

กล่าวโดยสรุปในบริบทตามทฤษฎีผู้นำทั้งสามทฤษฎีนั้น กล่าวได้ว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีคุณลักษณะตามทฤษฎีคุณลักษณะ (Trait Theories) ในด้านบุคลิกลักษณะ (Personality Trait) ที่มีลักษณะทางกายได้แก่ อายุ ลักษณะท่าทางที่แข็งแรง สุขุม สุภาพ อ่อนโยน ที่เหมาะสม ในด้านความสามารถ (Abilities) เป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถที่มีพื้นฐานมาจากการขัดเกลาทางสังคมที่ดี เริ่มตั้งแต่การอบรมสั่งสอนในวัยเยาว์จากครอบครัวที่อบอุ่น สถานศึกษาที่มีคุณภาพ มีกัลยาณมิตรที่ดี เช่น ครู อาจารย์ที่เอาใจใส่ ช่วยปูพื้นฐานสู่ความเป็นผู้นำที่มีสติปัญญาและใช้วิชาความรู้ในการแก้ไขปัญหาของชาติ ในขณะที่ท่านมีบุคลิกภาพส่วนตัวที่โดดเด่น เช่น ความโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ขยันอดทน พูดน้อย มีอารมณ์ที่มั่นคง ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดามารดาของท่านที่สอดคล้องกับความเชื่อในทฤษฎีมหาบุรุษ (The Great Man Theories) ส่วนในเรื่องทักษะทางด้านสังคม (Social Skills) มีความสามารถในโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างให้หันกลับมาร่วมกันทำงานเพื่อชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความกล้าหาญที่จะเปลี่ยนแปลงแนวคิด

เห็นทางการเมือง ตามทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องและเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก เช่น การลดค่าเงินบาทอันนำมาซึ่งความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจในเวลาต่อมา ดังนั้น ความเป็นผู้นำทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในกรอบทฤษฎีผู้นำมีความสอดคล้องกับทั้งสามทฤษฎีดังกล่าว แต่ทั้งนี้การเป็นผู้นำทางการเมืองนั้นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านและขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมด้วยว่าต้องการผู้ประเภทใด เช่น ในภาวะสงคราม หรือ การเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ดังเช่นในประเทศไทยเองมีนายกรัฐมนตรีเฉพาะการณ์ซึ่งส่วนมากจะเกิดมาจากประวัติรัฐประหารเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการศึกษาความเป็นผู้นำทางการเมือง ในประเด็นจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของ ฯพณฯ เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของจริยธรรมที่ทำให้ผู้นำประสบผลสำเร็จอย่างสง่างามหรือล้มเหลวจนต้องถูกตราหน้าว่าเป็นทรราช

ประเด็นที่ 2. คุณสมบัติผู้นำทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

คุณสมบัติผู้นำทางการเมืองนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ เป็นกุญแจสู่ความสำเร็จสำหรับผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นบุคคลที่บุคลิกภาพและพฤติกรรมที่โดดเด่น จนได้รับการยอมรับจากสังคมว่า เป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต สุภาพอ่อนโยน ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง มีความประหยัดมัธยัสถ์ ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย ไม่มีบ้านพักเป็นของตัวเอง อยู่บ้านพักของทางราชการคือบ้านสี่เสาเทเวศน์ ไม่มีพรรคการเมือง ไม่มีหัวคะแนน ไม่มีธุรกิจส่วนตัว นิยมใช้ของไทย เช่น การแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าแบบไทยๆ วางตนเป็นแบบสามัญชน เสมอต้นเสมอปลาย มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พูดน้อย ทำงานอย่างเสียสละ อุทิศตนเพื่อรับใช้ประเทศชาติอย่างสุดความสามารถ ปกป้องผลประโยชน์ของชาติและประชาชนเป็นสำคัญ ให้เกียรติผู้อื่นเสมอ ฯลฯ ต่างๆเหล่านี้คือคุณสมบัติทางบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ปรากฏต่อสายตาประชาชนของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ความโดดเด่นที่สังคมยอมรับคือ การเป็นผู้นำทางทหารที่หาญกล้า ขณะเดียวกันก็เป็นผู้นำทางการเมืองที่มีความรู้ความสามารถ และมีจริยธรรมสูงคนหนึ่งของผู้นำทางการเมืองของไทย

คุณสมบัติผู้นำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับจากสังคมอย่างกว้างขวาง และได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของประเทศ นั้นคือ ดำรงตำแหน่งเป็น “รัฐบุรุษ” ซึ่งมีน้อยคนนักที่จะได้รับตำแหน่งดังกล่าว ดังนั้นในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงคุณสมบัติในกรอบแนวคิดของนักปราชญ์ตะวันตก คือ โสเครตีส เพลโตและอริสโตเติล ส่วนนักปราชญ์ตะวันออก ได้แก่ เล่าจื้อ และขงจื้อ และในกรอบแนวคิดทางศาสนาคือ ศาสนาพุทธ

ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และในทัศนะของนักวิชาการจะได้ยกมาเป็นข้อมูลประกอบในการวิจัยเพียงบางท่านเท่านั้น ดังต่อไปนี้

คุณสมบัติผู้นำในทัศนะตะวันตก

นักปราชญ์ทางการเมืองโสเครตีส ให้ความเห็นว่า คุณสมบัติผู้นำทางการเมืองต้องเป็น “ราชาปราชญ์” ในความหมายของโสเครตีส คือ บุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม ทั้งนี้คุณธรรม จริยธรรมของผู้นำจะช่วยส่งเสริมให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุขมากยิ่งขึ้น หากพิจารณาจากแนวคิดของโสเครตีสเมื่อนำมาวิเคราะห์ถึงคุณสมบัติผู้นำทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กล่าวได้ว่าเป็นผู้นำที่ใกล้เคียงในประเด็นเรื่องจริยธรรม จากผลงานที่ผ่านมา พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไร้ตำหนิเรื่องทุจริตคอร์รัปชั่น ซึ่งเป็นไปได้ถ้าหากผู้นำมีจริยธรรมจะช่วยส่งเสริมเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน ขณะเดียวกันโสเครตีสมีทัศนะว่าผู้นำทางการเมืองที่ดีควรเป็นอภิสิทธิ์ชน เป็นปราชญ์และมีทรัพย์สินเงินทอง เนื่องจากผู้นำลักษณะดังกล่าวเมื่อเข้ามาเป็นผู้นำแล้วจะไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน จะใช้ความรู้บริหารบ้านเมืองอยู่บนพื้นฐานของความดี ทั้งนี้โสเครตีสเชื่อว่าในสังคมมนุษย์นั้นโดยธรรมชาติมีความรู้ ความฉลาดไม่เท่าเทียมกัน คนส่วนใหญ่มีความรู้น้อย มีคนส่วนน้อยเท่านั้นที่มีความรู้มาก (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 39) ซึ่งแนวคิดนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิง โดยพื้นฐานแล้ว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นลูกหลานชาวสวนในชนบท เป็นสามัญชนคนธรรมดาที่รับราชการทหาร มีความขยัน มานะอดทน ทำให้มีความเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ มีทรัพย์สินเงินทองที่ได้จากเบี้ยบำเหน็จเงินเดือนประจำตำแหน่ง ไม่มีทรัพย์สินเงินทองที่มากมาย ในขณะเดียวกันการมีทรัพย์สินทองที่มากมาย หรือเป็นอภิสิทธิ์ชนก็ตามไม่ได้เป็นหลักประกันได้ว่าผู้นำคนนั้นจะเป็นผู้นำทางการเมือที่ดีได้ ตรงกันข้าม พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มาจากสามัญชน ไม่มีทรัพย์สินเงินทอง ไม่มีพรรคการเมือง แต่มีความรู้ความสามารถและจริยธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำหน้าที่อย่างหาญกล้า และเป็นเกราะกำบังที่อาจถูกชักจูงด้วยผลประโยชน์และตกเป็นเหยื่อของผู้ไร้คุณธรรมได้ ซึ่งในทัศนะของโสเครตีสที่เห็นว่า ระบบการปกครองที่ดี คือระบบการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย โดยผู้นำทางการเมืองต้องเป็นราชาปราชญ์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้โสเครตีสจึงไม่สนับสนุนการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้พลเมืองที่ด้อยจริยธรรมเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง (อ้างแล้ว, หน้า 47) ในขณะที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำทางการเมืองที่อยู่กึ่งกลางระหว่างเผด็จการทางทหารและประชาธิปไตย และไม่ได้เป็นอภิสิทธิ์ชนใดๆ หรือมีทรัพย์สินเงินทองที่มากมายตามแนวคิดของโสเครตีส ดังนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเป็นผู้ที่คุณสมบัติสอดคล้องกับโสเครตีสในเรื่องคุณงามความดี มีความรู้ความสามารถ แต่แตกต่างตรงที่

สถานะของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไม่ใช่เป็นอภิสิทธิ์ชนที่เกิดในตระกูลที่สูงศักดิ์ ไม่มีทรัพย์สินเงินทอง เป็นผู้นำที่อยู่กึ่งกลางระหว่างอภิชนาธิปไตยกับประชาธิปไตย

เพลโต ได้กล่าวถึงคุณสมบัติทางจริยธรรม (Virtues) สำหรับผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1.) ปัญญา (Wisdom) 2.) ความกล้าหาญ (Courage) 3.) ความอดทนอดกลั้น ความมีขันติ ความยับยั้งชั่งใจหรือความพอดีพองาม (Temperance) 4.) ความยุติธรรม (Justice) คุณสมบัติทางจริยธรรมทั้งสี่ข้อนี้จะเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การขัดเกลา การฝึกอบรม และรัฐต้องมีหน้าที่ให้การศึกษาที่เหมาะสมแก่เยาวชนให้รู้จักการใช้เหตุผลทางนามธรรม จนบุตรหลานประชาชนมีจิตวิทยาแห่งความเป็นผู้มีศีลธรรม (the psychology of the moral self) (ชุมพร สังขปรีชา, 2531: 39) ทั้งนี้เพลโตเห็นว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ไม่มีความสามารถที่จะทำการปกครองได้ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองตนเองและปกครองผู้อื่น เพราะคนส่วนใหญ่ถูกจำกัดติดอยู่ในขอบข่ายของขนบธรรมเนียมประเพณี และความเคยชิน การเป็นผู้นำในทัศนะของเพลโตจึงจำเป็นต้องคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ มีปัญญา มีเหตุผล มีความสามารถ เป็นคนดี มีความเที่ยงธรรมและเก่งที่สุด และมีวัยวุฒิที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ คือ อายุ 50 ปีขึ้นไป ผู้นำต้องมีลักษณะเป็นราชาปราชญ์เหมือนกับโสเครตีส แต่ต้องผ่านการคัดเลือกโดยระบบการศึกษา เพลโตไม่เห็นด้วยกับผู้นำที่มาจากตระกูลมั่งคั่ง บุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะเป็นผู้นำทางการเมืองได้แก่ ผู้นำที่ผ่านกระบวนการศึกษาตามลำดับขั้นตอน ต้องมีประสบการณ์ทางด้านการเป็นผู้นำมาในระดับหนึ่ง และที่สำคัญต้องคนที่ไม่มีครอบครัวไม่มีทรัพย์สินธุรกิจส่วนตัว (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545: 56) เพราะอาจทำให้ผู้นำทางการเมืองนั้นเกิดความมัวเมาลุ่มหลงในอำนาจและประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องได้ ถ้าพิจารณาความเป็นผู้นำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ตามกรอบแนวคิดของเพลโตจะเห็นได้ว่า ฯพณฯ มีความใกล้เคียงที่สุดทั้งในเรื่องวัยวุฒิและคุณวุฒิที่ผ่านกระบวนการศึกษามาตามขั้นตอน มีประสบการณ์ทางด้านเป็นผู้นำที่มีพื้นฐานมาจากทางทหาร ไม่ได้มาจากตระกูลที่ร่ำรวย สิ่งสำคัญคือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไม่มีครอบครัว ไม่มีทรัพย์สินหรือธุรกิจส่วนตัว ซึ่งอาจเป็นไปได้ตามแนวคิดของเพลโต เพราะจะทำให้ผู้นำเกิดสุ่มเสี่ยงในเรื่องลุ่มหลงในอำนาจและผลประโยชน์ หากพิจารณาตามแนวคิดของเพลโต พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะเป็นผู้นำทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากการไม่ต้องวิตกกังวลในเรื่องทรัพย์สินหรือธุรกิจส่วนตัวใดๆ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงทำงานเพื่อประเทศชาติได้อย่างไร้ตำหนิในเรื่องการทุจริตคอร์รัปชั่นและผลประโยชน์ทับซ้อนใดๆ

ส่วนอริสโตเติลมีทัศนะว่า ผู้นำทางการเมืองที่ดี คือผู้นำในการปกครองระบอบมัชฌิม-ชนาธิปไตย (Polity) ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างระบอบคณาธิปไตยและระบอบประชาธิปไตยเป็น

ผู้นำในระบอบที่เหมาะสมที่สุด เพราะเป็นการใช้แนวทางสายกลางระหว่างการปกครองโดยคนรวย (คณาธิปไตย) กับการปกครองโดยคนจน (ประชาธิปไตย) ซึ่งให้โอกาสแก่ราษฎรทุกคนได้มีส่วนร่วมในการปกครองโดยยุติธรรม และอยู่ภายใต้กฎหมาย ขณะเดียวกันอริสโตเติลกลับปฏิเสธผู้นำที่เป็นผู้หญิง เด็ก และทาส เพราะเห็นว่าเป็นผู้ด้อยศักยภาพ (มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์, 2540: 49) อริสโตเติลมองว่าไม่ว่าผู้นำจะเป็นคนเดียวหรือกลุ่มคนก็ตาม ต้องได้รับการยอมรับจากมวลชนและต้องมีคุณสมบัติ คือ เป็นดี (Virtuous Man) หรือคนมีคุณธรรมเป็นลักษณะนิสัยประจำใจ มีปัญญา ความรู้ความสามารถ ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม (Polity) มากกว่าส่วนตน ในมุมมองของอริสโตเติล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติในด้านความรู้ความสามารถในการทำคุณประโยชน์เพื่อส่วนรวม เคารพในกฎติกาของบ้านเมือง ยอมรับการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งพลเอกเปรม คืนอำนาจให้ประชาชนถึง 3 ครั้ง มีการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีถึง 5 ครั้ง นั้นแสดงให้เห็นว่า พลเอกเปรม รับฟังความคิดเห็นของประชาชนและให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครอง ซึ่งในขณะนั้น พลเอกเปรม อยู่กึ่งกลางระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากกลุ่มคนที่มีอิทธิพลในการผูกขาดอำนาจรัฐกับประชาธิปไตย ดังนั้นความเป็นผู้นำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงเหมาะสมในระบอบมัชฌิม-ชนาธิปไตยตามแนวคิดของอริสโตเติล ถึงแม้พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ จะไม่ได้มาจากประชาชนโดยตรง แต่พลเอกเปรม ก็เคารพเสียงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับแนวคิดตะวันตกในประเด็นที่ว่า มีสติปัญญาที่ดี มีศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจตามแนวคิดของโสเครตีส มีวัยวุฒิและคุณวุฒิที่เหมาะสม มีสถานภาพโสด ไม่มีพันธะผูกพันในเรื่องทรัพย์สินและธุรกิจส่วนตัวตามแนวคิดของเพลโต และมีความเป็นผู้นำที่อยู่กึ่งกลางระหว่างระบบการปกครองคณาธิปไตยและประชาธิปไตยตามแนวคิดของอริสโตเติล แตกต่างตรงที่พลเอกเปรม ติสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มาจากลูกชาวบ้านสามัญชนไม่ได้เป็นอภิสิทธิ์ชนตามแนวคิดของโสเครตีส แต่มีความมานะอดทน ขยันเล่าเรียน ฝึกฝนอบรม ขัดเกลาจิตใจจนเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมประจำใจ เล็งเห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ดังนั้นคุณสมบัติความเป็นผู้นำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงสอดคล้องกับแนวคิดของเพลโตและอริสโตเติลมากที่สุด

คุณสมบัติผู้นำในทัศนะตะวันออก

ในระบบการปกครองแบบตะวันออกที่มีเอกลักษณ์และความโดดเด่นที่แตกต่างจากตะวันตกที่เน้นระบบและกลไกในการปกครองเป็นสำคัญ แต่ขณะเดียวกันตะวันออกกลับเน้นที่ปัจเจกบุคคลโดยมีแนวคิดว่าปัญหาต่างๆ เริ่มต้นที่ตัวบุคคลก่อน ดังนั้นการแก้ปัญหาต่างๆ ต้องแก้ที่

ต้นเหตุ มนุษย์จึงเป็นจุดศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาให้ดี แล้วสิ่งต่างๆที่อยู่รอบๆ ตัวก็จะดีตามไปด้วย

เมธีชนตะวันออกเล่าจื้อให้ทัศนะว่าคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำทางการเมือง คือ ดำเนินการปกครองด้วยความมีไมตรีจิตมุ่งประโยชน์สุขทางกายและใจของปวงชน วางตนเป็นกลาง มีชีวิตสันโดษ ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย และมีความถ่อมตน สุภาพอ่อนโยน สามารถเข้ากับประชาชนได้ วางตนให้มีลักษณะเหมือนน้ำ กล่าวคือสามารถปรับตัวเข้าได้กับทุกสิ่ง เป็นผู้นำทางการเมืองจะต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตน สุภาพอ่อนโยนและมีความเข็มแข็ง ดังที่เล่าจื้อได้กล่าวว่า *สิ่งที่อ่อนที่สุดในโลกย่อมทำลายสิ่งที่แข็งแรงที่สุด กล่าวคือน้ำคือสิ่งที่อ่อนที่สุด แต่ทำลายหินที่แข็งแรงกว่าได้ ผู้ที่จะเป็นผู้นำทางการเมือง นักการปกครอง จะต้องมีลักษณะที่เลิศเหมือนน้ำ* เพราะน้ำมีคุณแก่สัตว์ทุกชนิดในโลก หากพิจารณาถึงคุณสมบัติของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในกรอบแนวคิดของเล่าจื้อแล้วพบว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีคุณสมบัติที่สอดคล้องใกล้เคียงกับแนวคิดดังกล่าวหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นคนที่มีบุคลิกส่วนตัวที่โดดเด่นในเรื่องความมีชีวิตที่สันโดษ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่มีบ้านหรือทรัพย์สินเป็นของตัวเอง มีความประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย สุภาพอ่อนโยน พูดจาไพเราะ ดังที่ นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ (2532: 11) ได้กล่าวถึงความเรียบง่าย ความประหยัดของ ฯพณฯ ไว้ว่า

> *อดีตนายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เหลือเพียงบำเหน็จรางวัลของคุณงามความดีที่สั่งสมมาและกระทำไว้ด้วยชื่อเสียงเกียรติยศให้ปรากฏแก่สายตาของคนในแผ่นดิน และเหลือเพียงเบี้ยหวัดบำนาญจากการที่รับราชการมาจนเป็นพลเอกของกองทัพบกที่ได้ในแต่ละเดือนพอมีพอใช้เท่านั้นในชีวิตบั้นปลายขณะนี้*

ขณะเดียวกัน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถึงแม้จะมีความสุภาพอ่อนโยน แต่เต็มไปด้วยพลังความเข็มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังสายน้ำตามคำเปรียบเปรยของเล่าจื้อ พร้อมที่จะตอบรับในทุกสถานการณ์ในการทำงานเพื่อประเทศชาติ และให้ความชุ่มเย็นในการวางตัวเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่คอยให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจให้แก่หน่วยงานต่างๆ เช่น นักกีฬา หรือนักมวยที่จะทำการแข่งขันต้องเข้าคารวะขอพรจาก ฯพณฯ เป็นประจำ เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติที่เหมือนกับสายน้ำที่คอยชโลมให้ความชุ่มชื่นแก่ผู้อาศัยได้เหมือนดังที่เล่าจื้อได้กล่าวไว้ ในขณะที่บุคลิกลักษณะที่โดดเด่นคือ ความสันโดษ การมีชีวิตที่เรียบ

ง่าย มีความสุภาพอ่อนโยน เข้ากับทุกคนได้เสมอเหมือนสายน้ำ บุคลิกและพฤติกรรมของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงไม่แตกต่างจากแนวคิดของเล่าจื้อมากนัก ดังที่เล่าจื้อกล่าวไว้ว่า *"ฉันมีควงแก้วอยู่สามดวง ซึ่งเก็บรักษาไว้อย่างทะนุถนอม คือ ความเมตตา ความประหยัด ไม่ทำอะไรล้ำหน้าประชาชน ผู้มีเมตตาย่อมแกล้วกล้า ผู้ประหยัดย่อมมีโภคทรัพย์ ผู้ไม่ทำอะไรล้ำหน้าประชาชน ย่อมเป็นผู้นำประชาชน"* (เต๋า-เต็ก-เก็ง บทที่ 67, อ้างใน ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2541: 214)

จากข้อความดังกล่าวเล่าจื้อต้องการสื่อให้เห็นว่าผู้นำที่ดีต้องมีความเมตตา ขณะเดียวกันโดยตำแหน่งผู้นำแล้วชีวิตการเป็นอยู่ย่อมมีความหรูหรา ฟุ่มเฟือย ในการเลี้ยงต้อนรับผู้คน และที่ขาดไม่ได้คือของกำนัลทั้งจากผู้หวังดีและผู้หวังผลประโยชน์นำมามอบให้ ดังนั้นการใช้จ่ายของผู้นำต้องให้พอเหมาะพอดีกับสถานทางเศรษฐกิจ มิใช่ว่าประชาชนอยู่อย่างทุกข์ยากลำบาก แต่ผู้นำกลับอยู่อย่างหรูหรา ฟุ่มเฟือย การล้ำหน้าประชาชนจึงไม่อาจเป็นผู้นำได้ ดังที่ นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ (2532: 31) ได้กล่าวถึงความประหยัด การไม่ล้ำหน้าประชาชนของพลเอกเปรมไว้ว่า

> *พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เดินทางออกจากทำเนียบรัฐบาลกลับบ้านพักด้วยรถยนต์เก่าส่วนตัวยี่ห้อโตโยต้าแบบลิฟต์แบ็คคันเล็กๆที่มีอยู่เพียงคันเดียว ผมเดินไปส่งท่านขึ้นรถยนต์ท่านเบียดตัวเข้าไปนั่งในรถเล็กๆที่มีหลังคาลาดโค้งตอนท้ายรถทำให้นั่งไม่สบายนัก...*

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่หรูหราฟุ่มเฟือย ไม่มีอะไรที่พิเศษกว่าคนอื่นๆ เมื่อหมดวาระก็กลับอย่างสามัญชน ไม่มีทรัพย์สินส่วนตัวที่จะต้องขนย้าย เหมือนกับอดีตผู้นำคนอื่นๆ ดังนั้นเล่าจื้อจึงยกย่องผู้นำที่ทำตัวเหมือนไม่ได้เป็นผู้นำ นั่นคือการเข้าใจในธรรมชาติที่เป็นอยู่แบบ "เต๋า"

ส่วนในทัศนะของ ขงจื้อ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมทางการเมือง (Political Virtue) และจริยธรรมผู้นำทางการเมือง (Political Morality) ไว้ว่า *"นักปกครองต้องแก้ไขความชั่วความบกพร่องของตัวเองก่อน ประชาชนจงแก้ไขความชั่วความบกพร่องของแต่ละคนก่อน นักปกครองและประชาชนต้องข่มจิตข่มใจจากการกระทำผิดกระทำบาปของตนแต่ละคนก่อน คือต้องตั้งต้นแต่ควบคุมจิตใจของแต่ละคนเป็นปฐม แล้วขยายออกไปที่ครอบครัว จากครอบครัวขยายไปที่รัฐ ขยายไปที่ชาติ จากรัฐจากชาติ ก็ขยายไปทั่วโลก"* ในขณะที่ผู้นำรัฐจะต้อง *"ปกครองตนเองก่อน*

ต้องปกครองครอบครัวของตนเองให้ได้ก่อน เมื่อปกครองตน ปกครองครอบครัวได้ดีแล้ว ก็จะปกครอง ก็จักบริหารให้รัฐประสบสันติสุขได้ เมื่อรัฐมีความสงบเรียบร้อย ผู้นั้นก็จักยังโลกให้มีความสงบร่มเย็นและไพบูลย์ได้" (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2541: 221-222)

ขงจื้อ มีแนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติทางจริยธรรมผู้นำทางการเมืองที่เด่นชัดคือ ความกตัญญู ความเมตตา ความถูกต้อง ความตรงไปตรงมา คุณสมบัติที่ผู้นำต้องมีความสำนึกถึงบุญคุณของบุคคลอื่น รวมถึงประเทศชาติ ในแนวคิดของขงจื้อนั้น ความกตัญญู หมายถึง การกระทำในแนวทางที่ถูกต้อง คือผู้นำต้องทำตามหน้าที่ในแนวทางที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้องเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม การทำตามหน้าที่อย่างตรงไปตรงมานี้เองที่ขงจื้อเรียกว่า ความกตัญญู และคุณสมบัติที่สำคัญผู้นำคือต้องมีปัญญา มีวิจารณญาณในการคิด พูด ทำ อันนำจะไปสู่การลดสาเหตุของการเกิดปัญหาระหว่างผู้นำกับประชาชน ทั้งนี้เนื่องจากขงจื้อเชื่อว่า ผู้นำที่ขาดความกตัญญูต่อแผ่นดินเกิดของตัวเอง หรือการขาดวิจารณญาณในการแสดงความคิดเห็น การพูด และพฤติกรรมที่แสดงออก ผู้นำคนนั้นถ้าหากขาดการควบคุมด้วยจริยธรรมก็ไม่ต่างอะไรจากการเป็นทรราช พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีในการมีจิตสำนึกเป็นข้ารับใช้แผ่นดิน ซึ่งพลเอกปรม ติณสูลานนท์ ได้เคยให้ความหมายของคำว่า กตัญญูกตเวที ไว้ว่า *"ความกตัญญูกตเวทีคือ การประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นสถาบันที่ดี เป็นองค์กรที่ดี มุ่งกระทำแต่ความดีเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน...ทำให้ชาติบ้านเมืองของเรามีความเจริญ มีความก้าวหน้า มีความสงบสุข คนในชาติมีความสามัคคี..."* (มูลนิธิรัฐบุรุษ, หน้า 23)

ความกตัญญูกตเวทีของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดของขงจื้อ และจริยธรรมต้องปลูกฝังให้มีในตนเองก่อนจึงขยายไปสู่บุคคลอื่น ในขณะที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นบุคคลที่ได้รับปลูกฝังจริยธรรมมาตั้งแต่วัยเยาว์และผ่านกระบวนการศึกษาตามขั้นตอน ถ้ามองในทัศนะของขงจื้อ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีจริยธรรมประจำใจที่มีอยู่ในตนเอง เช่น ความกตัญญู รู้คุณแผ่นดิน เป็นต้นแล้วค่อยขยายต่อไปยังบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้อยู่ภายใต้การนำ เพราะพฤติกรรมของผู้นำมีอิทธิพลต่อสังคมโดยรวม ถ้าผู้นำเป็นคนเช่นไรประชาชนก็จะเป็นเช่นนั้น ในแนวคิดของขงจื้อผู้นำสำคัญที่สุดต้องมีจริยธรรมให้เป็นประจักษ์จึงจะเป็นแบบอย่างที่ดีกับประชาชนได้ ขณะเดียวกันถ้าผู้นำไม่มีจริยธรรมเลยแต่ไปบังคับให้ประชาชนมีจริยธรรมเมื่อนั้นสังคมเกิดกลียุคอย่างหลีกเหลี่ยงไม่ได้ จากผลงานที่ผ่านมาของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีความเข้าใจในจริยธรรมและน้อมนำมาปฏิบัติ

ให้เกิดขึ้นกับตัวเองแล้วจึงค่อยขยายต่อไปยังบุคคลรอบข้าง นั่นคือใช้จริยธรรมเป็นตัวนำในการทำงานเพื่อชาติอย่างเสียสละโดยแท้จริง

คุณสมบัติผู้นำในทัศนะทางศาสนา

ในทางศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติผู้นำทางการเมืองไว้อย่างชัดเจน สำหรับพระพุทธศาสนามีแนวคิดว่าคุณสมบัติผู้นำนั้นเป็นสิ่งที่ติดตัวมา กล่าวคือต้องมีกรรมที่ตัวเองเคยได้ทำไว้ในอดีตชาติ ขณะเดียวกันคุณสมบัติของผู้นำเองก็สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ถ้าหากได้รับการศึกษาอย่างถูกต้อง มีความพยายาม มีวิริยอุสาหะ การเอาใจใส่และมีการฝึกฝน เรียกว่า อิทธิบาท 4 กล่าวคือพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถในการที่จะกระทำความดีได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นคุณสมบัติต่างๆของแต่ละบุคคลจึงสามารถพัฒนาจนถึงขั้นสูงสุดได้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมและมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่เยาว์วัย บิดาท่านเคยบวชเรียน มารดาชอบทำบุญใส่บาตรฟังเทศน์ฟังธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับ ฯพณฯ ได้เห็นและซึมซับ ในทางพุทธศาสนามีความเชื่อว่าคุณงามความดีสามารถที่จะถ่ายทอดให้กันได้ เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับได้ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หรือการทำอะไรไว้ย่อมได้รับผลอย่างนั้น เป็นต้น ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาว่า

> *...ผมเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ผมเห็นว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าครบถ้วนสมบูรณ์มาก ผมถึงชอบอ้างคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้คนเข้าใจว่า สิ่งที่พระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้แก่นแท้คืออะไร เขาถึงชอบกันว่าคนไทยเป็นพุทธ แต่เข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนาค่อนข้างจะตื้นไม่ลึกมากพอ บางครั้งก็เข้าใจไขว้เขว่ว่าสิ่งที่ทำคือคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่แท้ไม่ใช่...ผมก็เลยอยากให้คนไทยเข้าใจว่าแก่นแท้ของพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าสั่งสอนจริงๆ คืออะไรทุกท่านก็รู้ว่ามี 3 ข้อเท่านั้น คือ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำใจให้บริสุทธิ์ ถ้าเรารู้ถึง 3 ข้อนี้ และยึดปฏิบัติตนในการทำงาน ในการดำเนินชีวิตทุกอย่างได้ดี...*
>
> (อ้างใน สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 172)

ในทัศนะพุทธศาสนาคุณสมบัติของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มองได้เป็นสองนัยยะ คือ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะอานิสงค์ในอดีตที่เคยทำไว้ ทั้งนี้การจะมีคุณสมบัติดังกล่าวมิใช่ว่าจะมีหรือเป็นได้ทุกคน หรือใครๆก็เป็นนายกรัฐมนตรีได้ ส่วนในอีกนัยยะหนึ่งคือ พลเอกเปรม มีความ

พยายาม มานะอดทน ขยันในการค้นคว้าหาความรู้อยู่เนื่องนิตย์ ไม่ย่อท้อต่อโชคชะตา จากลูกชาวบ้านสามัญชนชาวสวนในต่างจังหวัด มีความใฝ่ฝันว่าอยากเป็นหมอ มิเช่นนั้นประเทศไทยคงไม่มีนายกรัฐมนตรีที่ชื่อ เปรม ติณสูลานนท์ คุณสมบัติที่พุทธศาสนาเห็นว่าเหมาะสมในการเป็นผู้นำคืออันดับแรกต้องมีอาการครบสามสิบสอง และสัปปุริสธรรม 7 คือ ธรรมของสัตบุรุษ หรือคุณสมบัติของคนดี (พระธรรมปิฎก, 2545: 210) ดังนี้

1. ธัมมัญญุตา ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆจึงจะให้เกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดหมายอันนั้นๆ เป็นต้น

2. อัตถัญญุตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือรู้จักผล คือ รู้ความหมาย ร์ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้น มีความหมายว่าอย่างไร มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร เป็นต้น

3. อัตตัญญุตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ ชาติตระกูล กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัดและคุณธรรมเพียงเท่านี้ ๆ แล้วประพฤติตนให้สมควรแก่ที่เป็นอยู่อย่างไร

4. มัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์แต่พอควร รู้จักประมาณในการลงทัณฑอาชญาและการเก็บภาษี เป็นต้น

5. กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือรู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติการต่างๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น

6. ปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ และกริยาที่จะต้องประพฤติต่อประชุมชนนั้นๆ ว่า หมู่นี้เมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ เป็นต้น

7. ปุคคลัญญุตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลว่า ผู้นี้เป็นคนดีควรคบ ผู้นี้เป็นคนไม่ดี ไม่ควรคบ เป็นต้น

คุณสมบัติทั้งเจ็ดประการนี้สามารถทำให้บุคคลเป็นสัตตบุรุษได้ ดังที่นายแพทย์ประสพ รัตนากร ประธานมูลนิธิรัฐบุรุษพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อดีตเพื่อนร่วมรุ่นเรียนห้องเดียวกันที่โรงเรียนสวนกุหลาบ ได้กล่าวยกย่อง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไว้ว่า *“ ในสายตาของผมแล้ว ฯพณฯ เป็นสัตบุรุษ ดังคำกล่าวที่ว่า ผู้มีปรีชาใดเป็นคนกตัญญูกตเวที ๑ มีกัลยาณมิตรสนิทสนมกัน ๑ ช่วยทำกิจของมิตรผู้ตกยากโดยเต็มใจ ๑ ท่านเรียกผู้นั้นว่า เป็นสัตบุรุษ”* (อ้างใน กองบรรณาธิการ INN, 2549: 288)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า คุณสมบัติของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความสอดคล้องกับคุณสมบัติในทางพระพุทธศาสนา คือมีความกตัญญูรู้คุณ และตอบแทนบุญคุณนั้น รวมถึงประชาชนผู้เสียภาษีและชาติบ้านเมือง วิธีการตอบแทนบุญคุณของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ คือการประพฤติปฏิบัติคนเป็นคนดี มุ่งมั่นในการรับใช้ชาติบ้านเมืองอย่างเสียสละ ในขณะเดียวกันไม่ว่าผู้นำจะมีความรู้ความสามารถขนาดไหนก็ตาม การจะทำงานให้ประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยผู้ร่วมทำงานที่ดีมีคุณภาพ ในทัศนะพุทธศาสนาเรียกว่า มีกัลยาณมิตร จากผลงาน 8 ปี 5 เดือนของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้นำที่มีความกตัญญูต่อชาติ ต่อแผ่นดินเกิดของตัวเอง และผลงานต่างๆที่ประสบผลสำเร็จอย่างงดงามนั้นส่วนหนึ่งมาจากการมีกัลยาณมิตรและมีความจริงจัง ทุ่มเทในการช่วยเหลือประชาชนอย่างแท้จริง

ในคริสต์ศาสนามีความเชื่อว่า ทุกสรรพสิ่งในโลกนี้พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมา ขณะเดียวกันพระเจ้าก็ทรงให้อิสระเสรีภาพแก่ทุกคนในการที่จะเลือกทำในสิ่งที่ตัวเองปรารถนา ผู้นำก็เช่นเดียวกัน คือเป็นผู้ที่พระเจ้าทรงเลือกให้มาทำหน้าที่แทนพระองค์ในการนำพามนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ทรมาน เช่น โมเสส นำพาชาวยิวให้เป็นอิสระจากการเป็นทาส หรือพระเยซูคริสต์ที่ถูกเลือกให้เป็นผู้นำในการล้างบาปให้มนุษยชาติ ขณะเดียวกันผู้นำก็มีหน้าที่จงรักภักดีต่อพระเจ้าเป็นผู้นำในการนำพาหมู่มวลมนุษย์ให้กลับไปอยู่กับพระองค์ในวันตัดสินโลก อย่างไรก็ตาม ผู้นำที่ดีต้องมีความเคารพ ภักดีต่อพระเจ้า ซึ่งเท่ากับการเคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมาด้วยเช่นเดียวกัน คุณสมบัติต่างๆของผู้นำจึงเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานมาให้ นั่นคือ การรับใช้ประชาชนอย่างสุดความสามารถ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ดังนั้นการจะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองของผู้นำ จึงเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชาวคริสต์ที่จะต้องมีการสาบานตนต่อประชาชน และจับพระคัมภีร์ไบเบิล โดยมีบาทหลวงเป็นผู้กล่าวนำ ในทัศนะคริสตศาสนา พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้มีคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่พระเจ้าทรงประทานมาให้ ทั้งที่ ฯพณฯ เป็นผู้นำที่ไม้ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่ขณะเดียวกัน พลเอกเปรม ติณสู

ลานนท์ กลับมีจิตวิญญาณแห่งความเป็นประชาธิปไตย เคารพรักในสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังเช่น ในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีการยุบสภาถึง 3 ครั้ง เป็นการคืนอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินในคันลองระบอบประชาธิปไตย หรือการตัดสินใจในการใช้การเมืองนำการทหารในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางความคิดของคนในชาติอย่างสันติวิธี ลดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของเพื่อนมนุษย์ที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นมาให้มีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นการละเมิด หรือทำลายสิ่งมีชีวิตจึงเท่ากับการกระทำที่ผิดพระประสงค์ของพระเจ้า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เล็งเห็นถึงความสำคัญในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนจึงเปลี่ยนวิธีการที่ไม่รุนแรงนั่นคือแนวทางสันติวิธีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานในการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงไม่ผิดพระประสงค์ของพระเจ้าแต่อย่างใด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติในการเคารพรักในสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง นั่นหมายความว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีความเชื่อศรัทธาในพระเจ้าเช่นเดียวกัน

ส่วนในทัศนะของศาสนาอิสลาม ผู้นำเรียกว่า “เคาะลีฟะฮ์” มีหน้าที่ทำตามพระบัญชาของพระอัลลอฮ์ที่ปราถนาจะให้มนุษย์อยู่รวมกันอย่างสันติสุข กล่าวคือการทำตามหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ ต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ หรือความไว้วางใจ (อะมานะฮ์) ที่องค์อัลลอฮ์กำหนดให้ เช่น หน้าที่ของสามีภรรยาต้องซื่อสัตย์ต่อกัน ครูอาจารย์มีหน้าที่สอนลูกศิษย์ให้เป็นคนดี ผู้นำต้องซื่อสัตย์สุจริตต่อประชาชนและประเทศชาติ เป็นต้น ขณะเดียวกันในแต่ละสังคมต้องมีผู้นำที่แสดงถึงการได้รับอำนาจมาเพื่อทำหน้าที่ในแต่ละสังคมตามความประสงค์ของอัลลอฮ์ คือการภักดีต่ออัลลอฮ์ หมายถึงการสร้างสรรค์คุณงามความดีทุกด้านตามหลักจริยธรรมของอัลลอฮ์ กล่าวคือต้องปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความซื่อตรงไม่บิดพลิ้ว รักษาสัจจะ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการปกครองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สนับสนุนให้ประชาชนมีความรู้ พร้อมทั้งปกป้องคุ้มครองทางด้านร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สมบัติ ครอบครัว เพื่อนบ้าน และประเทศชาติ ในแต่ละรัฐประชาชนต้องเลือกผู้นำ เพื่อพิสูจน์ความเที่ยงธรรมของผู้นำต่อองค์อัลลอฮ์ กล่าวคือให้ผู้นำทำงานเพื่อการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน ซึ่งเท่ากับการทำเพื่ออัลลอฮ์เช่นเดียวกัน

คุณสมบัติผู้นำในทัศนะอิสลาม คือ (อาฮีซะฮ์ มาตระกูล 2525: 35, อ้างใน อารยา พิสุทธิพงศ์, 2527: 24-25)

1. ความสะอาด หมายถึงความสะอาดทั้งทางร่างกายและจิตใจ
2. ความโอบอ้อมอารี คือ การช่วยเหลือกันอย่างเต็มอกเต็มใจ

3. ความอดทน คือ ยอมรับการทดสอบอัลเลาะห์ในการทำความดีและอดทนในการละเว้นความชั่ว
4. ความถ่อมตน ไม่ทะนงตนเองว่าวิเศษเหนือผู้อื่น
5. ความละอาย ให้มีความละอายต่อการกระทำที่จะบาปทุกชนิด
6. ความซื่อสัตย์ หมายถึง ซื่อสัตย์ต่อพระเจ้าและต่อมนุษย์ด้วยกัน
7. ความยุติธรรม จะนำมาซึ่งความผาสุกในสังคม
8. ความตั้งใจจริง มีความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง สังคม

จากคุณสมบัติของผู้นำในทัศนะอิสลามนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติที่ใกล้เคียงกับแนวคิดของมุสลิม ดังที่เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้ประพันธ์ถึงเรื่องจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความกล้าหาญของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไว้ว่า (อ้างใน มูลนิธิรัฐบุรุษ, อ้างแล้ว, หน้า 13)

เป็นนายกรัฐมนตรีปรีชาชาญ เป็นขุนพลยอดทหารผู้หาญกล้า
เป็นรัฐบุรุษยุติธรรมา เป็นองคมนตรีสง่าแห่งราชันย์
เป็นคนผู้ซื่อสัตย์สุจริต เป็นมิ่งมิตรแห่งมิตรผู้คงมั่น
เป็นผู้รู้ผู้นำคนสำคัญ เป็นอดีตปัจจุบันสามัญชน
เป็นชาวบ้านธรรมดาผู้น่ารัก เป็นผู้สูงด้วยศักดิ์อัครผล
เป็นผู้ดีมีค่าเป็น “ป๋า” คน เป็นผู้ที่เสมอต้นเสมอปลาย
เป็นคนตรงจงรักภักดีราช เป็นผู้รับใช้ชาติมุ่งมาดหมาย
เป็นผู้พร้อมอุทิศให้ทั้งใจกาย เป็นยอดชายเป็นนายพลคนซื่อ “เปรม”

สรุปได้ว่า คุณสมบัติผู้นำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในแนวคิดทางศาสนาที่กล่าวมาแล้วนั้น มีความเป็นผู้นำที่สอดคล้องกับแนวคิดทางศาสนาที่ชัดเจน โดยเฉพาะในประเด็นคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของพลเอกเปรม ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความโอบอ้อมอารี สุภาพเรียบร้อย มีเมตตา กตัญญูรักใคร่ต่อแผ่นดินและสถาบันเป็นอย่างยิ่ง ส่วนในด้านพฤติกรรมของพลเอกเปรม นั้นมีการวางตนเองได้อย่างเหมาะสม คอยให้คำปรึกษาทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ และรับใช้ประเทศชาติและราชสำนักฯ อย่างเสมอต้นเสมอปลาย และปฏิบัติเองเป็นศาสนิกชนที่ดีมาโดยตลอด

ส่วนคุณสมบัติผู้นำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในทัศนะของนักวิชาการนั้นมีมากมายหลายท่านที่ได้กล่าวถึง ฯพณฯ ผู้วิจัยยกมาเพียงบางท่านที่เห็นมีความใกล้ชิดและเคยร่วมงานมากับ ฯพณฯ ตลอดระยะเวลที่ท่านดำรงตำแหน่งทางการเมืองถึง 8 ปี 5 เดือนด้วยกัน คือ ดร. วีรพงษ์ รามางกูร อดีตที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจนายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (19 มีนาคม 2523-29 เมษายน 2531) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติผู้นำทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไว้ 10 ประการด้วยกัน ดังนี้ (อ้างใน กองบรรณาธิการ INN, 2549: 274-282)

1. เป็นผู้บริหารที่รู้จักใช้คนเป็นอย่างดี แยกแยะบุคคลที่ทำงาน ไม่ว่าในคณะรัฐมนตรี ในคณะที่ปรึกษา ปลักกระทรวงต่างๆ อธิบดี ท่านเอาใจใส่ดูแล เห็นว่าท่านรู้จักบุคคลต่างๆ ที่ประกอบกันเข้ามาทำงาน ซึ่งคุณสมบัติและเป้าหมายในการทำงานนี้ยากที่ผู้นำประเทศคนใดจะมีอย่างท่าน ซึ่งปัจจัยนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดอันหนึ่งสำหรับผู้ที่รับภาระเป็นผู้นำประเทศที่จะทำผลงานให้ลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี

2. เป็นผู้บริหารจัดการที่ดี เป็นเรื่องที่แปลกที่ท่านมาจากการเป็นทหาร เป็นผู้นำหน่วยกำลังพลมาโดยตลอดเมื่อเข้ามาบริหารประเทศสามารถคานอำนาจระหว่างกองทัพและรัฐสภาได้เป็นอย่างดี ทั้งที่สมัยท่านหนังสือชอบเขียนว่า เป็นประชาธิปไตยครึ่งใบ แต่ท่านกลับเข้าใจประชาธิปไตยเป็นอย่างดี

3. รู้จักวิธีในการจัดองค์กรในกระบวนการตัดสินใจ เพราะองค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีท่านจัดเป็นสองส่วน ส่วนแรกมาจากฝ่ายการเมือง สภาผู้แทนราษฎร ท่านรู้ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ได้รับการเลือกตั้งมาโดยวิธีใดก็ตามเขามีภาระหน้าที่ที่จะต้องดูแลผู้เลือกเขา อีกส่วนหนึ่งคือรัฐมนตรีที่ไม่สังกัดพรรคการเมืองแต่มีความรู้ความสามารถ ประวัติไม่ด่างพร้อย มีบารมี ได้รับยอมรับนับถือในวงราชการมาทำงานให้ ท่านรู้จักปกป้องและประนีประนอม หากมีการกระทบกระทั่งระหว่างรัฐมนตรีทั้งสองฝ่าย แต่ถ้าหากมีการโกง ฉ้อราษฎร์บังหลวง ก็จะปลดรัฐมนตรีคนนั้นออกไป เพราะท่านมีหลักฐานที่ชัดเจนทำให้รัฐมนตรีการเมืองยำเกรงท่านเอง ไม่กล้าละลาบละล้วง ล่วงเกิน ระมัดระวังไม่กล้าทำอย่างโจ่งแจ้งเหมือนสมัยที่ท่านพ้นจากตำแหน่ง การทำงานของท่านใช้เวลา 80 % ของเวลาทั้งหมดในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจการเงินการคลังของประเทศ แต่ใช้เวลาเพียง 20 % ในการแก้ไขปัญหาทางการเมือง เพราะท่านไม่มีพรรคการเมือง ไม่มีหัวคะแนน ท่านมาจากคนกลาง

4. เข้าใจสังคมไทยดีกว่านักการเมือง ป๋าเปรมเข้าใจสังคมไทยในชนบทดีกว่าใครๆ จนพวกผมต้องเรียนรู้เรื่องนี้จากท่าน ท่านเข้าใจชนบทมีโครงสร้างเป็นอย่างไร ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในชนบทเป็นอย่างไร มีสภาพเศรษฐกิจความเป็นอยู่อย่างไร พวกเราได้ร่างแนวคิดในการที่จะให้มีแผนพัฒนาชนบทในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ท่านกรุณาให้

คำแนะนำ ข้อมูล ความรู้ ข้อเท็จจริงของชนบทแก่พวกเราในเรื่องวัฏจักรความยากจนในชนบทคือความไม่รู้ ความเจ็บป่วย ความยากจน และท่านได้สนับสนุนให้โครงการพัฒนาชนบทบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 5 แม้ท่านจะเป็นนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง มิได้อ้างว่ามาจากประชาชน แต่ท่านเข้าใจประชาชน สภาพปัญหาเศรษฐกิจ สังคมคนยากจนในชนบทเป็นอย่างดี

5. เป็นนักประชาธิปไตย ท่านมีจิตสำนึกเป็นประชาธิปไตยมากกว่าผู้ที่มาจากการเลือกตั้ง 8 ปี 5 เดือน ท่านไม่เคยใช้อำนาจเผด็จการ ไม่เคยใช้อำนาจเพื่อความชอบธรรมแต่ใช้ธรรมเป็นอำนาจ การตัดสินใจและวิธีการมองปัญหา ท่านมองประโยชน์ของประชาชนและของประเทศเป็นที่ตั้ง มิได้มองประโยชน์ของพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นที่ตั้งและก็ไม่ได้เข้าข้างกองทัพ เช่น กรณีการซื้ออาวุธหรือฝูงบินเอฟ 16 เป็นต้น

6. มีความอดทนอดกลั้นสูง มีความอดทน มีความเข้าใจวิธีที่จะแก้ไขปัญหา เช่น กรณีที่ท่านเข้ามาครั้งแรกถูกสื่อปรามาสดูถูก เหยียดหยาม กล่าวหาโจมตี ถึงขนาดเรียกร้องให้ใส่ชุดดำกันทั้งเมืองเพื่อขับไล่ท่าน จนได้รับสมญาว่า เตมีย์ใบ้, น่าเบื่อบ้าง, เป็นนายกรัฐมนตรีที่น่าเบื่อที่สุด แม้กระทั่งการถูกชกที่สนามกีฬาหัวหมากเมื่อคราวที่ท่านไปงานของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ท่านไม่ได้แสดงออกถึงความโกรธเคือง อาฆาตมาดร้าย แต่กลับแสดงความเมตตาผู้ที่ทำร้ายท่าน

7. มีศีล สมาธิ ปัญญา ในการแก้ไขปัญหาวิกฤติต่างๆ ในรอบ 8 ปี 5 เดือน เมื่อมีวิกฤติการณ์มากมาย ท่านจะเงียบไม่แสดงอาการตระหนกค่อยคิดปรึกษาหารือบุคคลที่เกี่ยวข้องและสามารถค้นหาวิธีแก้ไขปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปได้เสมอ การที่คนจะเป็นเช่นนี้ได้อย่างแรกต้องมีศีล เพราะท่านไม่เคยทำเพื่อประโยชน์ของตนเอง มีความระมัดระวังในการพูด มีการตรวจสอบก่อนการพูด ด้วยเหตุนี้ท่านจึงสามารถสร้างบารมีได้อย่างรวดเร็วในฐานะนายกรัฐมนตรี และเมื่อท่านปลอดจากการทุศีล ท่านจึงมีความเชื่อมั่น ความเชื่อมั่นทำให้มีสติ เมื่อมีสติสมาธิก็ไม่ตระหนก การมีสติตั้งมั่นอยู่ในตัวเสมอเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วก็มีปัญญา มีหนทางแก้ไขปัญหา

8. มีความระมัดระวังความคิด ความอ่านคำพูดคำจา แม้ท่านจะมีคนทำงานใกล้ชิดเพียงใด ท่านไม่เคยส่งเสริมให้เหลิงให้ระมัดระวังตัวอยู่เสมอ ตลอด 8 ปี 5 เดือน ท่านไม่เคยแสดงออกว่าฟังที่ปรึกษาหรือเชื่อคนใดคนหนึ่ง แต่จะซักถามแง่มุมต่างๆอย่างละเอียด เพื่อไม่ให้ตั้งอยู่ในความประมาท เป็นการฝึกความรับผิดชอบต่อความคิดเห็นของตนเอง เปิดโอกาสให้ชี้แจงอย่างเต็มที่แม้อายุยังน้อย ท่านได้ให้เกียรติและสอนให้รู้จักรับผิดชอบในภารกิจนั้น

9. มีการศึกษาหาความรู้ตลอดเวลา มีลักษณะผู้นำประเทศชาติที่จัดเวลา ไม่ใช้เวลาฟุ่มเฟือยไปกับเรื่องไร้สาระ ใช้เวลาไปในการแก้ไขปัญหาของประเทศอย่างเต็มที่ เช่น ปัญหาความมั่นคงของประเทศ ความขัดแย้งของคนในเมือง คนในชนบท ไม่ฉาบฉวย ใช้เวลาศึกษาปัญหา

ไตร่ตรองตลอดเวลา ชีวิตในระหว่างเป็นนายกรัฐมนตรีไม่เคยใช้เวลาในการมีความสุขส่วนตัว มีตารางการทำงานที่แน่นอน ติดตามสื่อทุกประเภทรวมถึงสื่อต่างประเทศด้วย ท่านมีระเบียบวิธีคิดชัดเจน วิชาการทางทหารหรือพลเรือนระเบียบวิธีคิดคล้ายกัน มีความเป็นนักวิชาการและมีประสบการณ์ไปพร้อมๆกัน

10. เป็นนายกรัฐมนตรีคนเดียวที่ลงจากตำแหน่งได้อย่างสง่างาม การปฏิบัติภารกิจต่อประเทศชาติ ท่านรู้เวลาที่เหมาะสมที่จะก้าวลงจากตำแหน่งโดยไม่ห่วงแหนแต่ประการใด กลายเป็นนายรัฐมนตรีคนเดียวของประเทศไทยที่ก้าวลงจากตำแหน่งอย่างสง่างาม คงไม่มีนายกรัฐมนตรีคนใดก้าวลงจากตำแหน่งสง่างามขนาดนี้

จากคุณสมบัติที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นเป็นความคิดเห็นของผู้ที่เคยร่วมงานกับ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มาอย่างยาวนาน และมีบทบาทที่สำคัญในการขับเคลื่อนประเทศให้เจริญมั่งคงส่งผลดีต่อประเทศในเวลาต่อมา

ส่วน พลเอกมงคล อัมพรพิสิฏฐ์ อดีตนายทหารคนสนิทของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวถึงคุณสมบัติความเป็นผู้นำทางการเมืองของ ฯพณฯ ไว้ว่า (รัฐบุรุษชื่อเปรม, 2538: อารัมภบท)

> *...ป้ามีคุณสมบัติของการเป็นนักบริหารชั้นเลิศ กล่าวคือ ท่านมีความสามารถในการจับประเด็นของปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและชัดเจน ยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้อื่น แล้วสามารถนำมากำหนดเป็นทางเลือกหรือนโยบายที่จะใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและชัดเจน มีความสามารถในการที่จะเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงานต่างๆ ตลอดจนการลงไปติดตามประเมินผลการปฏิบัติตามนโยบายของส่วนราชการต่างๆ ในพื้นที่ด้วยตนเองทุกครั้งที่มีโอกาสทำได้...นอกจากนั้นท่านยังสามารถเปลี่ยนความขัดแย้งทางความเชื่อในลัทธิการปกครอง และการต่อสู้ด้วยอาวุธ มาเป็นการต่อสู้ในแนวทางสันติและสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยเกิดมีความมั่นคงทางการเมือง และสถานการณ์ของประเทศกลับเข้าสู่ภาวะปกติ*

ในขณะที่ นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ อดีตเลขาธิการนายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (15 ส.ค. 2529- 29 เม.ย. 2531) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติผู้นำทางการเมืองของ ฯพณฯ ไว้ว่า (อ้างใน กองบรรณาธิการ INN, 2549: 267-2269)

> *...ท่านเป็นคนมีระเบียบวินัย และทำงานตรงไปตรงมาตามเวลา แม้กระทั่งวันหยุดไม่อยู่เฉยสิ่งที่ท่านย้ำตลอดเวลาคือ 1.) การแก้ไขปัญหาความยากจน 2.) ท่านรังเกียจความทุจริต 3.) ท่านรังเกียจยาเสพติด ถึงกับกล่าวว่า ผู้เสพ ผู้ค้า ผู้ร่วมมือยาเสพติดคือผู้ทรยศต่อประเทศชาติ...สิ่งที่ป๋าเปรมได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง คือ 1.) ความซื่อสัตย์สุจริต ยึดถือเรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญประจำตัวท่าน มีมานะพยายาม ถึงแม้จะเป็นลูกชาวบ้านยากจน มุมานะในการเรียนหนังสือส่งตัวเองเข้ากรุงเทพฯ เข้ามาเรียนโรงเรียนนายร้อยอย่างคนไม่มีสตางค์แล้วก็เป็นนายกฯ อย่างคนไม่มีสตางค์แต่ทิ้งสตางค์ไว้ให้บ้านเมือง 2.) ท่านมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์*

จากแนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติผู้นำที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถสรุปได้ว่า คุณสมบัติต่างๆของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและมีความโดดเด่นทางด้านบุคลิกภาพตามแนวคิดทฤษฎีผู้นำทั้ง 3 ทฤษฎีที่ได้กล่าวมาแล้ว และมีคุณสมบัติผู้นำที่สอดคล้องกับแนวคิดของนักปราชย์ตะวันตก ตะวันออก และทางศาสนาที่มีความคล้ายคลึงกันในด้านความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ มานะอดทน กตัญญูกตเวที และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติวางตนได้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่

ประเด็นที่ 3 จริยธรรมผู้นำพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

จากสถานการณ์ทางการเมืองของไทยในหลายปีที่ผ่านมา ผู้นำทางการเมืองถูกวิภาษณ์วิจารณ์ในเรื่องจริยธรรมอย่างกว้างขว้าง เป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่สงบทางการเมืองขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน จากปัญหาทางจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของไทยในอดีตที่ผ่านมานั้นทำให้ทราบว่า การที่จะทำให้ผู้นำมีความสำนึกผิดชอบ ชั่ว-ดี ในทางความหมายและความสำคัญของจริยธรรมแล้ว สิ่งหนึ่งที่จะต้องคำนึงคือ การศึกษาผู้นำ หรือบุคคลสำคัญ ที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในเรื่องของการมีจริยธรรม พร้อมกับความรับผิดชอบที่สูงกว่าผู้นำประเภทอื่นๆ เพราะ

ผู้นำทางการเมืองนั้นเป็นบุคคลที่ถูกจับตามองจากสังคมอยู่ตลอดเวลา ทั้งในเรื่องส่วนตัวและส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ อดีตนายกรัฐมนตรีคนที่ 16 ของไทยนั้น บริหารประเทศชาติตลอดระยะเวลา 8 ปี 5 เดือน เป็นผู้นำที่น่าศึกษาอย่างยิ่งในเรื่องของจริยธรรม อันเนื่องมาจากการยอมรับและเป็นที่ประจักษ์แก่สังคมทุกภาคส่วน และเป็นที่กล่าวถึงมากที่สุดคนหนึ่งในเมืองไทยรวมถึงต่างชาติ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น “เสาหลักทางการเมือง” ของไทยโดยเฉพาะในประเด็นจริยธรรมตามแนวคิดของ ธีรยุทธ บุญมี (2550: 286) ในขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศชาติด้วยความเสียสละ ซื่อสัตย์ สุจริต เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมทุกภาคส่วน

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่ได้รับการยกย่อง ยอมรับ กล่าวขวัญถึงอย่างกว้างขวางจากหลายฝ่ายในสังคม ทั้งทางกองทัพ พรรคการเมือง นักการเมือง นิสิตนักศึกษา ปัญญาชน สื่อสารมวลชน นักธุรกิจ พ่อค้าประชาชนทั่วไป และรวมถึงชาวต่างชาติ เพราะเหตุใดบุคคลที่กล่าวมาแล้วนั้นถึงได้มีความเชื่อเช่นนั้น บุคคลิกส่วนตัวเป็นจุดเด่นของท่าน หรือเป็นเพราะการมีจริยธรรมความสึกนึกผิดชอบชั่ว-ดี ของท่านเองที่ถูกปลูกฝังหล่อหลอมมาจากครอบครัว สถาบันการศึกษา หรือมีแรงบันกาลใจจากบุคคลอื่น

จริยธรรมบ่งบอกถึงความเป็นผู้นำได้ดีที่สุดสำหรับผู้นำทางการเมือง ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองนั้น ได้ตั้งปณิธานไว้ เพื่อเป็นแนวทางให้คณะรัฐมนตรีร่วมกันยึดมั่น มี 3 ประการด้วยกัน คือ (มูลนิธิรัฐบุรุษ, หน้า 63)

1. เราจะทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เห็นแก่ส่วนรวม ไม่เห็นแก่พรรค ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
2. เราจะเน้นเรื่องการแก้ไขปัญหาของคนยากคนจน
3. เราจะสมัครสมานสามัคคีเพื่อให้รัฐบาลมีเสถียรภาพมั่นคง เพื่อจะได้กรีธาไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์มามอบให้แก่ประชาชน

จากข้อปณิธานดังกล่าวแสดงถึงความสำคัญของจริยธรรม และใช้เป็นแนวทางในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำกับคณะทำงานทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความประพฤติที่ดี กล่าวคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต เห็นประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง และ

ตราบใดที่ประชาชนยังทุกข์ยาก ลำบากยากจน ตราบนั้นผู้นำต้องรีบเร่งแก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาอย่างทุ่มเท จริงจังและต่อเนื่อง ประชาชนเกิดความรัก ความสามัคคีปองดองกัน อันจะนำไปสู่การมีเสถียรภาพมั่งคงแห่งรัฐในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

จากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติ บทความ คำสัมภาษณ์ สิ่งตีพิมพ์ต่างๆ และเอกสาร ทำให้ทราบว่าจริยธรรมของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ปรากฏและเป็นที่ประจักษ์มีดังต่อไปนี้

ความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญูนั้นถือว่าเป็นจริยธรรมที่สำคัญต่อผู้นำอย่างมากไม่ว่าผู้นำนั้นจะมาโดยวิธีใดก็ตาม โดยเฉพาะในระบอบประชาธิปไตย เพราะผู้นำนั้นมาจากประชาชนโยตรง และต้องตอบแทนประชาชนด้วยการทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชน ดังนั้นการตระหนักถึงจริยธรรมข้อนี้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีวาทะกรรมที่ท่านเคยพูดอยู่เสมอว่า "*เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน*" พร้อมกับได้ให้คำนิยามไว้ในการปาฐกถา เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2542 ณ โรงแรมโฆษะ จังหวัดขอนแก่น (อ้างใน มูลนิธิรัฐบุรุษ, หนังสือลำดับที่ 40, หน้า 23-24)

> *การตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน คือ การประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นสถาบันที่ดี เป็นองค์กรที่ดี มุ่งกระทำแต่ความดีเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน…ทำให้ชาติบ้านเมืองของเรามีความเจริญ มีความก้าวหน้า มีความสงบสุข คนในชาติมีความสามัคคี...*

พร้อมกันนี้ ฯพณฯ ได้ยืนยันถึงคำพูดของท่านไว้ว่า *"...ผมเองนั้นยึดมั่นอยู่เสมอและตลอดไปว่า การตอบแทนบุญคุณแผ่นดินนั้น สำคัญและยิ่งใหญ่กว่ามากนัก ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกันได้..."* ขณะเดียวกันท่านก็ได้ให้กำลังใจกับบุคคลที่ทำการตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน อีกว่า *"...หลายๆท่านได้ทำสิ่งต่างๆ ให้แก่ชาติบ้านเมืองโดยไม่รู้ว่า สิ่งที่ท่านทำไปนั้น เป็นการตอบแทนบุญคุณแผ่นดินที่น่าภูมิใจและน่าจดจำอย่างยิ่ง"*

ในขณะที่ท่านมีโอกาสลงไปทางใต้ถิ่นฐานบ้านเกิดที่สงขลา ท่านจะนึกถึงบุญคุณของสถานที่ที่ท่านเคยอยู่อาศัย ว่า (มูลนิธิรัฐบุรุษ, อ้างแล้ว, หน้า 105)

> *ถ้าลงไปสงขลา สิ่งที่ผมนึกถึงอยู่เสมอก็คงจะมีสองอย่างอย่าง อย่างหนึ่งก็นึกถึงพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดเรา เดี๋ยวนี้ท่านอยู่ที่วัดใต้ หรือวัดดอนรักที่เก็บอัฐิท่าน อย่างที่สองก็คือ โรงเรียนที่เราเคยเรียนหนังสือบุญคุณของโรงเรียนมหาวชิราวุธใหญ่หลวงนัก เกินที่จะบรรยายได้*

พลเอกเปรมได้ตระหนักถึงจริยธรรมความกตัญญูมาโดยตลอดตั้งแต่วัยเยาว์จนปัจจุบัน โดยตอนหนึ่งได้รำลึกถึงบุญคุณของโรงเรียนในถิ่นบ้านเกิดของท่านและกล่าวถึงอยู่เสมอว่า (คณะเพื่อน 11, 2535: 12-13)

> *...ตั้งแต่เป็นเด็กๆ ได้อาศัยเรียนหนังสืออยู่ที่นี้ ได้อาศัยบุญคุณของครูที่สอนหนังสือให้เราจนเติบใตขึ้นมา สามารถมีความรู้ไปประกอบอาชีพได้ เพราะฉะนั้นถาพูดถึงบุญคุณของโรงเรียนมหาฯ(มหาวิชราวุธ) ที่มีอยู่แล้วใหญ่หลวงมาก เกินที่จะบรรยายให้ทราบได้ว่ามีความรู้สึกนึกคิดอย่างไร รู้สึกอย่างเดียวว่าถ้าไม่มีโรงเรียนมหาฯ แล้วเราก็อาจจะไม่เป็นคนอย่างที่เป็นอยู่ปัจจุบันนี้ หรืออาจจะเป็นคนที่ไม่ดี เป็นคนที่ไม่มีประโยชน์ต่อสังคม...เพราะฉะนั้นก็ถือว่าโรงเรียนนี้ คือพ่อแม่ทางวิชาการของเราตั้งแต่เกิดมา*

จากคำพูกดังกล่าวแสดงไม้เห็นว่าพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของคุณครูและโรงเรียน เพราะการศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนให้เป็นคนดี ทำคุณประโยชน์ต่อสังคม การศึกษาเป็นต้นทุนในการพัฒนาประเทศชาติ การศึกษามีความสำคัญต่อชีวิตท่านเหมือนพ่อแม่ที่ทำให้ท่านมีทุกอย่างในวันนี้ และท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของสถาบันการศึกษาไว้ว่า *"ผมจะรักษาชื่อเสียงของโรงเรียนนี้ไว้ยิ่งกว่าชื่อเสียงและเกียรติยศของตัวผม"* (เล่มเดียวกัน, หน้า 30)

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวเปรียบเปรยว่า ความกตัญญูอาจจะไม่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และการไม่มีความกตัญญูก็ไม่ขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่เป็นจิตสำนึกที่คนในชาติต้องตระหนักในบุญคุณแผ่นดินของบรรพบุรุษ ว่า *"...การตอบแทนบุญคุณต่อผู้คนหรือสิ่งที่มีบุญคุณต่อเรา เช่น พ่อแม่ ครู สถาบัน และองค์กรต่างๆ เป็นวัฒนธรรมที่เราพิทักษ์และสืบสานกันมาตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย จนถึงปัจจุบัน..."* (อ้างใน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 106)

ดังนั้นความกตัญญูจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำทุกประเภท โดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง ประชาชนคือผู้มีบุญคุณ ดังนั้นผู้นำจึงต้องตอบแทนประชาชนให้สมกับที่ประชาชนไว้วางใจ แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าผู้นำขาดจิตสำนึกในบุญคุณแล้วยังแสวงหาผลประโยชน์แก่ตัวเองและพวกพ้อง การฉ้อราษฎรบังหลวงโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ และการเกี่ยวข้องกับธุรกิจผิดกฎหมาย เช่น ยาเสพติด เป็นต้น บุคคลนั้นถือว่าเป็นผู้อกตัญญู ดังที่ท่านได้กล่าวในหนังสือ *วิสัยทัศน์รัฐบุรุษ* ว่า *"...ผู้ร่วมมือกับธุรกิจยาเสพติดล้วนเป็นผู้ทรยศต่อชาติ..."* (อ้างใน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 106) ผู้ทรยศในที่นี้ หมายถึงผู้ที่ไม่มีความสำนึกในบุญคุณของบรรพชนแต่กลับทำลายชาติทำลายประชาชน ซึ่งพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวเสมอว่า เกิดมาต้องตอบแทนบัญคุณแผ่นดิน

ความกตัญญูกตเวที พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ กล่าวว่าได้รับแรงบนดาลใจจากล้นเกล้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางฯ พระบรมราชินีนาถ ทั้งสองพระองค์ทรงทำให้แก่ประเทศชาติอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ยากลำบากและท้อพระทัยเลย ในฐานะที่ท่านเป็นนายกและเป็นข้ารับใช้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจึงรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่จะเทิดทูลไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม คนไทยจึงมีหน้าที่ที่จะต้องตอบบุญคุณแผ่นดิน

ความประหยัด เรียบง่าย

คือการทำตนและการบริหารองค์กรด้วยความระมัดระวัง ใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่าและให้เกิดประโยชน์สูงสุด พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นคนประหยัด เรียบง่าย ตั้งแต่ที่ท่านก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำทางการเมือง โดยเฉพาะตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นท่านได้ทำเป็นตัวอย่างให้ประชาชน เกี่ยวกับเรื่องความประหยัดนี้ ท่านได้กล่าวไว้ว่า (อ้างแล้ว, หน้า 27)

> *...การประหยัด เรียบ ง่าย ...เป็นส่วนสำคัญให้เกิดความสำนึกที่ดีในการปฏิบัติตน การบริหารองค์กร และจะยังประโยชน์ต่อตนเองและต่อองค์กรนั้นๆมาก...การดำรงชีวิตโดยประหยัด เรียบ ง่าย เป็นทางดำเนินชีวิตที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้ และเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับคนไทย เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาพัฒนาประเทศของเรา...*

หากพิจารณาจากข้อความข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่า ขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือแม้กระทั่งพ้นวาระนั้นแล้วก็ตาม ปรากฏว่า ท่านไม่มีทรัพย์สมบัติใดๆ แม้แต่

บ้านพักของตัวเอง ไม่สะสมสิ่งของ จะใช้เฉพาะเท่าที่จำเป็น ดังที่ นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ (2532: 31) ได้กล่าวยืนยันถึงความประหยัด เรียบง่ายของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ไว้ว่า

> *...หลังจากมอบหน้าที่ให้กับนายกรัฐมนตรีคนใหม่ คือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในเช้าวันที่ 11 สิงหาคม 2531 ...พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เดินทางออกจากทำเนียบกลับบ้านพักด้วยรถยนต์เก่าส่วนตัวยี่ห้อโตโยต้าแบบลิฟาต์แบ็คคันเล็กๆ ที่มีอยู่เพียงคันเดียว ผมเดินไปส่งท่านขึ้นรถและเห็นท่านเบียดตัวเข้าไปนั่งในรถเล็กๆ ที่มีหลังคาลาดโค้งตอนท้ายรถทำให้นั่งไม่สบายนัก...*

จริยธรรมประจำใจของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในเรื่องของความประหยัดนี้ นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ (เล่มเดียวกัน หน้า 179) ได้กล่าวถึงท่านไว้ว่า

> *ตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกับท่านมา...พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้สั่งการให้ลดเบี้ยประชุมของคณะกรรมการต่างๆ ของทางราชการเหลือเพียง 200 บาทต่อครั้ง จากที่เคยเป็นอยู่เดิม 400 บาท หรือมากกว่านั้นด้วยเหตุผลว่าพอเพียงตามความจำเป็น สั่งการมิให้มีการเบิกค่าเช่าที่พักในเวลาเดินทางไปราชการทั้งในและต่างประเทศ ถ้าไม่ได้มีการเสียค่าใช้จ่ายจริงเพราะได้รับการรับรองจากเจ้าภาพ ถึงแม้จะเบิกได้ตามสิทธิ์ก็ตาม เมื่อกลับมาก็ต้องส่งเงินคืนหลวง*

จากคำพูดดังกล่าวยืนยันได้ว่า ความประหยัด เรียบง่าย ที่ท่านทำ พร้อมกับแนะนำ และเป็นแบบอย่างให้กับคณะทำงานหรือผู้ใกล้ชิดได้เห็น เพื่อใช้เวลาในการทุ่มเททำงานให้คุ้มค่ากับเงินภาษีของประชาชน ด้วยความระมัดระวังและเกิดประโยชน์สูงสุด

ความอ่อนน้อมถ่อมตน

หมายถึงความสุภาพอ่อนโยน แต่เข้มแข็ง มีความระมัดระวังสำรวมตัวในอิริยาบถต่างๆ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า “โสรัจจะ” คือความเสงี่ยมเจียมตัว อัธยาศัยงาม รักความประณีตหมดจดเรียบร้อยงดงาม การอ่อนถ่อมตนของผู้นำนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากว่า ผู้นำนั้นมีทั้งคนรักคนชอบ ขณะเดียวกันก็มีคนที่เกลียดชังอยู่เช่นเดียวกัน และที่สำคัญผู้นำทางการเมืองย่อมหนีไม่พ้น

คือ คู่แข่งทางการเมืองที่จ่องหาวิธีจับผิดอยู่ทุกเวลา ดังนั้นความอ่อนน้อมถ่อมตนของผู้นำจะช่วยลดความเสียดทานทางการเมืองได้ในระดับหนึ่ง ดังคำที่ท่านได้กล่าวแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2523 ไว้ว่า *"...รัฐสภาอันทรงเกียรติแห่งนี้ ได้เสนอให้กระผมดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กระผมจำต้องน้อมรับไว้ด้วยความเสงี่ยมเจียมตนเป็นที่สุด เพราะรู้ตัวดีว่าต้องรับภาระใหญ่หลวงนี้ โดยมิได้เตรียมตัวเตรียมใจมาก่อนเลย..."* (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2529: 36)

จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่มีความทะเยอทะยานในการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พร้อมกันนี้ท่านได้กล่าวปาฐกถาที่โรงแรมโฆษะ จังหวัดขอนแก่นเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2542 ตอนหนึ่งว่า *"...ผู้ปกครองบ้านเมืองที่ดี ต้องรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน ต้องรู้จักการปิดทองหลังพระ ต้องรู้ว่าประโยชน์ของชาติบ้านเมือง คือสิ่งที่คนในชาติต้องการ..."* (มูลนิธิรัฐบุรุษ, อ้างแล้ว, หน้า 39)

ความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นสิ่งที่ผู้นำต้องระลึกอยู่เสมอ เพราะผู้นำคือผู้ที่มีอิทธิพลต่อการใช้อำนาจที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยตรง ในวาระสุดท้ายในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ท่านได้กล่าวอำลาประชาชนในค่ำวันที่ 5 สิงหาคม 2531 เวลา 20.30 น. ว่า *"...โดยส่วนตัวผมเองแล้ว ผมเจียมตัวและเจียมใจอยู่เสมอ ไม่เคยมีความทะเยอทะยานทางการเมือง และไม่เคยมักใหญ่ใฝ่สูงที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี การเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นไม่สนุกและเหนื่อย..."* (ประสงค์ สุ่นศิริ, 2532: 290)

ดังนั้นก่อนที่พลเอกเปรมจะเข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หรือขณะดำรงตำแหน่งจนกระทั้งการออกจากตำแหน่งก็ตาม ความอ่อนน้อมถ่อมตนที่แสดงออกมาให้เห็น สังเกตได้จากการแต่งตัว การพูด กิริยาการแสดงออกทางกายที่ให้เกียรติผู้อื่นเสมอ

ทาน

คือการให้ เป็นหัวใจสำคัญของผู้นำโดยเฉพาะผู้นำทางการเมือง คือผู้ที่อุทิศตัวเองเพื่อส่วนรวม การสละความสุขส่วนตัวมาทุ่มเทในการทำงาน ใช้วิชาความรู้ ให้ความรักความอบอุ่นแก่ผู้อื่น เกี่ยวกับการให้ทาน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวว่า *"โปรดระลึกและจดจำไว้เสมอว่าหน้าที่ของข้าราชการนั้นคือ "การให้" ไม่มีหน้าที่ "รับ" จะรับได้อย่างเดียวเท่านั้น คือ รับความทุกข์ยาก ของราษฎรแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข..."* (คณะเพื่อน 11, 2535: 64)

จริยธรรมการให้ทานนี้ นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ ในขณะดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการนายกรัฐมนตรีของพลเอกเปรม (15 ส.ค. 2529 – 29 เม.ย. 2531) ได้กล่าวในหนังสือ *726 วันใต้บัลลังก์เปรม ฤาจะลบรอยอดีตได้* (2532: 179) ไว้ว่า

> *ของขวัญที่มีผู้นำมามอบให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไม่ว่าจะเป็นภายในประเทศ หรือระหว่างเดินทางไปราชการต่างประเทศ ไม่นำกลับไปเป็นของส่วนตัว แต่มอบไว้ที่ทำเนียบรัฐบาล โดยให้เจ้าหน้าที่ทำบัญชีรายชื่อสิ่งของและจำนวนที่ได้รับมาเป็นหลักฐาน ...และพบว่าในอดีตที่ผ่านมายังไม่เคยมีผู้ใดกระทำเรื่องเช่นว่านี้*

เกี่ยวกับการอุทิศตนต่อราชการนี้ ผู้ทำงานใกล้ชิดกับท่านได้ให้ความเห็นในการทำงานของพลเอกเปรมไว้ว่า *"ท่านไม่ยอมให้เสียเวลาราชการเลย ท่านไม่ยอมเอาเวลาราชการมาใช้ในทางประโยชน์ส่วนตัว เมื่อท่านเคร่งครัดแบบนี้จึงทำให้ลูกน้องต้องปฏิบัติตาม...ถ้าเป็นเรื่องราชการก็ต้องเป็นเรื่องราชการ... อะไรที่เป็นผลประโยชน์ต่อราชการก็ต้องเข้ากับราชการ...ซึ่งทำให้ลูกน้องต้องนับถือและเกรงใจท่าน ท่านเป็นตัวอย่างที่ดี..."* (มูลนิธิรัฐบุรุษ, อ้างแล้ว หน้า 93)

ตลอดระยะเวลาที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำทางการเมือง กล่าวได้ว่าเป็นผู้มีการอุทิศตนเองในการทำงานรับใช้ชาติบ้านเมืองอย่างดี เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง จนเป็นที่มาของคำว่า "ป๋า" ที่เหล่าทหารม้าเรียกสรรพนามแทนท่าน

ความกล้าหาญ

ความกล้าหาญของพลเอกเปรม แสดงออกตั้งแต่ยังเป็นนักเรียนนายร้อยปีที่ 3 เมื่อมีคำสั่งให้นักเรียนนายร้อยจำนวน 17 คนไปทำการรบในสมรภูมอินโดจีน เมื่อ พ.ศ. 2484 ในกรณีพิพาทอินโดจีนกับฝรั่งเศส ท่านเข้าสู่สนามรบที่ปอยเปต ขณะอายุ 21 ปี เกี่ยวกับความกล้าหาญของชายชาตินักรบ ท่านกล่าวไว้ว่า (มูลนิธิรัฐบุรุษ, อ้างแล้ว, หน้า 85)

> *...หน่วยของเราได้รับคำสั่งให้เคลื่อนไปสู่แนวหน้า เดินทางโดยขบวนรถไฟจากกรุงเทพฯ มีประชาชนมาส่งแน่นขนัดตลอดเส้นทางจนถึงสถานีรถไฟอรัญประเทศ มีคนมาต้อนรับอย่างมากมาย แม้ว่าข้างหน้าคือความตาย แต่หาได้ทำให้พวกเราพรั่นพรึงแม้แต่น้อย...*

ความกล้าหาญ เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของความเป็นผู้นำ เพราะผู้นำต้องมีความกล้าหาญในการตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งบนพื้นฐานความถูกต้อง ในการเข้าสู่สนามรบในสงครามแย่งชิงประชาชนที่คนไทยต้องต่อสู่กันเอง อันเนื่องมาจากความคิดอุดมการณ์ที่ต่างกัน พลเอกเปรม ดำรงตำแหน่งเป็นรองแม่ทัพภาค 2 รับผิดชอบภาคอีสาน 17 จังหวัด ถูกส่งไปอยู่ที่จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นกองบัญชาการส่วนหน้าของกองทัพภาคที่ 2 เป็นการสู้รบแบบกองโจร ไม่มีแนวหน้า แนวหลัง ไม่รู้ว่าศัตรูเป็นใคร ท่านกล่าวว่า (เล่มเดียวกัน, หน้า 88)

> *ผมได้รับคำสั่งเป็นรองแม่ทัพ ผมก็ไปอยู่ส่วนหน้าที่สกลนครเลย... ผมไปถึงสกลนครวันแรก คือวันที่ 2 พฤศจิกายน 2516 พอวันรุ่งขึ้นวันที่ 3 ทหารของผมถูกซุ่มโจมตีตายไปที่เดียว 23 คน ขนาดโลงศพที่นั่นไม่พอใส่ เป็นสองวันแรกที่ผมได้พบ ผมคิดไม่ออกว่า จะทำอย่างไรถึงจะแก้ปัญหานี้ได้ เพราะไปตอนแรกยังไม่รู้อะไรมากนัก... มีบ่อยครั้งที่ทหารเสียชีวิต...ตอนเช้าคุยกันอยู่ดีๆ พอบ่ายก็ต้องไปรับศพแกมา มันสะเทือนใจมากพอสมควร เด็กที่เสียชีวิตเขาเป็นคนที่เสียสละจริงๆ...สมัยนั้นที่สกลนคร เราเดินไปเราก็ไม่รู้ว่าคนไหนเป็น ผกค. คนไหนไม่ใช่ เป็นพวกเราหรือศัตรู เราอาจโดน ผกค. ลอบยิงหรือเสียบเอาเมื่อไหร่ก็ได้ ยิ่งไปตามอำเภอต่างๆ ยิ่งไม่รู้ว่าใครเป็นใคร*

ความกล้าหาญของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบมีผู้คิดก่อการปฏิวัติรัฐประหารขึ้นถึงสองครั้ง สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (2546: 98) ได้บันทึกไว้ว่า *"พลเอกเปรม คือผู้นำที่กล้าหาญเด็ดเดี่ยว และพร้อมเสียสละสถานะความเป็นผู้นำระดับประเทศของตน เพื่อรักษาไว้ซึ่งพัฒนาการในระบอบประชาธิปไตย"* นอกจากนี้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ยังได้แสดงความกล้าหาญคือ เรื่องการปราบปรามยาเสพติด ในการโจมตีปราบปรามกองกำลังขุนส่าที่บ้านหินแตก อ. แม่จัน จ. เชียงราย เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2525 โดยใช้มาตรการจากอ่อนไปหาแข็ง เริ่มจากการประกาศตักเตือนให้วางอาวุธ เลิกทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย แจกใบปลิว และตั้งรางวัลนำจับขุนส่า 100,000 บาท สุดท้ายใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดเข้าปราบปรามจนทำให้ขุนส่าต้องถอยเข้าไปในประเทศเพื่อนบ้าน ในขณะที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น มีการปราบปรามยาเสพติด ดังนี้ (ประสงค์ สุ่นศิริ, 2532: 92)

พ.ศ. 2529 ทำลายโรงงานผลิตเฮโรอีนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง และจังหวัดเลย รวม 10 แห่ง

พ.ศ. 2530 ทำลายโรงงานผลิตเฮโรอีนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และจังหวัดพะเยา รวม 5 แห่ง

พ.ศ. 2531 ทำลายโรงงานผลิตเฮโรอีนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวม 7 แห่ง

สติ

คือการควบคุมอารมณ์ ถือเป็นจริยธรรมขั้นพื้นฐานของผู้นำ พลเอกเปรมหรือผู้นำทุกคนที่นั่งเก้าอี้หมายเลขหนึ่งของประเทศย่อมเป็นที่จับตามองจากสังคม เฉพาะอย่างยิ่งการเกาะติดของสื่อมวลชน เพื่อหาข้อมูลข่าวสารนำเสนอต่อประชาชน การติดต่อสื่อสาร การสัมภาษณ์ เป็นต้น ดังนั้นนักข่าวกับผู้นำทางการเมืองจึงเป็นของคู่กัน ต้องอดทนเหนื่อยยาก ลำบาก ในการทำงาน การเสียดสี การใส่ร้ายป้ายสี คำยกยอสรรเสริญจากคนที่หวังผลประโยชน์ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงได้รับฉายาจากนักข่าวว่าเป็น *"บุคคลที่น่าเบื่อที่สุด"*

หรืออีกฉายาหนึ่งคือ *"บุรุษบูดแห่งปี"* (กองบรรณาธิการ, INN., 2549: 254-255) พลเอกเปรม แม้จะได้รับการตั้งฉายาอย่างไร มีการเสียดสี เปรียบเทียบแบบไหนท่านอดทนได้อย่างมีสติ สามารถควบคุมอารมณ์ตัวเองได้เป็นอย่างดี ดังนั้นพลเอกเปรมจึงเป็นผู้นำที่มีสติ มีจิตใจที่เข็มแข็ง ทนต่อการยั่วยุจากสิ่งล่อใจต่างๆ เหมือนหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่สอนถึงหลักธรรม 2 สองอย่าง คือ สติ ความระลึกได้ สัมปชัญญะ คือความรู้ตัว ดังนั้นผู้นำที่พร้อมด้วยหลักธรรมสองอย่างนี้ ถือว่าเหมาะที่จะเป็นผู้นำได้ การมีสติทำให้ผู้นำมีการวางตัวอย่างเหมาะสม มีความสุภาพสง่างาม ตื่นตัวตลอดเวลา ทำให้น่าเคารพเกรงขาม

ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

ชีวิตของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถือเป็นแบบอย่างที่ดีงามได้ทุกช่วงชีวิต นับตั้งแต่วัยเด็กที่ยังอยู่ในความดูแลของพ่อแม่ เป็นลูกที่ดี เคารพเชื่อฟังพ่อแม่เสมอ ดังคำที่ได้กล่าวถึงแม่ว่า *"แม่สอนผมให้ลูกๆ ช่วยตนเอง ให้มีการรับผิดชอบ ท่านจะมอบหมายงานให้ทำคนละอย่าง เมื่อเสร็จสิ้นจากการช่วยเหลืองานบ้าน แล้วจะต้องทำการบ้าน อ่านหนังสือเพื่อเตรียมตัวสำหรับการไปโรงเรียนในวันรุ่งขึ้น"* จากเด็กบ้านนอกซึ่งเป็นที่รู้กันว่าคุณภาพการศึกษานั้นจะด้อยกว่าเด็กในเมือง จากการตั้งใจเรียน ขยัน หมั่นเพียรนี้เองทำให้สอบเข้าโรงเรียนมหาวชิราวุธฯ และโรงเรียนสวน

กุหลาบ อันเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงมากในยุคนั้น จึงถือได้ว่าท่านเป็นคนขยันเรียนค้นคว้าหาความรู้ มีความมานะ และเป็นนักต่อสู้ ท่านได้กล่าวความตอนหนึ่งว่า *"เด็กบ้านนอกนั้น คุณภาพการศึกษาออกจะด้อยกว่าเด็กกรุงเพทฯ ซึ่งมีอุปกรณ์การเรียนที่ดีกว่ามากมาย แต่ถึงจะด้อยกว่า ผมจะต้องสู้ ไม่มีใครหรอกที่จะชนะ ถ้าหากไม่ต่อสู้ ถ้าหากไม่ขยันและไม่มานะอดทน"* (มูลนิธิรัฐบุรุษ, 2538: 27)

ในขณะที่เรียนอยู่โรงเรียนสวนกุหลาบฯนั้นท่านมีความฝันอยากเรียนต่อทางแพทย์ศาสตร์ แต่ฐานะทางบ้านไม่เอื้ออำนวย และไม่ได้โทษพ่อแม่ จึงหันไปสอบเข้าเรียนโรงเรียนนายทหารแทนตามที่เพื่อนแนะนำ แสดงให้เห็นว่า ฯพณฯ เป็นแบบอย่างที่ดีในการศึกษาเล่าเรียน ไม่ย่อท้อหรือโทษคนอื่น แต่กลับใช้โอกาสในการหาความรู้และพัฒนาตนเอง

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นทหารที่มีระเบียบวินัย และมีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับจนขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดในทางทหาร คือผู้บัญชาการทหารบก ครั้นเหตุการณ์ชักนำให้เข้ามามีบทบาททางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรีที่ทำคุณประโยชน์ให้กับชาติอย่างใหญ่หลวง และเป็นนายกรัฐมนตรีที่ยาวนาน เมื่อพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าแต่งตั้งให้เป็นประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษอันเป็นเกียรติยศสูงสุดของชีวิตของท่าน (มูลนิธิรัฐบุรุษ, อ้างแล้ว, หน้า 79) ดังนั้นการดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่น จึงเป็นจริยธรรมที่ผู้นำจะต้องคำนึงถึงเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและนำไปเป็นแบบอย่างต่อไป

การเสียสละ

ผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในระดับต้นๆ คือการเสียสละชีวิตส่วนตัวเพื่อส่วนรวม การเสียสละคือหัวใจสำคัญของผู้นำ และความเป็นผู้นำพร้อมที่จะเสียสละได้ทุกเวลา พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้ที่เสียสละชีวิตส่วนตัวเพื่อส่วนรวม ในการปกป้องบ้านเมือง ท่านได้กล่าวถึงการเสียสละ แม้แต่ชีวิตตัวเองในการทำหน้าที่เป็นทหารกล้าในการปกป้องอธิปไตยของชาติไว้ว่า *"...แม้ว่าข้างหน้าคือความตาย แต่หาได้ทำให้พวกเราพรั่นพรึงแม้แต่น้อย..."* (มูลนิธิรัฐบุรุษ, อ้างแล้ว, หน้า 85)

การเสียสละเพื่อรับใช้ชาติในขณะที่อยู่กลางสมรภูมิรบ มีชีวิตที่แขวนอยู่บนเส้นด้ายความเป็นความตายเท่ากัน ท่านได้กล่าวว่า *"แม้จะอยู่ในช่วงเวลาที่จะเป็นศพได้ทุกขณะ...แต่ตอนนั้นผมรู้สึกในทางที่ดีมากกว่าในทางที่ไม่ดี คือรู้สึกว่าเราได้มีโอกาสทำเพื่อชาติบ้านเมือง ไม่รู้สึกว่ามันร้ายกาจอะไร"* (เล่มเดียวกัน, หน้า 105)

เกี่ยวกับความเสียสละ พลเอกมงคล อัมพรพิสิฏฐ์ ได้กล่าวไว้ในอารัมภบทของหนังสือ *รัฐบุรุษชื่อเปรม* ได้บรรยายความรู้สึกที่มีต่อท่านไว้ตอนหนึ่งว่า (มูลนิธิรัฐบุรุษ, 2538)

> *...ตลอดระยะเวลาที่ผมได้มีโอกาสปฏิบัติงานใกล้ชิดกับท่าน ทั้งด้าน "การทหาร" และ "การบริหารราชการแผ่นดิน" ทำให้ผมตระหนักดีถึงคุณลักษณะของตัวท่านว่าเป็นผู้ที่มีความเสียสละอันยิ่งใหญ่ อุทิศชีวิตเพื่อส่วนรวมและประเทศชาติอย่างแท้จริง...*

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความเสียสละ แม้แต่ชีวิตเพื่อประเทศชาติ ในหนังสือ *ชีวิตและความภาคภูมิใจของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์* โดยคณะเพื่อน 11 (2535: 122) ได้กล่าวยกย่องถึงความเสียสละของท่านไว้ว่า *"ผู้เสียสละเพื่อส่วนรวม ชีวิตในหน้าที่สำคัญกว่าเรื่องส่วนตัว นี่คือเส้นทางการดำเนินชีวิตของคนที่ได้เป็นแม่ทัพบก นายกรัฐมนตรี องคมนตรีและรัฐบุรุษ"* ดังนั้นการเสียสละจึงเป็นบททดสอบแห่งความเป็นผู้นำ

ความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อสถาบัน

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นที่ยอมรับในเรื่องความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสถาบันของไทย โดยพลเอกมงคล อัมพรพิสิฏฐ์ ได้กล่าวไว้ในอารัมภบทของหนังสือ รัฐบุรุษชื่อเปรม (มูลนิธิรัฐบุรุษ, 2538) ได้บรรยายความรู้สึกที่มีต่อท่านไว้ว่า

> *...ท่านอุทิศชีวิตเพื่อส่วนรวมและประเทศชาติอย่างแท้จริง มีความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความจงรักภักดีและเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ฯ อย่างสูง*

บ่อยครั้งที่ท่านได้กล่าวยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหาหษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติว่า *"...สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นส่วนสำคัญที่สุดที่ทำให้ชาติบ้านเมืองของเรามีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน มีความรักความสามัคคีกัน และมีความจงรักภักดีเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์มาโดยตลอดและจะเป็นอย่างนี้ตลอดไป"* และประชาชนจะต้องยึดมั่นสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ให้อยู่คู่กับบ้านเมืองตลอดไป *"...จะต้องรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ ชาติ บ้านเมือง ทุกคนรู้ดีว่าบ้านเมือง*

นั้นถ้าไม่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ คงไม่มีชาติบ้านเมือง...เป็นเรื่องที่จะต้องยึดมั่นในเรื่องนี้...” (อ้างแล้ว, หน้า 99)

ขณะเดียวกันสถาบันพระมหากษัตริย์ยังเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นหนึ่งในพสกนิกรที่มีความจงรักภักดีเหมือนกับบุคคลอื่นเช่นเดียวกัน ในการทำหน้าที่ท่านได้นึกถึงพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ว่า *“ชีวิตของการเป็นนายกรัฐมนตรี นับเป็นชีวิตที่แปลกประหลาดพิสดารสำหรับผมเอาการ...เมื่อเข้ารับตำแหน่งนี้แล้วก็จะต้องทำต่อไปให้ดีที่สุด โดยเอาพระบารมีเป็นที่พึง และจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกๆฝ่ายด้วย”* (เล่มเดียวกัน, หน้า 96)

พร้อมกันนี้พลเอกเปรมยังได้พูดกับทุกคน ในทุกโอกาสที่ท่านไปปาฐกถาจะเน้นย้ำเสมอถึงเสาหลักที่คนไทยควรยึดถือเป็นแบบอย่างและความสำคัญของพระมหากษัตริย์ เช่น พลเอกเปรม ได้ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “*สนองพระราชปณิธาน*” ในวาระครบรอบ 7 ปี มูลนิธิรัฐบุรุษ เมื่อวันพุธที่ 14 สิงหาคม 2543 ความว่า (มูลนิธิรัฐบุรุษ, อ้างแล้ว, หน้า 100)

> *...ผมมั่นใจว่าถ้าคนไทยทั้งหมด ไม่ว่ามั่งมีหรือยากจน ไม่ว่าจะยึดมั่นในศาสนาใด รับพระบรมราโชวาท พระราชดำรัส และพระราชดำริ ทั้งหมดทั้งสิ้นของพระองค์ท่านใส่เกล้าฯ ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง จริงใจ โดยเชื่อมั่นในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงคิดเพื่อพระราชทานให้แก่พวกเรา...คนไทยจะค่อยๆหายจน คนไทยจะไม่ทะเลาะกันเอง คนไทยจะไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง คนไทยจะร่วมมือกันพัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยความรัก สามัคคี คนไทยจะทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ และมีความสุขโดยทั่วหน้ากัน...*

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวไว้ว่า ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ให้ถือว่าเป็นคู่มือคนไทย และเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนจะต้องปฏิบัติ ดังที่ได้ปาฐกถาพิเศษ ชินโสภณพานิช อนุสรณ์ ครั้งที่ 3 เมื่อวันพุธที่ 19 ธันวาคม 2544 ที่ธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด (มหาชน) เรื่อง *สถานการณ์ปัจจุบัน : คู่มือคนไทย* ซึ่งมี 4 ข้อด้วยกันในที่นี้ผู้วิจัยนำมาเพียง 1 ข้อเท่านั้นที่เห็นว่าเกี่ยวกับความจงรักภักดี โดยมีใจความว่า (มูลนิธิรัฐบุรุษ, หนังสือลำดับที่ 40, หน้า 167)

...ขอให้ระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มนุษย์เราทุกคนต้องมีที่ยึดเหนี่ยวทางใจ ต้องมีศูนย์รวมในการสร้างสมาธิและกำลังใจ คราใดที่บ้านเมืองมีปัญหา คนไทยท้อแท้ หดหู่ ไม่มีกำลังใจ ขอให้นึกถึงคุณงามความดี การเสียสละ ความเหน็ดเหนื่อยของในหลวง นึกถึงพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสอันทรงคุณค่าที่พระราชทานแก่คนไทยมาโดยตลอด ตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ คนไทยโชคดีเป็นที่สุดที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นประมุขของชาติ

ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นถือว่าเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนต้องปฏิบัติ เนื่องจากว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เน้นย้ำและทำเป็นแบบอย่างดังที่กล่าวมาแล้ว

ความอดทน

คือจริยธรรมที่สำคัญข้อหนึ่งของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่แสดงออกมาให้เห็นในการทำงานทางการเมือง ตลอดระยะเวลา 8 ปีเศษ ที่ทำงานทางด้านการเมืองต้องพบเจออุปสรรคปัญหาต่างๆ นานานัปการ ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ ความแตกแยกความคิดเห็นทางการเมือง ภัยธรรมชาติ ยาเสพติด และความยากจน เป็นต้น พลเอกเปรม ใช้ความอดทนอย่างมากในการแก้ไขปัญหา เช่น การปราบปรามคอมมิวนิตส์ คือนโยบาย *"การเมืองนำการทหาร"* ที่ต้องใช้ความอดทนเป็นพื้นฐานในการดึงมวลชน พัฒนาให้ความรู้สู่การแก้ปัญหาที่ถาวร

นอกจากนี้พลเอกเปรมยังใช้ความอดทน ในแก้ปัญหาทางการเมือง อันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และการแบ่งผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัวของพรรคการเมือง พลเอกเปรมค่อยๆ แก้ปัญหาด้วยความอดทน มีการยุบสภาฯถึง 3 ครั้ง ในปี 2526, 2529 และ 2531 การคืนอำนาจให้ประชาชนเป็นวิธีหนึ่งที่ท่านใช้ ดังนั้นในฐานะที่ท่านเป็นคนกลาง ไม่มีพรรคการเมือง พลเอกเปรมจึงแก้ไขปัญหาด้วยความอดทน อดกลั้น ดังคำที่ท่านได้กล่าวอำลาประชาชนชาวไทยในวันที่ 5 สิงหาคม 2531 เวลา 20.30 น. ความตอนหนึ่งว่า (ประสงค์ สุ่นศิริ, 2532: 290)

...โดยส่วนตัวผมเองแล้ว... ไม่เคยมักใหญ่ใฝ่สูงที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี การเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นไม่สนุกและเหนื่อย แต่เมื่อต้องเข้ามารับหน้าที่แล้ว ผมก็พร้อมที่จะเหนื่อยและทำงานอย่าง

> *เต็มที่ พร้อมที่จะเผชิญปัญหาต่างๆ ทุกอย่างด้วยความกล้าหาญและอดทน...*

ความอดทนจึงเป็นหัวใจที่สำคัญของผู้นำที่พลเอกเปรม ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่วัยเยาว์จนถึงการเป็นผู้สูงสุดของประเทศ ตราบใดที่ผู้นำขาดจริยธรรมข้อนี้ ตราบนั้นผู้นำก็ไม่อาจจะประสบผลสำเร็จได้

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับความมีจริยธรรมของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว มีนักคิด นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงจริยธรรมของ ฯพณฯ ในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมจากบทความ บทกวี จากเอกสารงานวิจัยและสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ มาเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งในการประกอบการวิจัยเท่านั้น ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวถึงจริยธรรมของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในหนังสือ *"เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน : พลเอกเปรม ติณสูลานนท์"* (2546: บทนำ) ไว้ว่า

> *ในความจริงของชีวิตนั้น ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ก็มิใช่เป็นบุคคลพิเศษที่แตกต่างไปจากคนทั่วไป คงเป็นเพียงคนธรรมดาคนหนึ่งที่ฝ่ามรสุมชีวิตมาเช่นเดียวกับคนอื่นๆ แต่ด้วยคุณธรรมที่ได้รับการสั่งสมมาแต่วัยเยาว์ จากการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาและการอบรมสั่งสอนของครูอาจารย์ โดยเฉพาะการที่บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และผู้อาวุโสในสังคม เป็นตัวอย่างที่ดีให้ได้พบเห็นมาโดยตลอด คุณธรรมดังกล่าวจึงซึมซับเข้าสู่จิตใจกลายเป็นเครื่องกล่อมเกลาความประพฤติทั้งทางกาย วาจา และใจ ให้ดูงามและได้เป็นพื้นฐานอันสำคัญที่ทำให้ พลเอกเปรม ประสบกับความสุขสงบในชีวิตส่วนตัว และความเจริญก้าวหน้า ทั้งในราชการประจำ และราชการการเมือง จนได้รับไว้วางพระราชหฤทัยอย่างสูงโดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นรัฐบุรุษ องคมนตรี และประธานองคมนตรีโดยลำดับ*

ในขณะที่คณะเพื่อน ๑๑ ได้กล่าวแสดงคารวะและมุทิตาจิต แด่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เนื่องในวันงานอายุครบ ๖ รอบ ณ สโมสรสันนิบาต ห้องดุสิตฮอลล์ ดุสิตธานี วันที่ 26 สิหาคม 2535 ไว้ว่า

ซื่อตรงคงเส้นคงวา ลั่นวาจาไว้อย่างไร
รักษาคำพูดให้ เขาเชื่อถือคือคนจริง
นับว่ามีสัจจะ เป็นธรรมะประเสริฐยิ่ง
อาภรณ์ที่เพริศพริ้ง ไม่งามกว่าสัจจาภรณ์

...

เมื่อถึงเวลาอันควร หลังจากกู้ภาวะทุกข์ยากของคนไทย จนพัฒนาไพบูลย์ไปทุกด้านแล้ว คำที่ตามมาคือ "ผมพอแล้ว" นี่คือสุภาพบุรุษ นี่คือรัฐบุรุษ ที่ทั่วโลกยังกล่าวขวัญถึงในความ "ซื่อสัตย์ เสียสละ สมถะ และสำคัญยิ่ง คือ ความจงรักภักดี" อย่างสม่ำเสมอจนวันนี้... ท่านรัฐบุรุษของเรา เพียบพร้อมทั้ง 3 ร.

- *เรียบร้อย*
- *ริเริ่ม*
- *รอบรู้*

ส่วนนายบัญญัติ บรรทัดฐาน ในขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นโฆษกพรรคประชาธิปัตย์ ได้แถลงหลังการประชุมพรรคฯ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2523 ว่าที่ประชุมพรรคได้มีมติสนับสนุน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยเหตุผล 5 ประการ ดังนี้ (สยามจดหมายเหตุ, 2523: 260)

1. พลเอกเปรม ไม่เคยมีชื่อเสียงในทางเสียหายซึ่งทุกฝ่ายก็ยอมรับในความซื่อสัตย์สุจริต มีความตั้งใจจริงในการปราบปรามฉ้อราษฎร์บังหลวงซึ่งตรงกับแนวนโยบายของพรรค
2. พลเอกเปรม เป็นผู้มีความเลื่อมใสในวิถีทางประชาธิปไตย น่าจะเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยสร้างแนวทางประชาธิปไตยให้เพิ่มมากขึ้น
3. พลเอกเปรม เป็นผู้ที่สามารถประสานกับผู้ที่มีหน้าที่สร้างความมั่นคงได้ดีที่สุดในขณะนี้

4. พลเอกเปรม เป็นผู้ที่ได้รับการยอมจากแทบทุกฝ่ายว่าเป็นคนที่เหมาะสมที่สุดไม่ว่าจากสมาชิกสภาผู้แทน วุฒิสมาชิกหรือประชาชน
5. การเสนอตัวเข้าชิงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ของหัวหน้าพรรคกิจสังคม เป็นแต่กระทำไปตามหลักการเท่านั้น ไม่ได้มุ่งต่อผลหรือหวังได้รับการสนับสนุนแต่อย่างใด

ขณะที่ นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ (2532: 33) ได้กล่าวถึงจริยธรรมของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในบทนำหนังสือ *"726 วันใต้บัลลังก์ เปรม ฤาจะลบรอยอดีตได้"* ว่า

> *สิ่งหนึ่งและเป็นสิ่งเดียวเท่านั้นที่ทำให้ผมตัดสินใจรับหน้าที่นี้ก็คือ ผมได้มีโอกาสทำงานกับคนดี คนที่ผู้คนทั้งหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศให้ความเคารพนับถือและยกย่องว่าเป็นคนซื่อสัตย์ทั้งแก่ตัวเองและแก่แผ่นดิน คนที่อุทิศตนเองในการทำงานเพื่อประโยชน์ของเพื่อนร่วมชาติมาโดยตลอด และไม่ใช่คนที่มีอำนาจวาสนาที่สมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์หรือชอบใช้อำนาจและความมั่งคั่งนั้นเป็นเครื่องมือเบียดเบียนคนอื่น การได้มีโอกาสทำงานอย่างใกล้ชิดกับคนดีนั้น ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ซึ่งเห็นได้เป็นเบื้องแรกก็คือ การได้มีโอกาสศึกษาบุคคลที่คนทั่วไปยอมรับว่าเป็นคนดีนั้นมีดีอะไรบ้าง เพื่อสามารถนำเอาคุณสมบัติเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างสำหรับเรา หรือไว้สั่งสอนลูกหลานให้ประพฤติปฏิบัติตามในวันข้างหน้า*

ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ผู้ที่ได้เคยทำงานร่วมกับพลเอกปรม ติณสูลานนท์ มากว่า 6 ปี ได้กล่าวถึงจริยธรรมความซื่อสัตย์ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในหนังสือ *"ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ทองแดงของจริง"* ไว้ว่า (อ้างใน กองบรรณาธิการ, INN, 2549: 259)

> *...ตลอดเวลาที่ผมรับใช้ พลเอกเปรม กลับเป็นการยืนยันว่า ผมได้ทำงานกับผู้ใหญ่ที่ยอมอุทิศตัวเพื่อประเทศชาติอย่างแท้จริง...เมื่อเวลาผ่านและเราย้อนกลับไปมองเหตุการณ์เดียวกันอย่างละวางอคติ ผมเชื่อว่า ทุกคนชื่นชมกับผลงานที่ท่านทำให้ไว้กับประเทศนี้ ยิ่ง*

ความซื่อสัตย์ สุจริตด้วยแล้ว ท่านเป็นคนที่ไร้ตำหนิ ถือเป็นแบบอย่างได้อย่างสะดวกใจ...

ส่วนพลเอกมงคล อัมพรพิสิฏฐ์ ได้กล่าวถึงจริยธรรมความเสียสละ ความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไว้ว่า (อ้างใน รัฐบุรุษชื่อเปรม, 2538: อารัมภบท)

...ผมได้รับคำสั่งดำรงตำแหน่งนายทหารคนสนิทของนายกรัฐมนตรี ตลอดระยะเวลาที่ผมได้มีโอกาสปฏิบัติงานใกล้ชิดกับท่าน ทั้งทางด้านทหาร และการบริหารราชการแผ่นดิน ทำให้ผมตระหนักดีถึงคุณลักษณะของตัวท่านว่าเป็นผู้ที่มีความเสียสละอันยิ่งใหญ่ อุทิศชีวิตเพื่อส่วนรวมและประเทศชาติอย่างแท้จริง มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความจงรักภักดีและเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์อย่างสูงยิ่ง... แต่ด้วยความที่ไม่หลงใหลในอำนาจวาสนาหรือการแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองหรือพวกพ้อง และด้วยความสำนึกในความเป็นคนไทย ที่รักและห่วงแหนแผ่นดินยิ่งชีวิต ท่านได้ยึดถือเอาความซื่อสัตย์ สุจริตเป็นที่ตั้ง ใช้ความมานะพยายามนำประเทศชาติฟันฝ่าอุปสรรคและภยันตรายต่างๆ มาได้จนตลอดรอดฝั่ง และนอกจากนั้น ยังได้วางรากฐานการพัฒนาในทุกๆ ด้านให้กับประเทศไทยมาจนตราบเท่าทุกวันนี้...

วนิดา สถิตานนท์ ได้ประพันธ์สดุดีในเรื่องคุณงามความดี ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีอุเบกขาธรรมในการดำรงตำแหน่งให้แก่ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ไว้ว่า (อ้างใน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546: 2)

ศรัทธาสดุดี

ศุภอรรถศรัทธาสดุดี ประธานองคมนตรี
และรัฐบุรุษสุทธ์ชน

เจ็ดรอบนักษัตรวารดล อายุมงคล
สรรพผงสร้างสรรค์อนันตคุณ
เป็นศักดิ์เป็นศรีสกุล ยศเกียรติอดุล
เป็นบุญบารมีดีงาม
เป็นหลักหนักแน่นทุกยาม เป็นตัวอย่างความ
ซื่อสัตย์สุจริตชีวิน
จงรักภักดีภูมินทร์ สนองคุณแผ่นดิน
ด้วยมั่นกตัญญุตา
คลี่คลายสลายปัญหา วิกฤตนัครา
ด้วยกล้าด้วยหาญชาญชัย
สุขุมลุ่มลึกเลิศใน กลยุทธ์กลไก
การเมืองและเรื่องการทหาร
วิเทศเศรษฐกิจพณิชยการ นโยบายงาน
ประสานสิทธิ์ผลเพิ่มพูน
เอกลักษณ์ชาติไทยไพบูลย์ จรัสจรูญ
จริยธรรมดำรง
คุณธรรมล้ำค่ามั่นคง เคร่งครัดชัดตรง
เสริมส่งแบบสู่อนุชน
รักชาติรักถิ่นฐานตน ภาษานุสรธ์
ภูมิกมลในความเป็นไทย
มิคิดติดยึดหลงใหล อำนาจเนื่องใน
ตำแหน่งผู้นำรัฐบาล
เมื่อท่านประเมินประมาณ “พอ” ควรแก่การณ์
ท่านผ่านท่าน “พ้น” วนวัง
สร้างสรรค์สิ่งดีจีรัง มูลนิธิยัง-
ประโยชน์เพื่อพสุธา
ให้ทุนหนุนการศึกษา เสริมส่งชีวา
ให้ชนเป็นพลเมืองดี
ศุถอรรถศรัทธาวาที ท่านคือปูชะนี-
ยบุคคลของประเทศไทย

อัญเชิญคุณพระรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ใน สากลโปรดอภิบาล
ให้ท่านสุขเกษมศานต์ อายุยืนนาน เบิกบานพลานามัย
ปฏิภาณพรรณะผ่องใส เป็นศรีสง่าใน ทุกสมัยของชาติบ้านเมือง

ขณะที่ อุษณีย์ เกษมสันต์ ณ อยุธยา (2543) ได้ประพันธ์ถึงความเป็นผู้นำที่ยึดมั่นในจริยธรรมนำการปกครองไว้ในหนังสือ *"มองกองทัพผ่านผลงานรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์"* ความว่า

คือ... " พลเอกเปรม ติณสูลานนท์"

สุภาพบุรุษชายชาญทหารกล้า เติบโตจาก "เหล่าม้า" ศรัทธามั่น
ด้วยความเพียรความซื่อถือสำคัญ จึงได้รับรางวัลแห่งชีวิต
ทรงไว้วางพระหฤทัยได้โปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าแทบพระบาทร่วมราชกิจ
ทรงยกเป็น "รัฐบุรุษ" จุดความคิด เป็นแบบอย่างผู้อุทิศจิตวิญญาณ
เพื่อตอบแทนคุณแผ่นดินถิ่นอาศัย ยึดความดีเป็นบันได้ให้สืบสาน
ยึดภักดีราชมั่นนิรันดร์กาล จึงโปรดเกล้าฯเป็น "ประธานองคมนตรี"
สูงเกินใครก้าวทันแม้วันหน้า ด้วยความเป็น "ธรรมดา" ส่งราศี
ชูสกุล "ติณสูลานนท์" มี เกียรติทวีจากขุนพลคนชื่อ "เปรม"

และได้กล่าวไว้ในตอนท้ายเล่มของหนังสือว่า

เกียรติศักดิ์ คือประกาศสืบชาติเชื้อ
ความโอบเอื้อ เพื่อประชาคือหน้าที่
ปกป้องแผ่นดินไทยพ้นไพรี
มั่นภักดีสถาบันหลัก ประจักษ์จริง
มีความเป็น "ธรรมดา" น่าเคารพ
"รู้กาลจบ" "รู้เพียงพอ" ต่อทุกสิ่ง
ก้าวขึ้นได้ก้าวลงได้ไม่ประวิง

ที่เลิศยิ่งคือ “ซื่อสัตย์” สมบัติงาม
มีสติไตร่ตรองมองปัญหา
ใช้ปัญญาหาทางแก้แง่คำถาม
ใช้เมตตาสยบผู้ขู่คุกคาม
ผนวกความเสียสละมานะพร้อม
วิเคราะห์เห็นประเด็นแท้จึงแก้ได้
บนฐานความจริงใจใฝ่ถนอม
อำนาจผิดมิคิดใช้ใคร่รอมซอม
ใดควรยอมควรรุกดูทุกทาง
เดินตามแนวพระราชดำริ
ลบรอยปริรอยแยกความแตกต่าง
ใช้ “การเมืองนำการทหาร” วาง...
นโยบายหลายอย่างเพื่อสร้างคน
ได้รู้ชัดใครศัตรูผู้คิดร้าย
แยกทำลายกลุ่มเฉพาะเหมาะเหตุผล
ผู้หลงผิดคืนกลับมาพัฒนาตน
เป็นกุศลหยุดสงครามลุกลามไทย
จึงส่งผลคนนับถือคือแบบอย่าง
เป็นทหารผู้ปูทาง “สร้างและให้”
มีความเป็นคนจริงเหนือสิ่งใด
ยืนศักดิ์ศรีทหารไว้โลกได้รู้
รัฐบุรุษ บนถนนของคนดี
ประธานองคมนตรี ที่เป็นอยู่
เดินตามรอยพระยุคลบาทเชิดชาติชู
“พลเอก เปรม ติณสูลานนท์” นี้
เกียรติศักดิ์คือประกาศสืบชาติเชื้อ
ความโอบเอื้อ เพื่อประชาคือหน้าที่
ปกป้องแผ่นดินไทยพ้นไพรี
มั่นภักดีสถาบันหลัก ประจักษ์แล้ว

ขณะที่นักสื่อสารมวลชนอย่างเช่น วิภา สุขกิจ อดีตนายกสมาคมนักข่าวฯ จากหนังสือพิมพ์มติชน ได้กล่าวยืนยันถึงความมีจริยธรรมของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไว้ว่า (อ้างใน มูลนิธรัฐบุรุษ, 2538: 682)

> *ท่านเป็นนายกฯ ที่มีความสุขุมลึกซึ้งในเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริต นั้นคงไม่ต้องพูดถึง เพราะทุกคนทราบกันดีอยู่แล้ว ท่านเป็นคนที่พูดน้อย นับเป็นความฉลาดของท่านทำให้ท่านมีโอกาสได้รับฟังข้อมูลจากที่ต่างๆ ทุกแง่ทุกมุม พอถึงคราวตัดสินใจท่านจึงๆ ได้เฉียบคมมาก ท่านเป็นผู้ประนีประนอมได้เก่ง เห็นได้จากการที่ท่านเป็นนายกฯ ซึ่งไม่ได้เป็นหัวหน้าพรรคการเมือง แต่สามารถทำให้รัฐบาลผสมมีความมั่นคงจนอยู่มาได้เป็นเวลาหลายสมัย*

เปลว สีเงิน จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้กล่าวถึงพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไว้ว่า (อ้างใน มูลนิธิรัฐบุรุษ, 2538: 683)

> *...ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีของไทยที่บริสุทธิ์ สะอาดในเรื่องทุจริตคอร์รัปชั่น และในยุคที่ท่านบริหารประเทศนั้น นำพาอนาคตชาติพุ่งทะยานไปก้าวไกลที่สุดในโลกของเศรษฐกิจการค้า...ความผิดของ พลเอกเปรมฯ ก็คือ อยู่นานเกินไปจนคนอื่นอิจฉา...ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่จากไป โดยปราศจากข้อกังขากล่าวหา ซุบซิบนินทาในเรื่องทุจริตคอร์รัปชั่น อันหาได้ยากยิ่งในสังคมข้าราชการการเมืองของไทยในยุคประชาธิปไตย ท่านอาจจนเงิน แต่มากล้นด้วยเกียรติ ท่านเป็นรัฐบุรุษในดวงใจของพี่น้องชาวไทยผู้มีหัวใจเป็นธรรม คนเช่นท่านยังมีอีกมากในเมืองไทย ฉะนั้น พฤติกรรมทางการเมืองของผู้ใดที่สมควรยกย่อง ก็จงช่วยกันยกย่องเพื่อเป็นกำลังใจให้มาช่วยประเทศชาติ เช่น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์"*

จากทัศนะของบุคคลที่กล่าวมาแล้วนั้นกลั่นกรองมาจากความรู้สึก ทั้งที่เป็นคำพูด และบทกวีที่แสดงความรู้สึกต่อ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พร้อมทั้งเป็นเครื่องยืนยันได้ถึงความมี

จริยธรรมของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ สุจริต ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมถึงจริยธรรมข้ออื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

บทที่ 5
บทสรุป

การศึกษาจริยธรรมผู้นำทางการเมือง : กรณีศึกษาประวัติชีวิต และผลงานของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเสาหลักทางการเมืองของไทยนั้น ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยต่างๆ และสุนทรพจน์ ที่ค่อนข้างจำกัดและสภาวะทางการเมืองที่ไม่เอื้ออำนวย จึงยากที่จะหาข้อมูลเชิงลึกทั้งจากการขอสัมภาษณ์กับท่านโดยตรง และบุคคลผู้ใกล้ชิด ซึ่งผลจากการศึกษาเรื่องจริยธรรมผู้นำทางการเมือง ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1.) แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทย
2.) คุณลักษณะผู้นำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
3.) จริยธรรมของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

1. สรุปแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทย

จากการศึกษาในบทที่ผ่านมาทำให้ทราบว่า คุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่ดี ทั้งในทัศนะของนักปราชญ์ทางตะวันตกและตะวันออก รวมถึงในทัศนะทางศาสนา ต่างให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของผู้นำว่า มีส่วนช่วยให้ผู้นำประสบผลสำเร็จในการเป็นผู้นำทางการเมือง เพราะคุณสมบัติไม่ว่าจะเป็นในด้านบุคลิกภาพ เช่น ความสุขุม อ่อนโยน สุภาพ ร่างกายแข็งแรง ฯลฯ สามารถดึงดูดทำให้ผู้คนอยากทำตาม หรือทำให้ผู้ร่วมงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านความสามารถที่เกิดจากการเรียนรู้ ทักษะ และประสบการณ์โดยตรงของผู้นำผสมผสานกับความสามารถเฉพาะตัว เช่น คำพูดที่กินใจคนฟัง มีความสามารถในการแก้ปัญหาโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วม ขณะเดี่ยวกันก็มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจ ไม่โลเล และมีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองได้ตัดสินใจไปแล้ว คุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้การทำหน้าที่ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวได้ ในกรณี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีบุคลิกส่วนตัวที่อ่อนโยน มีความสุภาพ มีความอดทน สุขุม และรอบคอบ ในด้านความสามารถ มีความรู้ลึกในงานที่รับผิดชอบ ศึกษาหาข้อมูลอย่างรอบด้านในการตัดสินใจ ส่วนความสามารถ

เฉพาะตัวคือ อดทน พูดน้อย ทำมากกว่าพูด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า คุณสมบัติส่วนตัวประกอบกับความรู้ ความสามารถของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีส่วนช่วยให้การเป็นผู้นำทางการเมืองได้ประสบผลสำเร็จและได้รับการยกย่องจากสังคม

ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทยนั้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งและมีแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากคำสอนทางพุทธศาสนาคือ ทศพิธราชธรรม เริ่มตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยที่ใช้วิธีการปกครองแบบธรรมาธิปไตย ผู้นำมีลักษณะเป็นธรรมราชา หรือ “พ่อปกครองลูก” ใช้หลักธรรมทางศาสนาเป็นแนวทางในการปกครอง เช่น ไตรภูมิพระร่วง ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยามีแนวคิดเช่นเดียวกับสุโขทัย แต่เน้นที่ผู้นำมีลักษณะเป็นเทวราชา จริยธรรมจึงเน้นหนักในเรื่องความจงรักภักดี เช่น โองการแช่งน้ำ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คล้ายกับกรุงศรีอยุธยา คือเน้นที่ผู้นำเป็นเทวราชา ผู้นำเปรียบเสมือนสมมุติเทพ ระบบเจ้าขุนมูลนาย จริยธรรมเน้นหนักเรื่องความจงรักภักดีเช่นเดียวกัน ต่อมาระบบการเมืองของไทยได้เปลี่ยนแปลงเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี 2475 ผู้รับผิดชอบแทนกษัตริย์คือนายกรัฐมนตรี เป็นผู้นำในการนำพาประเทศ บุคคลหลากหลายอาชีพจึงเข้ามีบทบททางการเมือง มีการประพฤติมิชอบในทุกยุคทุกสมัย หนึ่งในนั้นคือประเด็นเรื่องจริยธรรมผู้นำ มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมาโดยตลอด ล่าสุดมีบทบัญญัติในทางกฎหมายในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ให้ผู้นำทางการเมืองต้องมีจริยธรรม ตามมาตรา 279 และ 280 และมีผลบังคับใช้ในราชกิจจานุเบกษา ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2551 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2551 ถ้ามีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม หรือขาดคุณสมบัติดังกล่าวถือว่ามีความผิดทางวินัย ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจทำการไต่สวนและเปิดเผยต่อสาธารณชนได้ และให้ดำเนินการตามกลไกลอันเป็นเหตุในการถูกถอดถอนได้ตามมาตรา 270 ซึ่งมีผลทางนิติจริยธรรม (Ethics of Law) หมายถึง จริยธรรมที่มีผลบังคับใช้ในทางกฎหมายที่เป็นรูปธรรม แต่ขาดความชัดเจนในแนวทางปฏิบัติ และบทลงโทษ เช่น กรณีนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีทำผิดจริยธรรมตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีที่ตัวเองเป็นผู้กำกับดูแล จะมีวิธีการไต่สวนอย่างไร? ใครเป็นผู้มีอำนาจในการไต่สวน? ด้วยวิธีใด? และจะมีหรือไม่ที่นายกรัฐมนตรีจะไต่สวนและลงโทษตัวเอง ในขณะที่บทลงโทษนั้นมีผลแค่ถูกถอดถอน หรือมีผลอย่างหรือไม่? อย่างไร? เพราะในอดีตที่ผ่านมานั้นไม่เคยมีผู้นำทางการเมืองท่านใดถูกถอดถอนในเรื่องจริยธรรม ทั้งที่ความเป็นจริงมีการละเมิดจริยธรรมดังกล่าวเป็นประจำ เช่น การใส่ร้ายป้ายสีฝ่ายตรงข้าม การใช้ข้อมูลเท็จในการอภิปราย เป็นต้น ดังนั้นจริยธรรมจึงไม่ต่างจากบทความที่สวยหรู ใช้เป็นข้ออ้างทางวาทกรรมแต่ไม่มีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทยตั้งสมัยกรุงสุโขทัยจนถึงรัชสมัยปัจจุบัน เป็นเวลา 700 กว่าปีมาแล้ว ได้รับอิทธพลคำสอนทางพระพุทธศาสนาในกรอบหลักทศพิธราชธรรม ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพรมหวิหาร 4 คือ เมตตา รักใคร่กลมเกลี่ยว รู้รักสามัคคีและมีความเป็นกลางไม่เลือกปฏิบัติ ทำให้ผู้นำกับประชาชนมีความใกล้ชิด ผูกพันอย่างแนบแน่นอยู่อย่างปกติสุข โดยผู้นำยึดหลักจริยธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง จนทำให้ประชาราษฎร์มีความเลื่อมใสศรัทธาในผู้นำ สังคมเกิดความสงบสุขร่มเย็นภายใต้การนำของผู้นำที่ทรงธรรมนั่นเอง

ขณะเดียวกันในทัศนะนักวิชาการต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นต่างให้ความเห็นว่า “จริยธรรม” คือ หลักการที่มนุษย์ในสังคมควรยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขในสังคม และเพื่อนำไปใช้เป็นหลักยึดถือในการประกอบวิชาชีพทุกๆ สาขาอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพทางการเมืองซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อสังคมโดยส่วนรวม จริยธรรมจึงมีความสำคัญและสร้างความชอบธรรมในการทำหน้าที่ของผู้นำ ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นใจและเป็นหลักประกันให้กับสังคมถึงความเหมาะสมในฐานะผู้อาสามาทำงานในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น จริยธรรม จึงมีความสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ นั่นหมายความว่ามนุษย์จะต้องมีจริยธรรมในการอยู่ร่วมกัน การทำงาน การปฏิสัมพันธ์หรือการประกอบวิชาชีพต่างๆ เพราะในการอยู่ร่วมกันหรือการทำงานร่วมกันของสังคมมนุษย์ ย่อมประกอบด้วยคนที่หลากหลาย ยิ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย การมีความคิดเห็นที่แตกต่างจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และเนื่องจากในวงการของการทำงานทางการเมืองนั้นการทำงานโดยคนๆ เดียวย่อมเป็นไปได้ยาก ดังนั้นจึงสมควรมีการวางกรอบให้ผู้นำทางการเมืองนำไปประพฤติปฏิบัติ ซึ่งจริยธรรม คือแกนกลางทางสังคมที่เชื่อมโยงระหว่างคนในสังคมให้อยู่รวมกันอย่างปกติสุข และมีแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 279 ที่กล่าวถึงมาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมืองตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรม พ.ศ. 2551 ทั้ง 31 ข้อ ทั้งนี้รวมไปถึงข้าราชการการเมืองทุกระดับ ตั้งแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร์ สมาชิกวุฒิสภา ผู้นำท้องถิ่น และข้าราชการทุกกระทรวง ทบวง กรมให้มีการจัดทำประมวลจริยธรรม และมีกลไกลในการตรวจสอบที่ชัดเจน กำหนดโทษตามสมควรแก่กระทำ ดังนั้นจริยธรรมจึงเป็นหลักปฏิบัติในทางบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมมนูญ เป็นวิถีทางหนึ่งที่จะนำจริยธรรมกลับมาเป็นข้อปฏิบัติที่มีผลบังคับในทางทางกฎหมาย ซึ่งจากเดิมจริยธรรมกล่าวถึงความสำนึกผิดชอบ ชั่ว-ดี สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งที่ควรและไม่ควร เมื่อมีการปฏิบัติตามจะได้รับการยกย่องสรรเสริญ แต่ถ้ามีการละเมิดก็จะได้รับการตำหนิติเตียนและถูกลงโทษจากสังคม ผลของการละเมิดจริยธรรมจึงไม่มีกฎข้อบังคับที่ชัดเจน ดังนั้นเมื่อผู้นำที่มี

อำนาจแต่ละเมิดจริยธรรมจึงอยู่ได้ด้วยการอาศัยช่องว่างทางกฎหมายในการฟอกตัวเอง ตัวอย่างเช่น ทนายความที่มีหน้าที่ต่อสู้และตอบคำถามทางกฎหมายแต่ไม่มีหน้าที่ตอบปัญหาทางจริยธรรม เป็นต้น ดังนั้นบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ ในมาตรา 279 จึงมีผลบังคับใช้ตามประกาศราชกิจจานุเบกษา ระเบียบสำนักนายรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ ที่มอบอำนาจให้กับนายกรัฐมนตรีเป็นผู้กำกับดูแล

จากการศึกษาคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองของไทยหลายทัศนะ ทั้งในทัศนะทางศาสนา นักปราชญ์ และนักวิชาการต่างให้ทัศนะที่สอดคล้องและแตกต่างกัน แต่โดยภาพรวมแล้วสามารถสรุปได้ ดังนี้

ความซื่อสัตย์ สุจริต เพราะความซื่อสัตย์สุจริตเป็นหัวใจสำคัญของผู้นำทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับการใช้อำนาจรัฐและผลประโยชน์ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน ถ้าผู้นำมีความซื่อสัตย์สุจริต อำนาจและผลประโยชน์จะเกิดมีแก่ประชาชนโดยส่วนรวม ในประเด็นจริยธรรมความซื่อสัตย์สุจริตของผู้นำ ในงานวิจัยของปัทมา ธำรงสิริภาคย์ (2542) ได้ทำการศึกษาพบว่า จริยธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องที่ผู้นำให้การยอมรับและเล็งเห็นถึงความสำคัญ แม้หากให้ผู้นำเลือกผู้นำด้วยกันเอง ผู้นำก็เลือกคนที่มีจริยธรรมเป็นพื้นฐานที่มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นลักษณะสำคัญ ดังนั้นหากสังคมต้องการแก้ไข ต้องการให้ประเทศประกอบไปด้วยคนดีมีจริยธรรม จึงต้องสร้างและฝึกฝนคนตั้งแต่ต้น คือตั้งแต่วัยเด็ก ทั้งนี้เพราะภูมิหลัง การอบรมบ่มนิสัย สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม การศึกษา ฯลฯ ล้วนส่งผลต่อทัศนคติในการดำรงชีวิตและการกระทำของบุคคลทั้งสิ้น

ขันติธรรม มีความอดทน ผู้นำทางการเมืองคือผู้นำสูงสุดในการบริหารประเทศ ต้องพบเจออุปสรรคปัญหาต่างๆมากมาย ผู้นำจึงต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ เพราะความอดทนคือบทพิสูจน์ความเป็นผู้นำที่ต้องทำงานหนัก การพักผ่อนหรือใช้เวลาส่วนตัวจึงมีน้อย มีการพบปะกับผู้คนในสังคมทุกระดับชั้นรวมถึงนานาอารยะประเทศด้วย ดังนั้นความอดทนจึงเป็นบทพิสูจน์ความเป็นผู้นำได้เป็นอย่างดี

สัจจะ คือการรักษาคำพูดของตัวเอง พูดจริง ทำจริง ผู้นำทางการเมืองต้องรักษาคำพูด ดังคำกล่าวที่ว่า “*เสียชีพอย่าเสียสัตย์*” เพราะคำพูดของผู้นำสามารถสร้างความคาดหวังและเป็นพลังให้แก่ประชาชน แต่ขณะเดียวกันก็สามารถทำลายทั้งตัวผู้นำเองและประเทศชาติได้เช่นเดียวกัน ถ้าผู้นำไม่รักษาคำพูด สัจจะคือความจริงใจในอุดมการณ์ทางการเมือง ยิ่งผู้นำที่มาจากการรวมกันของ

หลายพรรคการเมือง มีการพลิกแพลงคำพูดเพื่อความลงตัวของอำนาจและผลประโยชน์เป็นข้อแลกเปลี่ยน ดังนั้นสัจจะอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ง่ายถ้าหากผู้นำเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม

วิจารณญาณ ธรรมดาที่ผู้นำทางการเมืองต้องพบเจอกับบุคคลทุกระดับ รับรู้ข้อมูลข่าวสารทุกประเภทจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีวิจารณญาณในวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารนั้นๆ ในสิ่งที่ได้เห็น-ได้ฟัง ผู้นำจึงต้องพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบและรอบด้าน เพราะโดยปกติผู้นำทางการเมืองของไทยต้องมีผู้ติดตามและผู้ใกล้ชิดที่คอยประสานงานและกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร หรือการร้องเรียน บางครั้งข้อมูลข่าวสารจากบุคคลใกล้ชิดอาจไม่ตรงกับความเป็นจริง โดยเฉพาะผู้ใกล้ชิดผู้นำที่ต้องการเอาใจนายเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ หรือการเลื่อนยศตำแหน่งในทางราชการ เช่น การแต่งตั้งโยคย้ายข้าราชการ เป็นต้น จะมีการแทรกแซงจากบรรดาผู้มีอำนาจทางการเมืองทุกยุคทุกสมัย ดังนั้น วิจารณญาณจึงเป็นสิ่งที่ผู้นำจะพึงมี

ปฏิภาณไหวพริบ ผู้นำทางการเมืองต้องรู้จักวิธีการในการหาทางออกของปัญหาให้กับสังคมอย่างแยบยลและไม่กระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของประชาชนโดยส่วนรวม ปฏิภาณไหวพริบจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อลดภาวะการกดดันจากสังคม กล่าวคือ เป็นวิธีการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องและผลประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ได้หมายถึงการเอาตัวรอดหรือการอยู่เหนือปัญหาหรือการตกแต่งแปลงคำพูดให้ดูดีที่บ่งบอกเป็นนัยสองแง่สองง่าม แต่เป็นวิธีการที่ผู้นำใช้ปฏิภาณในการพูด ชักจูงให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างจริงจังและจริงใจ

ความกล้าหาญ คือผู้นำทางการเมืองต้องมีความกล้าหาญในการตัดสินใจต่อการใช้อำนาจโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง และประโยชน์สุขของประชาชน มีความกล้าหาญที่จะขัดขวาง ลงโทษผู้กระทำผิดอย่างตรงไปตรงมา ไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์ใดๆกับผู้นำก็ตาม เพราะผู้นำทางการเมืองคือผู้นำของคนทั้งหมด ต้องมีความรับผิดชอบต่อคนทั้งประเทศ ดังนั้นความกล้าหาญของผู้นำคือหลักประกันให้กับประชาชนเกิดความเชื่อมั่นและมั่นใจในความดีที่ตัวเองได้ทำว่าจะได้รับการปกป้องและคุ้มครอง

สติ คือการควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก เนื่องผู้นำเองต้องพบปะกับสื่อสารมวลชนทุกแขนง การถูกซักถามจากสื่อมวลชน และขณะเดียวกันผู้นำเองต้องถูกจับตามองจากสังคม พร้อมทั้งต้องถูกตรวจสอบตลอดเวลา ทั้งจากฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายตรงข้าม การถูกวิพากษ์วิจารณ์จึงเป็น

สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สติจึงเป็นสิ่งที่ผู้นำพึงระมัดระวังเพื่อให้เกิดความรอบคอบ ขณะเดียวกันสติจะทำให้ผู้นำเกิดการตื่นตัวตลอดเวลา ผู้นำจึงต้องมีสติในการควบคุมกิริยา อารมณ์และพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ ให้มีความพร้อมในการทำงาน เพราะในวงการเมืองของไทยนั้นเต็มไปด้วยบรรดานักการเมืองที่มาจากหลายสาขาอาชีพ "*เสือ สิงห์ กระทิง แรด*" จึงเป็นคำกล่าวขวัญกันในวงการเมืองไทยตลอดเวลา

ความประพฤติดี หรือมีพฤติกรรมที่ดี ทางพระพุทธศาสนาเรียนว่า "*ศีล*" ผู้นำทางการเมืองต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง กิริยามารยาทหรือมีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ มีหลักยึดถือในการประพฤติปฏิบัติตน ไม่ว่าจะเป็นหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ตนเองนับถือหรือศาสนาอื่นๆก็ตามล้วนเป็นสิ่งที่ดีจะคอยควบคุมพฤติกรรมของผู้นำ และสร้างความน่าเชื่อถือให้กับประชาชน ดังที่โสเครตีส กล่าวไว้ว่า ผู้นำต้องมีหลักศาสนาในการดำรงตน หรือการประพฤติปฏิบัติตน และการเป็นอยู่แบบเรียบง่าย เข้าใจธรรมชาติของการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย (เต๋า) ในทัศนะเล่าจื๊อกล่าวว่า วิธีการปกครองของผู้นำที่พึงปราถนาคือ *"การปกครองโดยการไม่ปกครอง"* หมายถึง ผู้นำต้องไม่เข้าไปก้าวก่ายราษฎร ดำเนินการปกครองโดยที่ประชาชนไม่รู้ว่าถูกปกครอง กล่าวคือดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยไม่ยึดติดกับตำแหน่ง

มีเป้าหมายที่ชัดเจน ถือเอาประโยชน์สุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง มีแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม มีข้อมูลที่ดีในการวางแผนงาน เป้าหมายการบริหารการเมืองการปกครองของผู้นำคือความเจริญบนประโยชน์สุขของประชาชน การมีเป้าหมายทำให้การทำงานอย่างทิศทางที่สามารถจับต้องได้ (Vision) มิเช่นนั้นการกำหนดเป้าหมายของผู้นำก็มิได้ต่างไปจากการขายฝันที่ไม่สามารถจับต้องเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติได้ ดังนั้นการมีเป้าหมายที่ชัดเจนทำให้ประชาชนเกิดความคาดหวังและเป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจเลือก หรือทำมาหาเลี้ยงชีพได้อย่างมีทิศทางเช่นเดียวกัน

ความรอบรู้ (ปัญญา) ผู้นำทางการเมืองต้องมีความรอบรู้ มีสติปัญญาที่ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง มีการศึกษาที่ดี หรือมีประสบการณ์การทำงานที่ประสบผลสำเร็จและเป็นที่ยอมรับในระดับองค์กรมาก่อน เพราะความรอบรู้ของผู้นำคือใบรับรองในการทำงานทางการเมืองเพื่อให้ทันต่อเล่ห์เหลี่ยมของบรรดานักการเมืองที่เข้ามาเพื่อกอบโกยหวังผลประโยชน์ในอำนาจและตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง ความรอบรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ตรงของผู้นำจะเป็นคุณสมบัติที่ดีสำหรับผู้นำ

กัลยาณมิตร ผู้นำทางการเมืองต้องมีเพื่อนร่วมงานที่ดี ต้องรู้จักเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงานและไว้วางใจได้ เพราะการเป็นผู้นำ ดังคำกล่าวที่ว่า *"ยิ่งสูงยิ่งหนาว"* นั่นแสดงว่าการเป็นผู้นำต้องห่างเหินกับเพื่อน ญาติพี่น้องฯ การมีกัลยาณมิตรจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่คอยให้คำปรึกษา ให้กำลังใจในยามท้อถ้อย ในขณะที่วงการเมืองของไทยนั้นมีค่านิยมว่า *"ไม่มีมิตรและศัตรูที่ถาวร"* ดังนั้นการมีกัลยาณมิตรสำหรับผู้นำทางการเมืองแล้วถือว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะคนที่เข้ามาคบหากับผู้นำนั้นมีเจตนาที่แอบแฝงที่หลากหลาย ยิ่งในสิ่งที่เชื่อมโยงกับธุรกิจที่เต็มไปด้วยผลประโยชน์และทำให้ผู้นำหลายคนต้องพ้นจากตำแหน่งมาแล้ว

ความเรียบง่าย (อุเบกขา) การเป็นผู้นำต้องรู้จักการวางตนเองอย่างเรียบง่ายและปล่อยวางในสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะการทำงานมีทั้งที่สมหวังและผิดหวัง ความเรียบง่ายมิใช่การปล่อยปะละเลยต่อหน้าที่แต่เป็นการรู้จักช่วงจังหวะเวลาที่เหมาะสมในการดำรงตำแหน่ง การวางตัวด้วยความเรียบง่ายแต่ทำหน้าที่อันสูงส่งในการบริหารประเทศ อย่างกรณีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่กล้าปฏิเสธการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย หรือในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 171 ที่บัญญัติไว้ให้นายกรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งนานติดต่อกันเกินแปดปีมิได้ เป็นต้น ดังนั้นความเรียบง่ายจึงเป็นคุณสมบัติของผู้นำที่ลดข้อครหาของสังคมในการประหยัดเรียบง่ายอันเป็นแบบอย่างที่ดี

ความกตัญญู หมายถึงการมีจิตสำนึกในบุญคุณของผู้อื่นและมุ่งหวังที่จะตอบแทนด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน การมีจิตสำนึกในหน้าที่ที่รับผิดชอบ ต่อประเทศชาติ และประชาชนที่มีบุญคุณทำให้การทำงานของผู้นำจะเต็มไปด้วยความหวังดีและเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง ดังนั้นความกตัญญูจึงเป็นสิ่งที่ผู้นำต้องคำนึงถึงเป็นอันดับต้นๆทั้งนี้เนื่องจากระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ผู้นำต้องมาจากการเลือกตั้งที่เสียงส่วนใหญ่เลือกเข้ามาให้ใช้อำนาจในการบริหารประเทศ ประชาชนจึงเป็นผู้มีบุญคุณต่อผู้นำโดยตรงและผู้นำเองก็มีหน้าที่ในการตอบแทนประชาชนด้วยการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีเช่นเดียวกัน

ความยุติธรรม เป็นหัวใจหลักที่สำคัญในการบริหารประเทศ ผู้นำต้องไม่เลือกปฏิบัติเป็นผู้นำของทุกคนในสังคม มีความเป็นกลาง ไม่อคติ กระจายอำนาจ มีความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจคือการกระจายรายได้ให้ประชาชนที่ส่วนใหญ่ยากจนได้รับความเป็นธรรมในการบริการสาธารณะ สังคมใดๆ ก็ตามที่ผู้นำขาดความยุติธรรมสังคมนั้นจะเกิดกลียุคหาความสงบสุขได้ยาก ดังนั้นความยุติธรรมจึงเป็นหัวใจหลักในการบริหารประเทศที่ทุกคนจะต้องได้รับอย่างเท่าเทียมกัน

จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้นำ ไม่ว่าผู้นำนั้นจะเป็นผู้นำประเภทใดก็ตาม จริยธรรมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมในการแสดงออก และช่วยส่งเสริมให้สังคมรู้จักแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีงามและถูกต้อง ดังนั้น จริยธรรมดังที่กล่าวมานี้เป็นแนวคิดหนึ่งที่ผู้วิจัยได้สรุปจากการศึกษาที่มีข้อจำกัด ทั้งในเรื่องของการค้นคว้าหาข้อมูลและระยะเวลาในการศึกษา ซึ่งอาจจะไม่ครอบคลุมทั่วถึง แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบริบทในแต่ละสังคมว่าต้องการผู้นำแบบใด เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ผู้นำยุคหนึ่งอาจจะไม่เหมาะกับอีกยุคก็เป็นได้ เช่น ในภาวะสงครามสังคมคงไม่ต้องการผู้นำที่ชำนาญเรื่องเศรษฐกิจ หรือในสังคมโลกการค้าเสรี ย่อมไม่ต้องการผู้นำที่เผด็จการ เป็นต้น

ดังนั้น จริยธรรมของผู้นำทางการเมือง (The Ethics of the Political Leaders) จึงเป็นประเด็นที่ทุกสังคมให้ความสำคัญ การศึกษาตามแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองในทัศนะของตะวันตก ตะวันออก และในทางศาสนา รวมถึงของนักวิชาการต่างๆที่ได้ศึกษามาแล้วนั้น กล่าวได้ว่าจริยธรรมเป็นเรื่องของหลักแห่งความประพฤติในทางที่ชอบ เป็นเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติ (Code of Conduct) หรือเป็นหลักปฏิบัติที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร ในขณะที่ทางศาสนาอาจกล่าวได้ว่าจริยธรรมเป็นเรื่องของความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกต้องและดีงามของสังคมอย่างมีระบบ เป็นกฎระเบียบแบบแผนที่ตายตัว ซึ่งมีส่วนกำหนดพฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนตามบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน ดังนั้น การมีจริยธรรม คือคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้นำทางการเมือง ดังที่นักปราชญ์ที่ได้กล่าวถึง จริยธรรมของผู้นำทางการเมืองไว้ คือ โสเครตีส (Socrates) กล่าวไว้ว่า ผู้นำที่มีความเจริญทางจิตใจได้จะต้องมีจริยธรรมประจำใจเพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต อาจกล่าวได้ว่า การมีจริยธรรมคือ การเป็นผู้มีความรู้นั่นเอง เป็นสิ่งที่แสวงหาหรือเรียนรู้กันได้ ส่วน เพลโต (Plato) กล่าวว่า การมีจริยธรรมของผู้นำคือ การยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม ซึ่งหมายถึงการทำสิ่งต่างๆตามหน้าที่ของตนให้เหมาะสม การปกครองที่ดีคือ ก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม (ปัทมา ธำรงสิริภาคย์, 2542: 29-30) อริสโตเติล (Aristotle) เชื่อว่า ปัญญาและเหตุผล คือจริยธรรมที่สำคัญสำหรับผู้นำ ควรทำงานด้วยกำลังใจที่เข้มแข็ง โดยยึดหลักกฎหมายเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับทุกคน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสม ส่วน ขงจื้อ เชื่อว่า จริยธรรมถือเป็นหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับผู้นำ มีการแบ่งหน้าที่ของสมาชิกในสังคม เพราะมนุษย์มีความสามารถที่แตกต่างกัน จึงควรทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด โดยเฉพาะความกตัญญูต่อประเทศชาติและประชาชน ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำที่มีอำนาจถ้าหากขาดจริยธรรมจะกลายเป็นทรราช สำหรับ เล่าจื้อ ให้ทัศนะว่า จริยธรรมผู้นำคือการรู้จักการควบคุมตนเองและการยอมรับสภาพแห่งความเป็นจริง (เต๋า) ทั้งนี้ผู้นำที่ปราศจากการควบคุมตนเองแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อตนเองและส่วนรวมได้

ในทางศาสนามีแนวคิดที่ตรงกัน กล่าวคือ ผู้นำกับจริยธรรมต้องควบคู่กันไปไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ผู้นำสามารถชี้แนะแนวทางให้กับสังคมได้ ถ้าหากผู้นำมีจริยธรรมประชาชนก็จะประพฤติปฏิบัติตามได้ ในทัศนะพระพุทธศาสนา ไม่ว่าผู้นำจะดำรงอยู่ในฐานะตำแหน่งใด มีที่มาโดยการสมมติแต่งตั้ง หรือเลือกตั้ง ให้มีอำนาจในสถานะผู้นำประชาชน เป็นสมมุติราช ผู้นำมีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางความเป็นไปของสังคม ยังผลถึงความเป็นอยู่ของสมาชิกหรือประชาชนภายใต้การนำนั้น (ปฐมพงศ์ ทินบรรเจิดฤทธิ์, 2551: 359) ซึ่งได้กล่าวเปรียบเทียบผู้นำที่มีจริยธรรมเหมือนกับฝูงโคที่ข้ามฝาก หากหัวหน้าไปทางคดฝูงโคที่ตามมาก็จะกระทำตาม จึงวางหลักธรรมแห่งการปกครองไว้เรียกว่า ทศพิธราชธรรม คือแนวทางแห่งการประพฤติของผู้นำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

ในทางศาสนาคริสต์ เชื่อว่า ผู้นำคือผู้ที่เสียสละ หมายถึงมุ่งแบ่งปันความรักและทำความดีแก่มวลมนุษย์ ดังที่พระเยซูคริสต์ได้เสียสละยอมถูกจับตรึงไม้กางเขนเพื่อไถ่บาปให้กับเพื่อนมนุษย์ ซึ่งเป็นการเสียสละที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์ ดังนั้นผู้นำในทัศนะของศาสนาคริสต์ คือ ผู้นำที่เสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ซึ่งหมายถึงการได้รับใช้พระเจ้าด้วยความรักที่พระองค์ทรงมอบให้

ส่วนในทัศนะศาสนาอิสลามนั้น กล่าวว่า ผู้นำคือผู้ที่จะต้องดูแลและต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ หรือความไว้วางใจ (อะมานะฮ์) ที่องค์อัลลอฮ์กำหนดให้ ในฐานะผู้นำ “เคาะลีฟะฮ์” ขณะเดียวกันในแต่ละสังคมต้องมีผู้นำที่แสดงถึงการได้รับอำนาจมาเพื่อทำหน้าที่ในแต่ละสังคมตามความประสงค์ของอัลลอฮ์ กล่าวคือการภักดีต่ออัลลอฮ์ หมายถึงการสร้างสรรค์คุณงามความดีทุกด้านตามหลักจริยธรรมของอัลลอฮ์ อันได้แก่การทำตามพระบัญชาของอัลลอฮ์ที่ปราถนาจะให้มนุษย์อยู่รวมกันอย่างสันติสุข นั่นคือการทำตามหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ เช่น หน้าที่ของสามีภรรยาต้องซื่อสัตย์ต่อกัน ครูอาจารย์มีหน้าที่สอนลูกศิษย์ให้เป็นคนดี ผู้นำต้องซื่อสัตย์สุจริตต่อประชาชน เป็นต้น ในทัศนะของมุสลิมมวลมนุษยชาติล้วนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเท่าเทียมกัน เพียงแต่มีหน้าที่ที่แตกต่างกันเท่านั้น

2. สรุปคุณลักษณะผู้นำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ในการศึกษาประวัติชีวิต และผลงาน ในประเด็นที่เกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ อดีตนายกรัฐมนตรีคนที่ 16 ของ

ไทยนั้น (2523-2531) บริหารประเทศชาติตลอดระยะเวลา 8 ปี 5 เดือน ทำให้ทราบถึงคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีผู้นำทั้งสามทฤษฎี คือ ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories) ที่กล่าวถึง คุณลักษณะบางประการ เช่น ในด้านบุคลิกภาพ (Personality Trait) ที่สุขุม สุภาพ อ่อนโยน เป็นต้น ในด้านความสามารถ (Abilities) การบริหารและการแก้ไขปัญหาต่างๆได้เป็นอย่างดี ในด้านทักษะทางสังคม (Social Skills) รู้จักเลือกใช้คนให้ตรงกับงานจนได้รับการยอมรับจากทุกองค์กร ส่วนทฤษฎีมหาบุรุษ (The Great Man Theories) เชื่อว่าผู้นำมีบุคลิกภาพพิเศษส่วนตัวที่โดดเด่น เช่น ความโอบอ้อมอารี ความอดทน มีความสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม ในขณะที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีคุณลักษณะสอดคล้องตามทฤษฎีผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ เช่น การใช้การเมืองนำการทหารในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การลดค่าเงินบาท เป็นต้น

ส่วนบทบาทการเป็นผู้นำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความเป็นผู้นำที่สอดคล้องกับทฤษฎีทั้งในด้านการเป็นผู้นำทางทหารและการเข้ามามีส่วนร่วมในทางด้านการเมืองในการกำหนดยุทธศาสตร์ปราบปรามคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นประสบการณ์จากกองทัพประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เติบโตในสายงานมาตามลำดับ จนกระทั่ง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ก้าวเข้าสู่ผู้นำทางการเมืองในฐานะผู้นำทางทหาร ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากบรรดาทหารที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา ที่มีอิทธิพลทางการเมืองและมีพลังกดดันสูงในขณะนั้น ประกอบกับภาวะแวดล้อมทางการเมืองที่พรรคการเมืองอื่นๆไม่สามารถเลือกผู้นำทางการเมืองที่เหมาะสมได้เป็นปัจจัยเกื้อกูลทำให้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ สามารถรักษาความเป็นผู้นำทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นเวลาต่อเนื่องกันถึง 8 ปี 5 เดือน จึงกล่าวได้ว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่เหมาะสมในสถานการณ์ทางการเมืองที่กึ่งเผด็จการและประชาธิปไตย

ถึงแม้ว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ก้าวขึ้นมาเป็นนำทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำการปกครองและบริหารประเทศภายใต้ระบบการเมืองการปกครองที่เป็นลักษณะกึ่งประชาธิปไตย และแม้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองและปัจจัยเกื้อหนุนทางการเมืองที่เป็นแหล่งอำนาจสนับสนุนอยู่ก็ตาม แต่ในสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมค่อนข้างรุนแรง ทั้งทางด้านเศษฐกิจ สังคม การเติบโตของพรรคการเมือง การเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ (เสวี บัวแก้ว, 2533: 25) การเกิดรัฐประหาร และการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจทางด้านการเงินโดยเฉพาะการค้าระหว่างประเทศ ตลอดจนมีกระแสเรียกร้องผู้นำที่มาจากการเลือกตั้งของฝ่ายต่างๆ

ตลอดระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองอย่างมากมาย มีความขัดแย้ง ทั้งกลุ่มทหาร และโดยเฉพาะด้านการเลือกตั้งและพรรคการเมืองมีการเคลื่อนไหวในการปรับบทบาทของแต่ละฝ่าย เพื่อให้ฝ่ายตนได้ก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำทางการเมือง เช่น การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล การเปลี่ยนขั้วพันธมิตรทางการเมือง และการขอแก้ไขรัฐธรรมนูญใน พ.ศ. 2526 อันเป็นเหตุที่มาของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างทหารกับพรรคการเมืองจนนำไปสู่การประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 19 มีนาคม 2526 เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นเหล่านี้ แต่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ยังสามารถประคับประคองการบริหารราชการแผ่นดินในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการยุบสภาถือว่าเป็นวิธีการหรือทางออกของปัญหาทางการเมืองอย่างหนึ่งในระบอบประชาธิปไตยที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เลือกใช้ถึงสามครั้ง

3. สรุปจริยธรรมพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

จากการศึกษาจริยธรรมของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์เฉพาะในประเด็นทางจริยธรรม ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำทางการเมืองที่ถือว่าเป็นคนที่ซื่อสัตย์สุจริต มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความกล้าหาญ มีความกตัญญู และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มากที่สุดคนหนึ่ง ไร้ตำหนิในเรื่องการทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง การศึกษาจริยธรรมของใครๆก็ตาม สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งคือการศึกษาถึงภูมิหลัง ครอบครัว การศึกษาอบรมเลี้ยง ประสบการณ์ การฝึกฝนทัศนะคติ จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความมีจริยธรรมได้ในระดับหนึ่ง แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางสังคมรอบข้างของคนๆนั้นด้วย

จริยธรรมเป็นเรื่องของจิตสำนึกผิดชอบ ชั่ว-ดี ที่แสดงออกทางพฤติกรรมของคนๆนั้น จากการศึกษาประวัติของท่านทำให้ทราบว่า ความมีจริยธรรมของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั้นเริ่มต้นตั้งแต่การได้รับการอบรมบ่มนิสัยที่สั่งสมมาแต่เยาว์วัยในครอบครัวชนบทที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และสถาบันการศึกษาที่มีครูอาจารย์ที่ดีในการอบรมสั่งสอนช่วยกล่อมเกลาจิตใจ จากประสบการณ์ของการเป็นผู้นำผสมผสานกับภูมิหลังและการฝึกอบรม เป็นตัวหล่อหลอมให้ท่านปฏิบัติตน และวางรากฐานของความคิดจิตใจ จึงนับได้ว่าเป็นรากฐานที่ส่งให้ท่านดำเนินชีวิตต่อมาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความจงรักภักดีและความกตัญญูต่อแผ่นดิน

อย่างไรก็ดี คนที่จะมีจริยธรรมหรือไม่ ตามทฤษฎีทางจริยธรรม เช่น เพียเจท์และโคลเบอร์กแล้ว เริ่มต้นที่ครอบครัวและกระบวนการการขัดเกลาทางสังคม เช่น โรงเรียน และการสร้างแรงบรรดาใจ มีวีรบุรุษที่เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต เพราะทัศนคติของคนนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่ขบวนการขัดเกลาทางจริยธรรมจากการศึกษาเรียนรู้และเติบโตขึ้นในโรงเรียน การกำหนดให้บังคับบุคคลให้มีจริยธรรมตามรัฐธรรมนูญนั้นอาจทำได้ แต่จะได้ผลหรือไม่นั้นเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร การมีกฎเกณฑ์ควบคุมบังคับผู้นำทางการเมือง อาจช่วยได้เพียงสกัดกั้นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในระดับหนึ่งเท่านั้น กฎเกณฑ์ทำให้คนกลายเป็นคนดีขึ้นไม่ได้ เหมือนกับที่กฎหมาย ข้อบังคับไม่อาจทำให้คนเป็นคนดีได้ สิ่งที่สำคัญและจำเป็นกว่านั้น คือสังคมต้องสร้างคนดีขึ้นมา ด้วยการอบรมให้เขาเป็นคนดี ฝึกฝนให้มีทัศนคติทางจริยธรรม เช่น การช่วยเหลือสังคม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปัทมา ธำรงสิริภาคย์ (2542) เรื่อง *ผู้นำกับจริยธรรมทางการเมือง* ได้สรุปไว้ว่า สาเหตุของความล้มเหลวด้านจริยธรรมทางการเมือง คือ พื้นฐานลักษณะอุปนิสัย ใจคอ ทัศนคติ ภูมิหลัง ความประพฤติส่วนตน ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อม ครอบครัว วัฒนธรรม การศึกษา ประสบการณ์ของผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างและบ่มเพาะ จะเป็นคนดีได้ หรือไม่อย่างไร ขึ้นอยู่ที่พื้นฐานการเสริมสร้างดังที่กล่าวมาแล้ว

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไม่มีพรรคการเมืองเป็นของตัวเอง ขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดในการบริหารประเทศ ซึ่งบ้านเมืองในขณะนั้นมีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกแยกกัน สิ่งหนึ่งที่ถูกพรรคการเมืองเลือกให้มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น คือ การมีจริยธรรม ดังที่นายบัญญัติ บรรทัดฐาน ในขณะที่เป็นโฆษกพรรมประชาธิปัตย์ ได้แถลงหลังการประชุมพรรคฯ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2523 ว่าที่ประชุมพรรคได้มีมติสนับสนุน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยเหตุผล 5 ประการ สรุปได้ว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ไม่เคยมีชื่อเสียงในทางเสียหายซึ่งทุกฝ่ายยอมรับในความซื่อสัตย์สุจริต มีความตั้งใจจริงในการปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นผู้ที่ได้รับการยอมจากทุกฝ่ายว่าเป็นคนที่เหมาะสมที่สุดไม่ว่าจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสมาชิกหรือประชาชน ประกอบกับบุคลิกนิสัยที่เป็นคนสงบเสงี่ยมเจียมตัว พูดน้อย แต่มากด้วยความสามารถ จนสมาคมนักข่าวได้ตั้งฉายาว่า *"เตมีย์ใบ้"* พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นคนที่มีบุคลิกสุภาพ อ่อนโยน การแต่งกายสุภาพเรียบร้อย การทำงานทางการเมืองจึงไม่เน้นที่พวกพ้อง เอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง จึงทำให้ท่านไร้ข้อครหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชั่น เป็นนายกรัฐมนตรีที่สมาคมนักข่าวได้จัดงานเลี้ยงให้ และกล่าวยกย่องว่าเป็นคนที่ ซื่อสัตย์สุจริต โดยได้มอบเทพเจ้ากวนอู ซึ่งถือได้ว่าเป็นเทพเจ้าแห่งความยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริตอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป การศึกษาจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเสาหลักทางการเมืองของไทย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมจากเอกสารต่างๆ งานวิจัย และสุนทรพจน์ ที่ค่อนข้างจำกัดและสภาวะทางการเมืองที่ไม่เอื้ออำนวย จึงยากที่จะหาข้อมูลที่ลึกทั้งจากการขอสัมภาษณ์กับท่านโดยตรง และบุคคลผู้ใกล้ชิด ผลจากการศึกษาเรื่องจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีหลายประการด้วยกัน และเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน ผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปประเด็น จริยธรรมผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มี 2 ประการด้วยกัน คือ จริยธรรมประจำใจ และจริยธรรมผู้นำทางการเมืองในฐานะตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี 2523-2531 ดังนี้

3.1 จริยธรรมประจำใจของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

3.1.1 **ความกตัญญูกตเวที** พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้ที่เน้นย้ำในเรื่องความกตัญญูกตเวทีที่มีต่อบรรพบุรุษ ครูอาจารย์ สถานศึกษาที่อบรมบ่มเพาะให้ท่านมีความสำนึกในบุญคุณของแผ่นดิน ซึ่งท่านได้กล่าวเสมอว่า *"เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน"* การตอบแทนบุญคุณแผ่นดินของ ฯพณฯ คือการทำความดีให้แก่สังคม สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ ข้าราชการทำตามหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา คือการตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน ขณะเดียวกันถ้าใครทำสิ่งที่ผิดกฎหมาย เช่น เกี่ยวข้องกับยาเสพติด คนนั้นคือ ผู้ทรยศชาติ หรือกตัญญูต่อแผ่นดินเกิดของตัวเอง

3.1.2 **ซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดีต่อสถาบันมหากษัตริย์** ประเทศไทยมีเสาหลักที่สำคัญ 3 อย่าง คือชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมเป็นธงไตรรงค์สามสี สีแดงหมายถึงบรรพบุรุษที่เสียสละเลือด เนื้อ ชีวิตเพื่อรักษาอธิปไตยของชาติเอาไว้ สีขาวหมายถึงศาสนาที่ช่วยรักษาจิตใจของมวลประชาราษฎร์ให้มีความบริสุทธิ์ผ่องใส สีฟ้าหมายถึงพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกป้องคุ้มครองประชาชนให้มีความปกติสุข ดังนั้นหน้าที่ของประชาชนทุกหมู่เหล่าจึงต้องมีความสำนึกและจงรักภักดีต่อสถาบันทั้งสาม ด้วยการทำหน้าที่ของตนอย่างซื่อสัตย์สุจริต พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ รับใช้ราชสำนักฯและพระบรมวงศานุวงศ์ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและจงรักภักดีจนเป็นที่ไว้พระราชหฤทัยแต่งตั้งเป็นประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ อันเป็นเกียรติสูงส่งเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมและเพื่อตอบแทนคุณงามความดีแด่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ทำไว้แก่ชาติบ้านเมือง

3.1.3 **ทาน** คือการให้ ที่เกิดจากพื้นฐานของความรักความหวังดี เรียกว่า เมตตา ปรารถนาที่จะให้คนอื่นมีความสุขอย่างแท้จริงโดยไม่หวังผลตอบแทน จริยธรรมผู้นำในเรื่องการให้ทานนั้นมี 2 อย่าง คือการให้สิ่งของ เช่น ข้าวปลาอาหาร เงินทอง เป็นต้น และการให้ทานที่ไม่ใช่สิ่งของวัตถุ เช่น การให้อภัยทาน ไม่จองเวรผูกอาฆาต พยาบาท ทั้งนี้ผู้นำทางการเมืองคือผู้ที่อาสาฯมาทำงานเพื่อประชาชน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ให้ทานตั้งแต่ท่านยังเด็กโดยการไปวัดทำบุญกับบิดามารดา ได้เรียนรู้หลักธรรมเรื่องการให้ทานและเมตตาธรรมทางพุทธศาสนานำมาใช้ในการดำรงตนในฐานะเป็นผู้นำ ตั้งแต่ผู้นำทางทหารจนได้รับสรรพนาว่า "ป๋า"

3.1.4 **มีความอดทน** หมายถึงมีความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพราะผู้นำต้องทำงานหนัก มีความรับผิดชอบสูง ดังนั้นความพร้อมทางร่างกายและจิตใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้งานนั้นประสบผลสำเร็จได้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำตั้งแต่จบโรงเรียนนายร้อยในตำแหน่งผู้บังคับหมู่และเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับจนถึงผู้บัญชาการทหารบกและท้ายสุดคือผู้นำทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คุณสมบัติทางจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่ทำให้ ฯพณฯ ประสบผลสำเร็จในการเป็นผู้นำคือความอดทน ทั้งนี้จากระยะทางสู่ความเป็นผู้นำนั้นต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคนานัปประการ หรือแม้แต่กระทั่งการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใช่ว่าจะง่ายหนักต้องเจอกับปัญหาทางการเมือง การถูกโจมตีจากฝ่ายตรงข้าม การต้องถูกตรวจสอบตลอดเวลา ปัญหาความยากจน อาชญากรรม ยาเสพติด ฯลฯ เหล่านี้คือบทพิสูจน์ความอดทนของผู้นำทางการเมืองที่ต้องพบเจออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีความเข้มแข็ง มีความอดทนสูง ไม่เคยพูด บ่นถึงความยากลำบากในการทำงานเพื่อชาติ ซึ่งสังเกตได้ว่าท่านมีอายุ 90 ปี (26 ส.ค. 2463 - 26 ส.ค. 2553) ยังแข็งแรง ยืนตัวตรงไม่เหมือนคนที่มีอายุมากทั่วๆไป

3.2. จริยธรรมผู้นำทางการเมือง

3.2.1 มีความอ่อนน้อมถ่อมตน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เนืองนิตย์ อย่างเช่นในวันที่ท่านเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้กล่าวในวันแถลงนโยบายว่า (28 มี.ค. 2523) *"...รัฐสภาอันทรงเกียรตินี้ ได้เสนอให้กระผมดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กระผมจำต้องน้อมรับไว้ด้วยความเสงี่ยมเจียมตนเป็นที่สุด..."* ขณะเดียวกันในวันที่ท่านกล่าวอำลาตำแหน่งในวันที่ 5 สิงหาคม 2531 ว่า *"...ผมเจียมตัวและเจียมใจอยู่เสมอ ไม่เคยมีความทะเยอทะยานทางการเมือง..."* จากคำกล่าวต่างกรรม ต่างวาระของ ฯพณฯ แสดงให้เห็นว่าการอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำทางการเมือง

3.2.2 มีความกล้าหาญ ผู้นำกับความกล้าหาญเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ทั้งนี้ผู้นำคือผู้ที่ต้องมีความกล้าหาญในสิ่งที่ถูกต้อง กล้าลงโทษผู้กระทำผิดโดยไม่เห็นแก่หน้าใคร ทำอย่างตรงไปตรงมา โปร่งใส ตรวจสอบได้ พลเอกเปรม ติณสูลนนท์ เป็นผู้นำทางการเมืองที่มีความกล้าหาญ ยืนหยัดบนความถูกต้อง กล้ารับผิดชอบในสิ่งที่ตัดสินใจไปแล้ว เช่น การปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีถึง 5 ครั้ง และยุบสภาฯ ถึง 3 ครั้ง ในขณะที่ท่านเป็นนากรัฐมนตรีทั้งนี้เพื่อความถูกต้อง เหมาะสม ในการทำงานเพื่อชาติบ้านเมือง

3.2.3 ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ในพระพุทธศาสนาได้เปรียบเทียบฝูงโคที่หัวหน้าไปทางตรงหรือไปทางคต ฝูงโคที่ตามมาก็จะทำตามนั้น พฤติกรรมของผู้นำเป็นเช่นไร ประชาชนก็จะมีพฤติกรรมเช่นนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีความประพฤติในกรอบศีลธรม มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ประหยัดเรียบง่าย ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาประพฤติปฏิบัติตามโดยเฉพาะในเรื่องความซื่อสัตย์ สุจริต ไร้ข้อครหาในการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ทำให้ท่านเป็นที่รักและเคารพของสังคม โดยเฉพาะเหล่าทหารต้องเข้าเยี่ยมคารวะในโอกาสต่างๆ เช่น วันเกิด หรือผู้นำทางการเมืองในยุคต่อมาเข้าขอคำแนะนำในการแก้ไขปัญหาของชาติ เป็นต้น

3.2.4 มีสติ คือมีความตื่นตัวอยู่เสมอ รู้สำนึกในหน้าที่ มีการควบคุมอารมณ์ไม่ให้ลุ่มหลงเพลิดเพลินไปกับสิ่งยั่วยุ ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำทางการเมืองเกี่ยวข้องการใช้อำนาจและผลประโยชน์ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความโดดเด่นทางด้านการมีสติ สุขุม รอบคอบ กระตือลือล้นในการทำงาน ไม่ใช้เวลาราชการในเรื่องส่วนตัว สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีแม้จะถูกโจมตีจากฝ่ายที่ต่อต้าน เช่น การถูกลอบทำร้ายที่สนามกีฬาหัวหมากหรือการถูกลอบสังหารที่ จ. ลพบุรีก็ตาม ฯพณฯ ไม่แสดงอาการที่โกรธแค้น หรือหวาดหวั่นใดๆ นอกจากนี้สติยังช่วยให้ท่านมีรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมทางการเมือง เช่น เกิดการแก่งแย่งชิงอำนาจในพรรคร่วมรัฐบาล หรือภายในพรรคการเมืองอันเป็นเหตุให้ท่านเลือกยุบสภาฯ ในวันที่ 29 เมษายน 2531 เพื่อคืนอำนาจให้ประชาชน

3.2.5 การเสียสละ ผู้นำทางการเมืองของไทยในอดีตกล้าเสียสละแม้กระทั่งชีวิตของตัวเอง เช่น สมเด็จพระศรีสุริโยทัยกล้าหาญทำยุทธหัตถีจนสิ้นพระชนม์บนคอช้าง เป็นต้น ดังนั้นการเสียสละโดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองคือผู้ที่อาสามาทำงานให้ชาติบ้านเมืองต้องเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม เริ่มตั้งแต่การออกรบในปอยเปตและเชียงตุง การลงพื้นที่ในพื้นที่ภาคอีสานในส่วน

หน้าในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ การเสียสละที่งดงามอย่างยิ่งของ ฯพณฯ คือการปฏิเสธรับตำแหน่งทางการเมือง

3.2.6 มีความประหยัด เรียบ ง่าย คือการรู้จักเก็บ อดออม รู้คุณค่าของสิ่งต่างๆ ความประหยัดของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เริ่มตั้งแต่ท่านยังเป็นเด็กนักเรียนที่โรงเรียนวชิราวุธฯ และเข้ามาเรียนในกรุงเทพมหานครฯ ที่โรงเรียนสวนกุหลาบ แม่ส่งให้ท่านใช้เดือนละ 10 บาทเท่านั้น ความเรียบง่ายใช้จ่ายสิ่งของอย่างรู้คุณค่า ซึ่งสังเกตได้ว่าท่านนิยมใช้ของไทย เช่น ผ้าไหม เป็นต้น

จริยธรรมทั้ง 10 ประการนี้มีความสอดคล้องกับหลักทศพิธราชธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ใช้ในการดำรงตน ประพฤติปฏิบัติในขณะที่ดำรงตำแหน่ง ทั้งก่อนที่ท่านจะเป็นนายกรัฐมนตรีและหลังจากท่านพ้นตำแหน่งก็ตาม พึงสังเกตเห็นว่าก่อนที่ท่านจะมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรีนั้นเป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนและสังคมแล้วว่าเป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งในเรื่องบุคลิกภาพ พฤติกรรม ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของคนในชาติด้วยสันติวิธี จึงเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดวิกฤติผู้นำในขณะนั้น บรรดาพรรคการเมือง ข้าราชการประจำทั้งทหาร ตำรวจ กระทรวง ทบวง กรมจึงได้เชิญท่านมาเป็นนายกรัฐมนตรีในการบริหารประเทศ กล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งนั้นมาจากการที่ท่านมีความประพฤติปฏิบัติตนที่ดี มีจริยธรรมทั้ง 10 ประการดังที่กล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จะมาเป็นผู้นำทางการเมือง โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดในการบริหารประเทศ มีหน้าที่ความรับผิดชอบสูง ทำงานหนัก และยังตกเป็นเป้าโจมตีของฝ่ายตรงข้ามตลอดเวลา ดังนั้น ผู้นำต้องมีร่างกายที่แข็งแรง มีจิตใจที่เข้มแข็ง การทำงานที่ต้องใช้แรงกาย แรงใจที่มากกว่าคนทั่วไป แต่ถ้าหากผู้นำขาดจริยธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว ก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จได้

ขณะเดียวกัน คุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองที่มีความรู้ ความสามารถ อาจจะไม่ใช่คนที่มีความเป็นผู้นำทางการเมืองได้ เพราะคุณสมบัติของผู้นำสามารถทำให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น จะด้วยผลงาน ด้วยวาทศิลป์ หรือด้วยประวัติที่ดีไม่ด่างพร้อย หรือด้วยเหตุผลอื่นใดก็ตามที่ทำให้คนเชื่อว่าบุคคลนี้เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำทางการเมือง หรือเรียกอีกอย่างว่า ผู้มีบารมี หมายถึงผู้มี

คุณลักษณะพิเศษที่เกิดจากการสร้างสมคุณงามความดีจนเป็นที่เชื่อถือ ศรัทธา สามารถชักจูงคนอื่นให้ทำงานร่วมกันได้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ขณะเดียวกันความเป็นผู้นำทางการเมืองไม่ได้ขึ้นอยู่กับการเป็นที่ยอมรับเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับการที่ผู้นำที่มีความรู้ความสามารถเป็นต้นทุนและผสมผสานกับคุณลักษณะของความเป็นผู้นำในการตัดสินใจบนพื้นฐานของความถูกต้อง ไม่โลเลเครงอกเครงใจ มีความเด็ดขาดในแนวทางที่ถูกต้อง ทั้งนี้เพราะผู้นำทางการเมืองคือผู้ที่ซึ่งสามารถใช้อำนาจที่ตัวเองมีอยู่ไปในทางที่สร้างสรรค์และทำลายได้ ในเวลาเดียวกัน นั่นแสดงว่าย่อมมีทั้งคนรักและไม่ชอบไปพร้อมๆกัน

ดังนั้นจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ผู้นำและสังคมจะต้องพิจารณาในลำดับต้นๆ ในการตัดสินเลือกผู้ที่จะมาเป็นผู้นำทางการเมือง โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดในประเทศ มีหน้าที่ความรับผิดชอบสูง และขณะเดียวกันต้องถูกตรวจสอบการทำหน้าที่ และตกเป็นเป้าโจมตีของฝ่ายตรงข้ามตลอดเวลา ผู้นำจึงต้องมีร่างกายที่แข็งแรง มีจิตใจที่เข้มแข็ง การทำงานที่ต้องใช้แรงกาย แรงใจที่มากกว่าคนทั่วไป แต่ถ้าหากผู้นำขาดจริยธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว ก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จได้ เพราะจริยธรรมทำให้เกิดความชอบธรรมในการบริหารประเทศ ที่เอาผลประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง ตลอดระยะเวลา 8 ปี 5 เดือนจึงเป็นบทพิสูจน์ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษได้เป็นอย่างดี ดังผังสรุปจริยธรรมผู้นำทางการเมืองพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ต่อไปนี้

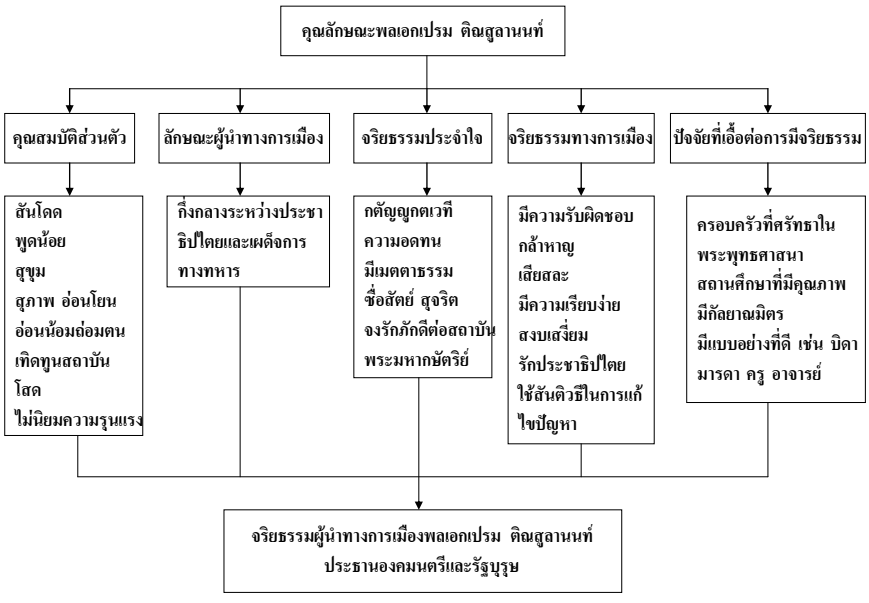

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมืองทุกระดับ เป็นประเด็นที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำทางการเมืองมีอิทธิพลต่อสภาพความเป็นอยู่ และทัศนคติของประชาชนโดยตรง เพราะผู้นำคือสิ่งที่เชื่อมโยงผลประโยชน์ระหว่างประชาชนกับการบริการของรัฐให้กระจายอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน มิเช่นแล้วคำถามเกี่ยวกับสองมาตรฐาน จะมีให้เห็นและเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่เสมอ ดังนั้นจริยธรรมของผู้นำจึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันสังคมโดยภาพรวมแล้วมีความคิดเห็นหรือต้องการผู้นำประเภทใด และจริยธรรมใดบ้างที่จะใช้เป็นบรรทัดฐาน จึงจะเหมาะสมกับผู้นำในสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากจริยธรรมผู้นำทางการเมือง (The Ethics of the Political Leaders) เป็นหลักประพฤติปฏิบัติสำหรับผู้นำ (Code of Conduct) ที่ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานบนตรรกะที่ได้จากทัศนะของพระเดชพระคุณพระพรหมคุณาภรณ์ (2549) ว่า ไม่ว่าบุคคลใดๆก็ตามที่เข้ามาดำรงตำแหน่งนี้ บุคคลนั้นต้องมีมาตรฐานทางจริยธรรมที่สูงกว่าคนทั่วไป (higher standard) ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อมีเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

- มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองของไทยควรมีลักษณะอย่างไร โดยศึกษาจากทัศนะของประชาชน หรือ นักวิชาการ และหรือในทัศนะของผู้นำด้วยกันเอง
- ศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน-ต่างของผู้นำทางการเมืองของไทยในอดีตที่ผ่านมา เช่น อายุ สถานภาพ การศึกษา วิธีการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง อันนำไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลวทางการเมือง
- ธรรมาธิปไตยกับอุตมรัฐเป็นเพียงรัฐในอุดมคติหรือสามารถทำให้เกิดขึ้นจริงในสังคมประชาธิปไตยได้หรือไม่?

จริยธรรมผู้นำทางการเมือง : กรณีศึกษาประวัติชีวิตและผลงานพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

THE ETHICS OF THE POLITICAL LEADERS: A CASE STUDY OF GENERAL PREM TINSULANONDA, PRESIDENT OF THE PRIVY COUNCIL AND STATESMAN

พระสมชวน ทิพประมวล 4837732 SHES/M

ศศ.ม. (จริยศาสตร์ศึกษา)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: วริยา ชินวรรโณ, Ph.D., พิเชฎฐ์ กาลามเกษตร์, อ.ม.

บทสรุปแบบสมบูรณ์

สาเหตุและความสำคัญของปัญหา

จริยธรรมสำหรับผู้นำทางการเมืองของไทยนั้นมีมาตั้งแต่โบราณกาล ประมาณ 700 ปีมาแล้ว เริ่มตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน หลักจริยธรรมดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงระหว่างผู้นำกับประชาชนให้มีความใกล้ชิดจนเกิดความผูกพันธ์ยากที่จะแยกจากกันได้ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีหลักธรรมของพระเจ้าแผ่นดิน เรียกว่า ทศพิธราชธรรม กล่าวคือ จริยธรรมในการปกครองราชอาณาจักร และจริยาวัตรที่เรียกว่าจักรวรรดิวัตร คือ วัตรของพระจักรพรรดิ หรือพระจริยาที่พระจักรพรรดิพึงบำเพ็ญสม่ำเสมอโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมพรหมวิหาร 4 คือความเมตตา รักใคร่กลมเกลียว สามัคคี มีความเป็นกลางไม่เลือกปฏิบัติ ทำให้ผู้นำมีความอ่อนโยน แต่เข้มแข็งยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของนักปราชญ์ทางการเมืองของโลก เช่น โสเครตีส กล่าวไว้ว่า ผู้นำที่มีความเจริญทางจิตใจได้จะต้องมีคุณธรรมประจำใจเพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่ง เพลโต ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การมีคุณธรรม คือ การยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม ซึ่งหมายถึงการทำสิ่งต่างๆตามหน้าที่ของตนให้เหมาะสม การปกครองที่ดีคือ ก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ในขณะที่เล่าจื้อและขงจื้อนักปราชญ์ตะวันออก มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน คือ ผู้นำต้องมีความอ่อนโยน กตัญญูต่อประชาชนโดยไม่ทำตัวให้เหนือประชาชนและเป็นแบบอย่างที่ดี สังคมจะมีความสงบสุขเองโดยไม่ต้องใช้กฎหมายบังคับ ดังนั้น

จริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของผู้นำทางการเมืองที่ใช้ในการปกครอง และบริหารบ้านเมืองให้เกิดความปกติสุขได้ เพราะจริยธรรม คือความประพฤติที่ถูกต้อง ดีงาม ที่สังคมให้การยอมรับว่าเหมาะ ว่าควร โดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองการมีจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่สังคมปรารถนา ในขณะเดียวกัน จริยธรรมสามารถช่วยลดปัญหาความแตกแยก ขัดแย้งของคนในสังคมได้ ทั้งนี้ในปัจจุบันจะเห็นว่ามนุษย์มีปัญหาในการอาศัยอยู่ร่วมกัน นับตั้งแต่การอาศัยอยู่ร่วมกันในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคมแต่ละประเทศ รวมไปถึงการอาศัยในโลกเดียวกัน การที่จะอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขปราศจากปัญหาต่างๆนั้น จะต้องมีจริยธรรม (code of conduct) ในการควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นอริยชน เช่น จริยธรรมของแพทย์ ครูอาจารย์ นักเรียน พ่อแม่ เป็นต้น ดังนั้น การศึกษากฎกติกาทางจริยธรรมของการอาศัยอยู่ร่วมกัน และการสร้างจิตสำนึกแห่งความถูกต้อง ดีงาม จึงมีความจำเป็นสำหรับใช้กับสังคมขนาดใหญ่และซับซ้อน โดยเฉพาะการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของผู้นำทางการเมืองที่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง ในการพัฒนาที่มุ่งมั่นเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง

ผู้นำทางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรี เป็นบุคคลสำคัญที่สังคมคาดหวังไว้อย่างสูง โดยเฉพาะประเด็นคุณสมบัติทางจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองต้องเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความเสียสละ ยึดผลประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ทั้งนี้ผู้นำทางการเมืองคือผู้ที่อาสามารับใช้พร้อมที่จะเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อส่วนรวม ดังนั้นการตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมมีผลประทบต่อส่วนรวม ผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทและความรับผิดชอบสูงกว่าคนทั่วๆไป ท่ามกลางสังคมการเมืองในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์หรือการมีทัศนคติที่แตกต่างกันถือเป็นเรื่องปกติ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และต้องยอมรับในเรื่องของความแตกต่างทางความคิด การแบ่งกลุ่ม การแบ่งฝ่ายในหมู่ประชาชน หรือในบรรดาผู้นำด้วยกันเอง เช่น การแบ่งกลุ่ม แบ่งขั้วทางการเมือง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในการแบ่งผลประโยชน์จากตำแหน่งอันเป็นที่มาของอำนาจทางการเมือง ดังนั้นในอดีตจนปัจจุบันผู้นำทางการเมืองของไทยจึงตกอยู่ภายใต้การครอบงำทางด้านผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง และมองผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นเรื่องรอง ผู้นำทางการเมืองจึงหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งหน้าที่อันทำให้เกิดอำนาจทางการเมืองโดยชอบธรรม เพื่อใช้ในการแสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่นั้น การทุจริต การฉ้อราษฎร์บังหลวงจึงมีและดำรงอยู่อย่างมิจบสิ้น

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการขาดจิตสำนึกชั่ว-ดี ของผู้นำทางการเมือง โดยเริ่มตั้งแต่ระบบทางการเมืองที่ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย รู้เพียงแต่ว่าประชาธิปไตยคือการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งเท่านั้น ส่วนผลต่างๆที่ตามมานั้นเป็นเรื่องของ

บรรดาผู้นำทางการเมืองตกลงกันเอง ในขณะเดียวกันหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องขาดประสิทธิภาพในการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ประกอบกับระบอบประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้บุคคลไม่ว่าจะมีภูมิหลังที่แตกต่างกัน หรือ มีความรู้ ความสามารถจากทุกสาขาวิชาชีพอะไรก็ตาม สามารถเข้าสู่วงการทางการเมืองได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยผ่านกระบวนการการเลือกตั้งเป็นตัวชี้วัด จึงเป็นช่องว่างให้ผู้ที่หวังผลประโยชน์ทางการเมืองอาศัยช่องทางดังกล่าวเข้ามากอบโกย เริ่มตั้งแต่การหาเสียงเลือกตั้งที่ต้องมีค่าใช้จ่ายสูง แต่ละพรรคการเมืองจำเป็นต้องหาแหล่งเงินทุนเพื่อเอามาเป็นกองทุนสนับสนุนในค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีการปกปิด ซ่อนเร้นถึงแหล่งที่มาของเงินทุนเหล่านั้น ผู้บริจาคต่างๆเหล่านี้ต่างก็มีความต้องการผลประโยชน์ตอบแทนในการสนับสนุนพรรคการเมืองในรูปของการใช้เงินหรือของมีค่าอื่นๆ ดังนั้นในหลายปีที่ผ่านมาจึงมีนักการเมืองที่มาจากนักธุรกิจที่ร่ำรวย ระดมทุนอย่างมหาศาลตั้งพรรคการเมืองเป็นของตัวเอง ทั้งนี้เพื่อหวังผลประโยชน์ทางธุรกิจของวงศาคณาญาติและพวกพ้อง อาศัยช่องว่างทางกฎหมาย และการบวนการเลือกตั้งเป็นเครื่องซักฟอกตัวเอง

ขณะเดียวกัน ประเด็นจริยธรรมเป็นปัญหาของผู้นำทางการเมืองทุกยุคทุกสมัยที่จะถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นอันดับแรกในการกล่าวอ้างและเป็นเงื่อนไขในการเปลี่ยนตัวผู้นำ ทั้งที่เป็นไปตามครรลองประชาธิปไตยและเผด็จการยึดอำนาจ ในความหมายนี้จริยธรรมกลายเป็นเครื่องมือจับผิดฝ่ายตรงข้าม และเป็นวาทกรรมทางการเมืองที่สวยหรูใช้โจมตีอีกฝ่ายให้ได้รับความเสียหายและสร้างความชอบธรรมให้ฝ่ายตน จริยธรรมผู้นำทาการเมืองจึงเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

จริยธรรมผู้นำทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายกรัฐมนตรีของไทยจะต้องมีจิตสำนึกผิดชอบชั่ว-ดี ยิ่งความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งถือได้ว่าเป็นจริยธรรมของการบริหารภาครัฐ ความซื่อสัตย์สุจริต มิได้หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องตามกฎหมาย และมิได้หมายความว่าตัวเองมีความซื่อสัตย์สุจริตเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงต้องควบคุมให้คนรอบๆ ข้างให้มีความซื่อสัตย์สุจริตด้วย เพราะผู้นำทางการเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐ หรืออำนาจทางการเมืองนั้นมีผลกระทบในขอบเขตที่กว้างและลึก การขาดจิตสำนึกทางจริยธรรมอาจจะนำมาซึ่งความล่มสลายของระบบการเมืองหรือแม้กระทั่งอาจจะสูญเสียอำนาจอธิปไตย และยังไม่นับถึงผลกระทบที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองตลอดจนชีวิตของประชาชนอีกด้วย

ผู้นำทางการเมืองของไทยที่ผ่านมานั้นมีหลายท่านที่ประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม และได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ โดยเฉพาะเรื่องจริยธรรมทั้งในชีวิตส่วนตัวและในขณะดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ตาม นั่นคือ ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ตลอด 8 ปี 5 เดือนที่ท่านดำรงตำแหน่งนั้นได้สร้างคุณูปการอย่างยิ่งแก่การเมืองของไทยและประเทศชาติ และด้วยบุคลิกภาพที่โดดเด่นของความเป็นผู้นำ สุขุม รอบคอบ อ่อนโยน สุภาพเรียบร้อย ฯพณฯ ยังได้แสดงออกถึงจริยธรรมผู้นำในการเสียสละ ยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของคนในชาติ ในขณะเดียวกันมีความกล้าหาญในการปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่หัวหน้าพรรคการเมืองใฝ่ฝัน ดังนั้นการศึกษาจริยธรรมผู้นำทางการเมืองของไทย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาประวัติชีวิตและผลงานทางจริยธรรมของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรีในช่วง ปี พ.ศ. 2523-2531 ทั้งนี้เพื่อเป็นการศึกษาบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีทางการเมือง และส่งเสริมบุคคลที่ปกครองบ้านเมืองอย่างมีจริยธรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และใช้เป็นแนวทางการศึกษาวิจัยบุคคลอื่นต่อไปในอนาคต

ดังนั้นในประเด็นการศึกษาจริยธรรมผู้นำทางการเมือง จึงถือเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมือง เนื่องจากเป็นกลไกลในการชักนำบุคลากรที่มีศักยภาพ มีจริยธรรมเข้าสู่ระบบการเมือง และเป็นการเสริมสร้างภาวะผู้นำ มีการกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง ด้วยเหตุผลที่ว่าคุณสมบัติด้านจริยธรรมบางอย่างของผู้นำทางการเมืองต้องมีมาตรฐานสูงกว่าเกณฑ์ทั่วไป (Higher Standard) เป็นกรอบแห่งความประพฤติที่สำคัญ (Code of Conduct) และใช้เป็นบรรทัดฐานให้แก่บุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือนายรัฐมนตรี ซึ่งหมายถึงไม่ว่าบุคคลใดๆก็ตาม เมื่อมาดำรงตำแหน่งนี้แล้ว บุคคลนั้นต้องมีมาตรฐานทางจริยธรรมที่สูงกว่าคนทั่วๆไป จึงจะเหมาะสมในการเป็นผู้นำสูงสุดในการบริหารประเทศ เพราะ “*จริยธรรมของผู้นำทางการเมือง*” คือปัจจัยหลักที่เมื่อใดก็ตามผู้นำทางการเมืองมีความบกพร่องในข้อนี้แล้ว เมื่อนั้นผู้นำทางการเมืองก็หมดความชอบธรรมในการอยู่ในตำแหน่ง อีกทั้งยังเป็นการศึกษาวิธีการเลือกสรรผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปอย่างมีจริยธรรม ซึ่งถ้าผู้นำทางการเมืองที่มีจริยธรรม มีความสามารถ และมีความรับผิดชอบต่อประชาชนประโยชน์สุขจะเกิดแก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมอันเป็นคุณสมบัติสำคัญสำหรับผู้นำทางการเมืองของไทย

2.2 เพื่อศึกษาประวัติชีวิต ผลงานและจริยธรรมผู้นำของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

2.3 เพื่อศึกษาบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีทางการเมือง และให้ความสำคัญกับผู้นำที่ปกครองบ้านเมืองอย่างมีจริยธรรมโดยประชาชนสามารถมอบความไว้วางใจต่อผู้นำในการบริหารประเทศอันเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คำแถลง คำกล่าวสุนทรพจน์ การสัมภาษณ์ การปาฐกถา เฉพาะประเด็นด้านจริยธรรมของผู้นำทางการเมือง โดยศึกษาเฉพาะ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ในขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คนที่ 16 ของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ถึง 2531

สมมุติฐานการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้มีสมมติฐานว่า จริยธรรมคือคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับผู้นำทางการเมืองที่ใช้ในการบริหารภาครัฐเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ด้วยเหตุผลที่ว่าคุณสมบัติด้านจริยธรรมบางอย่างของผู้นำทางการเมืองต้องมีมาตรฐานสูงกว่าเกณฑ์ทั่วไป (Higher Standard) เป็นกรอบแห่งความประพฤติที่สำคัญ (Code of Conduct) และใช้เป็นบรรทัดฐานให้แก่บุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรี ซึ่งหมายถึงไม่ว่าบุคคลใดๆก็ตาม เมื่อมาดำรงตำแหน่งนี้แล้ว บุคคลนั้นต้องมีมาตรฐานทางจริยธรรมที่สูงกว่าคนทั่วๆไป จึงจะเหมาะสมในการเป็นผู้นำสูงสุดในการบริหารประเทศ เพราะ “จริยธรรมของผู้นำทางการเมือง” คือปัจจัยหลักที่เมื่อใดก็ตามผู้นำทางการเมืองมีความบกพร่องในข้อนี้แล้ว เมื่อนั้นผู้นำทางการเมืองก็หมดความชอบธรรมในการอยู่ในตำแหน่ง

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

3.1 การศึกษาวิจัยภาคเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองจากเอกสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ

3.2 การศึกษาเก็บข้อมูลจากคำสุนทรพจน์ การปาฐกถา คำแถลง คำกล่าว การให้สัมภาษณ์ของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และบุคคลที่เคยทำงานร่วมกับท่านจากเอกสาร บทความ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ

ปัญหา/อุปสรรคการวิจัย

ในการทำวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตที่จำกัด ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากปัญหาทางด้านการเมือง จึงทำให้มีปัญหา อุปสรรคหลายประการด้วยกัน ดังนี้

1. ปัญหาความไม่สงบทางการเมือง ประชาชนมีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน และมีการรอบวางระเบิดหลายจุดอย่างต่อเนื่อง เช่น ที่หน้าบ้านพักของท่าน เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2549 และรอบวางระเบิดที่มูลนิธิรัฐบุรุษเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2553 เวลา 20.40 น. และอีกหลายจุดในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทำให้ไม่สามารถเข้าไปค้นข้อมูลต่างๆได้ เช่น ที่ทำเนียบรัฐบาล, รัฐสภา หรือหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น

2. พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถูกโจมตีอย่างหนักจากผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง เช่น ผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญ หรือ ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการปฏิวัติรัฐประหาร 9 กันยายน 2549

3. ด้วยตำแหน่ง ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ทำให้ท่านไม่สามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับจริยธรรมผู้นำทางการเมือง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องจริยธรรมผู้นำทางการเมือง : กรณีศึกษาประวัติชีวิตและผลงานทางจริยธรรมของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติชีวิต

ของ ฯพณฯ ตั้งแต่ครอบครัว การศึกษา ความเป็นผู้นำทางทหารและผู้นำทางการเมือง โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีผู้นำ 3 ทฤษฎี ได้แก่

1. ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories)
2. ทฤษฎีผู้นำยิ่งใหญ่หรือทฤษฎีมหาบุรุษ (The Great Man Theories)
3. ทฤษฎีผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory)

ส่วนในประเด็นจริยธรรมผู้นำทางการเมือง ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม ดังนี้

1. ทัศนะของนักปราชญ์ตะวันตก ได้แก่ โสเครตีส เพลโต อริสโตเติล
2. ทัศนะนักปราชญ์ตะวันออก ได้แก่ เล่าจื้อ และขงจื้อ
3. ทัศนะทางศาสนา ได้แก่ พุทธศาสนา คริสต์ศาสนา และศาสนาอิสลาม

<u>กรอบแนวคิดการศึกษาจริยธรรมผู้นำทางการเมือง</u>

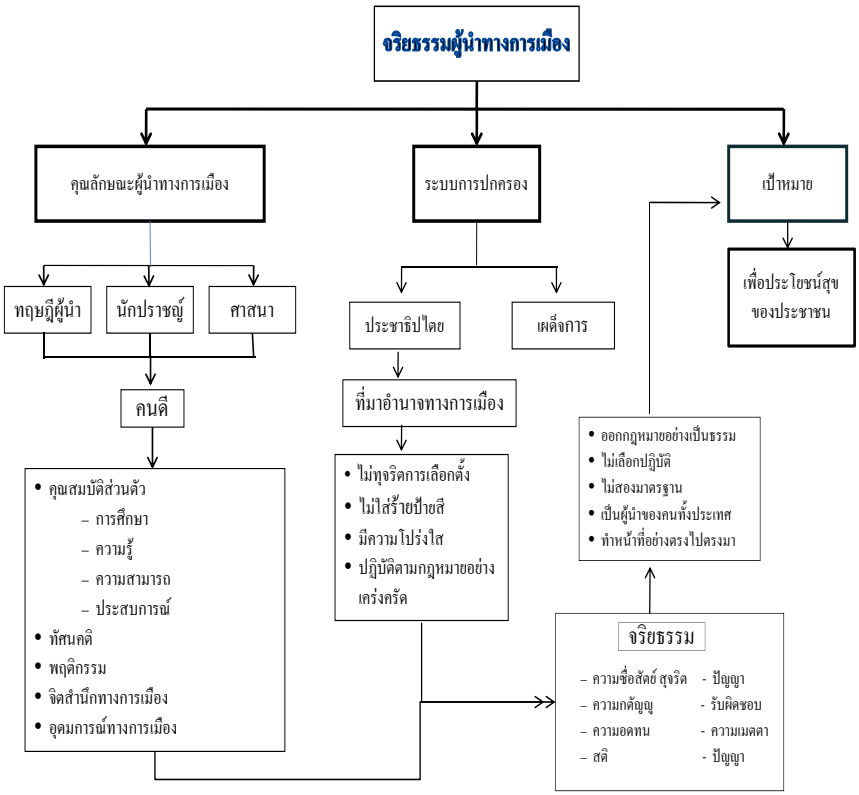

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ประเด็นคุณลักษณะผู้นำตามทฤษฎีผู้นำทั้ง 3 ทฤษฎี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับทฤษฎีทั้งสาม พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ คือหนึ่งตัวอย่างที่สามารถพิสูจน์ได้ถึงการมีภาวะผู้นำในสถานการณ์ของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป (Transformational Leadership Theory) โดยสามารถเห็นได้จากการศึกษาชีวประวัติ และพฤติกรรมการบริหาร และจากคำบอกเล่าของผู้ที่มีหน้าที่ในด้านการปกครอง ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะในระหว่างดำรงตำแน่ง “นายกรัฐมนตรี” เป็นผู้นำทางการเมืองในการบริหารสูงสุดของประเทศ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ (The Great Man Theories) มีคุณสมบัติที่โดดเด่นตาม Trait Theories เช่น อายุ ลักษณะท่าทาง ส่วนสูง มีร่างกายที่แข็งแรง ภูมิหลังทางสังคม (Social Background) และบุคลิกภาพ (Personality) มีความสุขุมรอบคอบ สุภาพอ่อนโยน สันโดษ ที่มีความสอดคล้องกันหลายแบบผสมผสานกัน แล้วแต่สถานการณ์ของกลุ่มผู้ติดตามและสภาพปัญหาที่เผชิญหน้าอยู่ในขณะนั้น โดยพิจารณาจากการได้มาซึ่งอำนาจ เป็นผู้นำที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว เหมาะสมกับภาวะหรือสถานการณ์ของประเทศในสมัยนั้น กล่าวคือเป็นผู้นำที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรง แต่ก็ไม่ได้มาจากการปฏิวัติรัฐประหาร และได้รับการคัดเลือกจากพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลโดยมีฐานรองรับและการอุ้มชูที่มั่นคง คือ ฝ่ายทหาร ฝ่ายรัฐบาล นักการเมือง และประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

ถ้าพิจารณาตามแบบผู้นำทางการเมือง เป็นผู้นำที่อยู่กึ่งกลางระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ มีลักษณะเป็นผู้นำแบบหมู่คณะ คือเป็นผู้ส่งเสริมบรรยากาศในการทำงานให้สำเร็จด้วยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย และผลงานมีประสิทธิภาพดีเยี่ยมจากการประสานประโยชน์ (Transactional Leaders) คือให้ความสำคัญทั้งสถาบันและบุคคลทั้งสองอย่าง เป็นผู้ที่รู้จักประนีประนอม ถ้าพิจารณาจากลักษณะการทำงานจะเห็นได้ว่าท่านเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leaders) กล่าวคือเป็นผู้ที่กระจายอำนาจการดำเนินงานถือเอาการปรึกษาหารือเป็นที่ตั้ง ถืออำนาจของประชาชนอยู่เหนือตนเอง เคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล การบริหารจะเน้นหนักไปในทางที่จะให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันเสียก่อนแล้วค่อยตัดสินใจ

2. ประเด็นจริยธรรมผู้นำตามแนวคิดของนักปราชญ์ ต่างให้ความเห็นที่คล้ายกัน กล่าวคือ ผู้นำต้องเป็นคนที่มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในการเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม มีความกล้าหาญ ยึดมั่นในความถูกต้อง ยุติธรรม ความดี ความงาม มีสติปัญญาที่ดี แตกต่างตรงที่ นักปราชญ์ตะวันตกมองว่า จริยธรรมของผู้นำสามารถสร้างได้ด้วยการวาง

กฎระเบียบที่เป็นธรรม ส่วนนักปราชญ์ตะวันออกมองว่า จริยธรรมต้องสร้างให้เกิดขึ้นภายในตัวผู้นำก่อนแล้วค่อยขยายไปสู่ผู้อื่น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักแห่งการปกครอง ในขณะเดียวกัน พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ มีความดีงามที่เกิดจากการเรียนรู้ ปลูกฝังจากครอบครัวในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอจนเป็นที่ประจักษ์แก่สังคม ดังนั้น พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ จึงเป็นผู้นำที่มีคุณลักษณะทางจริยธรรมตามแนวคิดนักปราชญ์ตะวันตกที่เน้นการประพฤติปฏิบัติตามกรอบกฎกติกา ขนบธรรมเนียมที่ดีของสังคม ขณะเดียวกันก็มีจริยธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ปลูกฝัง ขัดเกลาจากสังคมให้มีในตนก่อน เช่น ความกตัญญูกตเวที ความอ่อนน้อมถ่อมตน จงรักภักดี ฯลฯ

3. ประเด็นจริยธรรมผู้นำตามแนวคิดทางศาสนา เป็นความจริงที่ว่าทุกศานาสอนให้คนเป็นคนดี มีหลักจริยธรรมที่เป็นกฎตายตัวสำหรับผู้นำที่คล้ายกันได้แก่ พุทธศาสนาเน้น เรื่อง ความเมตตา คริสต์ศาสนาเน้น เรื่อง ความรัก ส่วนศาสนาอิสลามเน้น เรื่อง ความยุติธรรม ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ดังนั้นศาสนาทั้งสามจึงสรุปได้ตรงกันกล่าวคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกง เว้นจากการเบียดเบียน ใส่ร้าย ป้ายสีผู้อื่น มีสัจจะคือความจริงใจ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความหวังดีกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นผู้นำที่มีคุณสมบัติทางจริยธรรมตามคำสอนทางศาสนาที่ชัดเจน พิจารณาได้จากการประพฤติปฏิบัติตน และในขณะที่ดำรงตำแหน่งปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา ที่ไร้ตำหนิเรื่องการทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง สังเกตได้จากนักข่าวได้มอบเทพเจ้ากวนอูให้แก่ท่าน ในเรื่องความรัก ความเมตตา สังเกตได้จากที่ผู้ใต้บังคับบัญชาเรียกสรรพนามแทนท่านว่า “ป๋า” จนถึงปัจจุบัน

4. ประเด็นจริยธรรมผู้นำทางการเมือง ได้สรุปแยกออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

4.1. <u>จริยธรรมประจำใจ</u> ของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ จากการศึกษาอัตชีวประวัติของท่าน จากเอกสาร สุนทรพจน์ คำแถลง บทความที่บุคคลอื่นได้เขียนถึงท่านนั้น สามารถสรุปได้ว่า ฯพณฯ มีหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติที่ดีงามที่ได้จากการปลูกฝังจากครอบครัว กล่าวคือ ครอบครัวมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาทำให้ท่านได้รับการซึมซับหลักธรรมทางพุทธศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย บิดาบวชเรียน มารดาชอบทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ฟังธรรมและนำกลับมาสอนลูกๆของตน ในวัยเรียนท่านได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีครูอาจารย์ที่ดี พิจารณาได้จากสถานศึกษาที่ท่านเรียนล้วนเป็นสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง เช่น โรงเรียนวชิราวุธฯ โรงเรียนสวนกุหลาบ โรงเรียนนายร้อยทหารบก ทำให้ทราบว่าท่านมีจริยธรรมประจำใจที่สำคัญ ดังนี้ 1.) ความกตัญญูกตเวที พิจารณาได้จากการที่ท่านจะพูดเสมอว่า “*เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน*” 2.) ความ

ซื่อสัตย์ และจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ พิจารณาได้จากมีความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่จนได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ 3.) ความอดทน อดกลั้น โดยพิจารณาจากการเป็นผู้นำที่มีพื้นฐานมาจากการเป็นทหาร ความอดทนคือหัวใจของชายชาติทหาร สังเกตได้แม้ว่าท่านจะถูกโจมตีอย่างหนักก็ไม่แสดงอาการท้อแท้ให้เห็น 4.) ความเสงี่ยมเจียมตัว พิจารณาจากคำกล่าวอำลาจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2531 ว่า *"ผมเจียมตัวและเจียมใจอยู่เสมอ"* พลเอกเปรม มีจริยธรรมอันทำให้งามสองอย่างทางพุทธศาสนา สอน คือ ขันติ คือ ความอดทน โสรัจจะ คือ ความสงบเสงี่ยม เจียมตัว

4.2. <u>จริยธรรทางการเมือง</u> ของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่ปี 2523-2531 สรุปได้ว่าจริยธรรมที่เด่นชัดที่สุดคือการยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนหรือพวกพ้องหรือกลุ่มผลประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้น พิจารณาได้จากการที่ท่านไม่มีพรรคการเมือง ไม่มีหัวคะแนน ไม่มีธุรกิจส่วนตัว ใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของคนในชาติ พิจารณาได้จากนโยบายการเมืองนำการทหาร มีความเสียสละและกล้าหาญในการปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่หัวหน้าพรรคการเมืองใฝ่ฝัน มีความรับผิดชอบสูง รักประชาธิปไตย พิจารณาได้จากการยุบสภาฯคืนอำนาจให้ประชาชนถึง 3 ครั้ง อ่อนน้อมถ่อมตน พิจารณาได้จากคำกล่าวอำลาเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2531 ว่า "...*ไม่เคยมีความทะเยอทะยานทางการเมือง และไม่เคยมักใหญ่ใฝ่สูงที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี*..." มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ พิจารณาได้จากการลดค่าเงินบาทเป็นต้น

สรุปปัจจัยที่ทำให้ท่านได้รับความสำเร็จในการเป็นผู้นำ

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มิได้เป็นนักการเมืองอาชีพ แต่ถ้าเปรียบผลงานและการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของท่าน ในภาวะที่บ้านเมืองสับสนวุ่นวายเช่นนี้ต้องยอมรับว่าท่านเป็นผู้นำที่ประสบผลสำเร็จในการนำและจบลงอย่างสง่างาม ด้วยเหตุผลดังนี้คือ

1. เป็นนักสันติวิธี จากความเป็นมาในชีวิตและผลงานของท่าน ทั้งในด้านการเป็นผู้นำทางทหารและการเข้ามามีส่วนร่วมในทางด้านการเมืองในการกำหนดยุทธศาสตร์ปราบปรามคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ซึ่งลดความสูญเสียชีวิตและทรัพย์ของชาติ

2. สถานการณ์ทางการเมืองที่วิกฤติผู้นำ ได้ชักนำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ก้าวเข้าสู่ผู้นำทางการเมืองในฐานะผู้นำทางทหาร ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากบรรดาทหารที่เป็น

ผู้ใต้บังคับบัญชา และทหารกลุ่มยังเติร์ก หรือ นายทหารกลุ่ม จปร.7 เป็นแกนนำที่มีอิทธิพลทางการเมือง มีพลังกดดันสูงในขณะนั้น

3. ภาวะแวดล้อมทางการเมืองที่พรรคการเมืองอื่นๆไม่สามารถเลือกผู้นำทางการเมืองที่เหมาะสมได้เป็นปัจจัยเกื้อกูลทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ สามารถรักษาความเป็นผู้นำทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นเวลาต่อเนื่องกันถึง 8 ปี 5 เดือน

4. มีความเป็นผู้นำ รู้จักเลือกคนให้ตรงกับงาน ตั้งทีมที่ปรึกษาที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน มีการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีเพื่อความเหมาะสม

5. มีบุคลิกภาพที่โดดเด่น สุขุมรอบคอบ สุภาพอ่อนโยน มีร่างกายที่แข็งแรง ลักษณะท่าทางที่ดี ถึงจะมีอายุที่มากแล้ว ปัจจุบัน 90 ปี (2463-2553)

6. มองการณ์ไกล มีความรู้ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชาติ เช่น การลดค่าเงินบาท นโยบายการเมืองนำการทหาร เป็นต้น

7. รักประชาธิปไตย เช่น ยุบสภาคืนอำนาจให้ประชาชนผู้มีอำนาจที่แท้จริง

8. มีจริยธรรม ยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ฟุ้มเฟือย ประหยัด เรียบง่าย

9. มีความจงรักภักดี เทิดทูลสถาบันพระมหากษัตริย์

สรุป

ด้วยบุคคลิกลักษณะของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ที่สุขุม นุ่มนวล สุภาพอ่อนโยน แต่ไม่อ่อนแอ ที่ได้รับการฝึกฝนมาจากครอบครัวและสถานศึกษา ประกอบกับอุปนิสัยส่วนตัวของท่านที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากมารดาบิดาของท่านที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีกัลยาณมิตรทำให้ท่านมีความประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงาน พลเอก เปรม ติณสูลนนท์ เป็นผู้นำทางการเมืองที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่ก็ไม่ได้มาจากการปฏิวัติรัฐประหาร ไม่ใช่นักการเมืองอาชีพ ไม่มีพรรคการเมือง แต่ถ้าพิจารณาจากผลงานของท่านกลับมีความเข้าใจประชาธิปไตยมากกว่าผู้ที่มักอ้างว่าเป็นนักประชาธิปไตย มีบุคลิกภาพที่ดีและโดดเด่น มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของคนในชาติ มองการณ์ไกลในเรื่องเศรษฐกิจอันเป็นผลดีในเวลาต่อมา และจงรักภักดี เทิดทูลสถาบันพระมหากษัตริย์ และที่สำคัญคือ ความมีจริยธรรมของ ฯพณฯ ที่มีอยู่ภายในคือจิตใจ และภายนอกคือพฤติกรรมที่แสดงออก จนเป็นที่ประจักษ์แก่สังคม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริต ไร้ข้อครหาเรื่องการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง จึงเป็นเหตุให้ท่านได้รับความไว้วางใจจากข้าราชการ กองทัพ พรรคการเมือง ประชาชนทั่วไปให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถึง 8 ปี 5 เดือน ดังนั้นจากการเริ่มต้นของชีวิตตั้งแต่ท่านลืมตาดูโลกที่ได้รับ

การปลูกฝังจากครอบครัวที่ได้รับอิทธิพลคำสอนทางพุทธศาสนา สภาพแวดล้อมและกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่มีคุณถาพ เช่น โรงเรียน ครูอาจารย์ การยึดมั่นในจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังและการเรียนรู้จากสังคม การดำรงตนในจริยธรรมนั้นจนเป็นที่ประจักษ์ พร้อมกับการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่คนอื่น เป็นอานิสงค์ส่งให้ท่านมีความเจริญก้าวหน้าสูงสุดคือ ผู้บัญชาการทหารบก และผู้นำทางการเมืองคือ นายกรัฐมนตรี กล่าวได้ว่า เป็นการเริ่มต้นที่ดี มีจริยธรรมในการดำรงตน และจบลงได้อย่างไร้ข้อตำหนิการทุจริตคอร์รัปชั่น อันนำมาซึ่งความเป็นมงคลสูงสุดของท่านคือ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษคนที่สองของไทย จึงสรุปได้ว่าองค์ประกอบแห่งความสำเร็จในการเป็นผู้นำนี้ส่วนหนึ่งมาจากคำว่า จริยธรรม ดังตารางภาพต่อไปนี้

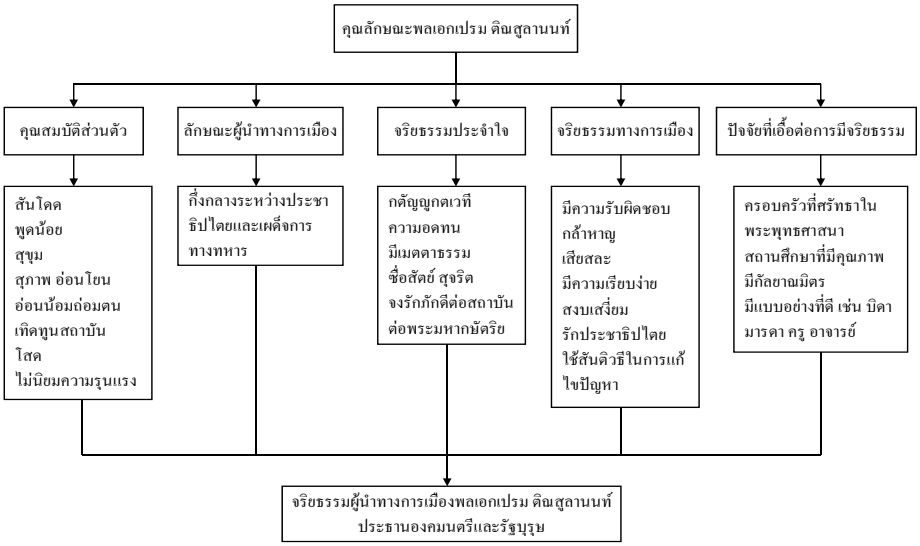

THE ETHICS OF THE POLITICAL LEADERS: A CASE STUDY OF GENERAL PREM TINSULANONDA, PRESIDENT OF THE PRIVY COUNCIL AND STATESMAN

PHRA SOMCHUAN TIPPRAMUAL 4837732 SHES/M

M.A. (ETHICAL STUDIES)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: WARIYA CHINWANNO Ph.D.,
PICHET KALAMKASAIT, M.A.

EXTENDED SUMMARY

1. The Background and Significance of the Study

Ethics for the Thai political leaders has existed for 700 years. It began from the Sukhothai era till these days. Such ethical principles were influenced by Buddhism linking leaders and public for intimacy and inseparably turned into ties. During the absolute monarchy, there was royal morality called the Ten Royal Precepts, i.e. ethics to rule the kingdom and moral practices called the imperial practices which were the practices of an emperor or the royal routine for regular practices founded on Bramavihara Four allowing leaders to be gentle but tough to adhere to the righteousness. It was corresponded with Socrates; the political philosopher remarked that leaders with fair mind needed to have morality at heart as the principles for living. Plato additionally explained that having morality was to adhere to righteousness which was appropriately fulfilling one's duties. Good governing led to fairness in societies. Meanwhile, Lao Tsu and Confucius, the oriental philosophers had common ideology that leaders had to be gentle, grateful to the public and good role models. Societies would then be peaceful by themselves without legal enforcement. So, ethics was the key for the political leaders in ruling and administrating the country with peace and happiness. Rationally, ethics was righteous and virtuous conduct which societies

admitted as appropriate and deserving. In particular, political leaders with ethics were needed by societies. At the same time, ethics could reduce disparities and social conflicts. By reasons, these days, human beings met with problems of coexistence, be it in family, community, workplace, societies of each country and those dwelling in the same world. Happily coexistene without any problems needed code of conduct to control civilized expressions such as conduct codes of physicians, teachers, students, parents and so on. Learning codes of conduct of coexistence and building the sense of righteousness were, therefore, imperative for the large and complex societies; running activities of the political leaders had to be founded on righteousness in endeavoring to really develop optimized happiness for the public.

Such a political leader as Prime Minister was an important person with high expectation; trait of ethical political leaders had to be good, honest, virtuous, sacrificing, and optimizing the common good. Also, a political leader volunteered to serve and to sacrifice private happiness for the common. So, deciding on any acts certainly affected common. People smidst the political society in democracy, it was common to give opinions, comments, and different attitudes. They were thus unavoidable and needed to accept thinking differences, classifications, and disparity among people or among leaders themselves such as political dissociation and political polarization. Rationally, it was depended upon position interest which brought political power. So, since the past until the present, the Thai political leaders prioritized personal gains and seconded common interest. Political leaders paved ways to legally earn positions for political power so as to seek gains from position. So, dishonesty and corruptions endlessly existed.

Problems risen were from the absence of moral consciousness among political leaders. It began with the political system where the majority of people had no knowledge and understanding of democracy. They knew democracy was to vote in elections and consequences were left to the political leaders to settle matters by themselves. In the meantime, government agencies involved were inefficient to provide true information in cooperation with democracy allowed individuals regardless of different background or any knowledge and ability in any disciplines to equally play politics through election as an indicator. It became a loophole for the political gain seekers to reap interest. It started with campaigns with high spending and

each political party needed fund to support the expenses. Sources were covered and hid for those funds. Supporters needed also kickbacks for political backups in terms of money and other wealth. So, in the past, politicians came from business sectors to raise mega fund to form their political parties for nepotism and cronyism through loopholes of laws and the election process to launder themselves.

At the same time, ethics was problematic for many political leaders in every era to be raised first for accusation and condition to change leaders either through democratic courses or coups. To this point, ethics was the false finder against the opposite parties and the political rhetoric to attack and damage other parties and to justify for their own party. The political ethics needed serious and consistent investigation.

Ethics of the political leaders especially the Prime Minister of Thailand demanded responsible consciousness particularly honesty was included in good governance. Honesty was not only law abiding or being honest but also controlling people around to be honest. By reasons, political leaders exercising state authority or political power affected large and deep territories. Lacking the sense of ethics led to political falls or sovereignty and forgot the titan changes in the economic, social and political systems and lives of common people.

Many recent political leaders were certainly successful and recognized by societies as equipped with knowledge and ability especially ethics in personal life and during the terms of office. This was General. Prem Tinsulanonda, President of the Privy Council and Statesman. Throughout eight years and five months, His Excellency ran the office and contributed lots of benefits to the Thai politics and the country. Being distinct in leadership, prudence, gentleness, kindness and keenness, His Excellency shone ethics of leadership in sacrifice, the common good, peaceful approach to solve the national conflicts while being bold to decline the Premiership aspired by many political party leaders. Studying political ethics of the leaders in Thailand attracted the researcher to investigate historical backgrounds and ethical performances of General. Prem Tinsulanonda, President of the Privy Council and Statesman during the term of office as the Prime Minister during 1980-1988. It was to study a political role model and to encourage ethical individuals to run the country as role models for societies and to be as guide to study other people in the future.

Issues in ethics of political leaders were significant to the national development they were not only the mechanism to attract potential personnel with ethics to enter political arenas and to enhance leadership with standardized ethics for the political leaders. By reasons, some ethical traits of political leaders required higher standards as key code of conduct and as norms for political positions or Prime Minister. That was, any individuals in office had to have ethics with higher standards than others to fit the top position of the country. Rationally, ethics for political leaders's key when anyone fails in this matter; they are unjustified to be in the position. It is also to investigate how political personnel are elected. Had political leader been ethical, capable and responsible for people, maximized benefits would have been actually born for the common good.

2. Research Objectives

2.1 To investigate the thought of ethics being the key trait for the Thai political leaders.

2.2 To investigate the biographic background, performance, and ethics of General Prem Tinsulanonda, President of the Privy Council and Statesman.

2.3 To investigate the political role model and to prioritize leaders leading the country with ethics entrusted by the public to govern the country for the common good.

3. Scope of the Study

A documentary study on related researches, declarations, speeches, interviews, and lectures, only on political ethics especially of General Prem Tinsulanonda, President of the Privy Council and Statesman during the time he was the sixteenth Prime Minister of Thailand in 1980-1988.

4. Hypothesis

Ethics was the key trait of the political leaders for public administration optimizing the common good; on account of some of their ethical traits were higher standards as a code of conduct and norms for the political position or for the Prime Minister which means anyone appointed to this position are required to have higher standards that common people. They deserved then the top position of public administration because of “Political Ethics” which is the key. Failure to this, they are unjustified for the position.

5. Research Methodology

This was a qualitative research divided into two parts, i.e.

5.1. The documentary research exploring principles of political ethics from papers, theses, articles, related researches and various printed matters.

3.2. Data were collected from speeches, lecturers, declarations, remarks and interviews of General Prem Tinsulanonda, President of the Privy Council and Statesman and persons who had worked with His Excellency from documents, articles, and various printed matters.

6. Limitations

Limitations came from political problems as follows:

6.1 There were political unrest, disparities of ideas, and chained bombing such as time bomb in front of His Excellency on March 9, 2006; time bomb at Statesman foundation on March 30, 2010 at 20.40 and many other spot in Bangkok and upcountry. It was impossible to access information such as the Government House, Parliament, and the National Library.

6.2 General Prem Tinsulanonda, President of the Privy Council and Statesman were heavily attacked by those political contradictory ideologists such as being the privileged outside the Constitutions, and the mastermind of the coups in September 119, 2006.

6.3 Under the position of President of the Privy Council and Statesman, His Excellency was unable to comment on politics especially the political ethics.

7. Scope of the Study

A study of The Ethics of the Political Leaders: A Case Study of General Prem Tinsulanonda, President of the Privy Council and Statesman was to only analyze on ethical issues during the time he was Prime Minister was to investigate His Excellency's biographic background, family, education, military leader and political leader founded on three theories, i.e.

1. Trait Theories.
2. The Great Man Theories.
3. Transformational Leadership Theory

On the ethical issues, they were studied in the perspectives of

1. The western philosophers, i.e. Socrates, Plato and Aristotle
2. The eastern philosophers, i.e. Lao Tzu and Confucius,
3. Religions, i.e. Buddhism, Christianity, and Islam.

Conceptual Framework of Political Ethics

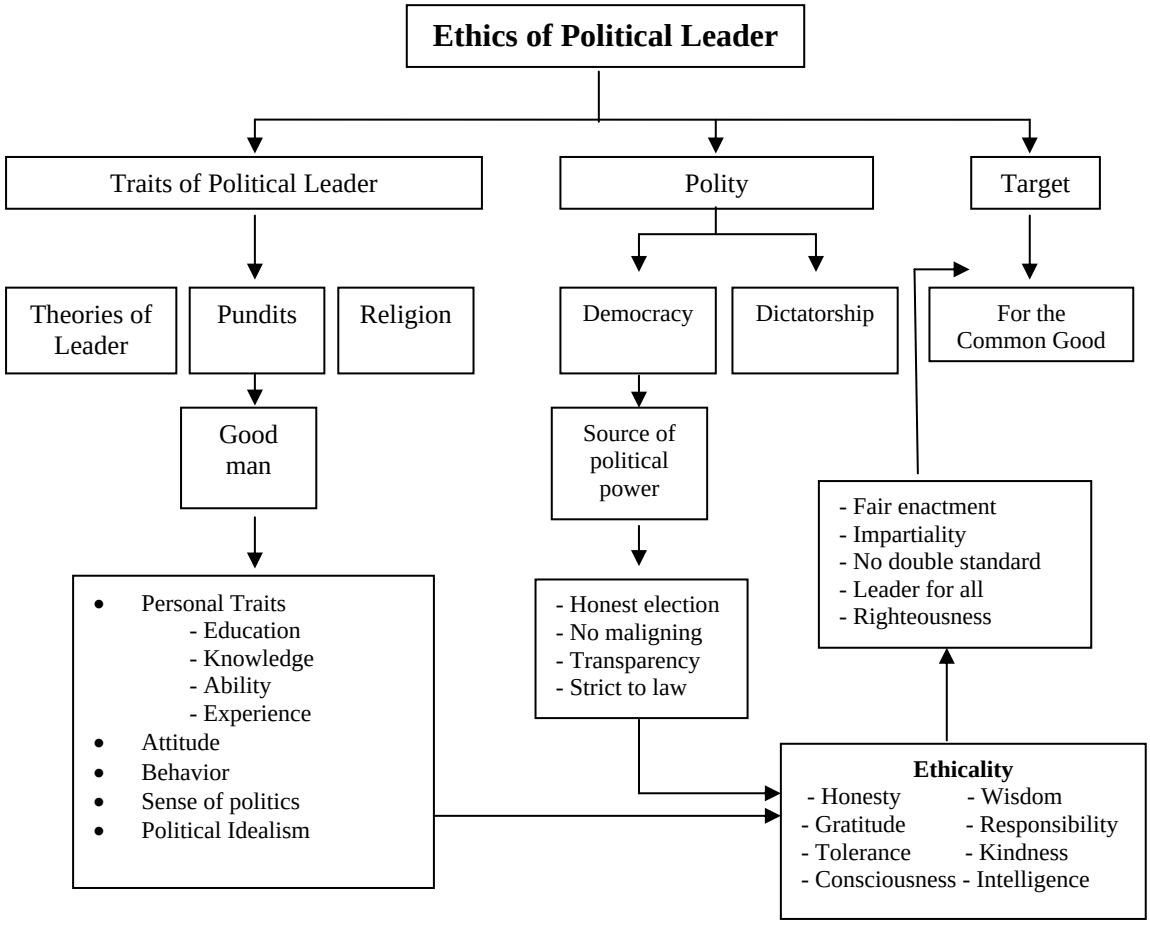

8. Results

Findings could be concluded as below:

1. Traits based on triad theories of leaders: General Prem Tinsulanonda, President of the Privy Council and Statesman had all traits and His Excellency was an example provable of the Transformational Leadership Theory witnessed in His Excellency backgrounds and managerial behavior and description from public administrators and subordinates especially during the term of “Prime Minister”. Being the top of the country, His Excellency was the Great Man with special traits such as age, gestures, height, vigor, social background, and personality. His Excellency was prudent, gentle, and modest, which were integrated models by situations of attaché and

the face-to-face situation. It was considered through empowerment, unique trait of a leader fit conditions and situation in Thailand in those days meaning, His Excellency did not come from a direct election but also not from a coup but voted by the government parties with foundation and supports from the military, government, politicians and majority of people in the nation.

Examining a political leader model, His Excellency was a leader amidst democracy and a coup holding group leadership, i.e. the motivator to complete task with collaboration of all parties and a transactional leader who prioritized institution and individuals, and knew how to compromise. Examining performance, His Excellency was a democratic leader decentralizing authority and founded seriously on discussions, prioritized people power, respected interpersonal differences and common understanding led administration before decision-making.

2. Ethics of a Leader based on Pundits: leaders, by pundits in general, had to be prompt holistically to sacrifice personal happiness for the common good, bold, adhered to righteousness, fair, good, nice, and wise. It was just contradicting the western sages seeing that leadership ethics could be enacted by fairness while the oriental pundits believed that ethics had to be internalized and radiated to others. His Excellency sacrificed personal good for the common and adhered to polity while possessing goodness gained from learning, and inculcated by family on regular code of conduct evident to societies. His Excellency thus possessed ethical traits as in the occidental concepts adhering to polity, social norms while having priori ethics from learning, inculcation, socialization such as gratitude, humbleness and loyalty.

3. Ethics of a Leader based on Religion: in fact, all religions taught all to be good with ethics which was definite rules for a leader. Buddhism emphasized on kindness while Christianity focused on love and Islam stressed fairness and equality. So the triad beliefs had common summarization on honesty, righteousness, non-corruption, avoidance of encroachment, maligning, and sincerity founded on goodwill for all at an equal level. His Excellency was the leader clearly qualified in religions witnessed by the code of conduct. During the term of office, His Excellency emphasized on fair deal and free from dishonesty and corruption witnessed by reporters offered His Excellency the god Kuan U. Observing loving-kindness, it was witnessed from subordinates calling His Excellency “papa” till these days.

4. Summary on Ethics of Political Leader divided into two domains, i.e.

4.1 Ethical Motto of His Excellency: from biography, documents, speeches, declarations, and articles; they were concluded that His Excellency possessed principles of code of conduct inculcated by family. His Excellency family was devout in Buddhism since his childhood. His Excellency's father entered the monkhood while the mother was pious, alms giving, attending sermons, and brought back to teach children. His Excellency was well educated with good teacher witnessed by renowned school admission such as Vajiravudhi College, Suan Kulap College, Military Cadet Academy, where ethics had been bred as 1) Gratitude was generally witnessed by frequent remarks "*Born to be Grateful to the Land*"; 2) Honesty and Loyalty to the monarchy were witnessed by top career advancement to the President of the Privy Council and Statesman; 3) Tolerance was witnessed by leadership gained from being an arm force and patience was the heart of a military man even severe malevolence; His Excellency had never been found frustrated; and 4) Humbleness was witnessed from His Excellency's last speeches to step down from premiership on August 5, 1988, " *I am always meek in mind and body*". Ethics illuminated His Excellency as in Buddhist teaching, i.e. çunti or tolerance and soraççа or meekness and humbleness.

4.2 Political Ethics of His Excellency: during the time he was in the office (1980-1988), the distinct ethics found was adherence of the common good rather than nepotism and cronyism witnessed by His Excellency was not dependent any political parties, any election campaigners, and any private business but employed peaceful approach to handle conflicts in the nation. It was witnessed with imposing politics leading military. His Excellency was sacrificing and bold to decline the premiership which aspired any leaders of political parties; having high responsibility, democracy-oriented, which was witnessed by thrice dissolving the parliament to return power to the people; meek and humble witnessed in the last speeches on step down, "… *I have no political ambitions and never be ambitious to be a Prime Minister*…" leading a modest life while prioritized the common good of the country witnessed in devaluing the baht currency.

9. Summary of Factors Leading a Successful Leader

His Excellency was not a professional politician but if comparing the performance as a Prime Minister during the national chaos; it was admitted that His Excellency was a successful Prime Minister and dignifiedly stepped down.

1. A Peace-oriented Man: on social background and performance as a military leader and political involvement to suppress communists in Thailand and stopped ending lives of citizens and properties of the countries.

2. Political Leader Crisis magneted His Excellency to be the political leader as a military leader supported by subordinate commanders and the Young Turk teams or the Military Cadet Batch 7 as political influential fronts with strong power.

3. Political Crisis being unable to select an appropriate political leader which championed His Excellency in the premiership for eight years and five months.

4. Strong Leadership: ability to put the right man on the right job, appointing consultants equipped with knowledge and specialization and reshuffling cabinet for best fit.

5. Distinct Personality, prudent, meek and humble, vigorous, manly, though aging (ninety years at the moment, 1920-2010).

6. Long Vision, educated and able to solve the national problems such as devaluation of Baht currency, politics lead military and so on

7. Democracy-oreinted such as dissolving parliament to return people their real power.

8. Ethical by adhering to righteousness, good role model, modest, economizing and simple.

9. Loyalty to the monarchy

10. Conclusions

With personality, Gen. Prem Tinsulanonda, President of the Privy Council and Statesman was prudent, gentle, meek, and humble but not weak inculcated from his family and schools. In corporate with personal habit trained by parents who were pious to Buddhism and friendliness; His Excellency behaved properly in ranks and positions. His Excellency was a political leader without through election and not from a coup, not

a professional politician, no political party dependency, but if witnessed from performance, His Excellency deeply understood democracy rather than claiming being a democratic activist. His Excellency had distinctive personality, educated, knowing how to solve the national conflicts; long-visions on economics and later fruitful and finally the loyalty to the monarchy but significantly, His Excellency's internalized ethics while externally, radiating with honesty without any accusation of corruption. These brought His Excellency trust among government officers, military arm forces, political parties and common people and run the premier office for eight years and five month. Since he was born His Excellency was cultivated by the family with the influence of Buddhist teachings; subject to environment and quality socialization such as schools, teachers and lecturers. Adhering to ethics inculcated well and socialization and leading an ethical life was evident and also as being the good role model for others which blessed His Excellency to the top, i.e. Commander-in-Chief, Prime Minister. His Excellency started well with adhering to ethics for living and dignifiedly stepped down which led to the top blessing, i.e. being appointed to be President of the Privy Council and Statesman and that was the spring of the word "ethics".

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กองทัพบกและมูลนิธิรัฐบุรุษ. (2543). มองกองทัพผ่านผลงานรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์

กองบรรณาธิการ I.N.N.. (2549). พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ รัฐบุรุษคู่แผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ 3 , กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์

กมลา สมวิเชียร์. (2520). ประชาธิปไตยกับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 , กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2539). อนาคตผู้นำการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า. กรุงเทพฯ : ซัคเซสมีเดีย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2539). อนาคตผู้นำการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า. กรุงเทพฯ: เอช. เอ็น.กรุ๊ป

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2539). เปิดโลกความคิด ปฏิรูปการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับพิมพ์ซ้ำและเพิ่มมเนื้อหา, กรุงเทพฯ : ซัคเซสมีเดีย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2538). เปิดโลกความคิดปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพฯ: ซัคเซสมีเดีย

กิติ ตยัคคานนท์. (2532). เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: เชษฐสตูดิโอฯ

กีรติ บุญเจือ. (2551). คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรมฯ)

กีรติ บุญเจือ. (2519). คริสต์ศาสนาเชิงวิชาการ. กรุงเทพฯ: ดวงกมล

ขัตติยา กรรณสูต, และคณะ. (2547). รายงานการวิจัย คุณธรรม พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของคนไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ปปช.

คณะเพื่อน ๑๑. (2535). เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน ; ชีวิตและความภาคภูมิใจของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสอายุครบ ๖ รอบ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๕ กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ

คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือประมวลสุนทรพจน์ฯ.(2529). ประมวลสุนทรพจน์ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี พุทธศักราช 2523-2524. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย

คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือประมวลสุนทรพจน์ฯ. (2529). ประมวลสุนทรพจน์ ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี พุทธศักราช 2525. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย

คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือประมวลสุนทรพจน์ฯ. (2529). ประมวลสุนทรพจน์ ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี พุทธศักราช 2526. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย

คณะกรรมการประชาสัมพันธ์กิจการพิเศษ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล. (2527). ประมวลสุนทรพจน์ พ.ศ. 2527 ของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ: วิคตอรี่เพาเวอร์พอยท์

คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือประมวลสุนทรพจน์ฯ.(2529). ประมวลสุนทรพจน์ ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี พุทธศักราช 2528. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย

คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งสภาพัฒนาการเมืองและบกร่างแผนแม่บทพัฒนาการเมือง สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2550). แผนพัฒนาการเมือง ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิสซิ่ง

คณะกรรมการส่งเสริมกิจกรรม มูลนิธิรัฐบุรุษ. (...?). เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ. หนังสือลำดับที่ 40, กรุงเทพฯ: มูลนิธิรัฐบุรุษ

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. (2525). สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา

จุลสารสำนักงาน ป.ป.ช.. สุจริต. ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสวันก่อตั้งสำนักงาน ป.ป.ช. ครบรอบ 7 ปี. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

จุลสารสำนักงาน ป.ป.ช.. สุจริต. ปีที่ 8 ฉบับที่ 26 ประจำเดือนมกราคม - มีนาคม 2551. กรุงเทพฯ: ศรีอนันต์การพิมพ์

จุมพล หนิมพานิช.(2543). ผู้นำ อำนาจและการเมืองในองค์การ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

จิรโชค วีระสัย. (2543). สังคมวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, และคณะ. (2537). ความรู้พื้นฐานทางศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชะลอ ธรรมศิริ, เสรี เกียรติบันลือ. (25--?). ประมุขศิลป์. กรุงเทพฯ: เซี่ยงกี่การพิมพ์

ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์. (2523). นายกรัฐมนตรีคนที่ 16. กรุงเทพฯ: จตุจักร

ชุมพร สังขปรีชา. (2531). ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วย ธรรมชาติมนุษย์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เชิดชัย เลิศจิตรเลขา. (2545). จริยศาสตร์เพื่อชีวิต. วิทยาลัยเซนต์หลุยส์

เชิดชัย เลิศจิตรเลขา. (2548). คริสตจริยศาสตร์พื้นฐาน. กรุงเทพฯ: โรงเรียนดอนบอสโก

ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ. (2531). รายงานผลการวิจัย เรื่อง พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาตามแนวคิดทางจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2549). ภาวะผู้นำองค์การยุคใหม่. กรุงเทพฯ: ธรรกมลการพิมพ์

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์. (2546). จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ฐิฏินันท์ ธรรมโชติ. (2542). ประมวลจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. ปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ณรงค์ สินสวัสดิ์. (2523). ผู้นำการเมือง. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์, ฉัตยาพร เสมอใจ. (2548). การจัดการ. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น

ดลมนรรจน์ บากา, แวอูเซ็ง มะแดเฮาะ. (2536). อิสลามศึกษาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2, ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ดนัย ไชยโยธา. (2552). นักคิด นักรู้ และนักการเมือง จากอดีตถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์. (2524). ทฤษฎีการเมืองและสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงแดด

ตวงทอง สรประเสริฐ, แปล. (2550). ผู้นำเหนือระดับ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี

ทวิช เปล่งวิทยา. (2530). จิตวิทยาผู้นำ. กรุงเทพฯ: เลี่ยงเชียง

ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์. ธรรมิกสังคมนิยมกับการเมืองไทย. หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน, 10สิงหาคม 2551, หน้า 6.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2543). รัฐศาสตร์: ทฤษฎี แนวคิด ปัญหาสำคัญและแนวทางศึกษาวิเคราะห์การเมือง. โครงการเอกสารและตำรา สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์นิด้า, พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สหายบล็อกและการพิมพ์

ทิพย์พรรณ นพวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ. (2542). รายงานการวิจัย เรื่อง ประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ธนากิต, เรียบเรียง. (2545). วีรบุรุษ วีรสตรี และบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: ปิรามิด

ธนะชัย ผดุงธิติ. (2549). พระมหากษัตริย์ นักปกครอง นักกฎหมาย. กรุงเทพฯ: นิติรัฐ

ธวัช บุญยมณี. (2550). ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

ธีรยุทธ บุญมี. (2550). ความคิดสองทศวรรษ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ, รวบรวม. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน

ธีระชัย ธนาเศรษฐ. (2538). ทำเนียบนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธีรกิจ

ธีรภัทร เสรีรังสรรค์. (2549). นักการเมืองไทย: จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชั่น สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร

ธานินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี. (2551). คุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย. (ปาฐกถาพิเศษในพิธีเปิดงานสมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ และตลาดนัดคุณธรรม ครั้งที่ 3;, ๒๕ ม.ค. ๒๕๕๑ ณ ห้องแกรนด์ไดมอนด์ บอลรูม ฮอลล์ ๙ อิมแพค เมืองทองธานี). พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: เด่นศิลป์การพิมพ์

นวม สงวนทรัพย์. (2537). สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

นนทพันธ์ ภักดีผดุงแดน, สมพงษ์ มณฑา. (2535). ชีวิตและความภาคภูมิใจของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ

เนตร์พัณณา ยาวิราช. (2549). ภาวะผู้นำ และผู้นำเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเพฯ : เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส

เนาวรัตน์ พลเดช. (2546). เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน; พลเอกเปรม ติณสูลานนท์. กรุงเทพฯ: สำนักเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

บรรพต วีระลัย. (2520). ความคิดเชิงทฤษฎีทางการเมืองในพุทธศาสนา ในทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณ และสมัย-กลาง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรเทิง พาพิจิตร. (2548). การปกครองตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

บุญช่วย หิรัญพฤกษ์. (2521). อนุสรณ์ 40 ปี สวนกุหลาบ 2480. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2533). ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2534). ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประสาร พลเยี่ยม และสุรพันธ์ ทิยสุวรรณ์. (2532). ทฤษฎีการเมืองและจริยศาสตร์ตะวันออก. กรุงเทพฯ: น่ำกังการพิมพ์

ประสาน พลเยี่ยม, สุรพันธ์ ทับสุวรรณ์. (2532). ทฤษฎีการเมือง และจริยศาสตร์ตะวันออก. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: น่ำกังการพิมพ์

ประเวศ วะสี. (2540). ภาวะผู้นำ; ความเป็นไปในสังคมไทยและวิธีการแก้ไข. พิมพ์ซ้ำครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน

ประมวล รุจเสรี . (2549). อำนาจของปวงชน. กรุงเทพฯ : ฐานการพิมพ์

ประสงค์ สุ่นศิริ. (2532). ๗๒๖ วันใต้บัลลังก์: "เปรม" ฤาจะลบรอยอดีตได้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน

ประสพ รัตนากร. (2538). 75 ปี รัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิรัฐบุรุษฯ

ประยงค์ สุวรรณบุบผา. (2541). *รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์. (2549). สเต็มเซลล์ ดีเอ็นเอ และชีวจริยธรรม. กรุงเทพฯ: มติชน

ประภาศรี สีหอำไพ. (2543). พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา และจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปราณี ปราบริปู. (2544). แทนคุณแผ่นดินเกิด เทิดคุณค่าภาษาไทย; รวมบทปาฐกถาพิเศษเกี่ยวกับภาษาไทยของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ปัทมา ธำรงสิริภาคย์. (2542). ผู้นำกับจริยธรรมทางการเมือง. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปุรชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2550). ผู้นำที่ดี ไม่มีเสื่อม. กรุงเทพมหานครฯ : สำนักพิมพ์อนิเมทกรุ๊ป

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ. (2550). เป็นคนดีได้อย่างไร. (ปาฐกถาพิเศษ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๐ ณ สโมสรตำรวจ) พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรมฯ

พุทธทาสภิกขุ. (25…?). ทศพิธราชธรรม : การตามรอยพระยุคลบาทโดยทศพิธราชธรรม.กรุงเทพฯ: ธรรมสภา

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2546). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2549). ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ รัฐศาสตร์ กับ นิติศาสตร์). พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุงใหม่ล่าสุด. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2549). รัฐศาสตร์และจริยธรรมนักการเมืองแนวพุทธ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). ธรรมนูญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: กองทุนอริยมรรค.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2546). ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2538). การพัฒนาจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). ธรรมกับไทย ในสถานการณ์ปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2537). พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ป. สัมพันธ์พาณิชย์

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2538). วัฒนธรรมไทย สู่ยุคการเป็นผู้นำและผู้ให้. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ. (2550). เป็นคนดีได้อย่างไร. (ปาฐกถาพิเศษ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๐ ณ สโมสรตำรวจ) พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรมฯ

พรหมา พิทักษ์. (2537). วีรกษัตริย์และรัฐบุรุษของโลก. กรุงเทพฯ : ต้นธรรม

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ. (2549). มหาบุรุษ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แปลนพริ้นติ้ง

พลเอก บัญชร ชวาลศิลป์. (2549). จากใต้สู่อีสาน ผลึกแห่งชีวิต พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

พินิจ รัตนกุล. (2548). ศาสนาและความรุ่นแรง. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์

พินิจ รัตนกุล. (2544). ศาสนาและสงคราม มิตรหรือศัตรู. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์

พีรยุทธ สุเทพคีรี, รวบรวมและเรียบเรียง. (2531). อารมณ์ขันของป๋าเปรม. กรุงเทพฯ: พญานาค

พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ. (2541). ธรรมรัฐ: จุดเปลี่ยนประเทศไทย. โครงการวิถีทรรศน์, กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิง

พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ. (2540). จุดจบรัฐชาติสู่ชุมชนาธิปไตย. โครงการวิถีทรรศน์, กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2541). เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 11. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์. (2540). จริยธรรมกับภาวะผู้นำ: ศึกษาทัศนะของนักวิชาการรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมือง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

มยุรา อุรเดนทร์. (2545). พระพุทธศาสนากับการเมือง; กรณีศึกษาการปฏิบัติตนของนักการเมืองไทยในปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

มูลนิธิรัฐบุรุษ. (2549). รัฐบุรุษชื่อเปรม. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

มูลนิธิรัฐบุรุษ. (2538). รัฐบุรุษชื่อเปรม. กรุงเทพฯ: เจ. พลัส อิมเมจ แอนด์ พับบลิชิ่ง

มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์. (2538). รัฐบุรุษชื่อเปรม. กรุงเทพฯ : เจ พลัส อิมเมจ แอนด์ พับบลิชิ่ง

มูลนิธิรัฐบุรุษ. (2549). รัฐบุรุษชื่อเปรม. พิมพ์ครั้งที่ 2 , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน

มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์. (2544). เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน. หนังสือลำดับที่ ๔๐, กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

ยศ สันตสมบัติ. (2533). อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ยอดธง ทับทิวไม้. (2535). บนแผ่นดินคอมมิวนิสต์. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2551

รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา การประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาและการสัมมนาทางวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ ๑, ๑๓-๑๕ กันยายน ๒๕๕๑. (2551). พระพุทธศาสนากับจริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

ลิขิต ธีรเวคิน. (2545). การเมืองการปกครองของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 6 แก้ไขเพิ่มเติม, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ลำดวน ศรีมณี. (25...?). จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว

ลิขิต ธีรเวคิน. (2535). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ลิขิต ธีรเวคิน. (2533). การเมืองการปกครองของไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วริยา ชินวรรโณ. (2545). ชุดบทความประกอบการสัมมนา เรื่อง จริยธรรมในวิชาชีพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

วริยา ชินวรรโณ. (2546). จริยธรรมในวิชาชีพ. กรุงเทพนฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์

วิชัย วิรัชนิภาวรรณ. (2549). หลักรัฐประศาสตร์ : แนวคิดและกระบวนการ. กรุงเทพฯ : ธรรกมลการพิมพ์

วิสุทธิ์ โพธิแท่น. (2529). คู่มือพัฒนาการเมืองไทย; ผู้ปกครองที่พึงประสงค์. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: บรรณกิจ

วาสนา นาน่วม. (2551). อมตะแห่ง "ป๋าเปรม". กรุงเทพฯ: โพสต์บุ๊กส์

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรมฯ). (2551). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ในประเทศไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรมฯ

ศูนย์ส่งเริมจริยธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานก.พ.. (2545). พันธะแห่งภารกิจ: แนวทางเพื่อปฏิบัติ (ประมวลมาตรฐานทางคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ. กรุงเทพฯ

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรมฯ). (2551). เปิดขอบฟ้าคุณธรรมและเผยแพร่งานวิจัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรมฯ

ศิริพร แย้มนิล. (2551). จริยธรรมและการบริหารรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สยามจดหมายเหตุ. บันทึกข่าวสาร และเหตุการณ์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 10, พ.ศ. 2523

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์, สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ, บรรณาธิการ. (2544). ผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

สมบัติ จันทรวงศ์, แปล. (2520). ทฤษฎีการเมืองตะวันตก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

สมบัติ จันทรวงษ์. (2535). ความคิดทางการเมืองของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). สารนิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2545). การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 12, กรุงเทพฯ: เสมาธรรม

สมบัติ จันทรวงศ์ (แปล). (2547). เจ้าผู้ปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ

สมนึก ชูวิเชียร, แปล. (2548). ความคิดทางการเมืองแบบตะวันตก จากโสเครตีสถึงยุคอุดมการณ์. กรุงเทพฯ: เอ็มแอล ครีเอชั่น แอนด์ พริ้นติ้ง

สมคิด บางโม. (2550). องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์

สรวง วงศ์สุวรรณเลิศ. (2545). พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ รัฐบุรุษคู่แผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พระอาทิตย์

สถาบันพระปกเกล้า. (2549). ทศธรรม: ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์

สถาบันพระปกเกล้า. (2547). ข้อมูลด้านการเมืองการปกครองของไทย เรื่อง นโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาล เล่ม 1. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า

สถาบันพระปกเกล้า. (2547). ข้อมูลด้านการเมืองการปกครองของไทย เรื่อง นโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาล เล่ม 2. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า

สถาบันพระปกเกล้า. (2547). ข้อมูลด้านการเมืองการปกครองของไทย เรื่อง ระบบราชการกับการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า

สถาบันพระปกเกล้า. (2550). เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ; วัฒนธรรมการเมือง จริยธรรมและการปกครอง. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2545). ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บุ๊คลิ๊งค์

สุพจน์ ด่านตระกูล. (2531). จากรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์ ถึงรัฐบุรุษ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์. นนทบุรี: สันติธรรม

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2531). ประมวลสุนทรพจน์ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พุทธศักราช 2529. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2551). พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริต. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). ในกระแสพระราชดำรัส แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนไทย. กรุงเทพฯ: ดับบลิว.เจ.พร็อพเพอตี้

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2546). เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน; พลเอกเปรม ติณสูลานนท์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2529). จดหมายเหตุกิจกรรมของฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ปีพุทธศักราช 2523. กรุงเทพฯ: อมริทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ

..... . (2529). ประมวลสุนทรพจน์ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี พุทธศักราช ๒๕๒๓ – ๒๕๒๔. กรุงเทพฯ: อักษรไทย

สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า. (2551). รายงานผลการสัมมนาเรื่อง การเมืองการปกครองไทย 2550. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า

สำนำพิมพ์เบญจมิตร. (2522). ขุนพลเปรม: เสี้ยวชีวิตส่วนงานและส่วนตัวของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์. กรุงเทพฯ

สำนำพิมพ์เบญจมิตร. (2523). นายกเปรม พร้อมบทวิเคราะห์รัฐบาลใหม่ และสัมภาษณ์ บุญชู โรจนเสถียร. กรุงเทพฯ

สำนักพิมพ์สุริยบรรณ. (1991). ศาสนาของโลก. กรุงเทพฯ: สุริยบรรณ

สิทธิพันธ์ พุทธหุน. (2531). ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม 3. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์

สุจิตรา อ่อนค้อม. (2545). ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว

สุจิตรา อ่อนค้อม. (2551). ปรัชญาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก

สุวัฒน์ จันทร์จำนง, เรียบเรียง. (2540). ปรัชญาและศาสนา. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ

สุวัฒน์ จันทรจำนง. (2540). ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับ ปรัชญาและศาสนา. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ

สุวินัย ภรณวลัย. (2547). การเมืองเชิงบูรณาการ. กรุงเทพฯ: Openbooks

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2545). ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บุ๊คลิ๊งค์

สุรัศมิ์พรรณ ดุลยจินดา. (2537). เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน; ชีวิตและผลงานของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ. กรุงเทพฯ: ชมรมนักวิชาการช่วยชาติ

สุชาติ โจมเสนาะ. (2545). การศึกษาภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยจริยธรรม : กรณีศึกษาชีวิตและผลงานของศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ้งภากรณ์. ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิด

สุวิน สุขสมกิจ. (2523). พุทธปรัชญากับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ : ศึกษากรณีผู้นำระดับกำนันผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสถียร จันทิมาธร. (2549). เส้นทางสู่อำนาจ มนูญ รูปขจร อาทิตย์ กำลังเอก ใต้เงา เปรม ติณสูลานนท์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

เสถียร จันทิมาธร. (2545). เส้นทางสู่อำนาจพลเอกเปรม ติณสูลานนท์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน

เสถียร พันธรังสี. (2524). ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ: อักษรสาสตร์

เสรี บัวแก้ว. (2533). บทบาทผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ.2523 – 2526). กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสรี พงศ์พิศ และคณะ. (2524). คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลามและคริสต์ศาสนา. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิทพ์

เสรี พงศ์พิศ. (2531). ศาสนาคริสต์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แสง จันทร์งาม. (2531). ศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช

แสวง อุดมศรี, เรียบเรียง. (2549). จริยธรรมผู้นำรัฐ. กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง

แสวง คำหงษา. (2544). คุณธรรมของผู้ปกครอง : ศึกษากรณี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตามกรอบทรรศนะ นิคโคโล มาเคียเวลลี. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

หนังสือพิมพ์มติชน. ฉบับวันจันทร์ที่ 25 สิงหาคม พุทธศักราช 2551, ปีที่ 31 ฉบับที่ 11125. หน้า 2.

อมร รักษาสัตย์, บรรณาธิการ. (2544). การเมืองการปกครองไทย ตามรัฐธรรมมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ : วี.เจ. พริ้นติ้ง

อุทัย หิรัญโต. (2524). ประมุขศิลป : ศิลปะของการเป็นผู้นำ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

อุษณีย์ เกษมสันต์ ณ อยุธยา. (2543). มองกองทัพผ่านผลงานรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์

อุสามะห์, แปล. (....?). ผู้ปกครองรัฐในทัศนะแห่งอิสลาม. .....: สำนักพิมพ์ อัล-ฮูดา

อิทธิศักดิ์ คณะเจริญ. (2539). พระพุทธศาสนากับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักการเมืองกับคุณธรรมทางการเมือง. สถาบันพระปกเกล้า ม.ป.ป.

อิมรอน บินยูซุฟ, อลีย์ บิน อิรอฮีม. (2546). คู่มือพื้นฐานอิสลาม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ทเพรส

อิศรา ศานติศาสน์, ศศากร ศรัณยพงศ์, อรฉัตร นิยมสุข. (2551). องค์ความรู้มุสลิมศึกษาในประเทศไทย พ.ศ. 2518-2550. กรุงเทพฯ: มาร์ค เอ็ม พรินติ้ง

เอกสารอภิปรายทางวิชาการ. (2543). เรื่อง จริยธรรมของนักการเมือง ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่. 7 กรกฎคม 2543. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช

เอกสารงานวิชาการรำลึก ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์. (2550). จริยธรรมนักการเมือง. ครั้งที่ 12. วันเสาร์ที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอกสารการสอนชุดวิชารัฐศาสตร์ หน่วยที่ 1-6. (2541). ปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 11. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ภาษาอังกฤษ

Bell, Daniel A. (2007). Confucian Political Ethics. Princeton University Press.

Bogardus, Emory S. (1934). Leader and Leadership. New York: Appleton- century-Croffs, Inc.

Burns, Jame MacGregor. (1978). Leadership. New York: Harper & Row. Publisers.

Coleman, John Aloysius. (2007). Christian Political Ethics. Princeton University Press.

Charles, Baker A. (1962). Principle of Social and Political Theory. New York: McGraw - Hill.

C.E., Harris Jr. (1992). Applying Moral Theories. California: Wadsworth Publishing Company.

Hashmi, Sohail H. (2002). Islamic Political Ethics: Civil Society, Pluralism, and Conflict. Princeton University Press.

Hastings, James. (1980). Encyclopedia of Religion and Ethics. Vol 10, New York: T.S.T. Claek LTD.,

Hume, David. (1959). Moral and Political Philosophy. New York: Hafner.

Harmon, Judd M. (1964). Political Thought from Plato to the Present. New York: McGraw-Hill, Inc.

Kellerman, Barbara (ed). (1984). Leadership as a political Act. In Leadership: Multidisciplinary Perspectives. New York: Prentice - Hall.

Machiavelli, Niccolo (n.d.). The Prince and the Discourses. New York: The Modern Library.

Oppenheim, Felix E. (1942). Moral Principles in Political Philosophy. New York: Random House.

Peterfreund, Denise. (1992). Great Traditions in Ethics. California: Wadsworth Publishing.

Sabl, Andrew. (2002). Ruling Passions: Political Offices and Democratic Ethics. Princeton University Press.

Schmandt, Henry J. (1960). A History of Political Philosophy. Milwaukee: The Bruce.

Strauss, Leo and Cropsey, Joseph (eds). (1969). History of Political Philosophy. Chicago: Rand McNally & company.

The New Encyclopedia Britannica, Inc. Vol 6.

The New Encyclopedia Britannica, Inc. Vol 14.

Tucker, Robert C. (1981). Politics as Leadership. Columbia Missouri: University of Missouri Press.

www.cabinet.thaigov.go.th

http://www.novabizz.com/NovaAce/Leader.htm

www.politicalbase.in.th.

http://www.premsongkhla.net/history/his3.htm

ภาคผนวก

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
๒๕/๒๕ ถ.พุทธมณฑลสาย ๔ ต.ศาลายา
อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๒-๘๐๐-๒๘๔๐-๗๘ ต่อ ๑๐๑๔
โทรสาร ๐๒-๔๔๑-๙๗๓๘

ที่ ศธ ๐๕๑๗.๑๒/๒๗๒๗
วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๓
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

กราบเรียน ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

ด้วย พระสมชวน ทิพประมวล นักศึกษาหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “จริยธรรมผู้นำทางการเมือง:ศึกษากรณี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.วริยา ชินวรรโณ เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

ในการนี้ นักศึกษามีความประสงค์ใคร่ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน โดยมีช่วงเวลาที่ขอเข้าทำการเก็บข้อมูลในวันอังคารที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการดังกล่าว จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.วริยา ชินวรรโณ)
คณบดี
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ติดต่อนักศึกษา พระสมชวน ทิพประมวล โทรศัพท์ ๐๘๕ – ๐๑๐ – ๒๖๕๒

ที่ กห ๐๔๘๒.๑๐.๑๔/๑๖๐๗ กองพันทหารม้าที่ ๑๔
ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
ค่ายเปรมติณสูลานนท์
อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๑๔๐

๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๓

เรื่อง สนับสนุนข้อมูลของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

นมัสการ พระสมชวน ทิพประมวล

อ้างถึง หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล ลงวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๕๓

สิ่งที่ส่งมาด้วย ข้อมูล ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ จำนวน ๑ ชุด

ตามอ้างถึง กองพันทหารม้าที่ ๑๔ ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ขอสนับสนุนข้อมูลของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ให้แก่ท่านในการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง จริยธรรมผู้นำทางการเมือง ศึกษากรณี ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย

จึงนมัสการมาเพื่อกรุณาทราบ

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

พันโท

(ณัฏฐาภูมิ นิกร)

ผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ ๑๔
ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

ตอนยุทธการและการฝึก
โทร. ๐ – ๔๓๔๕ – ๕๒๓๑
โทรสาร. ๐ – ๔๓๔๕ – ๕๒๓๐

ภาคผนวก ก

ประวัติย่อ
ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

วันเกิด	วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๖๓ ตรงกับวันขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีวอก โทศก ศักราช ๑๒๘๒ ราศีสิงห์ มหัทธโนฤกษ์ เวลา ๐๖.๒๐ น.
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 788 บ้านบ่อยาง ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
บิดา – มารดา	หลวงวินิจทัณฑกรรม (บิ๊ง ติณสูลานนท์) – นางวินิจทัณฑกรรม (ออด ติณสูลานนท์)
ปู่ – ย่า	นายสุก – นางขลิบ
ตา – ยาย	นายหมี-นางมุดสัง หรือนางสัง มัฏฐกุล280
ศาสนา	พุทธ

การศึกษา

พ.ศ. 2469-2478	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมหาวชิราวุธ สงขลา
พ.ศ. 2479-2480	ชั้นมัธยมปีที่ 7-8 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย
พ.ศ. 2481-2484	โรงเรียนเท็ฒนิคททหารบก (โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า)
พ.ศ. 2488	โรงเรียนเท็ฒนิคททหารบก (หลักสูตรพิเศษ)โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
พ.ศ. 2490	โรงเรียนนายร้อยททหารม้า
พ.ศ. 2495	โรงเรียนยานเกราะ สหรัฐอเมริกา (หลักสูตรผู้บังคับกองร้อย)
พ.ศ. 2496	โรงเรียนยานเกราะ สหรัฐอเมริกา (หลักสูตรผู้บังคับกองพัน)
พ.ศ. 2503	วิทยาลัยการทัพบก (หลักสูตรพิเศษ)
พ.ศ. 2509	วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 9

ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ต่างประเทศ)

21 เม.ย. 2524	The Honor Degree of Doctor of Technology Asian Institute of Technology
4 ก.ค. 2527	The Honorary Degree of Doctor University of Bridgeprot
13 ธ.ค. 2530	The Degree of Doctor of Law Honoris Causa University of the Philippines
29 ส.ค. 2532	Degree of Doctor of Law Honoris Causa University of Singapore

ยศทางการทหาร

20 ม.ค. 2484	ว่าที่ร้อยตรี
19 มิ.ย. 2484	ร้อยตรี
1 ก.ค. 2485	ร้อยโท
1 ก.ค. 2489	ร้อยเอก
1 ก.ค. 2492	พันตรี
30 ม.ค. 2497	พันโท
1 ม.ค. 2499	พันเอก
1 ต.ค. 2511	พลตรี
1 ต.ค. 2517	พลโท
1 ต.ค. 2520	พลเอก

ตำแหน่งนายทหารพิเศษ

4 เม.ย. 2512	เป็นราชองครักษ์เวร
1 ต.ค. 2518	ราชองครักษ์พิเศษ นายทหารพิเศษประจำกรมทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์
27 ก.ค. 2521	นายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์
4 ธ.ค. 2521	เป็นนายทหารพิเศษประจำกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์
12 ก.ค. 2522	เป็นนายทหารพิเศษประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์
15 ก.ค. 2523	เป็นนายทหารพิเศษประทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์

ประวัติการรับราชการทหาร

20	ม.ค. 2484	ประจำกองรถรบ และได้รับพระราชทานยศ ว่าที่ ร้อยตรี
19	มิ.ย. 2484	ได้รับพระราชทานยศ ร้อยตรี
23	ก.ค. 2484	ประจำกรมรถรบ
1	ก.ค. 2485	ได้รับพระราชทานยศ ร้อยโท
1	ก.ค. 2487	ได้รับพระราชทานยศ ร้อยเอก
11	ม.ค. 2488	เป็นหัวหน้ากองบังคับการ กรมรถรบ
13	ม.ค. 2488	เป็นรองผู้บังคับกองร้อยที่ 2 กองพันที่ 1 กรมรถรบ
23	ก.ค. 2489	เป็นผู้บังคับกองร้อยที่ 2 กองพันที่ 1 กรมรถรบ
4	ธ.ค. 2489	เป็นนายทหารฝึกหัดราชการ โรงเรียนทหารม้า
29	ส.ค. 2490	เป็นผู้บังคับกองร้อยที่ 2 กองพันที่ 1 กรมรถรบ
8	เม.ย. 2492	รักษาราชการ รองผู้บังคับกองพันที่ 1 กรมรถรบ
1	ก.ค. 2492	ได้รับพระราชทานยศ พันตรี
18	ก.ย. 2493	เป็นผู้บังคับกองร้อยที่ 3 กองพันทหารม้าที่ 4
1	พ.ค. 2493	เป็นรองผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 4
7	ก.ค. 2493	เป็นรองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกอุตรดิตถ์
4	มิ.ย. 2495	เข้าศึกษาในโรงเรียนยานเกราะในความอำนวยการของหน่วย MAAG
1	เม.ย. 2496	เป็นรองผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 7 และรองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกอุตรดิตถ์
24	เม.ย. 2496	เป็นอาจารย์แผนกยุทธวิธี กองการศึกษาโรงเรียนยานเกราะ กองพลน้อยทหารม้า
8	มิ.ย. 2497	เป็นอาจารย์แผนกวิชาทหาร กองการศึกษาโรงเรียนยานเกราะ กองพลน้อยทหารม้า
30	ธ.ค. 2497	เป็นผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 5 กรมทหารม้าที่ 2 และรักษาราชการอาจารย์แผนกวิชาทหาร กองการศึกษาโรงเรียนยานเกราะ กองพลน้อยทหารม้า
30	ม.ค. 2497	ได้รับพระราชทานยศ พันโท

23 พ.ย. 2498 เป็นอาจารย์หัวหน้าแผนกวิชาทหาร กองการศึกษาโรงเรียนยานเกราะ กองพลทหารม้า และรักษาราชการผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ 5 กรมทหารม้าที่ 2

16 ธ.ค. 2498 เป็นอาจารย์หัวหน้าแผนกวิชาทหาร กองการศึกษาโรงเรียนยานเกราะ กองพลทหารม้า

1 ม.ค. 2499 ได้รับพระราชทานยศ พันเอก

10 มี.ค. 2501 เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการโรงเรียนทหารม้ายานเกราะ ศูนย์การทหารม้า

25 ธ.ค. 2501 เป็นรองผู้บัญชาการโรงรัยนทหารม้ายานเกราะ ศูนย์การทหารม้า

13 มี.ค. 2506 เป็นรองผู้บัญชาการโรงเรียนทหารม้า ศูนย์การทหารม้า

1 ต.ค. 2506 เป็นรองผู้บัญชาการศูนย์การทหารม้า และรองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกสระบุรี

1 ต.ค. 2511 เป็นผู้บัญชาการศูนย์การทหารม้า และผู้บังคับการจังหวัดทหารบกสระบุรี ได้รับพระราชทานยศ พลตรี

1 ต.ค. 2516 เป็นรองแม่ทัพภาคที่ 2

1 ต.ค. 2517 เป็นแม่ทัพภาคที่ 2 และได้รับพระราชาทานยศ พลโท

1 ต.ค. 2520 เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และได้รับพระราชาทานยศ พลเอก และเป็นรองผู้อำนายการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ฝ่ายทหารบก ตามคำสั่งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในที่ 133/2530 ลงวันที่ 29 กันยายน 2520

1 ต.ค. 2521 – 26 ส.ค. 2524 เป็นผู้บัญชาการทหารบก

ตำแหน่งทางการเมือง

3 ก.พ. 2502 เป็นสมาชิกร่างรัฐธรรมนูญ

4 พ.ค. 2511 เป็นสมาชิกวุฒิสภา

16 ธ.ค. 2515 เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

13 พ.ย. 2520 – 11 พค 2522 เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

22 พ.ค. 2522 - 4 ส.ค. 2529 เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

3 มี.ค. 2523 - 4 ส.ค. 2531 เป็นนายกรัฐมนตรี (8 ปี 5 เดือน)

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

23 ส.ค. 2531 องคมนตรี

29 ส.ค. 2531 รัฐบุรุษ

4 ก.ย. 2541 ประธานองคมนตรี

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญตรา(ไทย)

28 เม.ย. 2484 เหรียญชัยสมรภูมิ (กรณีพิพาทอินโดจีน)

4 ธ.ค. 2491 จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย

5 ธ.ค. 2495 จัตราภรณ์ช้างเผือก (จ.ช.)

18 พ.ค. 2496 ตริตราภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)

5 ธ.ค. 2498 เหรียญเงินมงกุฎไทย

5 ธ.ค. 2504 ตริตราภรณ์ช้างเผือก (ต.ช.)

5 ธ.ค. 2505 ทวิตริยาภรณ์มงกุฎไทย (ท.ม.)

5 ธ.ค. 2512 ประถมาภรณ์มงกุฎไทย (ป.ม.)

5 ธ.ค. 2515 ประถมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.)

5 พ.ค. 2516 ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ

5 ธ.ค. 2518 มหาวชิรมงกุฎ (ม.ว.ม.)

5 พ.ค. 2519 ทุติยจุลจอมเกล้า

5 พ.ค. 2521 ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ

25 พ.ค. 2521 เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ 3

2 ส.ค. 2521 เหรียญพิทักษ์เสรีชน ชั้นที่ 1

5 ธ.ค. 2521 มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก

5 พ.ค. 2522 รามาธิบดี ชั้นที่ ๒ (มหาโยธิน)

29 มี.ค. 2525 เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ ๑

5 พ.ค. 2525 ปฐมจุลจอมเกล้า

10 มิ.ย. 2531 รามเกียรติลูกเสือสดุดี ชั้นพิเศษ

26 ส.ค. 2531 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ อันเป็นโบราณมงคลนพรัตน์ราชวราภรณ์

27 ม.ค. 2533 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ อันมีศักดิ์รามาธิบดีชั้นที่ ๑ เสนางคบดี

5 ธ.ค. 2539 ปฐมดิเรกคุณาภรณ์

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญตรา (ต่างประเทศ)

14 มิ.ย. 2522	Bintang Kartika Eka Paci Utama ประเทศอินโดนีเซีย
15 มิ.ย. 2522	Panglima Mangku Negara (P.M.N.) ประเทศมาเลเซีย (ดันศรี)
18 มิ.ย. 2522	The Philippine Legion of Honor ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์
17 ก.ค. 2524	Order of Diplomatic Service Merit (Grand Gwanghwa Medal) ประเทศสาธารรัฐเกาหลี
13 ต.ค. 2524	The First Class of the Order of the Rising Sun ประเทศญี่ปุ่น
9 เม.ย. 2524	Order of National Security Merit (Tong-Il Medal) ประเทศสาธารรัฐเกาหลี
21 เม.ย. 2525	Drass Grosse Goldene Ehrenzechen am Bande fur Verdienste um die Republic Osterrech Verliehen Hat ประเทศออสเตเรีย
6 ส.ค. 2525	Nishan – E – Quaid – E – Azaim ประเทศปากีสถาน
29 ก.พ. 2527	Grand Gross First Class ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน
12 ธ.ค. 2527	Trishati – Patta ประเทศเนปาล
15 ก.พ. 2528	Seri Maharaja Mangku Negara (S.M.N.) ประเทศมาเลเซีย (ดุน)
18 พ.ย. 2530	Grand Cruz Isabel Ia Catolica ประเทศสเปน
16 ก.ค. 2541	Commandeur Dans I'Ordre de Ia Legion D'Honneur ประเทศฝรั่งเศส

ข้อมูลจาก สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2546). <u>เกิดมาต้องตอบแทน บุญคุณแผ่นดิน: พลเอกเปรม ติณสูลานนท์</u>. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์. (2538). <u>รัฐบุรุษชื่อเปรม</u>. กรุงเทพฯ : เจ พลัส อิมเมจ แอนด์ พับบลิชิ่ง

ภาคผนวก ข

รายชื่อคณะรัฐมนตรี คณะที่ ๔๒

(3 มีนาคม 2523 – 19 มีนาคม 2526)

1. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	เป็นนายกรัฐมนตรี
2. พลตรี ประมาณ อดิเรกสาร	เป็นรองนายกรัฐมนตรี
3. พลเอก เสริม ณ นคร	เป็นรองนายกรัฐมนตรี
4. พันเอก ถนัด คอมันตร์	เป็นรองนายกรัฐมนตรี
5. นายบุญชู โรจนเสถียร	เป็นรองนายกรัฐมนตรี
6. นายสมศักดิ์ ชูโต	เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
7. นายมีชัย ฤชุพันธุ์	เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
8. ร้อยตรี บุญยงค์ วัฒนพงศ์	เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
9. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	เป็นรัฐมนตรีว่ากระทรวงกลาโหม
10. พลเรือเอก กวี สิงหะ	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
11. พลอากาศเอก พะเนียง กานตรัตน์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
12. นายอำนวย วีรวรรณ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
13. นายบรม ตันเถียร	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
14. พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
15. นายอรุณ ภานุพงศ์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
16. นายบรรหาร ศิลปอาชา	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
17. นายอาณัติ อาภาภิรม	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
18. นาวาอากาศตรี ปุณมี ปุณศรี	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
19. พันตำรวจเอก กฤช สังขทรัพย์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

20. พลเรือเอก อมร ศิริกายะ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
21. พันเอก พล เริงประเสริฐวิทย์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
22. นาวาอากาศโท ทินกร พันธุ์กระวี	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
23. นายยศ อินทรโกมาลย์สุต	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
24. นายตามใจ ขำภโต	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
25. นายวิสิษฐ์ ตันสัจจา	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
26. นายไพโรจน์ ไชยพร	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
27. นายประเทือง กีรติบุตร	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
28. นายเกษม ศิริสัมพันธ์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
29. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
30. นายชวน หลีกภัย	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
31. นายอนุวรรตน์ วัฒนพงศ์ศิริ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน
32. นายสิปปนนท์ เกตุทัต	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
33. นาบขุนทอง ภูผิวเดือน	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
34. นายทองหยด จิตตวีระ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
35. พลตรี ชาติชาย ชุณหะวัณ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
36. นายโกศล ไกรฤกษ์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
37. นายไกรสร ตันติพงศ์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
38. นายเกษม สุวรรณกุล	เป็นรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

หมายเหตุ: มีการปรับปรุงและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 22 มกราคม 2524 ดังนี้

1. พันเอก พล เริงประเสริฐวิทย์ พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
2. นายตามใจ ขำภโต พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
3. นาวาอากาศตรี ปุณมี ปุณศรี พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
4. นายโกศล ไกรกฤษ์ พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่ากระทรวงเกษตรและสหกรณ์
5. นายวิสิษฐ์ ตันสัจจา พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

รายชื่อคณะรัฐมนตรี คณะที่ ๔๓

(30 เมษายน 2526 – 4 สิงหาคม 2529)

1. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	เป็นนายกรัฐมนตรี
2. พลเอก ประจวบ สุนทรางกูร	เป็นรองนายกรัฐมนตรี
3. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์	เป็นรองนายกรัฐมนตรี
4. นายพิชัย รัตตกุล	เป็นรองนายกรัฐมนตรี
5. พลเรือเอกสนธิ บุณยะชัย	เป็นรองนายกรัฐมนตรี
6. เรืออากาศโท ศุลี มหาสันทนะ	เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
7. ร้อยตำรวจโท ชาญ มนูธรรม	เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
8. นายมีชัย ฤชุพันธุ์	เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
9. นายกระมล ทองธรรมชาติ	เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
10. นายสวัสดิ์ คำประกอบ	เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
11. นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์	เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
12. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
13. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
14. พลอากาศเอก พะเนียง การตรัตน์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
15. นายสมหมาย ฮุนตระกูล	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
16. นายสุธี สิงห์เสน่ห์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
17. นายอำนวย ยศสุข	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
18. พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
19. ร้อยตรี ประพาส ลิมปะพันธ์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
20. นายณรงค์ วงศ์วรรณ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
21. นายบรม ตันเถียร	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
22. นายประยุทธ์ ศิริพาณิชย์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
23. นายผัน บุญชิต	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

24. นายสมัคร สุนทรเวช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
25. นายบุญเทียม เขมาภิรัตน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
26. นายประชุม รัตนเพียร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
27. นายโกศล ไกรฤกษ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
28. นายไพโรจน์ ไชยพร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
29. นายประยูร จินดาศิลป์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
30. พลเอก สิทธิ จิรโรจน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
31. ร้อยตำรวจเอกสุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
32. นายวีระ มุสิกพงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
33. นายเฉลียว วัชรพุกก์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
34. นายพิภพ อะสีติรัตน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
35. นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและพลังงาน
36. นายชวน หลีกภัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
37. นายขุนทอง ภูผิวเดือน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
38. นายสัมพันธ์ ทองสมัคร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
39. นายมารุต บุนนาค เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
40. นายเทอดพงษ์ ไชยอนันทน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
41. นายอบ วสุรัตน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
42. นายวงศ์ พลนิกร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
43. นายประโยชน์ เนื่องจำนงค์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
44. นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
45. นายปรีดา พัฒนถาบุตร เป็นรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

หมายเหตุ: คณะรัฐมนตรีชุดที่ 43 มีการปรับเปลี่ยน ดังนี้

1. นายโอภาส พลศิลป์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่วันที่ 13 กรกฎาคม 2527 สืบแทน ร้อยตำรวจเอก สุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ ซึ่งลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2527

2. นายเล็ก นานา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและพลังงาน ตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2528 สืบแทน นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ ซึ่งถึงแก่อนิจกรรม

3. นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ตั้งแต่วันที่ 19 กันยายน 2528 สืบแทน นายอบ วสุรัตน์ ซึ่งได้ลาออกจากตำแหน่ง

4. นายอนันต์ ฉายแสง เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ตั้งแต่วันที่ 19 กันยายน 2528 สืบแทน นายประโยชน์ เนื่องจำนงค์ ซึ่งได้ลาออกจากตำแหน่ง

5. นายมีชัย วีระไวทยะ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ตั้งแต่วันที่ 19 กันยายน 2528

ต่อมาเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2529 มีการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีอีกครั้ง ดังนี้

1. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ พ้นจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี

2. พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา เป็นรองนายกรัฐมนตรี

3. ร้อยตำรวจเอก สุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ สืบแทนนายโกศล ไกรฤกษ์ ซึ่งได้ลาออกจากตำแหน่ง

4. นายสุบิน ปิ่นขยัน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง

5. นายประสพ บุษราคัม เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สืบแทน นายผัน บุญชิต ซึ่งได้ลาออกจากตำแหน่ง

6. นายมนตรี พงษ์พานิช เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย สืบแทน นายโอภาส พลศิลป ซึ่งได้ลาออกจากตำแหน่ง

7. นายอรุณ ภานุพงศ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

8. นายอำนวย ยศสุข พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

และในวันที่ 4 พฤษภาคม 2529 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายปรีดา พัฒนะถาบุตร พ้นจากความเป็นรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

ราบชื่อคณะรัฐมนตรี คณะที่ ๔๔

(5 สิงหาคม 2529 – 3 สิงหาคม 2531)

1. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	เป็นนายกรัฐมนตรี
2. นายพิชัย รัตตกุล	เป็นรองนายกรัฐมนตรี
3. พลตรี ชาติชาย ชุณหะวัณ	เป็นรองนายกรัฐมนตรี

4. นาบพงส์ สารสิน เป็นรองนายกรัฐมนตรี
5. พลเรือเอก สนธิ บุณยะชัย เป็นรองนายกรัฐมนตรี
6. พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ เป็นรองนายกรัฐมนตรี
7. นายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
8. เรืออากาศโท ศุลี มหาสันทนะ เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
9. นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
10. นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
11. นายอำนวย สุวรรณคีรี เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
12. นายวิชิต แสงทอง เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
13. พลอากาศเอก พะเนียง กานตรัตน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
14. นายสุธี สิงห์เสน่ห์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
15. นายศุภชัย พานิชภักดิ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
16. นายประภัตร โพธิสุธน เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
17. พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรงการต่างประเทศ
18. ร้อยตรีประพาส ลิมปะพันธ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรงการต่างประเทศ
19. พลเอก หาญ ลีนานนท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
20. นายสุเทพ เทือกสุบรรณ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
21. นายเสนาะ เทียนทอง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
22. นายประยุทธ์ ศิริพานิชย์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
23. นายบรรหาร ศิลปะอาชา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
24. พันโท สนั่น ขจรประศาสน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
25. นายสุรพันธ์ ชินวัตร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
26. ร้อยตำรวจเอก สุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
27. นายประจวบ ไชยสาสน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
28. นายชูชีพ หาญสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

29. พลเอก ประจวบ สุนทรางกูร	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
30. นายวีระ มุสิกพงศ์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
31. นายสุขุม เลาวัณย์ศิริ	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
32. นายมนตรี พงษ์พานิช	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
33. นายเฉลียว วัชรพุกก์	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
34. นายสอาด ปิยวรรณ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
35. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและพลังงาน
36. นายพิจิตต รัตตกุล	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและพลังงาน
37. นายมารุต บุนนาค	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
38. นายสัมพันธ์ ทองสมัคร	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
39. พลเอก มานะ รัตนโกเศศ	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
40. นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
41. นายวัชรินทร์ เกตะวันดี	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
42. นายประมวล สภาวสุ	เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
43. นายสมบูรณ์ จีระมะกร	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
44. นายกร ทัพพะรังสี	เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
45. นายสุบิน ปิ่นขยัน	เป็นรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

หมายเหตุ: คณะรัฐมนตรีชุดที่ 44 มีการปรับเปลี่ยน ดังนี้

1. นายมนตรี พงษ์พานิช พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ สืบแทน ร้อยตำรวจเอก สุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ ซึ่งได้ลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2529

2. นายสันติ ชัยวิรัตนะ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

3. นายไสว พัฒโน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2529

4. นายอรุณ ภานุพงศ์ เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี สืบแทน นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา ซึ่งได้ลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2530

รายนามคณะที่ปรึกษา ชุดที่ ๑

(19 มีนาคม 2523-16 เมษายน 2524)

ประธาน พลเอก สัณห์ จิตรปฏิมา

รองประธาน ดร.ไพจิตร เอื้อทวีกุล

เลขาฯ ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ

ผู้ช่วยเลขาฯ ดร.แสง สงวนเรือง พันเอก ชูพงศ์ มัทวพันธ์ ดร.เกษม จันทร์แก้ว

1. ฝ่ายเศรษฐกิจ

1.1 ดร.ไพจิตร เอื้อทวีกุล
1.2 ดร.ไตรรงค์ สุวรรคีรี
1.3 ดร. วีรพงษ์ รามางกูร
1.4 ดร. แสง สงวนเรือง
1.5 ดร. จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา
1.6 นายโฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์
1.7 ดร. อาณัติ อาภาภิรม
1.8 ดร. อรัญ ธรรมโน
1.9 นายสนิท วรปัญญา
1.10 นายวีพันธุ์ ทีปสุวรรณ
1.11 นายวิเชษฎ เทพเฉลิม

2. ฝ่ายการเมืองการบริหารและการต่างประเทศ

2.1 ดร. อมร รักษาสัตย์
2.2 ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ
2.3 ดร. ธวัช มกรพงษ์
2.4 ดร. ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช
2.5 ดร. กระมล ทองธรรมชาติ
2.6 นายเสน่ห์ จามริก
2.7 ดร. สมศักดิ์ ชูโต
2.8 ดร. เขียน ธีรวิทย์

3. ฝ่ายสังคม

3.1 ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต
3.2 ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง
3.3 ดร. วทัญญู ณ ถลาง
3.4 นายสุวรรณ จันทรสม
3.5 ดร. ณัฐ ภมรประวัติ
3.6 นายวิเชษฎ เทพเฉลิม

4. ฝ่ายกฎหมาย

4.1 ดร.ไพสิษฐ์ พิพัฒนกุล
4.2 ดร. โกเมน ภัทรภิรมย์

5. ฝ่ายประสานงานกับรัฐสภา

5.1 ดร. มยูร วิเศษกุล
5.2 ดร. ชัยอนันต์ สมุทวาณิช
5.3 ผู้ที่อยู่ในฝ่ายต่างๆ

รายนามคณะที่ปรึกษา ชุดที่ ๒

(24 เมษายน 2524-19 มีนาคม 2526)

ประธาน ดร. วทัญญู ณ ถลาง

รองประธาน ดร. อรัญ ธรรมโน นายประทีป สนธิสุวรรณ

1. ดร. กระมล ทองธรรมชาติ
2. ดร. โกเมน ภัทรภิรมย์
3. นายโฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์
4. พลตรี ชวลิต ยงใจยุทธ
5. ดร. ณัฐ ภมรประวัติ
6. ดร.ทินพันธุ์ นาคะตะ
7. นายนาท ตัณฑวิรุฬห์
8. ดร.ไพศิษฐ์ พิพัฒนกุล
9. พันเอก วิชาติ ลายถมยา
10. นายวิทยา เวชชาชีวะ
11. ดร. วีรพงษ์ รามางกูร
12. นายวีระ ปิตรชาติ
13. นายสุขุม นวลสกุล
14. ดร.สุจิต บุญบงการ
15. พันเอก สุจินดา คราประยูร
16. ดร. แสง สงวนเรือง
17. ดร.อมร รักษาสัตย์
18. ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง

(คณะที่ปรึกษาชุดนี้ แต่งตั้งสืบเนื่องมาจากเกิดกรณีการก่อความไม่สงบระหว่างวันที่ 1-3 เมษายน 2524 ซึ่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีได้ขอลาออกจากตำแหน่ง เพราะได้เข้ารายงานตัวต่อหัวหน้าคณะผู้ก่อความไม่สงบ)

รายนามคณะที่ปรึกษา ชุดที่ ๓

(9 พฤษภาคม 2526 - 1 พฤษภาคม 2529)

ประธาน ดร. วทัญญู ณ ถลาง

1. ดร. อาณัติ อาภาภิรม
2. ดร. โกเมน ภัทรภิรมย์
3. นายโฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์
4. นายเชาว์ ภู่เจริญยศ
5. ดร.ณัฐ ภมรประวัติ
6. ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ
7. ดร. ไพศิษฐ์ พิพัฒนกุล
8. นายวีระนนท์ ว่องไพฑูรย์
11. นายศลย์ เวสโกสิทธิ์
12. นายสุขุม นวลสกุล
13. ดร. สุจิต บุญบงการ
14. ดร. แสง สงวนเรือง
15. ร้อยโท อนันต์ พรรณเชษฐ์
16. ดร. อมร รักษาสัตย์
17. ดร. อรัญ ธรรมโน
18. ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง

9. ดร. วีรพงษ์ รามางกูร
10. นายวีระ ปิตรชาติ
19. เจ้าหน้าที่กองงานคณะที่ปรึกษาเป็นกรรมการและเลขนุการ

รายนามคณะที่ปรึกษา ชุดที่ ๔

(25 สิงหาคม 2529-29 เมษายน 2531)

ประธาน ร้อยตำรวจโท ชาญ มนูธรรม

1. นายอรุณ ภาณุพงศ์
2. พลเอก สายหยุด เกิดผล
3. พลเรือตรี ประกอบ วะสีนนท์
4. นายพิชัย วาศนาส่ง
5. นายวรรณ ชันซื่อ
6. ดร. อาณัติ อาภาภิรม
7. ดร. วีรพงษ์ รามางกูร
8. ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ

รายนามเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

1. พันเอก จำลอง ศรีเมือง 17 มีนาคม 2523 – 20 ตุลาคม 2524
2. พลโท จันทรคุปต์ สิริสุทธิ์ 22 ตุลาคม 2524 – 15 สิงหาคม 2529
3. นาวาอากาศตรี ประสงค์ สุ่นศิริ 15 สิงหาคม 2529 – 29 เมษายน 2531

ภาคผนวก ค

(สำเนา)

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ 66/2523

เรื่อง นโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์

---

1. ทั่วไป

1.1 สถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในห้วงเวลาที่ผ่านมาได้เกิดวิกฤตการณ์ต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาค วิกฤตการณ์ดังกล่าวเกิดจากปัญหาหลักในเรื่องการขาดพลังงาน ความแตกต่างในดุลยอำนาจทางทหารของอภิมหาอำนาจและความขัดแย้งของโลกในค่ายสังคมนิยม สถานการณ์โดยทั่วไปได้เปลี่ยนเข้าสู่สภาพการเผชิญหน้าในรูปแบบของสงครามเย็นอันมีผลกระทบต่อความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทยอย่างที่สุด

1.2 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยยังดำรงเจตนาอันแน่วแน่ ในการทำสงครามปฏิวัติเพื่อยึดอำนาจรัฐ โดยใช้เงื่อนไขประชาชาติประชาธิปไตยเป็นหลักและเงื่อนไขอื่นๆ ที่เปิดให้สนับสนุน ได้พลิกแพลงสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปให้เป็นประโยชนต่อตน โดยให้ความสำคัญอย่างที่สุดต่อการสร้างแนวร่วมทุกระดับ เพื่อสร้างสถานการณ์ปฏิวัติและสร้างสถานการณ์สงครามต่างลัทธิโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการเปลี่ยนความขัดแย้งภายในให้เป็นสงครามประชาชาติ การปฏิบัติในท้องถิ่นได้เปลี่ยนสภาพจากป่าพึ่งป่าเป็นป่าพึ่งเมืองเพื่อสอดคล้องกับนโยบายการสร้างแนวร่วมดังกล่าว ความแตกแยกทางความคิดในขบวนการโดยเฉพาะข้อสงสัยในเรื่องความสำเร็จในการปฏิวัติประชาธิปไตย โดยชนชั้นกรรมาชีพเป็นจุดอ่อนสำคัญที่เกิดขึ้นในห้วงเวลานี้

1.3 รัฐบาลมีเจตนารมณ์ในการเทิดทูนและรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอย่างเคร่งครัด บริหารราชการแผ่นดินโดยคำนึงถึงความผาสุกของประชาชน ยึดมั่นในการประสานผลประโยชน์ของคนในชาติและในเอกลักษณ์ที่ดีงามของไทย ยึดถือหลักการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมโดยเที่ยงธรรมและสันติวิธี รวมทั้งจะปลูกฝังให้คนไทยทุกคนยึดมั่นในอุดมการณ์ดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อ

ผลประโยชน์ส่วนรวม ปฏิรูประบบราชการให้มีประสิทธิภาพในการรับใช้ประชาชน และให้สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้กองทัพมีบทบาท และหน้าที่สำคัญในการป้องกันประเทศและรักษาไว้ซึ่งเอกราชของชาติ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รัฐบาลถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญ และเร่งด่วนในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์อันเป็นสาเหตุสำคัญยิ่งในการบั่นทอนความมั่นคงของชาติ

2. วัตถุประสงค์

เพื่อยุติสถานการณ์สงครามปฏิวัติของคอมมิวนิสต์อันมีความสำคัญ และเป็นภัยต่อความมั่นคงอย่างที่สุดของประเทศให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว

3. นโยบาย

ต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ให้เสร็จสิ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยการรุกทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง เน้นหนักในการปฏิบัติทั้งปวง เพื่อลิดรอนทำลายขบวนการแนวร่วมและกองกำลังติดอาวุธเพื่อยุติสถานการณ์ปฏิวัติ ยับยั้งการปฏิบัติเพื่อสร้างสถานการณ์สงครามประชาชาติด้วยนโยบายเป็นกลาง และขยายผลจากโอกาสที่เปิดให้เพื่อเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธมาเป็นการการต่อสู้ในแนวทางสันติ

4. การปฏิบัติ

4.1 ในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์จะต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นโดยรวดเร็ว หลีกเลี่ยงการปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในสภายึดเยื้ออันเป็นความประสงค์ของฝ่ายตรงข้าม การจะเอาชนะดังกล่าวได้โดยรวดเร็วจะต้องกลับเป็นฝ่ายรุกทางการเมือง ซึ่งได้แก่การปฏิบัติทั้งสิ้นที่ส่งผลให้ประชาชนสำนึกว่าแผ่นดินนี้เป็นของตนที่จะต้องปกป้องรักษา ประชาชนมีส่วนในการเป็นเจ้าของการปกครอง และได้ผลประโยชน์ตลอดระยะเวลาของการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ งานการเมืองเป็นสิ่งชี้ขาด งานการทหารจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้บรรลุภารกิจงานการเมืองเป็นสำคัญ

4.2 ขจัดเหตุแห่งความไม่เป็นธรรมในสังคมทุกระดับตั้งแต่ท้องถิ่นถึงระดับชาติ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการอย่างเฉียบขาด ทำลายการกดขี่ขูดรีดทั้งสิ้น สร้างความปลอดภัยให้เกิดแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

4.3 กำหนดการปฏิบัติให้มีการประสานประโยชน์ระหว่างชนชั้น เสียสละผลประโยชน์ของชนชั้นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องมีจิตใจที่เป็นธรรม

และเข้าใจปัญหาของประชาชนทุกชนชั้นและสำนึกว่า ประชาชนไทยทุกชนชั้นต่างก็มีจิตใจรักประเทศชาติ และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4.4 ส่งเสริมประชาชนทุกกลุ่ม ทุกสาขาอาชีพให้สามารถในการปกครองตนเอง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกชนชั้นและสาขาอาชีพได้มีส่วนร่วมทางการเมือง กำหนดวิธีการให้ได้รับรู้ปัญหาของประชาชนให้ถือความต้องการของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองความต้องการ

4.5 สนับสนุนการจัดตั้งขบวนการประชาธิปไตยทั้งสิ้นที่มีอยู่ โดยคำนึงถึงสิทธิและผลประโยชน์ของกลุ่มชนนั้นๆ อันพึงจะมี ให้ระมัดระวังและอย่าสับสนระหว่างขบวนการประชาธิปไตยกับขบวนการคอมมิวนิสต์ที่แอบแฝงโดยยกประชาธิปไตยนำหน้า

4.6 ภารกิจของเจ้าหน้าที่ทั้งพลเรือน ตำรวจ ทหาร ในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์มีทั้งการต่อสู้โดยใช้กำลังอาวุธ และการปฏิบัติในด้านการเมืองด้วยกันทั้งสิ้น ขอบเขตและระดับของการปฏิบัติงานในการต่อสู้โดยใช้กำลังอาวุธอาจแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ภารกิจในด้านการเมืองซึ่งเป็นเรื่องหลักมีความทัดเทียมกันทุกประการ การปฏิบัติด้วยกำลังอาวุธให้พิจารณาประเภท ขนาดกำลังและยุทธวิธีให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่เพื่อกดดัน ลิดรอน ทำลาย กองกำลังติดอาวุธโดยต่อเนื่อง

4.7 ปฏิบัติต่อผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หรือผู้หลงผิดที่เข้ามอบตัว หรือที่จับได้อย่างเพื่อนประชาชนร่วมชาติ ชี้แจงเพื่อให้ได้เข้าใจถึงนโยบายของรัฐบาลในปัญหานี้อย่างถ่องแท้ ช่วยเหลือให้ใช้ชีวิตใหม่ร่วมกันต่อไปในสังคมอย่างเหมาะสม

4.8 ให้ความสำคัญการต่อสู้ในเมืองให้มากที่สุดเพื่อขจัดการจัดตั้ง และขยายแนวร่วมตามแนวทางการเมืองสนับสนุนป่า และการขัดขวางการสร้างสถานการณ์ปฏิวัติ และสถานการณ์สงครามประชาชาติ สถานการณ์ปฏิวัติมีรูปแบบในการโดดเดี่ยว รัฐบาลจากประชาชนทำลายรัฐบาลให้อ่อนแอ การทำลายหรือช่วงชิงการนำขบวนการประชาธิปไตย อันเป็นศัตรูของคอมมิวนิสต์ การสร้างสถานการณ์สงครามประชาชาติจะอาศัยแนวร่วมซึ่งมีแทรกอยู่ทุกระดับเพื่อสร้างประชามติและนำชาติไปสู่การสงครามกับประเทศเพื่อนบ้าน อันจะสนับสนุนให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสามารถปฏิวัติได้สำเร็จ หากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยบรรลุผลสำเร็จในการจัดตั้ง และขยายแนวร่วมในเมืองได้ จะสามารถดำรงขีดความสามารถในการรุกทางการเมือง สามารถสร้างความสับสนทางการเมือง ความวุ่นวายในทางเศรษฐกิจและสามารถสร้างกระแสคลื่นของประชาชนส่วนใหญ่ไปแนวทางที่ต้องการได้ จะต้องทำความเข้าใจว่าการสร้างแนวร่วมในเมืองนี้ยากที่จะมองเห็นได้แจ่มชัด เพราะพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะดำเนินนโยบายอาศัย

ตัวแทนในรูปแบบต่างๆ และการใช้เหตุการณ์เฉพาะกรณีให้เป็นไปเสมือนการขัดแย้งโดยทั่วไป นับว่าอันตรายอย่างยิ่ง

4.9 การข่าว การจิตวิทยา ประชาสัมพันธ์ เป็นมาตรการอันสำคัญและให้ดำเนินการในลักษณะเชิงรุกอย่างมีแผนและสอดคล้องกับการปฏิบัติทุกขั้นตอน

5. การบริหาร

5.1 การต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์นั้นเป็นภารกิจที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ จึงเป็นหน้าที่รับผิดชอบสูงสุดของรัฐบาล ให้กระทรวง ทบวง กรมและองค์การต่าง ๆ กำหนดแผนโครงการ และการปฏิบัติทั้งสิ้นให้บรรลุวัตถุประสงค์แห่งนโยบายนี้

5.2 สภาความมั่นคงแห่งชาติรับผิดชอบในการเสนอคณะรัฐมนตรี ในเรื่องอันเกี่ยวกับนโยบายที่เกี่ยวข้อง

5.3 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในเป็นกองอำนวยการเฉพาะกิจ มีผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ทั่วไป เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามนโยบายและการสั่งการ ตลอดจนการประสานงานของกระทรวง ทบวง กรม และองค์การที่เกี่ยวข้อง มีอำนาจหน้าที่ในการให้คุณให้โทษที่เป็นผลต่อข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหารและบุคคลอื่น ๆ ซึ่งผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ทั่วไปได้แต่งตั้งจากส่วนราชการต่าง ๆ มาปฏิบัติงาน

5.4 การสนับสนุนงบประมาณในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ ให้ถือว่ามีความเร่งด่วนเป็นกรณีพิเศษ

5.5 บรรดาคำสั่ง ระเบียบ หรือข้อบังคับใดซึ่งขัดแย้งกับคำสั่งนี้ให้ใช้คำสั่งนี้แทน

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 23 เมษายน พุทธศักราช 2523

พลเอก เปรม ติณสูลานนท์

(เปรม ติณสูลานนท์)

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

หมวด ๑๓

จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

มาตรา ๒๗๙ มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภท ให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมที่กำหนดขึ้น

มาตรฐานทางจริยธรรมตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีกลไกและระบบในการดำเนินงานเพื่อให้การบังคับใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดขั้นตอนการลงโทษตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ

การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นการกระทำผิดทางวินัย ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินรายงานต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือสภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณี และหากเป็นการกระทำผิดร้ายแรงให้ส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพิจารณาดำเนินการ โดยให้ถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนจากตำแหน่งตามมาตรา ๒๗๐

การพิจารณา สรรหา กลั่นกรอง หรือแต่งตั้งบุคคลใด เข้าสู่ตำแหน่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งการโยกย้าย การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน และการลงโทษบุคคลนั้น จะต้องเป็นไปตามระบบคุณธรรมและคำนึงถึงพฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลดังกล่าวด้วย

มาตรา ๒๘๐ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามหมวดนี้ ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่เสนอแนะหรือให้คำแนะนำในการจัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรมตามมาตรา ๒๗๙ วรรคหนึ่ง และส่งเสริมให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีจิตสำนึกในด้านจริยธรรม รวมทั้งมีหน้าที่รายงานการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรมเพื่อให้ผู้ที่รับผิดชอบในการบังคับการให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรม ดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมตามมาตรา ๒๗๙ วรรคสาม

ในกรณีที่การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมมีลักษณะร้ายแรงหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการดำเนินการของผู้รับผิดชอบจะไม่เป็นไปด้วยความเป็นธรรม ผู้ตรวจการแผ่นดินจะไต่สวนและเปิดเผยผลการไต่สวนต่อสาธารณะก็ได้

ภาคผนวก จ

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี
ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง
พ.ศ. ๒๕๕๑

โดยที่มาตรา ๒๗๙ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภทให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมที่กำหนดขึ้น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๘) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๓๔ นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงวางระเบียบเกี่ยวกับมาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมืองตามกฎหมายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมืองไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราขการการเมือง พ.ศ.๒๕๔๓

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“ข้าราขการการเมือง” หมายความว่า นายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และข้าราชการการเมืองอื่นที่นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีแต่งตั้งตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราขการการเมือง

ข้อ ๕ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามระเบียบนี้

หมวด ๑

ค่านิยมหลักของข้าราชการการเมือง

ข้อ ๖ ข้าราชการการเมืองมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย รักษาประโยชน์ส่วนรวม ยึดหลัก ธรรมาภิบาล โดยจะต้องยึดมั่นในค่านิยมหลัก ดังนี้

๑. ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒. ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม

๓. มีจิตสำนึกที่ดี ซื่อสัตย์ สุจริต และรับผิดชอบ

๔. ยึดถือประโยชน์ของประเทศชาติเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตนและไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน

๕. ยืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นธรรม และถูกกฎหมาย

๖. ให้บริการแก่ประชาชนด้วยความรวดเร็ว มีอัธยาศัย และไม่เลือกปฏิบัติ

๗. ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างครบถ้วน ถูกต้อง และไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง

๘. มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน รักษามาตรฐาน มีคุณภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้

๙. ยึดมั่นในหลักจรรยาของการเป็นข้าราชการการเมืองที่ดี

หมวด ๒

มาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมือง

ข้อ ๗ ข้าราชการการเมืองต้องจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และเป็นแบบอย่างที่ดีในการเคารพและรักษาระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ข้อ ๘ ข้าราชการการเมืองต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการรักษาไว้และปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ

ข้อ ๙ ข้าราชการการเมืองต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการเป็นพลเมืองดี การเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายย่างเคร่งครัด

ข้อ ๑๐ ข้าราชการการเมืองต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบจริยธรรม คุณธรรมและศีลธรรมทั้งโดยส่วนตัวและโดยหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสาธารณชน ทั้งต้องวางตนให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของประชาชน

ข้อ ๑๑ ข้าราชการการเมืองต้องเคารพสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคลของผู้อื่นไม่แสดงกิริยาหรือใช้วาจาอันไม่สุภาพ อาฆาตมาดร้าย หรือใส่ร้ายหรือเสียดสีบุคคลใด

ข้อ ๑๒ ข้าราชการการเมืองต้องมีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อประเทศชาติ และต้องถือเอาผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชนเป็นสิ่งสูงสุด

ข้อ ๑๓ ข้าราชการการเมืองต้องรับใช้ประชาชนอย่างเต็มความสามารถด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติและปราศจากอคติ

ข้อ ๑๔ ข้าราชการการเมืองต้องไม่ใช้หรือยินยอมให้ผู้อื่นใช้สถานะหรือตำแหน่งการเป็นข้าราชการการเมืองไปแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในทางทรัพย์สินหรือไม่ก็ตาม

ข้อ ๑๕ ข้าราชการการเมืองต้องไม่ใช้สถานะหรือตำแหน่งการเป็นข้าราชการการเมืองเข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงการบรรจุ แต่งตั้ง ย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนขั้นเงินเดือนของข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมิใช่ข้าราชการการเมือง พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่หรือราชการส่วนท้องถิ่นหรือให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง ทั้งนี้ เว้นแต่เป็นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย

ข้อ ๑๖ ข้าราชการการเมืองต้องไม่ยินยอมให้คู่สมรส ญาติสนิท บุคคลในครอบครัวหรือผู้ใกล้ชิดก้าวก่ายหรือแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของตนหรือของผู้อื่น และต้องไม่ยินยอมให้ผู้อื่นใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนโดยมิชอบ

ข้อ ๑๗ ข้าราชการการเมืองต้องระมัดระวังมิให้การประกอบวิชาชีพ อาชีพหรือการงานอื่นใดของคู่สมรส ญาติสนิท หรือบุคคลในครอบครัวของตนมีลักษณะเป็นการกระทบกระเทือนต่อความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

ข้อ ๑๘ ข้าราชการการเมืองต้องรักษาความลับของราชการ เว้นแต่เป็นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย

ข้อ ๑๙ ข้าราชการการเมืองต้องยึดมั่นในกฎหมายและคำนึงถึงระบบคุณธรรมในการแต่งตั้งผู้สมควรดำรงตำแหน่งต่างๆ

ข้อ ๒๐ ข้าราชการการเมืองซึ่งพ้นจากตำแหน่งแล้ว ต้องไม่นำข้อมูลข่าวสารอันเป็นความลับของราชการซึ่งตนได้มาในระหว่างอยู่ในตำแหน่งไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์กรเอกชนทั้งนี้ ภายในกำหนดระยะเวลาสองปีนับจากวันที่พ้นจากตำแหน่ง

ข้อ ๒๑ ข้าราชการการเมืองต้องเปิดเผยข้อมูลการทุจริต การใช้อำนาจในทางที่ผิด การฉ้อฉล หลอกลวง หรือการกระทำอื่นใดที่ทำให้ราชการเสียหายต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

ข้อ ๒๒ ข้าราชการการเมืองต้องไม่เรียกร้องของขวัญ ของกำนัล หรือประโยชน์อื่นใดจากบุคคลอื่น เพื่อประโยชน์ต่าง ๆ อันอาจจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของตน และจะต้องดูแลให้คู่สมรส ญาติสนิท หรือบุคคลในครอบครัวของตนปฏิบัติเช่นเดียวกันด้วย

ข้อ ๒๓ ข้าราชการการเมืองต้องปฏิบัติต่อองค์กรธุรกิจกับหน่วยงานของรัฐตามระเบียบและขั้นตอนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ

ข้อ ๒๔ ข้าราชการการเมืองพึงพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนอย่างสม่ำเสมอ เอาใจใส่ทุกข์สุขและรับฟังเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชนและรีบหาทางช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ

ข้อ ๒๕ ข้าราชการการเมืองต้องไม่ใช้หรือบิดเบือนข้อมูลข่าวสารของราชการเพื่อให้เกิดความเข้าใจผิดหรือเพื่อผลประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น

ข้อ ๒๖ ข้าราชการการเมืองต้องรักษาทรัพย์สินของราชการและใช้ทรัพย์สินของราชการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ เท่านั้น

ข้อ ๒๗ ข้าราชการการเมืองต้องไม่ประพฤติตนอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อเกียรติภูมิของชาติ

ข้อ ๒๘ ข้าราชการการเมืองต้องไม่คบหาหรือให้การสนับสนุนแก่ผู้ประพฤติผิดกฎหมายหรือผู้มีความประพฤติหรือมีชื่อในทางเสื่อมเสีย เช่น ผู้เปิดบ่อนการพนันหรือผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอันอาจกระทบกระเทือนต่อความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

ข้อ ๒๙ ข้าราชการการเมืองต้องแสดงความรับผิดชอบตามควรแก่กรณีเมื่อปฏิบัติหน้าที่บกพร่องหรือปฏิบัติหน้าที่ผิดพลาดอย่างร้ายแรง

หมวด ๓

การกำกับดูแล

ข้อ ๓๐ นายกรัฐมนตรีมีหน้าที่กำกับดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของรัฐมนตรีและข้าราชการการเมืองอื่นที่นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งให้เป็นไปตามระเบียบนี้ ในกรณีที่พบว่ามีการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบนี้ ให้นายกรัฐมนตรีดำเนินการ ลงโทษตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ

ข้อ ๓๑ รัฐมนตรีมีหน้าที่กำกับดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของข้าราชการการเมืองอื่นที่รัฐมนตรีแต่งตั้งให้เป็นไปตามระเบียบนี้ ในกรณีที่พบว่ามีการประพฤติปฏิบัติตนที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบนี้ ให้รัฐมนตรีดำเนินการลงโทษตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ

ถ้าปรากฏว่ารัฐมนตรีผู้ใดมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามวรรคหนึ่ง ให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้รัฐมนตรีผู้นั้นดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

สมัคร สุนทรเวช

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ฉ

<u>คำกล่าวอำลา</u>

ของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ผ่านทางวิทยุและโทรทัศน์ ในวันที่ 5 สิงหาคม 2531 เวลา 20.30 น.

(มูลนิธิรัฐบุรุษ, 2538: 684-688)

พี่น้องประชาชนชาวไทยที่รักทั้งหลาย เนื่องจากมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่แล้ว ผมขอถือโอกาสมาพบพูดจากับพี่น้องที่รักทั้งหลาย ก่อนที่จะหมดภาระหน้าที่ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลชุดปัจจุบัน

พี่น้องที่รักทั้งหลายครับ ตลอดระยะเวลา 8 ปี 5 เดือน ที่ผมได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เข้ามารับผิดชอบในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ผมขอเรียนกับพี่น้องด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า

ผมมีปณิธานแน่วแน่ที่จะทำการบริหารราชการแผ่นดินด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต บริสุทธิ์ และยุติธรรม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ ไม่หวังว่าจะอยู่นานหรือมากน้อยเพียงใด

รัฐบาลที่มีผมเป็นหัวหน้าคณะ ไม่ว่าจะเป็นชุดไหน จะต้องเป็นรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่มีความตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชาติ เพื่อยังผลดีและความถูกต้องไปสู่ประชาชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือปัญหาที่มีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติด้านต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของพรรคของพวกพ้องหรือกลุ่มผลประโยชน์ใดทั้งสิ้น

โดยส่วนตัวผมเองแล้ว ผมเจียมตัวและเจียมใจอยู่เสมอ ไม่เคยมีความทะเยอทะยานทางการเมือง และไม่เคยมักใหญ่ใฝ่สูงที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี การเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ไม่สนุกและเหนื่อย แต่เมื่อต้องเข้ามารับหน้าที่แล้ว ผมก็พร้อมที่จะเหนื่อยและทำงานอย่างเต็มที่ พร้อมที่จะเผชิญปัญหาต่างๆทุกอย่างด้วยความกล้าหาญและอดทน

พี่น้องที่รักทั้งหลายครับ 8 ปีเศษที่ผ่านมานี้ พวกเราที่ได้ร่วมกันมาในคณะรัฐบาลชุดต่างๆ ที่มีผมเป็นนายกรัฐมนตรี ได้ร่วมทำงานกันมาอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ทุกคนมีส่วนช่วยเหลืออย่างสำคัญ และเป็นกำลังใจแก่ผมเป็นอย่างมาก

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ที่ผมได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นประเทศของเรากำลังอยู่ในช่วงระยะเวลาที่ต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤติต่างๆ ทั้งจากภายในและจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาวิกฤติการณ์น้ำมัน ปัญหาการขาดดุลการค้า และการเงินของประเทศ ตลอดจนความจำกัดของโครงสร้างทางเศรษฐกิจต่างๆ และปัญหาสังคมหรือการเมือง รวมทั้งปัญหาความมั่นคงภายในที่เกิดจากการกระทำการก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ ซึ่งประดังเข้ามาพร้อมๆกันทุกด้าน ส่งผลกระทบรุนแรงต่อความเป็นอยู่ของประชาชน

พวกเราทุกคนในคณะรัฐบาล ได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มกำลังความสามารถเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติต่างๆ เหล่านั้น ให้บรรเทาเบาบางลง ได้มีการแก้ไขปรับปรุงนโยบายและมาตรการหลายอย่างให้เหมาะสม จนสามารถฝ่าคลื่นลมและต่อสู้กับปัญหาต่างๆ มาได้ด้วยดีตามลำดับ แม้ในบางครั้งจะต้องประสบกับปัญหาขัดแย้งกันเอง หรือจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันบ้างในบางเรื่อง

แต่เมื่อทุกคนได้ยึดหลักความถูกต้องและชอบธรรมในการแก้ไขแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างก็ยุติลงได้ด้วยดีและมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

สำหรับประเทศของเราในช่วงนี้ กำลังอยู่ในหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญของโอกาสและช่องทางในการพัฒนาประเทศ เฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจที่ทุกฝ่ายเคยอึดอัดเดือดเนื้อร้อนใจกันมาพอสมควรในอดีตไม่กี่ปีที่ผ่านมา แต่ขณะนี้เราก็พอจะพูดกันได้ว่า เราจะลำบากน้อยกว่าแต่ก่อน และกำลังก้าวออกไปข้างหน้าอย่างค่อนข้างมั่นใจ

แต่เราจะต้องไม่ลืมไปว่า คนส่วนใหญ่ของประเทศยังอยู่ในฐานะยากจน เฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อาศัยอยู่ในชนบท ผมมีโอกาสคลุกคลีสัมผัสกับชนบทมานานและมากพอสมควร จนรู้จักชีวิตของคนเหล่านี้ดีว่า ยังไม่อยู่ในสภาพที่พร้อมจะช่วยพัฒนาประเทศได้เหมือนคนกลุ่มอื่นๆ นับตั้งแต่ผมเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นต้นมา ก็ได้ทุ่มเทดำเนินการแก้ไขเรื่องนี้มาอย่างไม่ท้อถอย โดยความร่วมมือและความเข้าใจปัญหาของเพื่อนร่วมงานที่เกี่ยวข้อง

ผมเองได้เคยกล่าวอยู่เสมอว่า ถ้าเราแก้ไขปัญหาความยากจนได้ เราจะแก้ไขปัญหาอื่นๆ ของชาติได้ง่ายขึ้นมาก จากการที่ผมได้เดินทางไปพบปะเยี่ยมเยียนชาวบ้านในชนบทห่างไกลเกือบทุกวันหยุดสุดสัปดาห์ ทำให้ผมสามารถพูดอย่างภูมิใจได้ว่า

โครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือคนยากคนจนในชนบทที่ผมและรัฐบาลได้ดำเนินการไปนั้น บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง แม้ว่าจะยังมีบางปัญหาที่ยังแก้ไม่เสร็จ แต่ปัญหาพื้นฐานของคนในชนบทหลายอย่างขณะนี้ ก็ได้รับการดูแลแก้ไขให้ดีขึ้นมากแล้ว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาความรู้ขั้นพื้นฐาน ปัญหาการประกอบอาชีพ และเรื่องการเพิ่มพูนรายได้

ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารัฐบาลชุดใหม่ที่กำลังจะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ จะช่วยกันดำเนินการต่อไปอีก เพื่อให้ทุกคนพออยู่พอกินให้ได้

พี่น้องที่รักทั้งหลายครับ

การทำงานของรัฐบาลหรือของใครก็ตาม ย่อมมีสิ่งสำคัญ 2 สิ่งเกิดขึ้นเสมอ คือคำชมเชยกับตำหนิ ทั้งสองสิ่งดังกล่าวนี้ จะมากจะน้อยจะหนักจะเบาขึ้นอยู่กับผู้มองที่มีวิจารณญาณและมีคุณธรรมในการพิจารณาคำตำหนิต่างๆ นั้น ความจริงแล้วเป็นเรื่องที่ดี เพราะทำให้เราได้มองตัวเองบ้าง

ผมบอกกับเพื่อนร่วมงานเสมอว่า เราจะต้องไม่ถือเอาคำตำหนินั้นๆ มาทำให้เราเกิดความท้อถอยเหนื่อยหน่าย ไม่อยากทำงาน เพราะไม่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองแต่อย่างใดทั้งสิ้น

เราทำทุกวันนี้ไม่ใช่ทำเพื่อตัวเราเอง แต่เราทำเพื่อแผ่นดินที่เราอาศัยอยู่ และอาศัยเกิดมาเป็นคน เราเป็นหนี้แผ่นดินนี้อยู่

สิ่งที่ผมและรัฐบาลของผมได้พยายามกระทำมาตลอดระยะเวลาที่รับผิดชอบอยู่ก็เพื่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้ เพื่อนำมาซึ่งความมั่นคงของประเทศและความผาสุกของประชาชนเป็นสำคัญ

ผมคิดว่าการบริหารงานของรัฐบาลที่ผ่านมาแล้วนี้ ได้สร้างสภาวะแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้าน สามารถลดความไม่สงบทั้งหลายลงได้อย่างน่าพอใจ แม้ปัญหาพื้นฐานต่างๆ จะยังไม่บรรลุผลสำเร็จโดยสมบูรณ์ขณะนี้ แต่ก็ได้วางรากฐานอันสำคัญไว้ และเอื้ออำนวยให้การพัฒนาประเทศในทุกด้านได้ดำเนินไปอย่างราบรื่นและมั่นคง

ผมขอขอบพระคุณเพื่อนร่วมงานในคณะรัฐบาลชุดต่างๆ ที่เคยทำงานด้วยกันมากับผมทุกคน ขอขอบพระคุณพรรคการเมืองต่างๆ ที่ได้กรุณาไปเชิญผมให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปอีก ผมได้เรียนหัวหน้าพรรคการเมืองเหล่านั้นไปว่า

ผมพอแล้ว

เพราะได้ทำงานมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร ได้มีโอกาสช่วยดูแลดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตย ได้มีส่วนช่วยพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้ยืนยาวสืบเนื่องมาตลอดระยะเวลาที่เข้ามาดำรงตำแหน่งหน้าที่

ได้มีโอกาสเข้าใจการเมือง รู้จักพรรคการเมือง รู้จักนักการเมือง ทั้งที่เคยร่วมงานกันมาและไม่เคยร่วมงานกันมาได้ดีพอสมควร พอจะพูดได้ว่าเป็นประสบการณ์ของชีวิตที่หาไม่ค่อยได้

จึงขอพอ และขอให้ช่วยกันดูแลและพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเราให้เจริญก้าวหน้ามั่นคงต่อไป

สำหรับเพื่อนข้าราชการทุกคนและทุกฝ่าย รวมทั้งภาคเอกชนที่เคยได้ร่วมงานกันมาด้วยความตั้งใจดีและหวังดีก็ขอได้รับความขอบคุณเป็นอย่างสูงจากผมในที่นี้ด้วย

ขอจงประสบความสุขและความสำเร็จในชีวิตการงานทุกประการ

พี่น้องทั้งหลายครับ

สิ่งที่ผมจะไม่มีวันลืม คือพี่น้องประชาชนที่รักทุกคนที่กรุณาให้ความร่วมมือในการทำงานของผมมาโดยตลอด

ผมขอขอบคุณในไมตรีจิต เอื้อเฟื้อเมตตาและกรุณาต่อผม ผมยังจำภาพเหล่านั้นได้ดีอยู่เสมอ ทุกสิ่งทุกอย่างจะอยู่ในความทรงจำอย่างเป็นสุขในชีวิตของผมตลอดไปไม่รู้ลืม ขอให้ความดีที่ทุกคนได้กระทำและสั่งสมไว้จงตอบสนองแก่ทุกๆคน ทุกเมื่อโดยทั่วกัน

ผมขอขอบคุณอีกครั้งหนึ่ง และขอลาไปก่อน

สวัสดีครับ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระสมชวน ทิพประมวล
วัน เดือน ปี เกิด	29 มิถุนายน 2513
สถานที่เกิด	จังหวัดร้อยเอ็ด
วุฒิการศึกษา	มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2542 - 2546 ศิลปศาสตร์บัณฑิต วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2548 - 2553 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต